

ÉRTEKEZÉSEK

A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA A MAGYAR TUD. AKADÉMIA.

AZ I. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

GYULAI PÁL

OSZTÁLYTITKÁR.

XVIII. KÖTET. 9. SZÁM.

SZENÂJI

ÉS

A PERZSA VALLÁSOS KÖLTÉSZET.

KÉGL SÁNDORTÓL.

Ára 3 korona.

BUDAPEST.

1904.

Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből.

- I. k. I. Tölgy:** Solon adótvényéről. 20 f. — **II. Tölgy:** Adalékok az attikai törvénykönyvhöz. 20 f. — **III. Tárkányi:** A legújabb magyar Szentírásról. 40 f. — **IV. Szász K.:** A Nibelungének keletkezéséről és gyanítható szerzőjéről. 20 f. — **V. Tölgy F.:** Tudománybeli hátramaradásunk okai, s ezek tekintetéből Akadémiánk feladása. 20 f. — **VI. Vámbéry:** A keleti török nyelvről. 20 f. — **VII. Imre S.:** Geleji Katona István főleg mint nyelvész. 60 f. — **VIII. Bartalus:** A magyar egyházak szertartásos énekei a XVI. és XVII. században. Hangjegyekkel. 1 K 20 f. — **IX. Tölgy:** Adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez. 1 K 20 f. — **X. Brassai:** A magyar bővített mondat. 40 f. — **XI. Bartalus I.:** A felsőaustriai kolostoroknak Magyarországot illető kézirat- és nyomtatványairól. 40 f. (1867—1869.)
- II. k. I. Mátyás G.:** A Konstantinápolyból legújabbban érkezett négy Corvin-codexről. 20 f. — **II. Szász K.:** A tragikai felfogásról. 40 f. — **III. Joannovics:** Adalékok a magyar szóalkotás kérdéséhez. 40 f. — **IV. Finály:** Adalékok a magyar rokonértelmű szók értelmezéséhez. 40 f. — **V. Tölgy:** Solomos Dénes költeményei és a vélszigeti görög népnyelv. 40 f. — **VI. Zichy A.:** Q. Horatius satirái. 40 f. — **VII. Tölgy:** Újabb adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez. 80 f. — **VIII. Gr. Kuun G.:** A sémi magánhangzokról és megjelölésök módjairól. 40 f. — **IX. Szilády:** Magyar szófejtetések. 20 f. — **X. Szenássy S.:** A latin nyelv és dialektusai. 60 f. — **XI. Szilády Áron:** A defterekről. 40 f. — **XII. Szvorényi J.:** Emlékbeszéd Árvay Gergely felett. 20 f. (1869—1872.)
- III. k. I. Brassai:** Commentator commentatus, Tarlózatok Horatius satiráinak magyarázóit után. 80 f. — **II. Szabó K.:** Apáczai Csérei János Barcsai Ákos fejedelemhez benyújtott terve a magyar hazában felállítandó első tudományos egyetem ügyében. 20 f. — **III. Szabó I.:** Emlékbeszéd Bitnitz Lajos felett. 20 f. — **IV. Vadnai:** Az első magyar társadalmi regény. 40 f. — **V. Finály:** Emlékbeszéd Engel József felett. 20 f. — **VI. Barna F.:** A finn költészetéről, tekintettel a magyar ösköltészetre. 80 f. — **VII. Riedl Sz.:** Emlékbeszéd Schleicher Ágost, külső I. tag felett. 20 f. — **VIII. Dr. Goldziher I.:** A nemzetiességi kérdés az araboknál. 60 f. — **IX. Riedl Sz.:** Emlékbeszéd Grimm Jakab felett. 20 f. — **X. Gr. Kuun G.:** Adalékok Krim történetéhez. 40 f. — **XI. Riedl Sz.:** Van-e elfogadható alapja az ik-es igék külön ragozásának. 40 f. (1872—1873.)
- IV. k. I. Brassai:** Paraleipomena kai diorthoumena. A mit nem mondtak s a mit rosszul mondtak a commentatorok Virgilius Aeneise II-ik könyvére különös tekintettel a magyarra. 80 f. — **II. Bálint G.:** Jelentés Oroszország- és Ázsiában tett utazásáról és nyelvészeti tanulmányairól. 40 f. — **III. Bartal A.:** A classica philologiának és az összehasonlító árja nyelvtudománynak művelése hazánkban. 80 f. — **IV. Barna F.:** A határozott és határozatlan mondatról. 40 f. — **V. Dr. Goldziher I.:** Jelentés a m. t. Akadémia könyvtára számára keletre hozott könyvekről, tekintettel a nyomdai viszonyokra keleten. 40 f. — **VI. Hunfalvy P.:** Jelentések: 1. Az orientalistáknak Londonban tartott nemzetközi gyűléséről. — 2. Budenz J.:
- A németországi philologok és tanférfiak 1874-ben Innsbruckban tartott gyűléséről. 30 f. — **VII. Fogarasi J.:** Az új szókról. 30 f. — **VIII. Tölgy F.:** Az új magyar orthologia. 30 f. — **IX. Barna F.:** Az ik-es igékről. 30 f. — **X. Szarvas G.:** A nyelvújításról. 30 f. (1873—1875.) — **V. k. I. Barna F.:** Nyelvészkedő hajlamok a magyar népnl. 50 f. — **II. Brassai S.:** A neo- és palaeologia ügyében. 60 f. — **III. Barna F.:** A hangsúlyról a magyar nyelvben. 60 f. — **IV. Ballagi M.:** Brassai és a nyelvújítás. 30 f. — **V. Szász K.:** Emlékbeszéd Kriza János I. t. felett. 50 f. — **VI. Bartalus I.:** Művészet és nemzetiség. 40 f. — **VII. Tölgy I.:** Aeschylus. 1 K 60 f. — **VIII. Barna F.:** A mutató névmás hibás használata. 20 f. — **IX. Imre S.:** Nyelvtörténelmi tanulságok a nyelvújításra nézve. 1 K 20 f. — **X. Arany L.:** Bérczy Károly emlékezete. (1875—1876.) — **VI. k. I. Mayr A.:** A lágy aspiraták kiejtéséről a zendben. 20 f. — **II. Bálint G.:** A manduk szertartásos könyve. 20 f. — **III. Dr. Barna I.:** A rómaiak satirájáról és satirairóikról. 40 f. — **IV. Dr. Goldziher I.:** A spanyolországi arabok helye az iszlám fejlődése történetében, összehasonlítva a keleti arabokéval. 1 K. — **V. Szász K.:** Emlékbeszéd Jakab István I. t. fölött. 20 f. — **VI. Adalékok a m. t. Akadémia megalapítása történetéhez. 1. Szilágyi I. 2. Vaszary K. 3. Révész I. 1 K 20 f. — VII. Bartalus:** Emlékbeszéd Mátyás Gábor I. t. felett. 20 f. — **VIII. Barna:** A mordvaiak történelmi viszontagságai. 40 f. — **IX. Tölgy:** Eranos. 40 f. — **X. Joannovics:** Az ik-es igékről. 80 f. (1876.) — **VII. k. I. Barna F.:** Egy szavazat a nyelvújítás ügyében. 1 K. — **II. Budenz J.:** Podhorszky Lajos magyar-sinai nyelvhasználtása. 20 f. — **III. Zichy A.:** Lessing. 40 f. — **IV. Barna F.:** Kapcsolat a magyar és szuomi

S Z E N Â J I

ÉS

A PERZSA VALLÁSOS KÖLTÉSZET.

KÉGL SÁNDORTÓL.

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

1904.

Szenâji és a perzsa vallásos költészet.

(Olvastatott a M. Tud. Akadémia I. osztályának 1902. április 7-én tartott ülésén.)

BEVEZETÉS.

Talán egy nép költészetében sem játszik oly nagy szerepet a vallás, mint a perzsákéban. Nem tekintve az egészen a hit szolgáltatában álló zend és pehlevi nyelvekkel élő párszi irodalmat, csaknem valamennyi mohammedánkori nagy költő, kezdve a halhatatlan Firdauszival, kire kimutathatóan nagy hatást gyakoroltak az ind védánta és az új platoi bölcészeti rendszeren alapuló pantheista tanok,* le a XIX-ik század verselőiig, minden nevesebb perzsa költő többé-kevésbé a mystikus iránynak hódolt.

Az árjákat jellemző mély vallásos érzés és a nép minden rétegét átható ind és buddhista befolyás, mint a hamu alatt rejtőző parázs maradt meg a karddal propagált iszlám rideg alakoskodó szertartásainak leple alatt.

Mohammed hitének merő külsőségekhez ragaszkodó formalismusa nem tudta kielégíteni a perzsák vallásos érzelmekre oly fogékony kedélyét. A belső embert nem alakította át az iszlám; jöllehet az az iráni népjellemre rombolva hatott s az igazságot imádó népből hazug képmutatót csinált, igazat kell adnunk ezért Lehmannel, Zoroaszter legújabb dán biographusának, hogy egy népnek sem tett annyi kárt a mohammedanismus, mint éppen a perzsának.**)

*) *Ethé: Neupersische Litteratur (Grundriss der iranischen Philologie, Strassburg 1896.), II. 273. l.*

**) På intet folk har Islam gjort større skade end på Perserne; ti få har som de haft deres religion behov for at bevare deres karakter. *Zarathustra* (Kopenhága 1899.), 41. l.

Tárt karokkal fogadták ez okból az orthodox iszlám talaján Goldziher¹⁾ szerint főleg a keresztény szerzetes-élet aszketizmusának példájára felvirágzott rajongó, mindent istenítő hitelveket, melyekhez később sokféle idegen tan járult.

Lényeges különbség van, úgymond Ethé, az arab és az iráni szufizmus között, mert míg az előbbi legalább első phasisában fejlődésének hű maradt az iszlámhoz, addig a másik, a perzsa már kezdetben eretnek színben mutatta magát.

Igen jól jegyzi meg ezért Hafizról írt monographiája előszavában Rasmussen,²⁾ hogy a perzsa szufizmus főleg abban tér el az arabtól, hogy jobban a szélsőségig megy. Alapelve egy végtelen rajongó szerelem. Isten az egyedül igazán létező, kívül minden más csak látszat az ő lényegének visszatükröződése,³⁾ avagy ki-folyása.

Eleinte túlságos nyomatékot helyeztek egyes kutatók a buddhista befolyásra s szinte ind szektának szerették volna feltüntetni a szufizmust. Mások az ind védánta bölcsészetben keresték a rejtély kulcsát.

A sokfélekép magyarázott nirvánát a fenâ-val hozták kapcsolatba, nem véve tekintetbe, hogy a nirvána egészen más fogalom, mert a teljes megsemmisülés és nem az isteni lénnyel való egybeolvadás jelzésére szolgál.

Hogy mennyit köszön a fejlődöttebb stadiumában lévő szufizmus az ind védánta és a buddhizmusnak, az még nincs kellő világításba helyezve.

Annyi azonban valószínű, hogy közelebb áll a hindu védánta, mint Gautama atheista tanához. Ide látszik mutatni az a körülmény, hogy az ind philosophiai irodalom és a szufizmus terminológiája olykor szószerint megegyeznek egymással. Így például a remek szanszkrit vallásos költemény, a Bhagavadgita, egy helyen

¹⁾ *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, XIII. 35. 1.

²⁾ Sûfisme i Persien er langt mere yderliggængende end den arabiske Sûfisme der ontales oven for Den grundprincip er en mystisk uendelig kaerlighed. *Studier over Háfiz* (Kopenhága 1892.), 10. 1.

³⁾ V. ö. Mahmûd Sebiszteri:

‘Edem âineh heszti heszt mutlak
Kiz û pejdâszt ‘ağsz-i tâbis-i hak

Gulsen i Râz ed. Whinfield (London 1880.), 9. 1.

földterülethez hasonlítja az emberi testet. «Ezt a testet Oh Kunti fia! Földterületnek hívják. A ki ezt ösmeri, azt földismerőnek nevezik az ehhez értők.»¹⁾ Hasonló költői képpel él nem egy helyen a nagy szufi-költő Ferid-ed-Dîn 'Attâr. Itt-ott a lélekvándorlásnak is akadni nyomára a szufi-költészetben. A hívő útja a legfőbb lényhez oda-vissza a «deverân-i vudsûd», mely a legalacsonyabbtól, az ásványtól a teremtés koronájáig, az emberig emelkedik.²⁾

Nem képmása-e a lélekvándorlásnak? Legalább alapeszméje kétségkívül ind eredetre vall, ha az új platoi iskola külső mezében jelenik is meg. A nagy német indianista Weber, az ó-ind irodalomról írt művében megemlíti az anyagelvi atheista Szánkhja bölesészeti iskola által a szufizmus fejlődésére gyakorolt nagy hatást.

A Szánkhja philosophiai rendszer, úgymond, mely a Kr. u. első században érte el a virágkorát, félreismerhetetlenül nagy befolyással volt Kis-Ázsiában a gnosticizmusra. Ezen az úton s később közvetlenül is jelentékenyen befolyásolta a szufi-tanok fejlődését és gyarapodását.³⁾ Garbe, kinek a Szánkhja-bölesészet legalaposabb ismertetését köszönjük, ezen ind-görög bölesészeti érintkezés lehetősége mellett tör lándzsát. Ebben szerinte Perzsia lett volna a közvetítő.⁴⁾

Újabban az új platoi bölesészeti iskola tanításából származtatják a szufi-dogmákat. Igen szépen kimutatja ezt Reynold Nicholson, a legelső nagy szufi-költő, Dselâl-ed-Dîn Rumi válogatott verseinek kiadása elé írt kitünő bevezetésében, hol Plotinus és a szufik bölesészeti terminológiája közt von párhuzamot. Való-

¹⁾ Idam çarirañ Kaunteya ksetram ity 'abhidhiyate
Etad yo vetti tanī prāhuḥ ksetrajñam iti tadvidah

Bhagavad Gītā ed. Thomson (London 1855.), 67. l.

²⁾ V. ö. Nicholson *Selected poems from the divani. Shamsi Tabriz* (Cambridge 1898.) 46—9. l.

³⁾ The influence it exercised upon the development of Gnosticism in Asia Minor being unmistakable, while further both through this channel and afterwards directly also, it had an important influence upon the growth of the Sufi philosophy. *The history of Indian Literature* (London 1882.), 239. l.

⁴⁾ Die historische Möglichkeit eines indischen, durch Persien vermittelten Einfluss auf die griechische Gedankenwelt und damit der Übertragung der eben erwähnten Ideen aus Indien ist unbedingt zuzugeben. *Die Sāṅkhya Philosophie* (Lipsce 1894.), 89. l.

ban meglepő a hasonlóság a görög bölcészeti szekta és a szufik műszavai között.¹⁾

Az új platoi iskolával azonosítja még a szufizmust Gibb imént megjelent török irodalomtörténetében. Három okra alapítja ezt az állítását. Első a két rendszernek, az uralkodó két vallás kölcsönözte színezetet leszámítva, azonos tartalma (the practical identity of the two systems). Második az, hogy Syriában, Jamblichus hazájában tűnt fel először, hol a neoplatonista-tanok igen el voltak terjedve.

Harmadik bizonyító ok végül Gibb szerint az, hogy a mohammedán-bölcészlet is az Aristotelesnek, az új platoi iskolához tartozó magyarázóinak nyomain indult fejlődésnek.²⁾ Teljes bizonyosságot nehéz ebben a kérdésben elérni, mert az új platoi iskola is telítve van az ind tanok sajátos keverékével, melyek különböző, többé-kevésbé tiszta csatornákon oda eljutottak. Hogy mi a szufizmusban a közvetlenül ind forrásból, s mi a görög közvetítéssel átvett dolog, ahhoz csak Plotinus és követői iratainak a szufi-könyvekkel való pontos egybevetése adhatja meg a rejtély nyitját.

SZENÂJI ELŐTTI PERZSA VALLÁSOS KÖLTŐK.

A híres szufi szent Bajazid (meghalt 875 Kr. u.) volt az első perzsa, ki a pantheismus tanait verseiben kifejezésre juttatta. Költeményeiben a nagy seikhnek, kit egy másik szufi-nagyság, Dsoneid, a seikhnek Gábor arkangyalának nevezett el³⁾ (Dsoneid guft Bajazid der mijân-i mâ esûn Dsabil eszt der mijân-i melâik), már csaknem egészen a perzsa mystikusok képletes nyelvét látja az olvasó.

«Ha el akarod érni kívánságodat, úgymond egyik versében, tégy le két vágyról. Egyik vágy a világé, a másik maga az óhajtasé. Halld meg a bisztami öreg (t. i. Bajazid) jó példázását. Mondj le a csalétek-magról, hogy megszabadulj a hálóból.»⁴⁾

¹⁾ *Selected poems* (Cambridge 1898.), XXX. l.

²⁾ *A history of Ottoman poetry* (London 1900.), 54. l.

³⁾ *‘Attâr Tezkîret-ul Aulîja* (Lahore 1891.), 86. l.

⁴⁾ Kh'âhî kih reszi bekâm ber dâr dû kâm
Jek kâm zi dunjâ ve digêr kâm zi kâm
Nikû mezzeî šinev zi pîr-i Bisztâm
Zi dâneh teme' bibur kih reszti ez dâm

Hijâz ul 'arifîn (Teherân 1305.), 28. l.

Kétszáz évvel a mystikusok fejedelmének, Bajazid Bisztâminak a halála után, kinek a verseinek a hitelességéhez sok kétség fér, született Abulhaszan Kharakani (meghalt 1033.), a jeles vallásos költő.

Kharakani költeményeiben nehéz a földi szerelmet a menyeyitől külön választani, ő már úgy ír, mint a nagy lyrikus Háfiz, kinek sok versét kétféleképp is lehet magyarázni. Egy helyen így szól saját szemeihez: «Az a jó barát, a kinek látásával a szem ékeskedik. Őt nem látva, nem hagy fel a sirással a szem. Nekünk az ő szemléhetése végett kell a szem. Ha nem nézheti a jó barátot, mi haszna akkor a szemnek?»¹⁾

Az isteni végzésben való megnyugvás netovábbját nyújtja fia halálára írt négy soros versében. «Isten mentsen attól, hogy én a te végzésed miatt jajszóra fakadjak. A te parancsoddal ellenkezzek. Bár lenne nekem száz más ilyen kedves gyermekem, Hogy egy napon így áldozatul hozhatnám őket érted.»²⁾

Nincs, a ki tudná a mindenség titkait. Az örökkévalóság titkait sem te nem tudod, sem én. Ezt a rejtvény-betűt sem te nem olvasod, sem én. A függöny mögött van csak szó az én és a te-ről. Ha a lepel lehull, sem én, sem te meg nem maradunk.»³⁾

Kharakani kortársa volt Abû-Sz'eîd (meghalt 1049),⁴⁾ az oly

- ¹⁾ Ân dûszt kih dideneş biârâjed csesm
 Bi dideneş ez girje nejâszâjed csesm.
 Mârâ ez berâ-ji dideneş bâjed csesm
 Ger dûszt nebîned becsi kâr âjed csesm.

Rîza Kulî Khân Rijâz ul 'arifîn (Teherân 1305.), 29. l.

- ²⁾ Hâsâ kih men ez ħukm i tû efghân kunemî
 Bâkhod nefeszî khilâf-i fermân kunemî
 Şzed kurreţ 'ein dîgerem bâjisztî
 Tâ rûz esenîn behr-i tû ħurbân kunemî.

U. o. 29. l.

- ³⁾ Eszrâr i ezel râ neh tû dâni neh men
 În ħerf mu'emmâ nehtû kh'ânî u neh men
 Heszt ez pesz-i perdeh guftugu-ji men u tû
 Csûn perdeh bijufted neh tû mâni u neh men.

U. o. 29. l.

⁵⁾ *Ethé: Die Rubâ'is des Abû Sa'îd bin Abul-khair* (München 1875.), *Die mystische didaktische und lyrische Poesie und das spätere Schriftthum der Perser* (Hamburg 1888.), 7—10. l. *Neupersische Litt. Grundr. d. Iran. Phil.* (Strassburg 1896.), II. 273—5. l.

gazdag perzsa vallásos irodalom első, igazán nagy költői tehetsége. Ő volt az első, ki egészen a pantheismus megéneklésére adta magát. Abû-Sz'eid, a perzsák kedvenc versnemének, a négysoros versnek egyik legjelesebb művelője. Jóllehet, már a perzsa költészet Homérje, Rúdegi szép négysoros verseket hagyott hátra, de azért ő volt az első költő Iránban, ki minden költői termékét ebben a metrumban írta.

Valószínűleg Abû-Sz'eid példájára írta 'Omer-Khejjám, a híres csillagász-költő halhatatlan négysorosait, melyek annyi fordítóra találtak Európában.

Abû-Sz'eid gyönyörű költeményeiben találjuk először, mondja Ethé,¹⁾ a perzsa vallásos irányú költők képletes hasonlatokkal kéjelgő irmodorát. A földi szerelem tükrében látja az isteni lény nyeli egyesülés után sovárgó, rajongó szerelmet. A szép, kedves, a mosusz hajfürtű, holdarezü bálvány jelképi az istenséget.

Az epedő szerelmes az istenséggel egybeolvadásra vágyó emberi lélek. Hafiz és a többi vallásos lyrikus mind Abû-Sz'eid nyomán haladnak.

Igaz, hogy már Bajazid és Kharakani is az allegorikus irányt művelték, de Abû-Sz'eid lett első mestere ennek a költői képekkel ekes stílusnak. Abû-Sz'eid nem oly orthodox, mint az első arab mystikusok. Az ő szemében csak akadály az iszlám ritusa. Maga mondja egyik versében: «Míg romba nem dől a Medressze és a mecszet, Nem jutnak addig zöldágra az istenes emberek. Míg nem lesz hasonló a hithez a hitetlenség s az eretnecség nem megy hitszámba, Nem leszen addig egyetlen hívő sem igazi muszulmán.»²⁾

Bűnösségét tüntetőleg emlegeti, akár csak 'Omer-Khejjám s nem tart számot arra, hogy őt a jó moszlimok közé sorozzák. «Nincs nyoma sem arezomon a moszlimségnek, így fejezi ki magát egy négysorosában, még a frengik kutya is különb én nálam. Olyan gyalázatos sötét képű vagyok én, hogy a pokol is átallana engem befogadni.»³⁾

Abû-Sz'eiddel egy időben élt Kuhi Sirázi (meghalt 1050), ki

¹⁾ *Die mystische, didaktische und lyrische Poesie der Perser* (Hamburg 1888.), 8. l.

²⁾ *Ethé: Die Rubā'is des Abu Sa'íd* (München 1875.), 157. l. X. sz.

³⁾ *Ethé: Rubā'is des Abu Sa'íd* (München 1875.), 166. l. XXVII. sz.

himnuszszerű dalaiban az isteni egység tanáról zeng éneket. A Tarikh-i Guzideh szerzője szerint bizonyos Abdullah Khelif Sirazî nevű sejknek volt a tanítványa. Nevét, mely perzsául a m. hegyi, onnét nyerte, hogy megtérése után egy hegyre vonult vissza remetének.

Megtérésének az oka szerencsétlen szerelme volt. Rıza Kuli Khán szerint ugyanis halálosan beleszeretett a padisah leányába. Szerelmi bánatában, miután belátta, hogy nem nyerheti el imáddottjának kezét, egy a városon kívül fekvő helyen a vezeklésnek és a jámbor életnek szentelte magát. Idővel olyan nagy bűrré tett szert Kuli, hogy a fejedelem maga kereste őt fel és maga ajánlotta fel neki leányának kezét, de a szentéletre szokott és annak édes-ségét megízlelő költő, elébe téve a földi szerelemnek a mennyeit, visszautasította a magasrangú arát (ez *ķebul ābâ numûd*).

Érdekes, hogy később mégis hozzácsatlakozott, a világi gyönyörökről lemondva, egykori ideálja, a királyleány és együtt remetéskedett vele a hegyen.¹⁾ Igazi pantheista szellemben így szól Kuli egyik versében: «Olyan tenger az isteni lélek, hogy az egész világ bele van merülve. Elég csodának, tudom én azt, ha a test annak a tengernek a habja. Ő a külseje és a belseje a világ összes parányainak. Nincs olyan tárgy, melynek nem ő lenne a forrása.»²⁾

A növényvilágból veszi hasonlatát egy másikban: «Nem érezte az az Úr kertjéből az isteni egység illatát. Ha a beavatott szemében nem egyforma a tövis és a rózsa.»³⁾

Ha százezer szép kedves, mondja egy helyen, mutatja is arczát. Úgy tekints reájok, hogy csak egy az a szívrabló. Olvasd

¹⁾ Ve dsezbek-i mohabbet i ān 'āsik şzâdîķ mahbûb-i
Szûri kh'odrá bedsāneb i kh'od kesîd gûjend
Kih her dû der ān kuh be'ibâdet mesghûl bûdend.
Rijâz ul 'arifîn 128. l.

²⁾ Rûķ bahriszt kih 'alem hemeh gharkend derû
Besz 'edseb dānem eger dsiszûn kef-i derjâ iszt
Zâhir u bâtin zerrât i dsihân ūst hemeh.
Niszt esjâ eger ū 'ein i hemeh esjâ niszt.
U. o. 128. l.

³⁾ Bû-ji taûlîd zi bûsztân i khodâ nesenî deh eszt.
Khâr u gul der nozer i 'ârif eger jekszân niszt.
Rijâz ul 'arifîn 128. l.

meg bár százszor az egyet, Egy marad az, azért jóllehet, számtalan lesz a megolvasás száma.¹⁾

Nem tartozik a szorosan vett vallásos írók közé a nagy arab perzsa tudós Ibn-Szinâ, a nyugotiak Avicennája, ki arab nyelvű munkái mellett anyanyelvén perzsául is írt nem egy könyvet.²⁾ Hazájának tudományos irodalmában előkelő helyet foglal el a *Dânisnâme*-i 'Allâi, mely a philosophiának terjedelmes encyclopædiáját nyújtja. Gyakorlati életbölcsességgel teli perzsa költeményei a nagy tudósnak a józan ész magasztalását tartalmazzák s olykor a nagy positivistára, 'Omer-Khejjámra emlékeztetnek.³⁾ Megemlítésre méltó, hogy Ibn-Szinâ a már előbb említett rajongó vallásos költővel, *Abû-Sz'êid*del levelezésben állott. *Behâ-ed-Dîn* a Keskul-ban *Abû-Szeid* egyik levelét közli Ibn-Szinâhoz és a nagy tudósnak arra adott válaszát.⁴⁾

Ethé szerint *Ibn-Szinâ*nak egy *Abû-Sz'êid*hez intézett levele hozta volna közelebbi viszonyba a két ellentétes gondolkozású nagy szellemet. Egyik verse *Abû-Sz'êid*nek *Ibn-Szinâ* egy versére adott költői felelet: «Mi isten kegyelméből elértük a szentek rangját (mâ im beluţf i haķķ tevella kerdeh), így szól a kérdéses költeményben Ibn-Szinâ nagy önérzetesen, túl vagyunk mi a jón és a rosszon. Ott, a hol a te kegyelmed működik, olyan ott a tett, mint a nem tett s meg nem tetté válik ott minden cselekedet.»

Abû-Sz'êid így kritizálja az önérzetes tudóst: «Oh te, ki jót nem tettél és rosszakat elkövettél (ej nik neh kerdeh ve bediha kerdeh). S aztán azt hiszed, hogy mindentől megszabadultál, Ne

¹⁾ Ger şzedhezâr sâhid-i ra'nâ numûd rukh
Biniger bervej dsumleh kih dilszitân jeki eszt
Jekirâ ger beşzedreh ber sumâri.
Jeki bâsed 'ededhâ bî sumâr eszt.

U. o. 128. l.

²⁾ Darmesteter: *Les origines de la poésie persane* (Paris 1887.), 62—7. l.

³⁾ Egy pessimista színezetű szép arab kaszideh-jét eredeti szövegben és francia próza fordításban kiadta Carra de Vaux báró *La Kaşidah d'Avicenne sur l'Âme Journal Asiatique* Tome XIV. No. 1. 159. l. Egyéb arab költeményeiről szól Brockelmann: *Geschichte der Arabischen Litteratur* (Weimar 1898.), I. 458. l.

⁴⁾ Keskul (Kairo 1305.), 291. l., *Tajiny Edinenija* 252—3. l. és *Zsichij i rjersâ sztarca Abu Saida* ed. *Zsukorszki* (Szent-Pétervár 1899.), 65—69. l.

támaszkodj te az isteni kegyelemre. Mert sohasem lesz nem tetté a tett s a mit tenni elmulasztottál, nem válik az megtetté.¹⁾

Egyik igen gyakran idézett versét *Ibn-Szinának*, az isteni természetnek emberi véges értelemmel való megérthetetlenségéről, Ethé *Abû-Sz'eîd* négysorosai közé sorozta, holott már tartalmánál fogva inkább illik a nagy tudós ajkára.

«Bár sokat csatangolt ebben a pusztaságban a szívem, Egy hajszálnyt sem tud, jöllehet sok hajszálhasogatást végzett. Ezer nap gyűladt ki a szivemből, de azért Nem talált utat egy parányának a tökéletességéhez sem.»²⁾

*Abû Sz'eîd*del egyenrangú, igazán jeles költő volt *Anszâri*, kit szülőhelyéről herati öregnek is neveznek (meghalt 1088).³⁾ A mély vallásos érzés kifogástalan költői formában nyilatkozik meg nála. Művei közül alig egy pár verse van Európában ismertetve és eredetiben kiadva⁴⁾ s ez az oka, hogy *Abû-Sz'eîd*nél kevesebbre becsülik.

Félig rimes prózában, félig versben irt műveivel nagyban hozzájárult az oktató- és a szufi-költészet egybeolvasztásához, mely később kelet legelső moralista s didaktikus költészetének vetette meg az alapját.

Legismertebb szellemi termékei *Anszâri* muzsájának a lendületes fohászok (munadsât), melyek könyomatú kiadásokban meglehetősen ismertek a mohammedán keleten. *Anszâri* volt *Szenâ-ji* üttörője. Vallástudományi munkáival az *Ilâhi Nâmeh* a. m. az Isten könyve és a *Zâd ul 'arifîn* a. m. a beavatottak útravalójával. — Rövid, velős modorban, minden felesleges czikornya, körülírás nélkül, érthetően tárgyalja a szufi-tanokat.

Rendíthetetlen hive *Anszâri* a védânta-bölcsészet Brahmadogmájára emlékeztető, túlságig vitt pantheismusnak és saját mon-

¹⁾ *Ethé: Die Rubâ'is des Abû Sa'ûl* (München 1875.), 53. l. *Ibn Szinâ* versét és *Abû Sz'eîd*nek arra irt válaszkölteményét *Nicolas* és *Whinfield* *Omer Khejjâm* kiadásukba felvették. *Zsukovszkij* *Ethének* adva igazat *Ibn Szinának* tulajdonítja a szerzőséget, *Mucafferijeh Szbornik Sztafej ucsenihor Rozsna* (Szent-Pétervár 1897.), 359. l.

²⁾ *Die Rubâ'is des Abû Sa'ûl* (München 1875.), 155. l. VI. sz.

³⁾ *Anszâri a herati öreg*, Egyet. Phil. Közl. (1900.) 103. l.

⁴⁾ *Zsukovszkij* 20 költeményét közli a *Zamjetki Vosztocsnyja* (Szent-Pétervár 1895.), 79. l. eredetiben és orosz prózai fordításban.

dása szerint csak abban különbözik a martyrságot szenvedett *Manşûr Khallâds*-tól, ki az istenséggel egynek állította magát lenni, hogy nem mondja azt ki oly leplezetlenül. A mit *Manşûr* mondott, én is azt mondtam, ő kinyilvánította, én meg elrejtettem (ânesih Manşûr goft men goftem u âskârâ kerd men bini-huftem).

Nizâmi ul 'arûzi egy anekdotát közöl *Anszâri*-ről, mely szörnyen fanatikus bigottnak mutatja be a nagy sejkhet. Halálos gyűlöletet táplált volna ugyanis Anszâri egy jeles orvos, *Edib Iszma'il* ellen. Haragját az keltette fel a szent férfiúnak, hogy a herati nép azt hitte *Edibről*, hogy az még a halottakat is fel tudja támasztani. Ezt a csodatevő hatalmat pedig magának akarta vindicalni sejkhünk.*)

Lépten-nyomon a híres orvos ellen izgatott, áskálódott a «herati öreg». Gyűlöletében annyira ment, hogy a tudós orvos könyveit is elégette. Egyszer azonban halálos beteg lett *Anszâri* és az orvosok nem tudtak rajta segíteni. Szorultságukban egy edényt küldtek vizelletével megtöltve *Edib Iszma'il*nak, ki azonnal küldött ellenségének egy hathatós gyógyszert, azzal az izenettel, hogy tudományt kell tanulni és nem más ember könyveit elégetni.

A pessimistikus vonás számos költeményének komor színezetet kölcsönöz: «Oh jaj, hogy tegnap jöttem e világra s még mit sem tettem. Nem lett kelendő ma az én árúczikkem, Holnap elmegyek én, mit sem tudva meg a titkokból. Sokkal jobb lett volna nekem ide se jönnöm.»**) Az önbálványozást, az önzést így ostorozza: «Hiba nagynak tartani önmagunkat. És önmagunkat választani ki az egész emberiségből. A szem bogarától kell azt eltanulni.

*) Now this fanatical dislike arose from religious motives, for the people of Herât believed that he could restore the dead to life, and this belief was injurious to his own pretentions. *Browne Chahâr Maqala Journ. Asiat.* 1899. 835. l.

**) Di âmedem ve nejmâmed ez men kârî
Imrûz zi men germ nesud bâzârî
Ferdâ birevem bikheber ez eszrârî
Nâ âmeden bih bâdî ez in biszjârî

Rijâz ul 'arifîn 31. l.

Mindenkit meglátni, csak saját magát nem.»¹⁾ Igazi szufi létére kevés súlyt fektet a külső szertartásokra. «A te részeged vagyok én s nem törődöm a borral és az üveggel. A te vadász-zsákmányod vagyok én és ment vagyok a hálól és a csalétektől.

Te vagy az én czélom, ha a mecsetbe és a bálvány-templomba járok. Ha nem az lenne, mi akkor nekem az a két hely?»²⁾

A vágyakról lemondva, lesz igazi ember a hívő. «Feltétel az, hogy mikor te a szenvedés útjának leszel az embere. A pornál alázatosabb légy. Emberré lesz mindenki, ki letesz a kívánságról. Dobj ki a murád a. m. kívánság á-ját, hogy ember légy» (nehezen visszaadható szójáték az arab íráson alapszik, hol a perzsa *merd* ember szó csak egy közbeszúrt alif által különbözik a *murád* kívánság szótól).³⁾

Egyenlő könnyűséggel írt *Anszári* perzsául és arabul. Fontos a szufi-tanok fejlődésének tanulmányozására arab munkája, a *Kitáb manázil usz Szairîn* a. m. az utazók állomásainak könyve, mely azonban még nincs kinyomtatva.⁴⁾ Mint prózairó is kiváló érdemeket szerzett magának *Anszári*. Írt többek közt egy Kórán commentart és a keletiek kedvencz historiáját, *Juszuf* és *Zalikhát* egy perzsa prózaregényben dolgozta fel. Ez a regény, melynek teljes czíme: *Anisz ul muridîn u szemsz-ul medsâlisz*, még kiadatlan.

¹⁾ 'Eib eszt buzurg ber kesiden kh'odrá
V'ez dsumleh-i khalî ber guziden kh'odrá.
Ez merdumek i didêh bibâjed âmukht
Diden hemeh keszrâ u nediden kh'odrá.

U. ott.

²⁾ Meszt-i tû em ez bâdeh u dsâm âzâd em.
Szeid-i tû em ez dâneh u dâm âzâd em.
Makszûd-i men ez Ka'beh u butkhâneh tûji
Ver neh men ez in her dû makâm âzâd em.

U. ott.

³⁾ Sarî eszt kih csûn merd-i reh-i derd sevî
Khâki tor u nâesizter ez gord sevî
Her kû zi murâd kem seved merd seved.
Bifigen elif i murâd tâ merd sevî.

Rijâz ul 'arifîn 31. l.

⁴⁾ Brockelmann: *Geschichte der arabischen Litteratur* (Weimar 1898.), I. 433. l.

Ékes rímes prózája a «Heráti öregnek», úgymond *Zsukovszkij*, nagy népszerűségnek örvend Perzsiában és Közép-Ázsiában, hol a perzsa tudvalevőleg a latin nyelv szerepét játssza, sokan könyv nélkül tudják egyes szebb imaszerű fohászait és a dervisekhez intézett jóra buzdító intelmeit. Nagy mestere volt ő a nyelvnek és kortársai közt alig van hozzá hasonlítható tehetség.*)

Az egyszerű, de szép könnyed perzsa prózairály jó példája az előbb idézett orosz orientalista által kiadott vallásos irányú meséje *Anszárinak* a «Hangyáról és a csalogányról», mely nem egyéb a Tücsök és a hangya ismeretes meséjének perzsa paraphrasisánál.**)

Vallásos irányú költő volt az *Anszárral* egy időben elhunyt híres tudós utazó, *Naszir Khoszrev* (szül. 1004, megh. 1088), ő a perzsa irodalomnak egyik legérdekesebb, mondhatni *Faustszerű* egyénisége. Határtalan tudvágyánál fogva ide-oda csatangolt a különböző vallások és tudományok széles mezején. A lét emberi elmén felüli titkának kikutatását tűzte ki célul. Többször változtatta vallásos nézeteit. Eleinte buzgó Szunnita volt, később az Iszmáilita-szektához csatlakozott, de vélemény szabadságáról soha sem mondott le teljesen.

A mások tekintélyére alapított hitnek nem volt nála nagyobb ellensége, számtalan helyén divánjának maró gúnnyal ostorozza a *taklid* követőit. Mint szabad önálló gondolkozású ember, keveset törődött a vallás előírt ritsaival. Még a mekkai zarándoklás sem imponál a nagy utazónak. «Az Igaz (t. i. Isten) imámja felé kell lelki arczodat fordítanod. Engedelmességből hódolva, miért fordulsz te testi arczoddal *Hidsáz* felé? (rû-ji dsán szû-ji imâm-i haqq bâjed gerdenet - Gâh-i tâ' et csikuni rû-ji dseszed szû-ji Hidsâz). Ha ez a te balvéleményed igaz lenne, nem menne akkor más, csak

*) Privedennyja «pjeszni» Abdallaha (t. i. Anszári) uzse dosztotacsno szvidjetelisztvujut v 'njem velikago masztera szlova jedva li imjejuscsago szjebja ravnago szredi szversztnikov. *Pjeszni Kheratszkiego Sztarcza. Zamjetki Vosztocsnyja* (Szent-Pétervár 1895.), 108. l.

**) *Zapiszki* XI. köt. (Szent-Pétervár 1899.), *Szolovej i Muravej* 304. l. Ugyanez a mese, mint azt *Zsukovszkij* megjegyzi, Dubeux-nek munkájában *La Perse (L'univers pittoresque, Paris 1841.)*, *Le rossignol et la fourmi* címmel *Sza'din*ak van tulajdonítva: Parmi les divers arbustes qui ornaient un jardin frais et délicieux, un rossignol adopta un rosier stb. 448. l.

hidsázi ember a paradicsomba.» Igaz szufi soha sem volt *Naszir Khoszrev* s csak az iszmaírita-dogmák és az új platoi iskolától kölcsön vett eszméi mutatnak a szufizmussali rokonságra. Sok helyt az *Ikhvân usz-Szafa* bölcészeti rendszerét tükrözik vissza költeményei, ez azonban mind csak a közös forrás okozata. Szufias színben tüntetik fel egyébként *Naszir Khoszrevet* szabadelvűsége, mely olykor tudományos kétely mezében lép föl nála.

Mert már első stadiumában fejlődésének volt valami eretnek-szerű hitetlenséggel kaczerkodás a szufi-nagyságok nyilatkozataiban. Hiszen még az atheismus vádját sem vették nagyon rossz néven az első szufi-szentek.

Dsuneid például egyszer így szólt: «senki sem érheti el az igazság fokát, míg csak ezer becsületes ember tanuságot nem tesz atheista eretnek voltáról.»*)

Valóságos polyhistor volt *Naszir Khoszrev*, ki joggal mondhatta magáról egy versében, hogy nem maradt olyan tudomány, melyből többet-kevesebbet hasznára ne fordított volna (nemänd ez hicsgün dânis kik men z'ân nekerdem isztifâdet bis u kemter).

Ura volt kora összes nevezetesebb keleti nyelveinek, sőt állítólag görögül is tudott. Nagy jártassággal birt a természettudományok terén, így csillagászati vonatkozásokkal lépten-nyomon találkozik az olvasó műveiben. Mint költő, a tanköltészet terén aratott magának babérokat. Oktató vallásos költeménye, a *Rusenâ-ji Nâme*h (a. m. *A fényesség könyve*) egyszerű, cziczoma nélküli nyelven örök igazságokat hirdet, sok helyt a gnomikus görög írókra emlékeztető modorban.

Naszir Khoszrev a perzsa irodalom első nagy moralistája, nála a didaktikus-elem a túlnyomó. A formával nem sokat törődött költőnk, ezért verseit bizonyos egyhanguság teszik európai olvasókra nézve kevésbé élvezhetőkké. *Pizzi* nem sokra becsüli *Naszir Khoszrevet*, mint költőt, az örökös ismételtetését a nagy igazságoknak, mely a tanköltészet gyakori hibáját veti neki a szemére.**)

*) Lá jablughu ahadun dardsat-al haikâti hatta jashada fihi alfu sziddikun biannahu zindikun.

**) *Naszir Khoszrev* egy még kiadatlan művéről megemlékezve így szól: «Sappiamo del resto, che il libro non è libro di gran conto; e tacciamo anche delle qaside e delle elegie morali di Nasir, non solo perché, secondo noi, di nessun valore poetico (se cioè non fosse, dell'autore av-

Mások e sorok írójával együtt kitűnő műnek tartják a *Rusenâ-ji Nâmeket* és nem egy gyöngyét a mystikus költészetnek találják fel *Naszir* divánjában.

Naszir Khoszrev volt *Szenâ-jî*nak úttörője. A *Hadikat* szerzőjének fő érdeme, hogy *Naszir Khoszrev* erkölestanító írmodorát a szufi-tanokkal szerves egésszé tudta összeolvasztani.

Sokat köszönhet ezért *Szenâ-jî Naszir Khoszrev*nek, ki megmutatta, hogy hogyan lehet költői mezt adni a magasztos vallás-erkölcsi elvekre.*)

*Naszir Khoszrev*nek a később annyira felvirágzott moralista irodalomra gyakorolt befolyása kétségtelen. Örök érdeme marad, hogy ő volt az első perzsa író, ki igazi meggyőződés hangján hirdett józan erkölcsi elveket és izent hadat a hitéletben a tekintélynek. *Ethé*nek és *Schefer*nek sikerült eloszlatni azt a ködöt, mely *Naszir Khoszrev* rejtélyes egyénisége körül képződött. Az az úgynevezett önéletírás, mely annak előtte egyedüli forrása volt a költőről szóló tudósításoknak, nem egyéb újabbkori koholmány nál.**)

Ethé szerint valószínűleg a hidsra tizedik századának második feléből származik. *Akbâr*, a nagy keleti fejedelem idejében ugyanis szorgalmasan olvasták szabad szellemű megjegyzései és eretnek színezete miatt *Naszir Khoszrev* költeménykötetét.

Erre mutat többek közt, hogy az akkoriban írt perzsa szótár, a *Ferheng i Dsihângirî* szinte hemzseg a nagy utazó divánjából vett versidézetekről.

Könnyen meglehet, hogy akkoriban állította össze valamelyik

remo fatto menzione tra i lirici), ma anche perché vi troviam pur sempre dotte e ridette le stesse cose mistiche. Una sua qasida poi che lo Schefer ha pubblicata nella introduzione al Libro dei viaggi, è pur misera cosa! *Storia della poesia persiana* (Turin 1894.), I. 214. l.

*) *Ethé*; *Nasir bin Khusrau's Leben, Denken und Dichten* (Lejda 1884.), *Schefer Sefer Nâmeh* (Paris 1881.), *Ethé: Die mystische, didaktische und das spätere Schriftthum der Perser* (Hamburg 1888.), *Pizzi: Storia della poesia persiana* (Turin 1894.), 2 köt. *Ethé: Neupersische Litteratur*, Grundriss d. Iran. Phil. (Strassburg 1896.), II. köt. 277. l.

**) *Ates Kedeh* (Bombay 1299.), 202. l. *Sefer Nameh Relation du Voyage du Nassirî Khosrau*. Publ. trad. par *Schefer* (Paris 1881.). Cet opuscule est rempli de details fabuleux; il est cependant possible d'en tirer quelques renseignements utiles. *Introd.* VIII. l.

indiai perzsa író az autobiographiát, mely a kor izlésének megfelelően telides teli van hihetetlenül csodás elemekkel.

A szufi-szentek különben, mert ilyenféleképpen tartották akkor *Naszir Khoszrevet*, minden időben csodatetteikről, természetfeletti tudásuk és hatalmukról voltak nevezeteseek.

Elég egy tekintetet vetni a *Zsukovszkij* által nem rég kiadott legrégebb ilyen két műbe, melyek a nagy szufi-próféta *Abá-Sz'eiddel* foglalkoznak, hogy egész özőnét lássuk a természetfeletti tudás és hatalom tanujeleinek.¹⁾

Ellenfele volt *Naszir Khoszrevnek* a jeles sííta vallásos költő, *Abû-Iszhák Kiszá'í* (szül. 953). Ifjú korában az élet gyönyöreinek élő udvari költő volt, ki a nagyok szolgálai magasztalására fecsérelte el költői tehetségét.²⁾

Később öreg korában erőt vett rajta a vallásos rajongás.

Túlbugzó sííta lett, ki Alit az istenség incarnatiojaként üdvözölte nem egy költeményében. Költői nevét *Kiszá'í* a. m. köpenyest némelyek szerint onnét nyerte, hogy megtérése után szegyenében mások előtt mindig köpenyével takarta el az arcát. Mások meg úgy magyarázzák, hogy azért hívták így, mert magára vette az aszkétaság palástját.

Fennmaradt dalait mély érzelem és komor borús pessimista világnézet jellemzik. Versei közül néhányon meglátszik, hogy azok a költő igazi érzéséből fakadtak s nem mesterkélt verselmények. Igen szomorú, sok szenvedéssel lehetett tele³⁾ *Kiszá'í* élete. «A világra jöttem azért, hogy mit mondjak, mit tegyek? Énekeljek-e dalt, mulassak-e, élvezzem-e a pénzt és a vagyont? Teherhordó barom módjára éltem egész életemet a világon, mert fiam rab-

¹⁾ *Ibn Szína* a világi bölcsesség képviselője a *Hálát u sukhenn i Sejhk Fbû Sz'eid* írója szerint sok észszel föl nem fogható cselekedetén csodalkozik a nagy szentnek *Zsizinj i rjecsi sztarca Abu Szaida mejkhenejszkaço* (Szent-Pétervár 1899.), 69. l. *Tajny Edinenija sz Bogom v podvigakh sztarca Abu Szaida* (Szent-Pétervár 1899.).

²⁾ *Ethé: Neupersische Litteratur*, Grundr. d. Iran. Phil. (Strassburg 1896.) II. 283. l. *Pizzi: Storia della poesia persiana* (Turin 1894.), I. 74. l.

³⁾ Ma que' pensieri suoi, o delicatio o foschi e cupi, si trovano in quei versi di lui che sembrano non essere stati fatti perché il poeta avesse voluto farli, ma che gli siano sgorgati limpidi e spontanei dall' animo in un momento felice. *Pizzi: Storia della poesia persiana* I. 75. l.

szolgája s feleségem foglyává lettem (szutûr-vâr bedunja guzâstem hemeh 'umr — kih berdeh gesteh i ferzendem u eszîr-i 'ejâl).¹⁾»

Riza Kuli Khân perzsául írt nagy irodalomtörténeti művében először bizonyította be, hogy *Kiszâ'i Naszir Khosrev* kortársai közé tartozott és a jeles utazóval költői levelekben polemizált.²⁾

Az ismailita alapdogma ellen fordul, úgy látszik, *Naszir Khosrev*hez intézett bölcsészeti kérdéseket fejtegető költeményében Kiszâ'î, mely vers egész terjedelmében közölve van *Riza Kuli Khân* könyvében.

Az ismailiták, vagy más néven bātin-ik ugyanis azt tanították, hogy Isten nem közvetlenül hozta létre a világot, hanem először önmagából megteremtette a «Világészt». Ez a Világész a mindenség igazi alkotója, melyet ez okból, mint legfőbb istenséget tisztelnek az ismailiták.

A Világész, mely a férfias elemet képviseli, hozta aztán létre a női elemet, a Világlelket.

Ezen az Istenségből emanáló dualismuson alapszik a bātinik hite. «A lélek és a bölcsesség» (t. i. a Világész és a Világlélek), ezen a két égbolton mozognak-e? Vagy mind a ketten ebbe a porgolyóba vannak-e elrejtve?

Miért nem tud beszélni s miért nem élőlény a világ? Ha meg van ebben a világban mind a kettő: a lélek és az ész?

Ha pedig nincsenek a világban s most távol vannak. Ha láthatatlanok, akkor most a mi testünkben vannak jelen. És a mikor aztán ebből a testalkatból kiválnak. Valamik-e akkor azok (t. i. a lélek és az elme), vagy semmik s tüneményként mulnak-e el? Ha a testen kívül magokban semmik. Akkor ma is hasonlóképp semmiségek ők, ismeretlen s ügyefogyott nyomorékok³⁾ stb.

¹⁾ *Ethé: Die Lieder des Kisi'i* (München 1874.), 135. l.

²⁾ *Medma' el fuszehâ* I. 482. l.

³⁾ Dsân u khired revendeh ber in eserkh i ekhzerend
Jâ her dû ân nihufteh der in gû'i eghberend
'Alem csirâ niszt szukhengû'i û dsânver
Ger dsân u 'aql her dû bedin 'alem enderend
Ver der dsihân nejend ala-l-hâl ghâ'ibend
Ver ghâibend der ten-i mâ csunkih hâzirend

Nem tekintve a bölcsészeti kérdésekben eltérő nézeteiktől, valószínűleg azért táplált ellenséges érzelmeket *Kiszâ'i Naszir Khoszev* iránt, hogy ez utóbbi *Alit* a három megelőző khalifával egy vonalba helyezte, a mi végig sértette az *Alit* istenítő túlbuzgó síítát.

Még *Szenâ-ji* fellépése előtti időbe esik egy fiatal költőnek, *Serîf*nek tankölteménye, a *Râhet-ul inszân* (a. m. *Az ember nyugalma*), azaz az emberi kedély megnyugtatója, mely rövid velős modorban erkölcsoktatásokat szed versbe. Nyelvéből ítélve, mert szerzőjéről nevénél egyebet nem tudunk, *Schefer* és *Ethé* kevéssel a *Firdauszi* és *'Unszuri* után következő korszakban írott műnek tartják.*)

Mint csaknem minden más perzsa morális tanítókönyv, a híres perzsa király, *Nusirvânnak* tulajdonított axiomák és bölcs tanácsokra vezeti vissza erkölcsi elveit. Kilenczvennyolcz rövidre szabott versikében tárja gyakorlati erkölcsstanát az olvasó elé. Maga mondja el prózában irt előbeszédében, hogy kevés szóval sok eszmét ad: «keves a beszéde és sok az értelme könyvének» (*goftâres ende k n'ânîes ferâvân*). Minden egyes verses tanácsának külön czime van. Így például «addig kell nyújtózkodni, a meddig a takaró ér» (*pâji be-endâzeh i gilim kesid*), mások bajain végy példát (ez belâ-ji keszân 'ibret girid) stb.**)

A nagy perzsa éposz-íróra, *Firdauszira* emlékeztet, hogy a világlátott «földmíves» (*dihkân*) ajkaira adja a keretül szolgáló monda elbeszélését. Így emlékezett meg arról a világlátott földmíves (*dsihân dideh dihkân csenin kerd jâd*), hogy mikor Khoszroesz fejére tette a királyi koronát. Dicsőséges győzelmi ünnepet ült. A gonosz Arimántól megszabadította a világot. Mindenkinek

V'ângeh kizîn mizâds muhejjâ dsudâ sevend
Csizend jâ neh esiz u 'erz vâr biguzerend.
Ger esiz nisztend birûn oz mizâds i ten
Inrûz niz lâ-sej u medshûl u abterend.

Medsma'el fuszchâ I. 483. l.

*) Le style du Rahat oul-insan est plus archaïque que celui des écrivains de la période des Ghaznévides. *Schefer: Chrestomathie persane* (Pâris 1883.), I. 206. l.

**) Eredeti szövegét a *Râhet ul inszân*-nak kiadta *Schefer: Chrestomathie persane* (Pâris 1883.), I. 206—232. l. Olaszra fordította több darabját *Pizzi: Storia della poesia persiana* (Turin 1894.), II. köt. 348—51. l.

igazságot szolgáltatott. Megszüntetett minden igazságtalanságot. Az ő tetszése szerint s szíve kívánsága szerint járt az égen a hold és a Mercur-csillag.»

Egy pompás koronát csináltatott *Nusirvan*, mely «fényesebb volt a Jupiter-csillagnál». Mindenki még saját lelke árán is vevője lett volna, olyan remek mű volt az. Olyan volt, mint az égen ragyogó nap, a mesterség és lelki jelentősége egyformán diszítették azt a királyi diadémot.

Huszonhárom ága volt annak a remek ékszernek. Erre a koronára íratott föl egy jó tanácsot adó könyvet az igazságos uralkodó. Minden szava megért ezer lelket.*)

Első tanácsa, hogy ismerd meg tenmagadat.***) Vallásos érzelmeknek kevés tért ad s a gyakorlati erkölcstanítást tüzi ki célul. Rövidre fogja tollát szerzője, mert minden egyes tanácsa egy-egy nyolczsoros mesznevebe van nála foglalva.

Költői értéke a művecskének semmi sincs, legfőlebb cziczomatlan világos irálya érdemel elismerést.

SZENÁJI ÉS KORTÁRSAL.

Szenáji fellépése a perzsa irodalom aranykorára következő századba esik. A legremekebb költői alkotások egy *Firdauszi*, *Abú-Sz'eid*, *Anszâri* halhatatlan műveiben a perzsa költői nyelv elérte a tökély legmagasabb fokát.

Az új platoi bölcsészet és az *Upanisádok* magasztos pantheismusa, mely az individualis emberi lelket a világlélekkel, *Brahmannal* azonosítva, úgyszólván isteníti az embert, kimondván a védánta sarkalatos tanát kifejező *aham brahma aszmi* (én Brahman

*) Jeki táds tábânter ez musteri
Hemeh kesz mer úrâ bedsân musteri.
Csû khursîd rukhsân zi eserkh i bulend
Csih ez behr-i pisî csih ez behr-i pend stb.

Schefer: Chrestomathie persane (Páris 1883.), I. köt. 207. l.

**) Khisten sinászra ez mâ durûd dihid.
Kesz kû ten-i khistenrâ sinákht
Bemejdân-i kâm eszp-i ikbâl tâkht stb.

Schefer: Chrestomathie persane (Páris 1883.), I. 208. l.

vagyok) mondatot, már megtalálták a szufizmus rendszerében kellő kifejezésöket.

A teljesen kifejlődött szufizmusra nagy költők remek költői mezt adtak. *Naszir Khosrev* az oktató-költészet terén mintaszerű remek költeményeket írt s elkészítette az utat a bölcse *Şza'di* és a többi moralista perzsa költő számára. Nem volt már egyéb hátra, csak rendszerbe foglalni és egyesíteni szerves egészzé a szufitanokat a didaktikus elemmel.

Ez volt *Szenáji* feladata, ki első rendszeres költői tankönyvét, vezérfonalát adta a perzsa mysticismusnak. Prózaí tankönyvét ennek a vallásos bölcsezetnek megírta már vagy hatvan évvel *Szenáji* előtt *Dsullábi*, a *Kasf-ul mahdshub* (a. m. *A leleplezett fölfedése*) című művében.*)

Családi neve *Szenájinak Abdul medsd Medsdüd bin Adam* volt. Ghazna városában született 1068 körül, születésének évéről biztos adat nincs. Ifjúkori tanulmányairól is keveset tudunk. Eleinte *Szenáji*, mint a legtöbb keleti költő, az udvar kegyétől várván üdvét, a túlvirágos phrasisokban kéjtelgő magasztaló költészet művelésével foglalkozott.

Dicsőítő versei *Szenájinak* miben sem különböznek egy *Minucsehrî*, *Maszu'd Szelmân Enverî*, avagy tanítója *'Oszmán Mukhtârî* hasonnemű szellemi termékeitől. Ezek a panegyrikus kaszidék képezik költeménykötetének első részét.

Nincsen ezért igaza *Kazvininek*, ki azt állítja, hogy *Szenáji* divánjában nincs dicsérő vers, hanem csupa intelem és bölcse mondás van ott, miért megérdemelné, hogy arannyal írják.**)

A költészetbe, mint már mondva volt, *'Oszmán Mukhtârî* (meghalt 1149 vagy 50) vezette be *Szenájit*, ki egy versében nagy dicsérettel emlékezik meg egykori mesteréről. «Nem sötétül el két nap és két hold előtt a Merkur-csillag. Ha elrabol egy parányi porszemet *Mukhtârî* kedélyéből a Merkur-csillag. Annak, kinek a bölcse ség szemében és a biztos tudás fülében, helyes számítása

*) A szufi «örogek»-ről szóló első perzsa könyv *Zsukorszkij* szerint *Abû Széid* 1049-ben bekövetkezett halála után néhány évtizeddel iratott. V. ö. *Tajny Edinenija sz Bogom* (Szent-Pétervár 1899.), *Prediszlavie* 2. l.

**) Laisza fiúhá madhan aszlan.

Cazwini Kosmographe (Göttinga 1848.), II. 278. l.

előtt a nyilas csillagházába jön a Merkúr-csillag (vagy az íjj idegére illeszkedik a nyilvessző).*)

Annak, a kinek dárdahegyéhez hasonló tolla előtt, oly szolgálatra készen adja be derekát a Merkúr-csillag, mint a lándzsa (az előbbihez hasonló szójáték a Merkúr-név nyíl jelentésével).

Ha aranyhoz hasonlítja a szőlőtő levelét, aranyos lesz azután a szőlőnek levele az ő hatalmától a «tir» hónapban.

Oh te ifjú (talán fiatal lehetett a tanítója, mikor Szenáji ezt a verset írta), kinek minden fülnek új gondolatodban mindenkor új világosságot keres a vén világ. A te barátságodtól olyan díszit ölt magára a szó, mint az éden kertjei.

Úgy éget a tűz, mint a pokol, ha a te haragod volt a tanítója. A mit verseléskor a te gondolatod elméd-től kap. Olyat egész életében nem kap az esőző felhőtől a gyöngykapyló. A mi csak azelőtt szabad volt a bölcsek verseitől. Az mind rabja mai napság a te ékes szavaidnak.

Úgy veszi ki magát a te feketélő soraidban a jelentés és az értelem, mint a világosság a látó szem bogarában. Mint a por alakul a te verseid hallatára a szél.

Nem csoda, ha ezután téged utánozva zengik dalaikat, a te verseidbe beleszeretve, az ágakon a madarak. Azért, mert téged lát egyedül igazi férfiúnak a szűz eszme, csak a te elmédet világítja az meg.

A Venus-csillag és a Merkúr mindenkor jelen vannak egy szép mondásod meghallására és részt vesznek, mikor te verset költesz.**)

*) Szójáték a Merkúr csillag perzsa nevének «tir»-nek nyíl jelentésével.

**) Neseved pis dû khursid u dû meh târi tir
Ger bered zerreh-i ez khâtir i Mukhtârî tir
Ânkîh der cesm-i khîred mendî u der gûs-i jakîn
Pis endâzeh-i szidkes bekemân âjed tir
Ânkîh pis kelem hemesû szinânes geh-i zekhum.
Ez pej fâideh esûn nizeli mijân bended tir
Ger beh zer vaşzf kuned berg i rezânâ pesz ez ân
Berg zerrin seved ez daûlet i û der meh-i tir.
Ej dsevâni kih zi ma'ni nehet der her gûs
Her zemân nûr hemî telebed 'alem-i pir
Szukhun ez mihr-i tû ârâszteh âjed esû dsinân
Âtes ez khism-i tû âmûkhteh szûzed esû sz'eir

Tovább folytatva szörnyen dagályos versét, Szenáji nagy önérzettel így szól: «A kor hozzám fogható jeles költőről a verseselésben nem tudott. De mikor téged ebben a foglalkozásban meglátott, rájött, hogy te olyan vagy, mint én.»*)

Mukhtârî költeményei *Minu-sehrîre* emlékeztető keresett tudákos hasonlatokkal feleziczomázott irányban vannak írva. Kedvesének bájait például így festi le egy helyen: «Nekem a dicséret a lelkemen fekszik, másoknak ellenben csak az ajkukon van az. Mert a tenger mélyébe rakja le az igazgyöngyöt és a felszínére hozza fel a törmelék gazt.

Ha nem fedi be a fényt az árnyék. Miért vet akkor a te éjed árnyékot a fényre? A holdfogyatkozás, Oh én holdam a föld árnyéka miatt van.

A te holdfogyatkozásodat azonban az ámbra és illatszert árasztó hajfűrtök árnyéka hozza létre. Te érted sóvárogva, kámfor támadt mosuszból (azaz megöszültem). Te nálad pedig az én bajomra mosusz vegyült össze a kámforral (azaz fehér arcodat elboríták mosusz színű fűrteid).

Neked rubint közül mosolyog ki az összefűzött gyöngysor. Én pedig siránkozva gyöngyesőt hullajtok. Lassú felkelésed a cziprust, gyors távozásod a rózsát juttatják eszembe. Földéridet a

Ânesih fikret hemî ez 'akl-i tû jâbed gehi nezm
Behemeh 'umr nejâbed szedef ez abr i mu'fir
Hercsih zîn pis ez nezm-i hukemâ bûd âzâd
Heszt der bend i szukhunhâ-jî tû imrûz eszîr
Ma'ni ender szijeh-i herf-i khatet heszt csunânk
Meded i rousenî ender szijehî csesmî beszîr
Râvî âmrûz kih s'îr-i tû szerâjed oz demes
Bâd csûnkhâk ez ân s'îr seved naqs pezîr
Ez pej dûszt-i nezm i tû murghân ber sâkh
Neh 'edseb ger pesz ez in szakhteh szerâjend şezefîr
Ez pej inkîh turâ mord hemî bined u bosz
Ma'ni-jî bikr hemî bor tû kuned dsilveh zemîr
Her zemân zuhreh u tir ez pej jek nu'kteh i tû
Her dû der medslisz-i s'îr i tû karinend u musîr
Kullijât (Tehorâni kiad.) 45. l.

*) Dahr der s'îr nezîrem nedâst velik
Csûn turâ did der in sughl merâ did nezîr

U. o. 45. l.

lelket, mint a holdvilág az éjszakát s huri módra elcsábítod, elbolondítod az embert. Ismeretes vagy parányi szájacskádról (szó szerint szájtalanságodról).

És én, kevés hija, hogy utánad vágyakozva szív nélkülségemről ne legyek nevezetes.»¹⁾

Daûlet sah szerint különösen híres egy *Ibrahim* sahnak tiszteletére írt kaszidéje, mely így kezdődik: «Olyan a szívem, moszlimek, hogy pusztulásnak indult a lelke. Abba a betegségbe estem én, melynek nincs tudva a gyógyszere.»²⁾

Ennek a versnek mintájára írta *Khaqânî* a legtöbb perzsa Tezkerehben első helyen közlött költeményét önmagáról:

«Öreg tanítóm nékem a szívem és én vagyok a tanítványa»³⁾ stb.

Kellemesebbet bírsz te, így szól egyik szerelmes versében *Mukhtâri*, a czukor és az ambránál. Jazmin van ambrában és tulipán van a czukor közt nálad. A szépség maga szerelmes a te szépséges orczádba. Mert a széparczuaknál mindennap szebbé tesz

- ¹⁾ Merâ medh ber dsâneszt vez ân dîgerân ber leh
 Kih derjâ durr nihed der k'ar u khâsâk âvered ber szer
 Eger negerded ber nûr szâjeh musztevli
 Csirâ seb-i tû heinî szâjeh gusztered ber nûr
 Khaszûf i meh buved ej mâh-i men zi szâjeh i khâk
 Khaszûf-i meh-i tû ez szâjeh i 'abîr u bekhûr
 Merâ ez resk-i tû kâfûr ber demîd ez musk
 Turâ ber gham-i men ânikht musk bâkâfûr
 Turâ zi l'al bekhendid gûher menzûm
 Merâ zi dsez' bibârid lûlû menszûr
 Bedejr khîzi servi bezûd szejr-i gul
 Bedsân firûzi mâhî bedilferîbî hûr
 Beh bidehânî ma'rûfî ve men ez gham-i tû
 Beszi nemând kih gerdem beh bîdîli meshûr

Medhma 'ul fussehâ I. 600. l.

- ²⁾ Muszulmánân dili dârem kih zâi' miseved dsânes
 Der uftâdem bedân derdî kih pejdâniszt dermânes.

Tezkereh i Daûletsah (Bombay 1887.) 46. l.

- ³⁾ Dil-i men pîr i ta'lim eszt u men tîf zebân dânes

Kullîjât i Khaqânî (Lucknow 1876.), I. 2. l.

téged. Vedd el a lelkemet és add azt vissza egy csókkal. Hadd adhassam én azt neked újra vissza egy másik csókért.»¹⁾

Magasztalását olykor mások satirizálásával fűszerezi *Mukhtâri* s ezt nagy tanítványa, *Szenâji* is eltanulta tőle. Egy költeményében például így fejezi ki magát: «A dicsőítés senkinek a nevéhez sem járul. Míg az a jeles férfiak sorába nem sorozódik.»

Nem mindenkit kell becsületes embernek neveznünk, kinek emberi alakja van. Hisz az írásban hasonlít egymáshoz az adakozó Isten és a képmutató szóképe (szójáték a *rezzâk* a. m. adakozó = az, a ki a mindennapit adja, azaz Isten és a *zerrâk* a. m. képmutató hypokrita szókkal).

Mit ér a szakál-turbán és az ujjas-öltöny, ha benne alakoskodás, fösvenység, balgaság és képmutatás honol? Embernek kell lenni a ruhában. Olyannak, ki csupa jóság és erényből áll.²⁾

Mukhtâri, mint a nagy panegyrikus költő, *Erhâd-ed-Dîn Enveri*, a pornographiában is remekelt. *Lutfullah* az *Ates Kedeh*-ben in extenso közli egy ilyen fajtalan verselményét egy néger rabszolga fiúról.

«Egy néger fiúcskát vásároltam a bazárban. Olyan áron, hogy szégyenlem megmondani (jeki ghulâmek zengi kherîdem ez bâzâr).» A mi ez után jön, azt nem lehet európai közönség elé tálalni.³⁾

¹⁾ Rûzgâri khoster eszt ez seker u 'ember turâ
Jâszmin der 'onbereszt u lâleh der seker turâ
Nikûji ber rûi nikujet hemânâ 'asik eszt
Kiz nikûrûjjan kuned her rûz nikûter turâ
Dsân-i men biszitân u dsânî dih merâ ez bûszeh
Tâ dihem bâz ez berâ-jî bûszeh-i dîger turâ
Scubh i Gulsen (Bhopâl 1295.) 392. l.

²⁾ Medh bâ nâm-i kesk negerded dsuft
Tâ negerded berâd merdî tāk
Neh her ânkû bûd beszuret i merd.
Bâjedes kh'ând merd bâkhlāk
Der kitâbet bejek dîger mâned
Sekl-i rezzâk u szûret i zerrâk
Ris u desztâr u âsztin esih kuni
Ver derûn zerķ u sejd u bukhl u nifāk
Merd bâjed der enderûn-i kâbâ
Hemeh âszâr bâsed u âkhlāk

Medhma ul fuszeshi I. 603. l.

³⁾ *Lutfullah Ates-Kedeh* (Bombay 1299.) 119. l.

Szenáji dicséretére legyen mondva, ezen a téren nem utánozta mesterének írmodorát, mert költeményei között alig van illemsértő frivol darab. Csak a Hadiķatban van pár drastikus pórias hasonlat.

Nem tudjuk, mikor vett erőt Szenáji gondolkozásmódján a vallásos rajongás. Megtérését a monda, mert aligha más az erről szóló elbeszélés, egy véletlen eseménynek tulajdonítja, egészen úgy, mint a legtermékenyebb szufi-költő, *Ferid-ed-Din Attârét*.

Mint az illatszerész *Attâr*t egy boltjába belépő dervis megjegyzései a földi javak hiábavalóságáról, úgy birták rá *Szenájit*, az udvari körök kedvencz versíróját, egy féleszű korhely ember véletlenül meghallott kifakadásai a magasztaló költészet botorsága és művelésének haszontalansága ellen.

Élt Ghazna városában egy *Lâikh'âr*¹⁾ nevű hóbortos ember, ki nagyon szeretett inni s ezért mindig a koresmákat bújta és a fürdőkben mulatozott.

Egy napon, mikor épen egy *Ibrahim sah*²⁾ magasztaló kaszidével az udvarhoz akart menni *Szenâji*, egy fürdő mellett vitt el az útja. A fürdőházból,³⁾ hol *Lâikh'âr* iszogatott, ének ütötte meg a költő fület s közelebb jöve, a következő párbeszédnek a csapláros és a bolondos ember közt lett Szenáji fültanuja: «Koresmáros, így szólt *Lâikh'âr*, tölts tele egy poharat, hadd igyam azt ki *Ibrahim* sahocskának a megvakulására.»

A csapláros ellenkező véleményben lévén, mentegette a sahot, mondván, hogy az igazságos, derék egy fejedelem, kinek ilyesmit kívánni bűn.

A bolondos ember erre váltig erősítgette, hogy bizony megérdemli a vakságot *Ibrahim sah*, mert oly ostoba, hogy egy ilyen

¹⁾ *Lâi kh'âr* csúfneve volt az illetőnek, kit *Dsimî* a szufik közé soroz (jeki ez medszûbân u melhbûbân-i hakḳ), mert a név borseprű-ivót jelent «mert mindig a bor seprűjét, üledékét itta» (zîra kih peiveszteh lâji serâb miklûrdi). *Nafahât ul-Unsz* (Hajderabâd 1289.), 389. l.

²⁾ *Ibrahim* (1059—1099.).

³⁾ Az eredetiben *Daûletsah* és *Dsimî*-nál *gulkhen* a. m. a meleg fürdő kályhája áll, *Ouseley* úgy látszik félreértette ezt a szót és a rózsára gondolva kertnek fordította: It so happened that Sena'i, in passing a garden, heard the notes of a song. *Biographical notices of persian poets* (London 1846.), 185. l.

nagyszerű várost, a milyen *Ghazna*, télvíz idején elhagy és elmegy idegen országokat hódítani, holott itthon is akadna elég dolga az ország kormányzása és a közjó előmozdítása körül.

Ezután *Lâikh'âr* újra megtöltve poharát, *Szenâjicskának*, a költőnek vakságára ürité ki azt.¹⁾ Ekkor még erélyesebben felszólalt a csapláros e rossz kívánság ellen s elmondta, hogy menyire köztisztelet tárgya a jeles költő.

A bolondos nem hagyta magát rendreutasítani, szerinte a sahnál is hibásabb *Szenâji*, ki tudós létére annyira meg tudott feledkezni emberi méltóságáról, hogy léha hizelgésekre, semmit mondó feldicsérésekre pazarolja isteni adományát, a költői tehetséget és nem tudja, hogy mi czélból teremtette őt az Úr.

Az ítélet napján, úgymond *Lâikh'âr*, csak magához hasonló balandó embereket magasztaló versekkel járulhat majd Isten ítélő széke elé.

Lâikh'âr szavai oly nagy hatást tettek *Szenâji* fogékony kedélyére, hogy menten ott hagyta az udvari élet hiú gyönyöreit s a világtól elvonulva, vezeklésre és vallásos elmélkedésekre adta magát.

Ouseley szerint, ki *Szirads-ed-Dîn* Tezkerelhjére hivatkozik,²⁾ a hóbortos *Lâikh'âr* mondásán megindulva kereste fel *Szenâji* a híres Sejkhet, *Juszuf Hamadânit*, ki a vallástudomány és a szufizmusban kalauza lett költőnknek.³⁾

Megtérése után *Szenâji*, szufi-módra mindig mezitláb, czipő nélkül járt-kelt *Ghazna* utcáin. Nyomoruságos állapotán megesett a szíve rokonai- és jó barátainak.

Síránkozva kérték, hogy ne járjon úgy koldus ruhában és mezitláb. Egy pár lábbelit hoztak neki s kérték, hogy húzza fel azokat. *Szenâji* elfogadta az ajándék czipőket. Másnap azonban visszahozta barátainak s messzire elhajítva őket, így szólt:

¹⁾ Szâķirâ guft pur kun ķadhi tâ bekûri Szenâjiek sâ'ir binûsim. *Dauletsah Tezkerah es-Suarâ* (Bombay 1887.), 47. l.

²⁾ *Ouseley: Biographical notices of persian poets* (Lond. 1846.), 186. l.

³⁾ *Dsâmî a Nafahût ul-Unsz fi hazarat-ul ķudsz*-ban rövid életírását adja *Juszuf Hamadânî*-nak, ki nemcsak szent, de tudós ember is volt és kortársai közül kitűnt többek közt a jogtudományban. Vej ber ekrân i kh'od der 'ilm i fikh ve ghair ân khushzusân der ilm-i nezher fâ'ik âmed 240. l.

«Tegnap még az Úr színe előtt valék, de ma már nem vagyok ott. Valószínűen ez a pár cipő akadályozta az oda vezető útnak (ghaliben sziddah-i ráh in kefs eszt).»¹⁾

Nem ilyen magasztos indokból adja vissza *Szenáji* az ajándékol kapott lábbelit az anekdotának *Kazvini* által megőrzött változatában. Gyakran meglátogatott *Szenáji*, ki mindig mezitláb járt, egy vezirt. A vezir, mikor a seikh (t. i. *Szenáji*) eljött hozzá, rendesen felkelt belépésekor és a legelőkelőbb helyre ültette őt.

Megtörtént nem egyszer, hogy *Szenájinak* sárosak lettek a lábai, ilyenkor a vánkosra leülve, kinyújtotta lábait, hogy be ne piszkolja velök a házigazda szőnyegét.

Mondják, jegyzi meg *Kazvini*, hogy a mezitláb járó *Szenáji* senkitől sem fogadott el semmiféle adományt.

Vett tehát egy pár szegényes cipőfélét a vezir és oda ajándékozta azt *Szenájinak* s szépen megkérte a seikhet, hogy viselje azokat. *Szenáji* elfogadta az ajándékot. Történetesen összejön a rákövetkező napon a vezirrel *Szenáji* és az köszönti őt. *Szenáji* erre lehúzza lábairól a cipőket és visszaadja azokat a vezirnek. Kérdeztetvén tettének oka felől, így felelt: «A második napi köszönése nem volt az első napéhoz hasonló a vezirnek, ennek pedig nem lehetett más az oka, mint az ajándékol kapott cipők.²⁾»

A mezitláb-jarást Istennek tetsző dolognak tartották a szufik, kik ezt a szokást, meglehet, a keresztény kolduló barátoktól tanulták el. Egy szufi szent, *Basar Hâfi*, innen nyerte *hâfi* melléknevét, mely arabul mezitlábast jelent.

Kérdezték ettől egyszer, mondja *Attâr*, hogy miért nem húz cipőt a lábára, így válaszolt: «Azon a napon, mikor megbékültem (azaz megtértem), mezitláb voltam s most szégyenlek sarut húzni fel a lábamra. Különbözn a felséges nagy Isten maga mondja, hogy szőnyegetekké tettem én ti nektek a földet, már pedig nem illik cipős lábbal taposni a fejedelmek szőnyegét.»³⁾

Khoszev, a termékeny perzsa költő, így dicséri egyik versé-

¹⁾ *Dauletsah Tezkereh es-Su'arâ* (Bombay 1887.), 47. l.

²⁾ *Cazvini's Kosmographie*, ed. *Wüstenfeld* (Gött. 1848.), II. 287. l.

³⁾ Ve nîz hakhta'la mifermajed kih zeminrâ biszât-i sumâ gerdânî-dem ber biszât-i padisahân edeb nebuved bâ kefs reften. *Tezkereh i Eklâji* (Navalkisor 1891.), 69. l.

ben a mezitláb-járás üdvös szokását: «Nem okos az, ki fel nem hágy a cipőviseléssel, mert minden hasítás a lába sarkán a hit és a szerencse egy-egy kapuja lesz.»¹⁾

A *Zsukovszkij*-tól közzétett perzsa szöveg az *Eszrâr-i Taihid*, az előbb említett *Basar Hâfî*-ről szóló legendának legrégibb formáját tartalmazza a perzsa irodalomban s valószínűen onnét vette át azt *Attâr*, ki bár sohasem idézi, kétségtelenül felhasználta ezt a terjedelmes szufi-életrajzot.²⁾ *Basar Hâfî* különben a Kórán 71-ik Szurájának 18. versére hivatkozik, mikor a földet az Úr szőnyegének mondja, melyen nem illő cipőben járni.

A világi élvezetekről való lemondást egész a szélsőségig vitte *Szenâji*, miután *Lâikh'âr* mondására megtért,³⁾ úgy hogy hallani sem akart a házasságról, mikor *Behrâm sah* neki felajánlotta saját nővérének a kezét.⁴⁾

Egy versében így védelmezi magát a Szultánnal⁵⁾ szemben, hogy visszautasította a fejedelmi vérből származó menyasszonyt: «Nem vagyok én a feleség, az arany és a hivatal embere. Istenemre mondom, sem az egyiket, sem a másikat nem óhajtom én.

Ha te jószágodból koronát teszel is a fejemre. Fejedre esküszöm, hogy nem fogadom el a koronát. Nem leszek én soha birtvágytól sarkalva, a te magasztalást mondód. Ezt nem találod te fel én nálam, kívülem másnál keresd ezt. Nem kívánok én senkitől

¹⁾ Niszt mudebbir ânkîh terk nedâred kefs ez ânk

Her sikâf ez pâsnâjes dîn u dauletrâ der eszt

Dauletsah Tezkereh (Bombay 1887.), 47. l.

²⁾ *Tajny Edinenija sz Bogom* (Szent-Pétervár 1899.), 20. l.

³⁾ *Khondemîr* a perzsa történész, ki *Isâmî Nefâkât ul-Unsz*-ából meríti adatait, hol tévesen a nagy *Mahmûd* idejébe van téve *Szenâji* és *Lâikh'âr* története, kétségbe vonja chronologiai okból az anekdota történelmi hitelességét. Képtelenségnek mondván a *Hadikat* megírásának időpontja és *Mahmûd* uralkodásának ideje közti óriási korkülömbiséget. Valóságban nyílt ajtót tör be a perzsa történelemíró, mert *Dauletsah* és a többi perzsa irodalomtörténészeknél egyformán *Ibrahim sah* áll. V. ö. *Habîb usz-Sziar* (Bombay 1857.), I. 34. l.

⁴⁾ *Tezkereh i Dauletsah* (Bombay 1887.), 46. l.

⁵⁾ *Behrâm sah* (uralkodott 1118—1152.) *Dauletsah Tezkereh* (Bombay 1887.), 46. l. *Lutfullah* az *Ates Kedeh*-ben *Behrâm* helyett tévesen *Ibrahim sah*-ot ír: Szultân *Ibrahim kh'*aszt kih kh'âher-i kh'od behekîm dihed. *Ates Kedeh* (Bombay 1299.), 108. l.

sem régít, sem újat. Jól tudja azt a király, hogy ilyen az én természetem.

Ha téged nem dicsérlek, mit tegyek. Magam dolgát végezve, hogy kérjek én díjat? Vajjon *Mózes* anyja vagyok-e én, hogy a gyermekemnek adott tejért pénzt akarjak kapni a királytól?

Nyugalomba vonulva, fejem a gallért, lábam pedig a ruha szegélyét kereste fel. Az elégedett ember mit sem fogad el többé. Hisz nem keres zsákmányt, mikor jóllakott, az oroszán. Jóllehet, nincs több olyan ékesen szóló, mint én vagyok. De a királynál jobb hallgató sincs több.

Ne hallgasd a denevér szájából a nap történetét (azaz jobban mondva, jellemző leírását). Ő miatta (t. i. a nap miatt) gyászol a kameleon*) (szó szerint csinál vízi liliomot, czélzás az ismeretes szokásra, hogy a gyászolók vízi liliomot *nilufer-i mátem* viselnek temetéskor). Hallottad már a gyalázást Jézus madarától (murgh i 'isza a. m. a bőregér). Menj és hallgasd meg magasztalásodat a naptól. Minek mondjam én, hiszen jól tudom, hogy tudja azt a király.

Olyan ragyogó az én versem, mint a nap. De teste rejtve van az égen (t. i. költőjének a lelke).

A te magasztalód a lélekhez hasonló. Nyilvánvalók tettei, de lényege el van rejtve. Hasonlítok én a mosuszólyaghoz, a méh és a selyembogárhoz. Mert a láthatónál jobb az én elfedett belsőm. A holdat (vagy felhőt, ha mih et olvasunk), melyet megvilágít a nap, mikor elválik a naptól, mindenki kineveti. Mindenki, a kit elhomályosítanak a nagyok, helyén való dolog, ha nevetség tárgya lesz. Messziről jól hangzik a fülnek az én szavam és a dob pergése. Különösen gyenge, tehetetlen, magamon kívüli háborodott vagyok. Gyenge vagyok én, mint a nőstény teve szíve és a lábadozó betegnek a teste. Mivel nem lehet nagy az égbolton, jobb, ha egyedül van a *Merkur*-csillag.

Olyan vagyok én maroknyi porhüvelyemmel, mint a felhő. Víz van a szememben és tűz a szívemben (czélzás az esőfelhő villámaira).

A víz és a tűz az én szemem és szívemből folyton elmerítve,

*) A keleti monda szerint a kameleon szerelmes a napba. V. ö *Kamil al-Din Damiri Hájüt ul-Hajevin* (Bulák 1284.), I. 288—9. l.

elárasztva tartják lakhelyemet. Aunyira nehezemre esik nekem a beszéd, hogy hatvanszorra adok ki egy lehetet.»*)

-
- *) Men neh merd-i zen zer u dsáhem.
 Bekhudâ eger kunem u ger kh'âhem.
 Ver tû tâdsi nihî zi ehszânem
 Beszer-i tû kih tâds neszitânem
 Nebuvem belir-i teme' madhet gûi
 İn nejâbi zi men dsuz ez men dsûi
 Neh kuhen kh'âhem ez keszi u neh neû.
 Nik dâned zi khu-ji men khoszrev.
 Nekunem ger turâ szenâ csikunem.
 Kâr-i kh'od kerdeh em behâ csikunem.
 Mâder-i Musziem kih ez sâhem
 Sir-i ferzend i kh'od behâ kh'âhem.
 Dsuszteh behr-i szelâmet ten-râ
 Szer giribân u pâji dâmen-râ
 Merd-i khurszend kem pezired csîz
 Sir csûn szîr sud negired nîz
 Ger csih men csûn szukhon guzâri niszt
 Bihter ez sâh gûsdâri niszt
 Csescm dârem kih gûsdâri tû
 Mesinev ez sebperok hikâjet-i khûr
 Kerd hîrbâ berâji û nilûfer
 Zimm senîdi zi murgh i 'Isza rev
 Madhet eknûn zi âftâb sinev
 Kh'od csih gûjem kih der szopid u szijâh
 Nik dânem kih nik dâned sâh
 Hemcsû semsz eszt s'îr-i men tâbân
 Lîk dsirmes der âszmân pinhân
 Meszel mâdih-i tû csûn dsâneszt
 F'îl pejdâ u zât pinhâneszt
 Nâfeh u nahl u pileh-râ mânem.
 Kih zi pejdâ biheszt pinhânem.
 Meh kih khûrsîdrâ berû bendend
 Csûn dsudâ gest hem berû khendend
 Her koszi kiz mihân nihân bâsed
 Ger bikhendend dsâji ân bâsed
 Bâsed ez dûr khos begûs-i medsâz
 Ez men âvâz vez duhul âvâz
 Khâşzeh szuszt u z'eifem u vâlih
 Csûn dil-i nâkeh u ten-i nâkih
 Csûn nebâsed ber ovds-i gerdûn mih
 Pesz 'utârid hemiseh tonhâ bih

Érdekes, hogy *Szenáji* szabadkozásában csak testi gyengeségére hivatkozik és nem használ theologiai érveket. Valószínűen azt tartotta, mit *Szulejmán Dárání* egy helyen mond, hogy «nem láttam még társaink közül egyet sem, ki megnősülve az azelőtti fokon megmaradt volna a jámborságban.»*)

A házasságot egyébként így ócsárolja a nőgyűlölő *Szenáji*: «Meg kell házasodni, oh te dicséretes életű. De csak saját atyádnak a rokonságából. Az az okos, ki nem közlekedik nővel és nem hoz bajt, nyomorúságot a házába.

Tudod-e te, mi az eredete a nő szónak? Az, hogy nyállal lödd meg azt a rossz személyt (visszaadhatatlan szójáték a *zen* a. m. nőasszony és a *zen* a. m. üss, verj szóval). Az a legény, a ki megnősült, a kövér birkafarkat annak vékony bőreért adta cserébe. Nem a vele élés teszi az asszonyt (az eredeti ezt a legdurvább szóval mondja). Nem érdemel elválásnál egyebet a rossz feleség. Kéj- és birvágyból a nő rabszolgájává kell lenni. Aztán lehetetlen lesz többé parancsolnod neki. Csunya dolog van a nő és férje közti viszonyban. Szolga létedre uraságra vágyol. Legyen férjének alárendelve a nő. De rossz, ha a rabszolga parancsol. Ne légy te az asszony szolgálja a vagyon és a menyasszonyi ajándékért. Ne hogy a feleségnek a feleségévé váljál (azaz papucs alá kerülj). Téged olyanná tesz a sok aggódás, mint az ujjam. Ő pedig, mint a köröm, karmol majd téged.»**)

Hemcsü abrem zi deszt-i must-i gil
 Āb der csesm u ātis ender dil
 Āb u ātis zi dideh u dil-i men.
 Gharkeh dāred hemiseh menzel-i men.
 Āncsunān der szukhun z'ēif tenem
 Kih jeki dem beseszt bār zenem.

Hadīkat ul hakīkat (Bombay 1859.), 314. l.

*) *Ghazalī Ilhja 'ulūm al-dīn* (Kairó 1312.), II. 16. l.

**) Kerd bājed zen ej szitūdeh szejr
 Lik ez khān u mām-i kh'is i pider
 Zirek āneszt kū negājed zen
 Neniher der szerāji kh'od siven.
 Istikākeš zi csiszt dāni zen.
 J'ani ān kahbeh rā beh tīr bizen
 Ez ghulām ānki zi 'ejāl ājed.
 Ū zi dunbeh bepūst-i gāl ājed.

Hasonló szellemben kárhoztatja a páros életet, saját tapasztalatain okulva, egy pessimista gondolatokkal teli költeményében. «Oh, jaj te, ki reánk irányozod a fátyoltépő tekintetét. Eztán ne tépesd össze minden bolond szeme láttára a fátylunkat. Vagy ne szakítsd el, vagy ha már összetépted, mint a kegyesek szokták, varrd azt újra össze.

Vagy ne hívj meg, vagy ha meghívtál, ne kergess el aljas emberek módjára. A fény helye vagy te (t. i. az égbolt), de olyanok vagyunk mi te miattad, mint a sötét szívűek. Vízrel vagy te teli és mégis te okozod, hogy forró tűz hevíti belsőnket. Holdad, ha fényt ad: a víznek nedvessége van abban (célzás a harmatra). Mosuszod, ha illattal szolgál: a tűz szárazsága van benne.

Nem adsz te csillámló borral teli üveget addig, míg sötétebbé nem teszed az üvegfúvók műhelyénél a napunkat.

Szégyeld magad végtére, oh ég, s ne tégy ilyen gyalázatos-ságot! Meddig gyámolítod még azokat és meddig neveled őket nagyra? Micsoda tudományfortély lehet ez tőled és égboltod forrásától?

Hogy miattad üreskezűek az összes tudós emberek. Életünk a te időd tápláléka lévén, ne itasd velünk minduntalan az elválás poharát!

Mindenki, ki csak egy éjet is töltött kívánsága szerint egy nővel. Te miattad egész éven át az ügyefogyottak tömegét szaporítja. Nyugalom czéljából egy nőt kívántam végre te tőled. Olyat láttam, minőt a tapasztalatlanok sem látnak. Illik ez te hozzád,

Niszt kedbânû'i zi gâden râ
 Zen-i bed dsuz telâk dâden râ
 Bendeh-i zen suden beselhet u mâl
 Pesz berû hukm kerden inet muhâl
 Zist bâsed kih der zenâ sûi
 Bendeh bâsî u khodsegi dsûi.
 Dsuft ber hukm-i sû'i kh'od bâsed
 Lik der hukm-i bendeh bed bâsed
 Bendeh-i zen mesev bemuhr u bemâl
 Tâ negerdâ nedet 'ejâl i 'ejâl.
 Tû csû ângust gesteh ez tesvis
 Û csû nâkhun kuned benâkhun ris.

Hadîkat 445. l.

oh anya (a sorsot szólítja meg így), hogy rabokat szülj. Mi a börtönben sinylünk s te messziről tekintsz le reánk.

Micsoda reménynyel fordulhat hozzád fiad, ha ilyen a tetted az atyátlanokkal szemben? Ha ennyi fáradtságot kell elszenvedni a házasságkor. Ez lesz aztán mai napság a kéjhölgyek szerencséje. Mi legények maradtunk, mert a nőténytől ily módon elmaradtak a hímek.

Nem te vagy *Jákob Józsefe*, ne nyujtsd hosszúra a mesét. A Józsefek nem szabadulhatnak meg ezektől a rossz jelleműektől (ezéltás Juszuf és Zalikha történetére). Tíz évi börtönt szenvedett egy nő miatt az egyiptomi József. Aztán mit félnek tőled ezek a félelmet nem ismerők. Az, a ki ilyesmit fog tenni Józseffel, az igazzal. Mit tudod te, mit tesz az majd másokkal.

Az ész szentélyét tisztítsd meg a nőkre vágyástól. Hadd kövessék tanácsodat az okosok. Ha csak lehetséges, ne légy te egy nőtény rabszolgája, mint a kakas, hogy koronásan lehess a koronások előljárója. *)

-
- *) Veihek ej perdeh-i perdeh der der mã nigerán
 Bis ez in perdeh-i mã pis her ebleh mederán
 Já meder pesz csü deridi csü kerimánes bidüz
 Já mekh'an pesz csü bikh'ándi csü leimánes merán.
 Dsá-ji nûri tû u mã ez tû csü tárík dilán
 Âb gû-ji tû u mã ez tû purâtis dsigerán
 Máhet csü nûr dihed terri âb eszt der û
 Musket ar búji dihed khuski nár eszt derán
 Siseh-i bádeh-i rousen nedihí tá nekuni
 Rúz-i mã tireh ter ez kárgáh-i sisegerán
 Serm kun ej felek âkhir mekun in bisermi
 Tá kej ez perverden u terbijet bed szeirán
 Ez tû u gerdís-i cserkhet csih huner básed pesz
 Csün tehí deszt buvend ez tû hemeh purhunerán
 'Umr i mã ta'meh-i devrán-itû sud besz básed
 Niz her szá'etmân serbet i hidsrán mekhûrán
 Her kih jek seb zeber-i zen búd ez rûji murád
 Száli ez tû buved ez dsumleh-i zír u zeberán
 Kh'ásztém ez pej ráhet zení âkhir ez tû.
 Ân bididem kih neh binend hemeh bikheberán
 In zi tû der khûred ejmáder zindâni zâji
 Mã bezindân ve tû ez dûr bemá der nigerán.
 Mer pizerrâ betû umid kudsá máned pesz
 Hemeh csün íl-i tû in básed ber bipiderán.

A nőgyűlölet különben, mely mindig divatos volt keleten, számos költő művében hagyott nyomokat. *Evhâdi Iszfahânî* (meghalt 1158) például így gyalázza a szép nemet egynémelyek által *Szenâjinak* tulajdonított versében: «Siránkozva így szólt atyához a fiú: Légy segítségemre a megházasodás és feleségkeresésben. Atya így válaszolt: Légy házasságtörő, de ne nősülj (nehezen fordítható szójáték a zinâ és zen szavakkal). Mások példáját kövesd s ne az enyémet. A házasságtöréskor, ha megfog is az éji ór, elereszt az téged, mert olyat, mint te, fogott ő már eleget. De ha nőt feleségül veszel, nem bocsát el az többé téged, s mi mindent el nem követ, ha szabadjára nem ereszted.»*)

A jeles perzsa költő, *Ibn Jemîn* (meghalt 1345) hasonló szellemenben, mint *Szenâji*, rabságnak mondja a házasság-életet.

«A ki megházasodik, annak csak néhány napig tart, mint a rózsa-idény, a vígsága. Azután az a kedves, szabad ember rabszolgaként megalázva tengődik. Nem tud az semmi módon el-

Csûn bezen kerdeni in rends hemibâjed did
Înet ikbâl kih binend pesz imrûz gherân.
Mâ ghulam kef-i desztim besz eknûn kih zi 'adsz
Mâneh end ez pesz jek mâneh ber ingûneh nerân.
Neh tûji Jûszuf-i J'akûb mekun kişzeh dirâz
Jûszufânra nebuved csâreh ez in bedguherân
Jûszuf mişzri dih szâl zi zen zindân did.
Pesz zi kej kheţeri dârend in bikheterân
Ânkih bâ Jûszuf şâdik esenin kh'âhed kerd
Hies dâni csikuned şzuhbet i û bâdigerân
Hudsreh-i 'aql zi szeudâji zenân khâli kun
Tâ bedsân pend-i tû girend hemeh pur 'iberân
Bendeh-i jek mâneh mesev tâ tuvâni csû khurosz
Tâ buvi tâdsver pisrev-i tadsverân.

Kullijât i Szenâji (Teheráni kiadás) 81. l.

- *) Piszeri bâ pider bezârî guft
Kih merâ jár sev beh hemszer u dsuft
Guft bâbâ zinâ kun u zen neh
Pend gir ez khelâik ez men neh
Der zinâ ger bigîredet 'eszeszi
Bihiled kû girifteh csûn tû beszi
Zen bigîri turâ rehâ ne kuned
Ver tû neguzâries csihâ nekuned.

Medsmâ' ul fuşşehi I. 97. l.

futni, még ha tudója is az utaknak. Mert nyakára és lábára békómódra nehezül a menyasszonyi ajándék aranya.»¹⁾

Szenáji nőgyűlöletének különböző forrásból eredő okai lehetnek. A költő saját szomorú tapasztalatait nem tekintve, melyre imént közlött versében céloz, a szufi-dogma is nagyban hozzájárulhatott ehhez.

A szufik ugyanis a férfiszépség képében vélték a legfőbb lény földi jelképét legjobban érzékelhetni. Nem a szép leány, hanem a szép fiú lett a rajongó földöntúli szerelem látható tárgya.

Ezzel együtt járt a szép nem megvetése.) Mint a régi görögöknél a platoi vonzalom az egy nemen levők közt eleinte ideális volt, később azonban erkölctelenséggé fajult.

Sajátságosnak tűnhetik fel, hogy ugyanazok a szufi szentek, kik aszkétaságuk első éveiben még reá se mertek nézni a tejfeles szájú, bajszatlan ifjakra, később éppen azok bájainak leírására fordították költői tehetségek egész erejét.

Abu-Sz'eid maga mondja, hogy vezeklésének kezdetén tizen-nyolcz fogadalmat tett s ezzel a tizennyolcz ezer világot távolította el magától (der ibtida-i kar hizsdeh csiz ber kh'od vadsib kerdim).

Hosszan tartó böjtöt tartottunk, a tiltott nem-törvényes eledeltől óvakodtunk, folyton az Úr nevét hangoztattuk, virrasztottunk, csak ülve aludtunk, a kïbla felé fordított arczezal ültünk egy szakáltalan fiúra se tekintettünk.²⁾

Szenájínál nem egy vers van fiúkedveshez intézve. Nem akarunk ebből vádat emelni a nagy szufi-költő erkölcsisége

¹⁾ Sádi her kih kedkudái seved
Csend rúzi csü 'ahd-i gul básed
Z'ân szipesz ân 'aziz âzâdeh
Bendeh ves der mezik zull básed
Zânkih der pâji u gerdenes dâim
Ez zer-i muhur bend u ghull básed.

Medsma ul füszeñi II. 4. 1.

²⁾ This which is Platonic love in the true sense of that phrase seems to entail a corresponding despreciation of woman; at least we find that in proportion as it is current a tone of misogyny prevails in literature. *Gibb: A history of Ottoman poetry* (London 1899.), 64. 1.

³⁾ Ve der hics küdek emred nenigerisztim.
Tajny Edinenija sz Bogom (Szent-Pétervár 1899.), 37. 1.

ellen, bár van pár verse, hol nagyon gyanus színben tűnik fel ez a vonzalom.

Mint igazi aszkéta, leírhatatlan megvetéssel szól a családi kötelékekről *Szenâji*. Az ő szemében csak az istenes élettől és a szufik nagy czéljától távol tartó akadályozó békó a család. A *Hadikát* utolsó könyvében, hol egész fejezeteket szentel a családi élet kötelmei jó vagy rossz voltának fejtegetésére, embermegvető gondolkozásmódjának szabad folyást enged. A fivéri viszonyból eredő bajokat így festi szörnyű pessimista színekkel: «Ha jó barátot keressz, szakadj el a fivérektől. Mert a fiútestvér tűzre teszi a szívedet (azaz gyötri). Ha kiskorú, a te atyádnál árulkodik. Ha pedig nálad idősebb, akkor neked ad parancsokat. Kedvedben jár ő, míg az atya él. De mikor az elhal, egyszerre egyenjogú társad akar lenni. Ha megfelezed vele vagyonodat, akkor se baj. De ha azt nem teszed, rögtön ő hasít ketté téged. Nem jóban, rosszban hű testvér az, a ki csak hasáért ragaszkodik hozzád. Nem okos dolog fitestvért fogadni. Bajra önmagadat gyötörnöd. Szívgyötrelem és benső kín az. Az anyától a fitestvérhez futni.»*)

Nem kisebb szerencsétlenség a nővér. «Ha neked nővért hoz a világra az anyád. Felleg borul miatta az atyád arczára. Gyorsan add ki neki a részét az örökségből.

Hamarosan hozz neki egy férfit (az eredetiben hím állat, csődör van), ne habozz! Ha te nem hozol neki, majd hoz ő maga és jelenléted nélkül köti meg a szerződést. Nem óvja az magát

- *) Dúsztt dsûi ez birâderân biguszil
 Kih birâder kuned ber âzer dil
 Kih buved ghamz ber pider kh'âned
 Mih buved ber tû kh'odsegi râned
 Csû pider zindeh bâtû demszâz eszt
 Csûn pider murd bâtû embâz eszt
 Ger tû nîmeh kuni berû szîmet
 Ver neh der dem kuned bedû nîmet
 Neh birâder buved benerm u durûst
 Kih berâji sikem buved hempûst
 'Aql nebuved birâderi kerdên
 Ez pej rends-i dil dsiger khûrden
 Rends-i dil bâsed u 'anâi dsiger
 Be birâder deviden ez mâder.

Hadikát (Bombay 1859.), 420. l.

akkor sem férfitől, sem nőtől. Fejébe vette már tíz éves kora óta a férjre, vagyonra és ékszerre gondolást.

Ezek után sóvárogva cziczomázza bábumódra magát. Selyem ruha és férfi kell neki (az eredetiben igen drasztikusan van ez kifejezve). Szenvedélyes hevében testén tépi össze a ruháját, ha késedelmeskedel a férjhezadásában. Hiba lesz akkor minden vagyongyarapításod. Szélnek ereszti jó nevedet, tisztességedet. Hamarosan port hint a fejedre. Idegenné lesz akkor saját házában az ember. Ismeretlenekkel telik meg a lakásod.»*)

Alig van nagyobb csapás az emberre nézve, mondja *Szenâji* a nővér férjénél, ki szabadon ki-bejár házadba és csak pénzért teljesíti férji kötelességeit (gâden ângelh kuned kih jâbed zer). Ha nem tud kicsikarni pénzt tőled, akkor elhanyagolja, szidja, gyalázza a te nővéredet. Por legyen a nővér és urának a fején. Mert senkinek sem okoznak azok örömet.**)

Természetesen a gyermek is csak baj és teher. «Bolondság, úgymond *Szenâji*, ellenségedet fölnevelned és a bajért fáradoznod.»

*) Ver turâ kh'âher âvered mâder
Seved ez vej szijâh rû-ji pider
Tû zi mîrâsz âver ûrâ dih
Fakhli âver szebuk ûrâ mesziti
Ver tû nâri kh'od âred u bi sek
Bineviszed bi khuzur-i tû csek
Ne kuned kh'od zi merd u zen perhiz
Hem zi dih szâlegi kerd der szer
Soher u mâl u esiz u zer u guher
Zân hevesz i khireh lu'bet ârâjed
Kîr u kâlâ îrâ hemi bâjed
Dsâmeh ber ten hemi dered beszitiz
Ver kunî der dsehiz i û tâkhîr
Hemeh teûfir-i tû seved takşîr
Nâm u neng bebâd der dihed û
Ber szeret zûd khâk ber nihed û
Merd bigâneh gerded ez khâneh
Khâneh-et pur seved ez bigâneh.

Hadîkat ul haikîkat (Bombay 1859.), 421. l.

**) Khâk ber ferķ i kh'âher u dâmâd
Kih negerded keszi ez isân sâd.

Hadîkat 422. l.

Különösen nagy szerencsétlenség a leánygyermek. «Nincs a sírgödörnél jobb vőlegénye a leánynak, különösen a hiúnak.»*)

Európai embernek, ki épen nem szokott irtózni a nagybácsiktól, furcsának tetszhetik *Szenáji* heves kirohanása az atyai és anyai ági nagybátyák ellen. «Azok, kik apai, azok, kik anyai ágon nagybátyáid. Mindnyájan csak a te állásod és vagyonodra áhítoznak. Mind félve remegnek hibájuk megtorlásától s úgy hozzátapadnak az aranyhoz és ezüsthöz, mint a higany.

Nyilvánosan olyanok ők, mint a terített asztal körül settengő macska. De titokban jobban lopják a morzsákat az egérnél.

Az a nagybácsi, a ki rossz nyelvű és erőszakoskodó. Nem nagybátya az, hanem fájdalom és gond az. Bitorolja, ha idősebb, az atyai hatalmat és nevelés helyett kikerget téged a házból. A «tedd»- és a «ne tedd»-ben ő a háznak ura. A hozás- és adásban azonban olyan, mint az idegen. Ha valamit kapni kell, olyan jó fogású, mint az erős ifjú. De az adakozás idején a tehetetlen öreghez hasonló» (az eredeti szörnyen pórias kifejezéseit szelidítjük).**)

Egy íróháza sem volt oly szoros benső baráti viszonyban *Szenájival*, mint a maró gúnyú *Szűzenî Szamarkandî*. Pedig eleinte nagy volt köztük az ellenségeskedés.

Így *Szenáji* egy terjedelmes költeményt írt *Szűzenî* és a

*) Her kirá dukhter eszt khâszeh felâd
Bihter ez gûr nebuved ûrâ dâmâd.

U. o. 421. 1.

**) Ânkih 'ammi tû ânkih khâl-i tû end
Hemeh der khûn-i dsâh u mâl-i tû end
Hemeh lerzende der 'inâd u 'azâb
Bezer u szim szuffeh esûn szimâb
Âskârâ esû gurbeh ber szer-i kh'ân
Rîzeh berter zi mûs der pinhân
'Amm kih bedgû-ji u pur szitem bâsed
'Amm nebâsed kih derd u gham bâsed
Der mih-i kh'isten pider kerdeh
Begeh perveris beder kerdeh
Der kun u mekun mih-i khâneh
Der biâr u bidih esû bigâneh
Hemcsû kir-i dsevân bevaht-i bigîr
Bâz vaht i biâr khâjeh-i pîr.

Hadîkât ul haqîkât (Bombay 1859.), 423. 1.

hasonszőrű poéták ellen. «Ezek a bolondok, kik ok nélkül ellenségeim. Eléggé szentelenek ők és ostobaságokat fecsegő dicsekedők.

Az emberiség porondján a hit és a törvény terén. Mint a csira és tehetetlen férfi, sem férfiak ők, se nem nők. Mint festett képeknek nincs testök, jelentőségök. Ámbár a köznép előtt olyan fontossággal birnak, mint a Szentírás. Jóllehet, kívül szép színnel és cziczomáival ékesek. A hitetlenek sírjához hasonlóan belül azért csupa szörnyűséggel vannak tele. Pokol fenekén vannak, de azért nem Dsinnek és nem emberek.

Azért, hogy a borzasztó kútban vannak, nem Józsefek ők s nem is *Bizsenek* (czélzás a Sah Námeh egyik hősenek történetére). Mind semmirevalók, daczára, hogy az érdeemesek sorában mennek. Mindannyian takácsok ők, ha az égen szőnek is (a takács dsuláh szó egyszersmind butát, tudatlant is jelent).*)

Az én szívem olyan egyszínű (azaz megegyező) a nyelvemmel, mint a túlvilág. Ők azonban természet és külsejökre nézve olyan tarkák: ez az árnyékvilág.

A kívánság és az igénylés ajtaja zárjának kulcsfogai ők. És olyan szakgatottan nyikorgók, mint a kulcsnak a nyelve. Azért olyan fejetlenek ők, mint a gallér, mert kapzsiságból folytonosan úgy csókolgatják a hitvány alávaló emberek lábait, mint a ruhának az alsó szegélye. Falura tartanak ők számot, de ha közelebbről nézed őket, látod, hogy utczaí csavargók és kóbor koldusok.

Mai napság én vagyok az ész és a lélek földművese s a többiek, a hányan csak vannak, az én vetésemnek a kalász-szedői. Mind az én versem gyermekei és költeményem ellenségei.

Te azt mondanád, hogy nem is emberek ők, hanem a vas szúrto salakjai (az eredetiben rím-i áhen a kovácsműhelyben felgyülemlett vaspör-üledék).

Néha úgy kifosztanak engem, mint költeményök elmaradt rímбетűjét. Máskor meg úgy összetörnek, mint hibás versmértékeiket. Haragból ellenei ők ennek a kedélynek és szívnek. Szemfájás miatt ellenei ők a ragyogó napnak. Elég fényesen süt a nap, de

*) A dolt, blockhead, fool (weavers being proverbially stupid). *Platts Hindüstānī Dictionary* (London 1884.), 386. l.

sugaraiból nem vesznek részt a befüggönyözött ablakuak» stb. *) Vége felé a meglehetősen hosszú versnek, Szûzenî nevének jelentésére, mely perzsául a. m. tücsináló-tüvel dolgozó szabó, így szól *Szenâji* : «Ne légy szabójuk, oh *Szenâji*, mert ők egytől-egyig szárazabbak a te czárnádra a tû fokánál (derzi szifet mebâs ber isân kudsâ hemeh, ber risteh-i tû khuskter ez meghzi szûzenend)».

Ez a vers, úgy látszik, vérgis sértette *Szûzenî*t, ki egy mód nélkül fajtalan verssel felelt, mely így kezdődik : «Ezek az úrfiak, kik ebben a városban laknak. A nők előtt lehetnek férfiak, de nekem ők csak asszonyok.» A mi ezután jön, az nem lefordítani

-
- *) Ín ablehân kih bi szebeb dusmen-i menend.
 Besz bûl-fuzûl u jáfeh derâi u zenekh zenend
 Ender meszâf-i merdi der sarî i ser' u din
 Csûn khungza u mukhennesz neh merd u neh zenend
 Mânend-i naqs reszmî bi aszl u ma'ni end
 Gercsih be nezd-i 'âmeh esû khati mubejjinend.
 Csûn gûr-i kâfirân zi derûn pur 'ukûbetend
 Gercsih birûn bereng u nigâr muzejjenend
 Der k'ar-i dûzekhend neh dsinni neh insziend
 Der csâh-i vahsetend neh Juszûf neh Bizsenend
 Hem nákesz end gercsih hemi bâ keszân revend
 Hem dsûlehend gercsih hemi ber felek tenend.
 Jekreng bâ zebân dil-i men hemcsû âkhiret
 Vinân beteh u dsâmeh esû dunja mulevvenend.
 Dendâneh-i kilid der-i da'vâ end lik
 Hemcsû zubân-i kufl ma'ni elkenend
 Z'ân bi szerend hemcsu giribân kih ez teme'
 Peiveszteh pâji búsz khesziszân esû dâmenend.
 Dav'a-i dih kunend velikin esû binigeri
 Hâdûrijân-i kû'i u gedâjân-i khermen-end.
 Dihkân-i 'akl u dsân menem imrûz dîgerân
 Csendân hiend khosehesin khermen-i menend.
 Ferzend-i s'ir-i men hemeh u kheszim i s'ir-i men
 Gûji neh merdumend hemeh rim-i âhenend
 Gâhem esû revî mândeh-i kh'od bighâretend
 Gâhem esû vezen-i bihûdeh-i kh'od bisikenend
 Ez râh-i khesm dusmen-i teb' u khâtirend
 Vez derd-i csesm dusmen-i khûrsid rousenend
 Besz rousen eszt rûz velik ez su'â'i ân
 Birûziend zânkîh beszteh reûzenend.

Kullijât i Szenâji (Teherân), 34. l.

való, a pæderasta szenvedélyével kerkedő költő annyira illetlenül csufolódik.

A vers végén maga megjegyzi *Szúzenî*, hogy ez a válasz arra, a mit *Szenâji* versben mondott: «Ezek a bolondok, kik ok nélkül ellenségeim.»¹⁾

Mint pornograph és vallásos költő, az ismertebbek közé tartozik *Szúzenî* hazája irodalmában *Daûletsah*, *Lutfi* és az újabbak közül *Rîza Kûlî Khân* irodalomtörténeti műveiben a *Rijâz ul 'arifin* és *Medsmâ'ul fuszehâ*ban közölnek tőle mutatóványokat. *Szúzenî* (meghalt 1173—4) családi nevén *Semsz-ed-Dîn Mohammed* egy *Szamarkand* környékéhez tartozó helységben, *Naszaf*-ban született. A *Browne* által angolra lefordított *Tarikh Guzîdeh* részben *Abû Bakr*nak nevezi a szerző *Szúzenî*t és *Kalâs* egy *Szamarkand* vidéki faluból eredtnek mondja a költő atyát.²⁾

Bizonyságul egy verset is közöl, melyben *Szúzeni* magát, mint a kalâsi khodsa fiacskáját mutatja be (ej. *Szúzenî* ej. piszer khodseh-i Kalâs). Mesterségére *Ethé* szerint tücsináló lett volna s innen vette *Szúzenî* költői nevét.³⁾

Rîza Kûlî Khân másképen magyarázza költőnk nevét. *Szúzenî*, úgymond, fiatal korában beleszeretett egy szabóinasba és kedveért a szabómesterségre adta magát. Mikor aztán költő lett, a régi mesterségére emlékeztető *Szúzenî* nevet választotta.⁴⁾

Ezt a nézetet látszik *Szenâji* gúnyverse is támogatni, hol a *Hadîkat* írója a czárnáról beszél és a szabómesterséggel példálód-

¹⁾ În khodsa zadegân kih der in sehr berzenend
 Merdend mer zenân-râ liken merâ zenend

 Heszt in dsevâb i ânkîh *Szenâji* benazim goft
 În ablehân kih bî szebeb dusmen-i menend.

Medsmâ' ul fuszehâ I. 251. l.

²⁾ *Browne: Biographies contained in Ch. V. of the Târikhi Guzîda, Journal Asiatic* (1900.), 754. l.

³⁾ Er war aus niederem Stande ein ächter Sohn des Volkes, seines Zeichens ursprünglich ein Nadler (daher sein Dichtername von Suzan «Nadel»). *Neupersische Litteratur, Grundr. d. Iran. Phil.* (Strassburg 1896.), II. 266. l.

⁴⁾ Gûjend der dsevâni 'âsik-i piszer khejjâti sud ve behevâ-jî-û khejjâti pîseh kerd pesz ez ânkîh teb'es besâ'iri meil âmed szûzenî tekhal-lûsz gûzîd. *Medsmâ' ul fuszehâ* I. 249. l.

zik. *Szûzenî* egyike a perzsa irodalom legelső satyrikusainak, nála nagyobb sikerrel senki sem művelte ott a gúnyolódás művészetét. Kortársait, különösen a költőket a gúny korbácsával kiméletlenül ostorozta.

Költeményeinek, a mennyire azt a kiadott mutatványokból meg lehet itélni, van némi költői bece, bár európai műveltségű embernek a jó ízlését durva orozatlan illetlensége lépten-nyomon megsérti.

*Szûzenî*t ezért értékén felül becsülik *Ethé* és *Pizzi*, kik nem véve tekintetbe a költő pornographikus minden legelemibb tisztességet lábbal taposó irmodorát, mely a természetellenes bujálkodás kiszínezett leírásaiban tetszeleg, erős jellemnek, a nép igazi fiának tartják őt.

Különösen *Pizzi*, a *Sah Námeh* olasz fordítója a perzsa költészetről irt munkájában sajnálatát fejezi ki, hogy oly kevés költeménye maradt meg *Szûzenî*nek¹⁾ s így nem lehet belőlök kellően megismernünk ezt a daczos, büszke természetű író²⁾.

Valószínűleg egyikök sem vett magának fáradságot, hogy elolvassa, hacsak az *Ates-Kedeh* vagy a *Medsma'ul fuszehâ*-ban is az ott kinyomatott számos mutatványt, melyek közt egy még a XIX. századbeli jeles perzsa költő, Kaanî indignatioját is felkeltette, ki egy lesújtó versében utasítja rendre a híres pornographust.³⁾

Később, mikor a kicsapongásokba belefáradt, a vallásosságra, az istennek tetsző életre adta magát. Nagy barátja lett *Szenâjinak*, kit előbb annyiszor kigúnyolt.

A *Hadikat* halhatatlan költője, *Szenâji* volt az, ki *Szûzenî*t a mystikus világnézetbe bevezette és vele együtt elzarándokolt Mekkába.⁴⁾

¹⁾ Ez azonban nem áll, mert *Szûzenî* divánja több perzsa kézirat-gyűjteményben fellelhető. V. ö. *Ethé: Neupersische Litt.* 266. l.

²⁾ Delle sue poesie abbiám pochi resti che Giamî soltanto ci ha conservati, ed è gran danno per noi che non possiamo, con si misera scorta conoscere meglio questa fiera natura. *Storia della poesia persiana* (Turin 1894.), I. 94. l.

³⁾ V. ö. a szerző: *Tanulmányok az újabbkori persa irodalom történetéből* (Budapest 1892.), 42. l.

⁴⁾ Erst in späteren Jahren wandte er sich dem Ernste des Lebens zu, ging nach Balch und liess sich von dem grossen mystischen Dichter

Rövid idő alatt úgy eltanulta a szufi-költők írmodorát, hogy mintaszerű remek vallásos ódákat és himnusz-szerű bűnbánó verseket írt. *Ĥamdullah*, a *Târikh i Guzideh* szerzője, ki szintén elismeri, hogy minden határon túl ment a fajtalanságban. *Szûzenî* megemlíti, hogy vannak neki hasonlíthatatlanul remek komoly versei is.

A következő soraival, úgymond, bűnbocsánatot nyert a Mindenhatótól. «Négy dolgot hoztam, oh Uram, milyenek nincsenek a te kincstáradban. Hoztam semmiséget, szükséget, hibát és vétkeket.¹⁾

Szûzenî egykori szabómester voltára czélozva, így magasztalja őt egy négysorosában a barátjává lett *Szen-i*ji. «Mondott egy jól összevarrt költeményt nekem saját bölcsességéből a szabómes-ter. Olyan vékony volt az értelme, mint a czérnaszál. Olyan szűk volt a versmértéke, mint a tűnek a foka.»²⁾

Megtérése utáni korszakból származó vallásos költeményei közül többen saját bűnös voltán kesereg.³⁾ Ősére, a szent *Szelmán*ra hivatkozva, így fohászkodik fel bűnbánóan egyik versében: «A próféta mondta, hogy a bűn megbánása egy a megtéréssel. Ezen a hagyomány szerint, ha valaki megtért, akkor az én vagyok. Segíts engem, oh Uram, *Szelmán* vezekléséhez.

Mivelhogy atyámtól nyertem, hogy *Szelmán* nemzetségéből eredeek.»⁴⁾

Sanai, den er früher oft genug mit Spott überschüttet hatte, in die Geheimnisse der Theosophie einweihen, auch machte er mit ihm die Wallfahrt nach Mekka. *Ethé: Neupersische Litteratur* (Strassburg 1896.), II. 266. l.

¹⁾ But he also has some serious verses which are incomparable. They say that God Almighty forgave him for this verse:

Csâr csiz âvurdeh em já rebb kih der gends-i tû niszt
Nishti u hâdset u dsurm u gunâh âvurdeh em.

Browne: Biographies of Poets, Journal Asiatic (London 1900.), 755. l.

²⁾ Guft ber dukhteh merâ s'iri
Khodsa khejjâti ez szer-i ferheng
Ma'nî-û csûn riszmân bârik
Kâfijet hemcsû csesm-i szûzen teng.

³⁾ Két leggyakrabban idézett versét átírásban kiadta *Pizzi: Chrestomathie persane* (Turin 1889.), 71—72. l.

⁴⁾ Reszûl guft pesimâni ez gûneh teûbeh eszt
Ber in hedisz eger tâibi eszt men ânem
Bezuhd-i Szelmán ender reszân merâ melikâ
Csû jâftem zi pider kiz nizsâd-i Szelmânem.

Rijâz ul 'arifîn 210. l.

A legfőbb lényhez való rajongó vonzódását a vadászháló és a csalétek képében rajzolja: «A te szenvedélyes szerelmed a mag s én vagyok maggyűjtő, a pokol feneke pedig a vadászháló. Ha a csaléteknél maradok, a pokol fenekén kínlódom. Ő előtte egy óráig sem marad vesztég a szenvedélyes vonzalom.

Ő az Isten, mondom egyre és az ajtó kopogtató karikáját mozgatom. Ha nem lett volna ezzel a szenvedélylyel együtt az Ő útmutatása. Mint Hamánt, a pokol felé vitt volna engem a szenvedélyem.»¹⁾

A moszlim hit igazságára mondom, így szól egy másik versében *Szúzeni*, oh muszlimánok. Hogyha magamat tekintem, minden moszlim szégyene vagyok.²⁾

Igen jó barátja lehetett *Szenájinak Adsib*, egy kevésbé ismert perzsa író. *Adsib* saját nevén, *Semsz-ed-Dín Ríza Kuli Khán* szerint a jelesebb költői közé tartozott korának (ez 'edsâibi rûzgâr búdeh). Költeménykötete, úgy látszik, elveszett. *Enverinek* divánjában található egyik kaszidét is *Adsibnek* tulajdonítják.

Ilyen dicsőeneket zeng neki *Szenáji*: «Senki sem látott még a te szerencsédnél nagyobb csodákat s ez maga felér a csodákkal (szójáték az adsâib szóval, mely 'adsibet csoda többes száma és a költő 'adsibí nevére emlékeztet). Néha az égbe visz téged, mint a mennybe ható ima. Majd meg a földre visz, mint a hatalom, a végzet célja.»³⁾

Hosszas intelmek után így magasztalja a költőt *Szenáji*: «Úgy tudod te a tudományokat, mint az ész. Nincs vagyondod, de

¹⁾ Hevâet dâam u men dâneh csîn u havijeh dâam
Eger bedâneh bimânem bedâm der mânem.
Hevâ nemâned tâ szâ'et i behazret-i hû
Hû allâhi bizenem u lâlkeh bidsunbânem.
Eger nebûdi bâ in hevâ hidâjet-i hû
Beszû-ji hâvijeh burdi hevâ csû Hâmânem.

U. ott.

²⁾ *Rijâz ul 'arâjîn* (Teherân 1305.), 210. l.

³⁾ Tâli' ez tâl'iet 'adsâibter
Kesz nedîd in 'adsâib diger
Geh becserkhet bered csû keszed-i du'â
Geh bekhâk âredet csû 'azim i kâdar.

Kullîjât-i Szemîjî 53—54. l.

határtalan a törekvésed. Nincs neked szerencséd, de mérhetetlen a bölcsességed.

Bölcsességed gondolataiddal van össze-, egygyé olvadva. Kedélyednek a tudományból van az ékszere. Oly távol vagy te a tudatlanságtól, mint *Alinak* a tudása. Oly tiszta vagy te az igazságtalan zsarnokságtól, mint *'Omar* igazságossága. Versed varázslás, de kora reggel rossz a szerencséd. *Nagy Sándor* módjára eszméd lábbal tapossa öntermészetedet. Ne oltsd el te a szőlő nedvével természeted hevét. Ne vedd el a bor tűzével becsületedet. Törj te a magasba, mint a tűz szikrái. Ne hullj te esőmódra le a földre. Ne tedd enyészetként mindenütt kockára a ruhádat. Ne tépd össze minden helyen a fátylat, mint a végzet. Ettől, attól ne rabolj, mint a szél. Erre, arra ne tekints nárczisként. Ne légy belül olyan görbe, mint a láncz-szem. Hogy úgy kint ne maradj, mint az ajtó kopogtató karikája.

Ne légy minden ujj számára író toll. Ne legyél te öve minden deréknak. Lépj be a szabadok, a derék emberek körébe, mint a bőkezűség. Férfiakhoz csatlakozz tudomány módjára. Ne légy náluk olyan, mint az edény. Ne járj előttök kézzől-kézre serlegként. Óvd meg testedet a kis emberek pálinkájától (szur egy rizsből készült szeszes italféle). A nagyok borával tápláld a lelkedet. Jóllehet mind a kettő alapjában véve vétek. Mégis a maga helyén előbb való az utóbbi (itt két sor illetlen tartalma miatt kimarad).

A természeted, kedélyed égi alapú neked. Versed a *Keuszer* forrásából fakad. Lelked gyöngyhintő, mint a tenger árja. Olyan éles a gondolatod, mint az égető tűz. Mit tesz az, ha csupasz a külsőd. Hisz tudományyal ékeskedik belsőd. Kivülről bár meztelen, sivár a tenger képe. De belül gyöngyből van a szőnyege. Honnan lehetne neked gyöngyös öved! Ha nincs két fejed, mint az ikrek csillagképének. Azért vagy te a növekedés és fogyásnak kitéve, mert olyan egy arcú vagy, mint a hold.

Azért vagy te, oh testvér, aranytalan és ezüstitelen, mert nincs olyan hamis szemed, mint a nárczisnak»,*) stb.

*) Dári ez 'ilmhá csú 'akl kheber
Ni'metet ni u himmetet bi hedd
Da'ületet ni u hikmetet bi mer
Hikmetet-rá oz fikret oszt mizáds

Egy bizonyos *Ali bin Heiszám* nevű hérati költő, kiről nevé-nél, meg hogy bíró volt, egyebet nem tudunk, egy nagy pathosszal irt versben dicséri ki Szenâjit, ki hasonló pénzzel fizet neki vissza. «Szenâji a bölcsesség fényének a ragyogása (czélzás a Szenâji név arab jelentésére). Szépsége a világ becsét és teljességét alkotja.

Khâtirot-râ ez dânis eszt guher
 Dûri ez dschl hemcsû 'ilm i 'Ali
 Pâki ez dsevr homcsû 'adl-i 'Omer
 S'iri-tû szilhr eszt lik turâ
 Heszt bakht-i bed-i tû vaht i szeher.
 Mâled endiseh-i tû zir kedem
 Guher-i teb'i tû csû Iszkender
 Zi âb-i engûr nâr i teb' mekus
 Zi âtes-i bâdeh âbûji meber
 Szû-ji bâlâi girâi hemcsû serâr
 Gird-i peszti megerd hemcsû meţor
 Dsâmeh her dsâji csûn fenâ mebâz
 Perdeh her dsâji csûn kezâ bimedder
 Hemcsû nekbâ ez in v'ân merûbâi
 Hemcsû nergisz der in v'ân meniger
 Zi enderûn keds mebâs csûn zendesir
 Tâ nemânî birûn esun halkeh-i der
 Her benân-râ mebâs hemcsû kelem
 Her mijân-râ mebâs hemcsû kemer
 Gird-i hurrân derâi hemcsû szekhâi
 Szû-ji merdân girâi hemcsû huner
 Nezd-i isân mebâs csûn kâszeb
 Pis-i isân megerd csûn szâgher
 Ten-i kh'is ez szur-i kihân derduzd
 Dsân-i kh'is ez mej-i mihân perver
 Gercsih fiszķ eszt her dû zi aszl veli
 Hem bedsâji kh'od âkhir evlîter
 Înek ercsihi beţeb jekszânend
 Der tefâvut bejek makân niger
 Gest bâ båd szakht khâjeh khîz
 Mândeş bi båd szuszt alet-i ghor
 Teb' dâri nihâdeh i gerdûn
 Nezm dâri netidseh-i Keûşzor
 Khâtiiri durr jeszâr csûn derjâ
 Fikreti tîz mâjeh csûn âzer
 Csih sud âr heszt zâhiret 'urjân
 Bâtiniet dâred ez huner ziver
 Ez birûn gercsih heszt 'urjân baĥr

Ha földdel vegyes is az ő egyénisége (azaz a teste). Miért állnak akkor az isteni fényből az erkölcei? Ki látott a nagyok közül olyan nagy embert, mint ő?

Hol van a jelesek sorában egy ő hozzá hasonló? Ha valaki, mikor ő szóra nyitja a száját, az ész világának nevezi el a lelkét, helyén való dolog az. Csodálatos, hogy ha valaki ő mellette költőnek meri mondani magát és nem tudja, hogy ez szarvas-hiba. A hol a világosság van, mi helye van ott a sötétségnek?

A hol a hold fénylik, mit keres ott a homályos Szuhá-csillagocska? Minden szava lélekerősítő. Minden verse a kitűnőség alkymiója. Az ő sugarainak fényétől *Herát* városa mai napság. Mint a hold csillagháza, teli van fényvel és ragyogással.

Kitűnőségének ragyogó fénye miatt, ha az igazság ülőhelyének mondjuk székhelyét, jól van az mondva. Világosan láttam én, hogy ő neki végtelen és határtalan segítsége van az Úrtól.

Olyan nagy számú volt az (t. i. a segítség), hogy számának öregbitése is nagy hiba. Te neked az ihlet és az igazság céljából szók és cselekedetekben csupa isteni adományod van. Oh, te nagy férfiú, kinek minden körülményei a tökéletes boldogságnak a tanujelei. Ámbár nyilván való néhány hibám. De azért szívemet a barátság és a hűség kötik le.

Mikor a szív és a lélek az egyesülésből erőt merített, kép-mutatás számba megy akkor minden teketorizálás. A közönségért mondom én dicséreted. Mindennél jobb a magasztalás és a dicsőítés. Addig, míg csak szilárdság lesz a földben. A meddig csak finomság lesz tulajdonsága a levegőnek. Maradj te addig a boldogságban. A te fenmaradásod az oka a nemesség és a dicsőség létezésének.»*)

V'ez derûn heszt ferses ez gûher
Kemer gûherrin kudsâ jâbi
Csûn dû szer nishti csû dû pejker
Z'ân zijâdet pezîri u nuksân
Kih tû jek rûjeh-i beszân-i kamer.
Bi zer u szîmî ej birâder ez ânk
Sokh cesmijet niszt csûn 'abher.

Kullijât i Szeniî 53 54. 1.

*) Szenâi szenâi khiredrâ szenâszt
Dsemâles dsihânâ kemâl u behâszt
Eger sakhszes ez khâk dâred mizâds
Pesz âkhlâk-i û nûr kulli csirâszt

Szenâji sem maradt a dicsérettel adós. «Most igazán fényes és sugárzó Szenâji. Hogy rajta van a törvény szultánjának (Ali bíró volt) a dicsérete. Ezért a magasztalásért a szentlélektől köszönet és hála járja.

Ha kedélyét jelentős írásodban az ész világának hivod, helyesen van az mondva. Mert az ész világánál egyéb nem lehet az, a min ilyen férfiú (t. i. *Alî bin Heîszâm*) a király. *Alî Ibn Heîszâm* ez a hét betű. Három lelki tulajdonságunk ez és négy elemünk. Három betűből áll a neve (Ali), három szellemmel felérő az: az ész, beszéd, az érzés és a növekedésével.

Csunû ez buzurgân buzurgi kih dîd
 Csunû ez 'azizân 'azizi kudsászt
 Eger khâtiress râ bevaqt-i szukhun
 Kesz 'alem i 'akl kh'âned szezászt
 'Edseb zânkîh bâ û kuned sâ 'îri
 Nedâned kih inrâji mehz-i khetászt
 Kudsâ nûr bâsed csîh dsâji zulâm
 Kudsâ mâh bâsed csîh dsâji-Szuhászt
 Hemeh lefz-i û kuvvet i dsâneszt u besz
 Hemeh s'îr-i û fazlâ kimíászt
 Z'envâres imrûz sehr-i Herât
 Csû burds-i kamer pur su'â u zîjászt
 Z'ezhâr i fazles hemî khiţteh râ
 Eger ma'kad-i szidk kh'ânem revászt
 Beszûret bididem kih urâ zi hak
 Mededhâ bighâjet u muntehászt
 Mukaddar esenin bûd kânder vedsûd
 Z' 'edâd ref'î nihâjet khetászt
 Turâ ez ized ez behr-i ilhâm u szidk
 Der ekvâl u ef'âl jekszer 'atászt
 Elâ já buzurgi kih ehvâl i tû
 Hemeh ber sze'âdet kulli guvâszt
 Eger esend takszîr-i men zâhir eszt
 Dilem beszteh i mihr u vefâszt
 Csû dsân u dil ez mâjeh-i ittişzâl
 Meded jáft reszm-i tekellûf rijászt
 Szenâ-ji tû gûjem behr-i endsumen.
 Nikûter ez her csiz madh u szenâszt
 Hemî tâ kezâfet buved khâkrâ
 Hemî tâ letâfet neşzîb i hevâszt
 Bakâ bâdet ender n'aîm mukîm
 Bakâ-ji tû 'izz u serefrâ bakâaszt.

Kullijât i Szenâji 20. l.

Nem olyan erős, hatalmas szónok vagy-e te, mint *Mózes*? Szónoklatod a hit vakjainak bot gyanánt szolgál. Ha nem fog valakin a te intelmed, az az intés maga kigyó lesz annak a lelken (czélzás Mózes ismert csodájára). A ki nem áll fel a te családod előtt *alif* betűmódra. Olyan görbe lesz annak egész éven át a háta, mint a lám-betűnek. Te tudományodra nézve felette állsz minden tudósnak. Mert ez a te kitünőséged a véghetetlen tudásában van. Az értelem birodalmában az ő (t. i. Ali bin Heiszámé) kinyilatkoztatásai kormányozzák a bölcseséget és a lelket. Tulajdonságaid és szépséged az ész szemében mind a próféta alakja és életének képmásai» stb.★)

Tâdsed-Din Iszafahânit, mint költőt, egekig magasztalja *Szenâji*. A perzsa irodalomtörténetírók mélyen hallgatnak erről a nagyságról, ezért valószínűleg valami előkelő ember lehetett, kit magas rangjáért tisztelt költőnk.

Egy nagy műgonddal kidolgozott költeményfüzérben, *Terkib-*

-
- *) Szenâi kunûn bâzija u szenâszt
 Kih ber vej zi szultân i szunnet szenâszt
 Bedin madh ber-vej zi ruh ul-kudusz
 Hemeh tehniyet merhebâ merhebâszt
 Eger khâtiyes-râ bekhâ-i khetir
 Hemî 'âlem-i 'âkl kh'âni szezâszt
 Kih dsuz 'âlem-i 'âkl nebuved beli
 Kih ber-vej csenin khodseh-i pâdisâszt
 'Alî Ibn Heiszam kih in heft herf
 Szeh ruh u csehâr usztukuszât-i mâszt
 Szeh herf eszt nâmes kih der mertebet
 Szeh ruh eszt ân nuhk hissiz u nemâszt
 Neh-i ej Vâ'iz szulb hemcsûn kelim
 Kih va'z i tû kûrân-i dinrâ 'aszâaszt.
 Bevâ'zet eger mubted'i negerded
 Hemân va'z ber dsân-i û âzedehaszt
 Kesz kû elif niszt bâ âl-i tû
 Hemeh szâleh csûn lâm pustes dûtâaszt
 Tû fevk i hemeh 'âlimânî be'ilm.
 Kih in fevk der 'ilm i bimuntehaszt
 Der iklim i idrâk ihjâ-jî û
 Khiredrâ u dsânâ rijâszet rev eszt
 Khiszâl u dsemâl-i tû der csesm-i 'âkl
 Hemeh szûret u sziret i Musztafâaszt.

Kullîjât 20. 1.

bendben így éneklí őt meg *Szenáji*: «Oh Szenáji, tégy le a lélekről és ne törődjél a testtel. Midőn angyal a te barátod, ne szegődjél Arimánhoz. Ne akaszkodj minden hajszádba, mint a fésű. Ne légy te tükörmódra belül sötét, kívül meg ragyogó. Minden pillanatban ne mozdulj ki mindenkinek szóbeszédére a helyedből. Ha olyanná lett a kor, mint az üllő, ne légy te azért olyan, mint a köles-szem. Ne öltö, mint a papagály, minden időben százféle selymet magadra. Minden hitvány ember előtt ne köss vadgalambként örvet a nyakadra.»*)

Ez után szokása szerint sok mindenről szólva, így tér át Tadsed-Din dicsőítésére a harmadik *Bendben*:

«Ez az úton útítársad neked egy igazmondó öreg. Mindenre nézve, a mire csak azt mondja ő, ne tedd, fogadd meg a szavát. Ha a hurikkal akarsz társalogni, ne keresd a paradicsomkert örének a haragját.

Ha Rej trónját akarod, ne ellenkezz Tads Iszfahánival.» Kissé unalmas magasztalások után így jellemzi Tadsed-Din költői műveit: «Ha versét látod, egy világ tárul szemeid elé. Ilyen volt az a serleg, mely az egész világot mutatta (czélzás Dsemsid perzsa király csoda-edényére).

Értelme és szava olyanok, mint a pecsenye meg az ital. Az egyik erőt növel, a másik gondot űz. Nem jó a kínrímes vers, mint a kiterjesztett ágyterítő. Az ő költeménye olyan kényelmes, könnyű, mint a felső kabát (sic).

A mi verseink nem olyan költemények, mint az ő művei. Más az én költészetem és más az övé, mert az övé varázslat. Tegnap egy óráig nézegettem annak a férfiúnak a munkáját. Láttam ott ékesen szóló szavakat és pompás mondásokat. Egy világ tárult ott eléembe feldíszítve s abban egymással harcra keveredve az arab

*) Ej Szenái bigúzer ez dsán der penáh-i ten mebás.
Csűn fristeh jár dári dsuft-i áhrimen mebás.
Hemcsű sáneh beszteh-i her táreh műi mesev
Hemcsű áineh derűn tári birűn rousen mebás
Her zemán ez kíl u kál i her kez ez dsá mesev
Ger zemáneh hemcsű szindán sud tú csűn erzen mebás
Hemcsű tuűi her zemáni szed reh dibá mepűs
Pis her nákesz hemcsű kumri tevű der gerden mebás.

Kullíjút-i Szenáji 136. l.

és a perzsa sereg. Az egyik oldalon *Rûdegî*¹⁾ és *Unszurî*²⁾ osztogatta a döféseket és kardcsapásokat. A másik részen *Bû Temmâm*³⁾ és *Buhturî*⁴⁾ küzdöttek.

*Akh̄tal*⁵⁾ és *Asa*⁶⁾ voltak azon az oldalon a csapatvezetők. Ezen az oldalon meg *Sâkir*⁷⁾ és *Dsullâb*⁸⁾ lettek a vezérek. *Buhturî* követői *Hallattól Kîrvânig*, *Rûdegî* hivei *Tigristől Kasgarig* laknak. Paripáik a *Vâfir*, a *Kâmil*, a *Szarî* és a *Munszarîh* versmértékek.

Fegyverzetők a *Vâfir*, *Kâmil*, *Szahîh* és *Mu'teber*.

Az értelem a szó pánczéjába öltözve lépett a küzdőterre. Mint *Saturnus*-csillagnak, sisak van a fejökön és a nap módjára kard a kezükben.

Hatalmoktól félve, a kék égen száraz szájú és nedves szemű lesz a *Venus*- és a *Mars*-csillag.

Minduntalan így szól a bölcsesség: vajjon melyik lesz a győztes e közül a két végtelen hadsereg közül s ugyan kinek van erről tudomása.

A bölcsességnak azonnal megfelelt az én elmém: Én nem tudom, de tudja azt a Khodsa, hogy kié lesz a győzelem. Az, a ki

¹⁾ *Hekîm Ferîd ed-Dîn Mohammed* (meghalt 954.) az első nagy perzsa költő.

²⁾ *Unszurî Abulkaszim bin Ahmed* (meghalt 1049—50.). V. ö. *Éthé: Neupersische Litteratur* (Strassburg 1896.), II. 224. l.

³⁾ *Abû Temmâm* (szül. 807, megh. 846.). V. ö. *Brockelmann: Geschichte der arabischen Litteratur* (Weimar 1897.), I. 84. l.

⁴⁾ *Al-Buhturî* (szül. 820, meghalt 897.), *Brockelmann: Gesch. d. arab. Litt.* I. 50. l.

⁵⁾ *Al-Akh̄tal* (meghalt 710.). V. ö. *Brockelmann: Gesch. d. arab. Litt.* I. 49. l.

⁶⁾ *Al-Asa*. V. ö. *Brockelmann: Gesch. d. arab. Litt.* I. 37. l.

⁷⁾ *Sâkir* valószínűleg azonos az *Aszadî Lughât-i Fursz*-ában többször idézett *Sikîr bukhîrî*-val. Egyik *Aszadî* által bizonyítékul felhozott versében panaszkodik, hogy nálánál többre becsülnek mint költőt egy takácsot:

Nefrîn kunem zi derd-i fo'âl zemâneh-râ
Kû dâd kibr u mertebet küfsâneh-râ
Ânrâ kih bâ makoi u kelâbeh âjed sumâr
Berbet kudsâ sinâszed cseng u cseghâneh-râ.

Asadî's Neupersisches Wörterbuch ed. *P. Horn* (Berlin 1897.), 22. l.

⁸⁾ *Dsullâb bukhârî* idézi *Aszadî* szótárában, idejét *Horn* nem volt képes megállapítani. U. o. 13, 17. és 31. l.

mind a két sereg vezetésére képes. Ki is lenne ennél jelesebb hadvezér.»*)

Az orvosoknak, úgy látszik, nagy barátja volt *Szenâji*; egy ghaznai orvost, *Khodsa Ali bin Mohammed*et, egy terjedelmes költeményben így magasztal: «Oh te, a kinek kijáró köszönet a szabad emberek nyakára nehezedik. A bizonyosság a te útitársad és az isteni kegy a te barátod.

Oh, te tudós *Khodsa Ali Ibn Mohammed*!

Van annak száz ismertető jele is, hogy te vagy *Jezus* helyettese.

A mennyiben neked fenséges kitünőséged és bőkezűséged van a világon. Annyiban van nyugalma a kilencz központnak és moz-

*) S'ir-i û bînî dsihânî âjed ender csesm-i tû
 Hemcsenin bûdeh eszt ândsâmî kih bud gitî numâl.
 Ma'nî u elfâz-i û hemcsûn kebâb eszt u serâb
 İn jekî kuvvet fezâî v'ân jekî enduh zedâi
 Khos nobâsed bâ tekellûf s'ir-i nakhos esûn duvâds
 S'ir-i û besz esâbukeszt u bitekellûf esûn kabâi
 S'ir-hâjî mâ neh s'ireszt ez esunân kân sâ'ireszt
 Sâ'irî diger buved nezdik-i mâ ân száhireszt
 Dî der ân teşznîf i kho'dsa szá'eti kerdem nezer
 Lefzhâ didem fasziḡ u nuktehâ didem ghurer
 'Alemî âmed becsesm-i men muzejjen vender û
 Lesker-i tâzî u dihkân der dsedel bâjekdiger
 Der jekirû Rûdegi u 'Unszuri bâ t'an u zarb
 Der diger szû Bû Temmâm u Buhturî der kerr u ferr
 Akhtâl u 'Asa derândsâneb sude száhib i nefir
 Sâkir u Dsulâb ez indsâneb sudeh sâhib i nefer
 Ez keftû Buhturî ez Hallah der tâ Kîrvân
 Ber vefâ-jî Rûdegi ez Dedsleh tâ Kâsgâr
 Merkebânsân Vâfir u Kâmil Szerîf u Munszerih
 Szâkhtehâjî-sân Vâfir u Kâmil Szahîḡ u mu'teber.
 Ma'nî ender dsevsen i lefz âmedeh pis meşzâf
 Kh'od ber szer hemcsû Kejvân tîgh der kef hemcsû khûr
 Ez nihîb-i seûket-i isân zi cserkh i âbgûn
 Zohreh u Marikh mândeh gâm khusk u dideh ter
 Her zemân guftî khired zîn dû szipâh bî kerân
 Mer kirâ bâsed zefer já khod kih dâred zîn kheber
 Mer khired-râ khâfir-i men der zemân dâdî dsevâb
 Men nedânem khodsa dâned mer kirâ based zefer.

Kultijât 137—8. l.

gása a kilencz körnek (az eget és földet érti). A te szavad az igazság próbaköve és a te elméd a helyes mérték nehezeökköve. A te tudományodnak és magas állásodnak tisztelői és szolgálói az egek (*abâ* szó szerint atyák, itt az *âbâ-i 'uluvi* a. m. a kilencz eget érti alatta a költő) és elemek. Nem vett még senki ezüstön-aranyon lélek megtartót. Míg fel nem tárultak előtte a te ismeretenednek a titkai. Lehullott tisztára a reménység fájáról a halál levele. Mikoron a te tudományod ága ilyen gyümölcsöt termett.

Tőled nyerte vissza egyensúlyát a világ természete. Úgy, hogy nem találsz egyetlen egy fejcsüggesztőt, levert, szomorú és könnyelmű szeles embert a városban. A te szabadelvűséged és fenéges jellemed miatt küszöböd rabszolgáivá lettek a szabad emberek. Mindennél előbb való az ékesszólás, de a te bőkezűséged és dicséreted még azt is meghaladja.

Az az elme, mely a te gyógyszeredtől kapott segítséget. Az az összes titkok olvasója lett a végzet leple mögött. Az, a kinek belsejét megnedvesítette egyszer a te gyógyitalod. Nem lesz az soha száraz ajkú, mint a víztartó-edény. Oh, te a természet pénzverőinek a felülvizsgálója, a te észtehetségedből keletkezett higanymódra minden vegyület. Az, a ki egy hashajtódat és orvosságot bevette, angyalhoz hasonlóan sose lesz az beteg. Nem vakul meg semmitől az a szem, mely egyszer a te küszöböd porának szemfestékében részesült. Azok, kik egy pilulát lenyeltek a te piluláidból. Nem akadtak azok a halál hálójába.

Olyan nagyeszű vagy te, hogy az útér tapintása és más kutatás nélkül is kikutatod a beteg állapotát.

Ha *Ferikhârba**) elviszi a szél a te gyógyszered porának egy szemerjét. Annak erejétől lelket kapva, feltámad a ferkhâri bálványkép. Egy nap alatt munkaképes lett a te orvosságodtól a beteg, de munka nélkül maradt miatta a halál angyala. Ajtód karikáján kívül, ki az, ki nem részesül vagyondból? Kezedtől más nem lesz vesztes, csak az erszényed.

Oh, a te természeted és tudományaid gyógyítók és adakozók! Oh, a te nyelved és kezéd gyöngyöt és drágaságot adó! Úgy ékeskedsz te mindig a nemeslelkűség és jótékonyssággal, mint a fának

*) Sehriszt kih khûbrûjân biszjâr dâred. Nâm-i butkede h iszt. *Burhân-i Dsâm'î* (Teherân 1260.), 83. l.

az ága a madarakkal, az ég a bolygó csillagokkal. Olyanok a cselekedeteid neked, hogy a leszámolás napján, a feltámadáskor egy bűnért sem fognak téged feleletre vonni. Olyan becses vagy te előttem, mint a szem bogara. Azért, mert te előtted megvetett dolog a mi aranyunk, ezüstünk.»*)

-
- *) Ej gerden-i ełrâr besukr-i tû girânbâr
 Tahkik turâ hemreh u teufik turâ jár
 Ej khodseh ferzâneh 'Alî Ibn Moĥammed
 Vej naib-i 'Isza bedû szed gûneh numûdâr
 Csunânkeh turâ dsûd u ma'âlî eszt bedunjâ
 Nuh nukteh szukûn dâred u nuh dâireh reftâr
 Zehn-i tû u szeng-i tû bemikdâr i ĥakikat
 Ber sukhenet hemeh faideh-i rūĥ bemî'jár
 Ber dsâĥ-i tû u 'ilm-i turâ ez her ma'ni
 Âbâ-i u szuĥukszât gĥulâmend u peresztâr
 Nekherid keszi dsân behâji bezer u szim
 Tâ neâmedes eszrâr i 'ulûm i tû pedidâr
 Berg-i edsel ez sakh-i emel pâk firûrikht
 Tâ sâkh-i 'ulûmet 'emel âvurd esenin bâr
 Sud teĥ'-i dsihân m'utadil ez tû kih nejâbi
 Der sehr jek zât girândsân u szebukszâr
 Ez ghâjet-i âzâdegi u ferr-i buzurgijet
 Gestend gĥulâmân szitâneh i deret ełrâr
 Guftâr fezûneszt zi her csiz ve likin
 Dsûd-i tû u madĥ-i tû fezûn eszt zi guftâr
 'Akli kih zi dârûet meded jâft beserijân
 Der perdeh-i takdîr bikhâ' ned hemeh eszrâr
 Sakhszikih ter ez serbet-i tû sud dsiger-i ũ
 Leb-i khusk nemâned behemeh 'umr esû szûfûr
 Ez 'akl-i tû ej nâkid szerrâf-i tebijet
 Sud 'unszur-i terkîb hemeh khalk esû tejjâr
 Ânkesz kih jeki muszĥil u dârû-ji tû khurdeh eszt
 Mânend-i firisteh neseved hergiz bimâr
 Her csesm kih ez khâk-i deret szurmeh-i ũ bûd.
 Zi âvurden-i her âb kih âred neseved târ.
 Ânhâ kih jekî ĥabbek zi ĥabb i tû bikhurdend
 Der dâm-i edsel ĥies negerdend giriftâr
 Hizk-i tû csunân eszt kih bî nebz u delîlî
 Mî bâz numâji 'erz i rūĥ behendsâr
 Ger båd be-Ferkhâr bered simeh-i dârûet
 Ez kuvvet-i ũ rūĥ pezîred but-i Ferkhâr
 Ber kâr zi dârû-ji-tû sud sekhsz bejek rûz
 Mândeĥ melek-ul maût zi dârû-ji tû bikâr

Miután jól kidicsérte orvos barátját, önmagának zeng dicső-
éneket *Szenâji*: «Olyan vagyok én, hogy nálamnál jobb verseket
senki sem mond a világon. De azért jóllaktam én már a világ dol-
gaival, ámbár még nem értem el a célomat (szó szerint éhesen
maradtam).

Annyi hasznom van verseimből, hogy minden éjszaka elvágja
az es'âr szó elejét az ész és visszamarad nekem az 'âr, a szégyen
(szójáték az es'âr és 'âr arab szókkal).

Azért vagyok én megvetett, mert ebből a városból eredek.
Hisz megvetik a nemes gyöngyöt is a kagylójában és a tenger
fenekén. A bankának meg van a maga bőbitája, a pávának az ő
diszes ruhája. Én csalogány létemre egy öltöny és egy turbánra
vágyni vagyok kénytelen.»*)

Végül egészen rimámkodó modorban fordul orvos barátjához,
ki úgy látszik, anyagilag támogatta szegénységben tengődő köl-
tőnket. «Oh te, kinek az ajtajánál úgy veszik magukat a szüköl-
ködők, mint a tűzre vetett faág (sic) (szójáték a bi berg a. m. levél-
telen szükölködő szóval). Oh te, kinek a szíve úgy virul az adako-
zástól, mint a kert a márczius hónapban.

Ejteb' u 'ulûm-i tû sifâ bakhs u szekhâverz
Vej deszt u zubân-i tû durer bakhs u guherbâr
Ez mál-i tû dsuz hâlkeh-i tû kiszt tehideszt
Vez deszt-i tû dsuz kîszeh-i tû kiszt zijânkâr
Ârászteh-i ez seref u dsud hemiseh
Csûn sâkh zi tejjâr csu eflâk ez szejjâr
F'îl-i tû csunân eszt kih dîger zi mâ'âszî
Vâdsib neseved ber tû jeki rûz isztighfâr
Csûn merdumek i dîdeh 'azîzi ber mâ zânk
Der csesm-i tû szîm u zer i mâ heszt esenin kh'âr.

Kullîjât-i Szenâjî (Teherân) 59. 1.

- *) Hesztim ber ânszân zi hekîmî kih negûjed
Ender inhemeh 'âlem zi men imrûz bih es 'âr
Lîk âmedeh em szîr zi ef'âl-i zemâneh
Hercsend henûz ez gherez i kh'îsm nâhâr
Ânszûd hemî binem ez es 'âr kih her seb
Esrâ bibered hûs bimâned ber men 'âr
Kh'ârim ez âneszt kih zin sehrem ezîrâ
Der bahr u şzedef kh'âr buved lûlû schvâr
Hudhûd kulehî dâred u fâûsz kabâi
Men bulbul u kh'âhân jeki durra' u desztâr.

Kullîjât i Szenâjî 59. 1.

A te kegyelmedből van, hogy ennek az egyénnek mellét kabát és lábait nadrág fedik. Miután már úgy is te ékítetted, ruháztad fel a testemet, ezt az én fejemet is lásd el turbánnal.»*)

Tehát az egész dagályos verset egy turbánért írta *Szenáji*!

Valószínűleg még megtérése előtti időből származik ez a költeménye.

Magasztaló költeményét, melyet többnyire adomány reményében költött, nem egyszer maró szatyrával toldja meg *Szenáji*. Gyalázní épp oly jól tud, mint a perzsa irodalom nagy panegyristája, *Enveri*.

Így egy versében, melyet *Zekî bin Hamza* tiszteletére írt, *Asz'ad Herevî*t a sárga porig legyalázza. «Ki az az összes nagyok és kis emberek közül? Az összes emberi nemből. Ki nem tapasztalt ő tőle eredő árulkodást és rágalmazó besugást?

Ha te ezt el nem hiszed, majd megmondja azt neked *Mohammed Dsem*. A fiúkat rossz hirbe hozta.***) Vádaskodása és rágalmazó gyanúsításai gyászba borítottak minden házat. A nemesek testét ő miatta éri a baj. A jámborok szívét ő miatta kinozza a szomorúság és a rosszat sejtető levertség. Azokat, kiket maga az Isten kidicsért. Azokat szidja ő a nyilvánosság előtt. Ennél rosszabbul nem bánt a szentekkel egy *Simar*, egy *Hind* fia vagy egy *Mulhem*. Ha lett volna karja és szíve a kardjához. A legmagasabb polezra emelkedett volna (azaz, ha lett volna bátorsága). Mindenkit megszomorít ő. Én egy szegény ügyefogyott költő, ki a világróli lemondást választotta. Nincs, ki gondomat viselné, sem nagyatyám, sem édes apám. Nincs jó barátom, se apai, se anyai nagybátyám. Sem neki, sem *Huszej*nek, sem *Asz'ad*, sem *Zeíd*nek nem vagyok én a lekötellezettje.

Egy maroknyi hitvány ember szavára, olyan sötétté tette számomra a fényes napot, mint a sötét éjszaka. Elűzött *Balkh*ből

*) Ej deret zi bi bergân esûn sâkh der âzer
 Vej dilet zi bakhsideñ esun bâgh der Âzâr
 Ez mekremet-i tuszt kih peiveszteh nihuftelh eszt
 İn sakhsz bedurrâa v'în pâji besalvâr
 Pesz esûn tenem ârâszteh i pirahen i tuszt.
 İn ferķ merâ nîz biârâji bedesztâr.

Kullijât-i Szenâji 59. l.

**) Az eredetit szelidítve, mert igen kétértelmű.

úgy, hogy én szomorúságomban könnyfolyót ontottam a szememből. Nem volt nekem egyéb vétkem. Mi miatt ily bajba kerültem. Egy napon, a mint gondolatokba merülve üldögélek. Jön egy korhely ember Asz'adtól én hozzám. Az a részeges annak az embernek a szolgálai közül való volt. «Imán Asz'ad hiv téged, mit ülsz itt tétlenül magadban.» Elöl ment ő s én utána mentem egy girbe-görbe utcán. Láttam Asz'ad, a mint ott bor és zene mellett ült. Egy mészáros legényke ült mellette, ki olyan volt, mint egy szép bálvány. Mind a ketten részegek voltak a liliom illatú bortól. Hó és liliom színű volt az arcuk. Borral kínáltak mind a ketten. Álszégyenből mind a kettőnek igent mondtam.»*)

*) Kiszt ez dsumleh-i szighâr u kibâr
 Ez hemeh gûher-i benî âdem
 Kih nedideh ez û szá'ijet u ghemz
 Já nekhûrdeh ez û 'anâ u elem
 Ger nedârî tû in szukhun bâver
 Bâz gûjed turâ Moĥammed Dsem.
 Piszzerânâ ez ghemz û pûsid
 Szâhibî u debikî u melhem
 Szûret-i ghemz sud szá'ijet-i û
 Zed beher khâneh-i jeki mâtem.
 Ten-i esráf ez û rehîn-i belâ
 Dil-i szâdât ez û ĥazîn u dizsem.
 Ankeszânâ kih madĥ guft khudâ
 U hemî gûjed âskârâ zemmi
 Bister zin csih kerd bâszâdât
 Simar já Hind zâdeh-i já Mulĥem
 Dil u bâzû beh tighes âr bûdi
 Ber sudesztî beh berterin szullem.
 Her keszîrâ be mudsib-i bârî
 Mi nisâned begûseh-i mughemm.
 Men jeki Sâ'ir u dakhil u gharib
 Râh-i 'uzlet gûzideh ez 'alem.
 Neh merâ gham khûr csih dsed û pider
 Neh merâ munisz csih khâl û csih 'am
 Neh ez û vez Ĥusszejn u Asz'ad u Zeid
 Gerden-i men bezîr bâr-i na'm.
 Kerd ber men beĥaûlî must-i rind.
 Rûz-i rukhsendeh csû seb muzlim.
 Rândem ez Balkh tâ birândem men.
 Zin tehesszur zi dideh vâdi fem.
 Ân guneh-râ dsuz in nedârem dsurm.

A mi ez után jön, az nem lefordítani való. *Szenáji* tanítójához, *Mukhtári*hoz méltóan remekel itt a pæderastikus fajtalanság leírásában.

Asz'ad felszólítására egy ghazelt írt volna róla és a mészáros gyerekről. *Szenáji**) ez a költeménye a nagy vallásos írónak azonban szerencsére elkallódott.

Asz'ad haragját *Szenáji* ellen éppen ez a költemény okozta, ha jól értelmezzük a költemény ide vonatkozó helyét. Boszúból aztán *Szenáji* hozzá látott a «Sejkhecske» jó nevének befekettítéséhez. Állításait kész esküvel is erősíteni. «Ha tőlem ezt kérdezik majd egy napon. Százezerszer mondok én bizonyosságul esküt (bikhurem şzed hezâr bür keszem).»

A csúszó-mászó hizelgésnek igazi remeke *Mohammed Teghin Boghra Khánt* magasztaló verse *Szenájinak*. «Nem hoz elő száz

Csûn csunân gest bend-i men muhkim
Kih jekî rûz men niseszteh budem.
Mutefekkir begûseh-i muzlim.
Rind-i âmed z' Asza'des ber men
Bûd ân rind merdrâ ez khedem.
Kih imâm Asz'adet hemi kh'âned
Csend bâsi mu'etel u mubhem.
Reft û pis u men sudem zi szipesz
Der jekî kûcseh-i khem ender khem.
Dîdem ândsâ niseszteh Asz'adrâ
Bâ mej u bâng-i zir u nâleh-i bem.
Bûd bâ û niseszteh kasszâbi
Kûdeki csûn jekî bedi' şzenem
Her dû meszt ez nebîd szuszen bûi
Puz u 'ariz csû szûszen u csû puzsem.
Her dû kerdend 'erze ber men mej
Guftem ez serm her dûrâ kih n'em

Kullîjât-i Szenâji 77. 1.

*) Guftem âhszânta ej imân kih nîszt
Csûn tû ender hemeh dijâr-i 'adsem.
Guft mefezâji ej Szenâi hics
Kih tû hesztî benezd-i mâ mehrem
Ghazeli gûji hiszb-i mû kih buved
În dil-i ris-i her dûrâ merhem.
Ghazeli hiszb i hâlsân guftem.
Szileti jâftem neh besz mu'ezzem
Khisten-râ dsuz in nedârem dsurm.

Kullîjât 77. 1.

forrással az ég. Nem szül meg a négy elem fáradságával a lélek. Olyant tudásra, bőkezűsége és jelességre nézve, mint a milyen *Mohammed Teghîn Boghra Khán*. Az, a kinek, midőn a világra jött, a bőkezűsége a megsemmisülés öltönyébe öltözött, rejtőzött el előle a fősvénység.

Az, a kinek a handsárjától féltében olyan száraz lett az ellenség nyelve, mint a tör pengéje. Az, a kinek, midőn lengedezni kezdett kegyelmének a szele, a bűnbocsátásba süllyesztette bele a lázadók hajóját. Olyan derék, bátor ember ő, hogy úgy néz ki vele szembe állítva a bőkezűség, mint a fukarság és hazugságnak látszik a bátorság.

Ő az, a ki lábaival tapossa halálra a kegyetlenséget. Kezétől ébred új életre a jóság. Oh, te nagy ember, kinek a jellemének tudható be, hogy a sors csapásai elől biztonságot nyert az emberiség. A te kezeid a bőkezűség égének a csillagai. A te szíved a magas rangok könyvének előbeszéde. A négy alapelem téged ural. Te vagy a hét ég ura.

Hogy kedved szerint összekapcsolhassad, bomlott fel az elméket összekötő kapocs. Rossz jelentésére megharagudva, hatalmad maga alá tiporta a Saturnus-csillagot.

Merészséged láttára megszelidült a párducz és a dühös oroszlán. A te nagyra törő szándékod egy ujján pecsétgyűrűként forog a kilencz égkör gyűrűje. Olyan magasra röpül fel a te szándékod, hogy azon túl már nincs többé hely. Ha a meddő felhőt eléri egy paránya a te bőkezűségednek, vízőzönét ontja az a gyöngyöknek. Ha a te erős akaratom szele megüti a felleget, nem hull abból eső a földre. Ha a hegyhez ütődik a te akaratom hulláma, tűz és füstmódra semmivé válik az. Biztonságban van a sors csapásaitól az, kit a te kezed oltalmaz. Menj, hisz te világítod meg az eget. Te vagy a világ szívének a felvidítőja. Mi csodálni való van abban, ha te veled büszkélkedik *Syria* és *Mekkával* szemben *Turkesztán*. Jóllehet, annak előtte a török népek felett kimutatta a vitézségét *Rusztém*. De ha téged meglátott volna, csókkal illetve volna ajtód küszöbét a *Desztánfi Rusztém*.

Oh te, kinek a szíve a vágynak kielégítője. Oh te, kinek a keze az áhítozás gyötrelmének a gyógyszere. Nő vagyok én, ki bájaival sok férfit elbolondított. Ki minden jeles embert behálózott, de minden aljastól elfordult. Hold módra közel jutott a nagyokhoz

és elkerülte, mint a nagyság az apróságokat. Akárki megpillantott engem az utóbbiak sorából, olyan remegés fogta el, mint a lengedező szél.»*)

*) Cserkh náred belukm i szed deîrân
 Dsân nezâjed besz'âji csâr erkân
 Der Zemin ez szekhâ u fazl u huner
 Csûn Moĥammed Teghîn Boghra Khân
 Ânkîh tâ sud szekhâs pejdâ gest
 Bakhl der dâmen-i fenâ pinhân.
 Ânkîh ez bîm-i khendseres dusmen
 Hemcsû khendser sudeh eszt khusk zubân
 Ânkîh tâ bâd-i âmn-i û bivezîd
 Ghark i 'afveszt kesti 'aszijân
 Ânkîh beresîd u sir nezd-i kefes
 Dsûd bakhl eszt u pur dîlî buhtân
 Murdeh bâzekhm-i pâji-û zuftî
 Zindeh bâ dsûd-i deszt-i û âhszân
 Ez pej csesm-i zekhm nezd-i û dsûd
 Kerdeh sekl-i nijâzrâ ħurbân
 Ej zi tâ'szîr-i ħurmet i guheret
 Jâfteh ez zemâneh khalk âmân
 Folek-i dsûdrâ kefet endsun.
 Nâmeh-i dsâh-râ dîlet 'unvân
 Zîr âm-r-i tû naĥs-i csâr guher
 Zîr ħadr-i tû dsîrm-i heft ejvân

 Ez pej kin-i nehsz szakht bikuft
 Pâ-jî ħadr-i tû târek-i Kejvân
 Did esû kibr u himmetet biguzâst
 Kibr u himmet pelong u sir zsiĵân
 Ber jek ângust-i himmetet teng eszt
 Khâtem-i nuh szîpihr szer gerdân
 Bemakâni reszîd himmeĵ-i tû
 Kîz pesz ân pedîd nîszt makân
 Semmet-i dsûdet âr ber âbr i 'akîm
 Bivezed khîzed ez guher tûfân
 Bâd-i ħazm-i tû ger ber âbr zened
 Ber nâjed ez hevâ bârân
 Âb i 'azm-i tû ger bekûh reszed
 Ber hevâ ber reveċ csîh nâr u dukhân
 Her kîh der ferr szâĵeh-i kef-i tuszt
 Âmeneszt ez nevâ'ib-i ħedîgizân
 Rev kîh rousen betuszt dsîrm i folek
 Rev kîh khurrem betuszt ħeb-i dsîhân

Mint az imént közölt költeményében *Asz'adot*, úgy itt egy könyvárust gyaláz. «Végre az a hitvány könyvárus nagy bajt okozott nekem.»*)

Érdekes lenne tudni, mi okozta a költő szertelen haragját. Talán anyagi tekintetben károsította az akkor még világi örömeknek élő *Szenâji*.

Szörnyen piszkos, fajtalan modorban szidja *Szenâji* ellenfelét, a könyvárust, nincs a perzsa nyelvnek ocsmány kifejezése, mit elő ne hozna.

Igen emlegeti a könyvárus szegénységét. «Szegényebb ő a juliusi felhőknel.» Hízolgéssel, bemondással, mint a kutya és a macska, egy kenyérdarabért rabolja el sokak becsületét. Végül jellemzőleg kimondja *Szenâji*, hogy bizonyos megnevezhetetlen szolgálatot ingyen nem tesz meg neki.***) Ez némi árnyékot vet-

Csih 'edsel ger zi gûher-i tû kuned
Fakhr ber Sâm-u Mekka Turkesztân
Gercsih zin pis ber tevâif i turk
Kerd Rusztem zi pur dili desztân
Ger bididiet bûszehâ dâdi
Ber szitâ neh-i tû Rusztem-i Desztân
Ej zi dil szûd-i hîrsz râ mâjeh
Vej zi kef derd-i âzrâ dermân.
'Aûretî em bikerdeh ez sengi
Tigh-i biszjâr merdrâ efszân
Ber hemeh mihterân figendeh rikâb
Vez hemeh letekân kesideh 'inân
Bâ mihân bûdeh hemcsû mâh karin
Vez kihân hemcsû kibr kerdeh kerân
Her kih zin tâifeh merâ didi
Sudi ez lerzeh hemcsû bâd vezân.

Kullijât i Szenâji 87. 1.

- *) Âkhir in letek kitâb firûs
Bireszânideh kâr-i bendeh bedsân
Âncsunân kûn firûs gâden bakhs
Âncsunân szerd puzek gendeh stb.

Kullijât-i Szenâji 87. 1.

- **) Gâh gûjed du'âet kunem men
Uftem ez ân hedisz der khefekân
Zânkih her giz nekh'âszt kesz ez kesz
Bedu'â gâden ej muszulmânân
Nekunem bi direm dsemâ'es eger
Nedihed ized bihist bi imân. U. ott 88. 1.

hetne *Szenáji* erkölcsére, ha nem lenne az a perzsa gúny egyik sokat használt fegyvere.

A perzsa költők bevett szokása szerint először kedvesének szépségét rajzolja s csak azután tér át egy ügyes fordulattal a ki szemelt bőkezű, magas rangú egyéniség magasztalására. «Elbolondított engem egy périhez hasonló hindu leányka. Annyira, hogy egészen megfedkeztem szívem és eszemről.

Egy kaczer szépség olyan bájos, mint a nárczis ágacska a kertben. Melyre éjjel-nappal az ajtón át rátapad a néző szeme. A melegség és a nedvesség a természet törvénye szerint megölője a czukornak.

Ő csupa melegség és nedvesség s mégis czukros száju.» Hosszasan lefestvén a hindu leányka szépségét, kérdezi tőle a költő, hogy hogyan szabadulhatna ő meg a szerelmi bánat gyötrelmeitől. Csak pénzzel, ha megvásárolsz, feleli neki a hindu lány. «Mondom neki, hogy nincs meg nálam a te árad. Azt mondja ő erre, talán te sánta és néma vagy, hogy nem tudsz verset mondani és nem tudod azt elvinni. Vidd el azt *Alí Ibrahîm*hez, hogy jutalmat kapva uramtól, engem megvehess.

Ahhoz, kinek ha birtokába jutna a tenger és az égbolt. Sem mire sem becsülve, egyben elajándékozná azokat. Nem szült még az ég és a négy elem a világon olyan derék, jeles adakozó fiút, mint ő.

Azért rejtőzködnék el a Dsinnek szegyenökben, mert sem maguk, sem az emberek közt nem láttak még olyant, a minő te vagy. Az ő adakozó kegyelmének rabjai az emberek és a Dsinnek. Bőkezű hajlamának szolgálói a tenger és a száraz föld. Kezében a jótekonyság, gondolatában a magasztos tudomány. Szívében az igazságosság és a hatalom lakik. Az igazságosság és az erény főjellemvonásai neki. Mikor adakozol, úgy teli vagy pénzzel, mint a kor bányája. Ha beszélsz, úgy teli vagy gyöngygyel, mint az oczeán. Nem nevezlek én el téged fának, holdnak és ékkőnek. Mert mindezeknél szebb a te kezed, arczod és szépséged.

Évenként csak egyszer gyümölcsözik a fa. Te pedig minden összejövetel, látogatáskor gyümölcsadó fa vagy. A holdat elhomályosítja a nap. A te orczádtól ellenben a nap szenved kárt; hogy hívhatnálak azért én téged holdnak? Száz drágakő sem világít meg egy házat; micsoda helye van itt tehát az ékkőhasonlatnak, ha te töled ered a világot besugárzó fényesség?

Biborszínű vagy te, de a hová csak eljutsz, sáfrán módjára elüzöd a világ gondjait (a sáfrán a keletiek szerint neveltető gyógyszer).»*) Végül egy öltönyt kunyorál sok jó kívánsággal pártfogójától.

Keservesen panaszkodik egyik ilyen magasztaló versében, hogy rosszul megy a költők dolga, mert csak azt kedvelik ebben a városban, a ki olyan tudatlan, hogy nem tesz olvasáskor különbséget a *hulbe* a. m. görög széna és a *heleb* a. m. friss tej szók között.

A rosszéletűeknek finom turbánkendő díszíti a fejüket és tűzi (egy város neve) szövött ruha fedi tagjaikat. Még felöltőre való sem jut a költőknek. Nem szégyenkezik az én oroszlán természetem, mint a többi éhesek kutya, macska módra az ajtónál és a terített asztal körül.***)

*) Gűjem űrá kih merá báz kher ez gham gűjed
 Szím dári bikherem ver neh birev ris meri.
 Gűjem űrá kih behá-ji tû nedârem gűjed.
 Gungi u leng csirá s'ir negűji neberi
 Biber kho'dsa Ibrahim 'Alî Ibrahim
 Ta turâ szilleh dihed tâ tû zi kh'odsa-i em bikheri
 Ânkih ger fil meszeles milk seved bahr u felek
 Felek u bahr bejek ten dihed ez bi khet eri
 Ânkih cserkh nezâdeh eszt u neh in csâr guher
 Jek piszer csûn ű der dahr-i szekhî u huneri
 Dsinnijân zânhemeh ez serm nihânend kih his
 Neh zi kh'od csûn tû bididend neh ender beseri
 Bendeh-i lutf u 'atâ-ji ű inszi u dsinni
 Csâker-i teb' u szekhâ-ji u bahrî u berri
 Der kef u fikret-i ű bakhsis u 'ilm 'uluvi
 Der dil u szîret-i ű kuvvet u 'adl 'Umeri
 Csûn szekhâ verzi csûn kân-i zemân pur diremi
 Csûn szukhun gûi csûn bahr-i dsihân pur dureri
 Sedsreh u mâh u guher nîz nekh'ânemet ez ânk
 Ez kef u csihreh u zib ez hemeh zibendeh teri
 Szâl tâ szâl dihed bâr bejek bâr direkht
 Tû beher medşlisz her rûz direkhti beberi.
 Kamer ez semsz seved nukszân u zi rûji tû csûn
 Semsz nukszân seved ez behr-i csigűjem kameri stb.

Kullijât 113—4. l.

**) Zânkih ânraszt der in sehr kebûli kih zi dsahl
 Hûlbeh-râ báz nedâned geh kh'ânden zi heleb
 Fâdsirânâ kâszabi ber szer u tûzi der ber

Nyiltan bevallja egy *Mohammed Herevi* nevű főrangú katonát dicsérő versében *Szenáji*, hogy csak ajándék fejében mond magasztaló poémát. A dicséret annak a magas rangúnak ajándéka nélkül nem igen sikerül.

Annak a férfinak ajándék ruhája nélkül nem lesz ereje a versnek. Ajándékozz meg tehát engem saját ciprus termetedről levetett ruhával. Hadd lehessen a te kegyelmedből az idén jó dolgom nékem (szó szerint olyan, mint a lanté).

Háladatosságból olyan leszek én, téged dicsérvén, mint a turbékoló galamb, akkor mikor olyan leszek a te örvös ruhádban, mint a sokszínű papagály.*)

Egy előkelő ember vendégül hívta *Szenájit*, a költő nem jelenhetvén meg, így mentetgeti magát nagy alázatosan: «Ha nem jövök el a te vendégségedbe. Tudd be azt gyengeségemnek és ne vedd azt szégyenkezésnek (az akkori lakomáknál dívó részegeskedés és egyebekre czéloz).

Te hozzád hogy juthatna el valaki, hiszen te a ragyogó magasságban trónolsz. Olyan, mint a nap, a te orczád és fájós az én szemem. Az égen van a te díszhelyed és én sánta vagyok. Csodálatos az, hogy el tudja viselni valaki az ilyen nagy szerencsét és bölcsességet.

Mert szemeinek gyengesége miatt nem gyönyörködhet a nap szépségében a denevér.»**)

Sá'irán ez pej durrá' nejábend szeleb
Sír i teb'em nekuned hemcsü diger gurusznegân
Ber der-i khâneh u ber kh'ân csü szeg u gurbeh segheb.

Kullijât 15. l.

- *) Madh biszillet-i ân rád nemiâjed csuszt
S'ir bi dsâmeh-i ân merd nemîgîred heng
Dsâmeh bakhs merâ khâs i khod ez szerv keddi
Tâ zi ferr-i tû seved kâr-i men imszâl csü cseng
Sevem ez sukr ezenâhât csü kumri der dem.
Csü buvem men zi libâsz-i tû csü tuji bâ reng

Kullijât-i Szenâji 69. l.

- **) Ger nejâjem be medslisz-i tû hemi
Ez szer-i 'adsz dân neh ez szer-i neng
Kh'od betû csûn reszed rehi kih tûi
Ez szenâ u bulondî u eûreng
Rû-ji tû âftâb u csesmem derd

Szenâji megtérése után egy jó ideig egészen felhagyott a verseléssel s megundorodva a nagyokat alamizsnáért magasztaló kaszidéktól, magába zárkozva a vallásos elmélkedéseknek szentelte magát.

Saját bevallása szerint negyven évet töltött a világ zajától távol, mint szegény kolduló dervis. Negyven éve van már, úgy mond a *Hadîkat* előszavában, hogy az elégedettség az én útra-valóm és a szegénység a mesterségem (muddet-i csehil szâl eszt tâ kenâ'et tuseh-i men bûdeh eszt u fakr pîseh-i men).

Nem vagyok én szegény, bár önmagamat ölöm. Bolond sem vagyok, bár elment az eszem. Ha a nyomorúság halállal sujt is (az eredeti szójátékait illetőleg összhangzásait nem lehet visszaadni). Akkor sem adom oda szolgálásért a szabadságot.»*)

Szenâji első nagyobb műve a költő hosszás hallgatása után 1131-ben megírt *Hadîkat* lett. Ezt nyomon követték a rövidebb vallásos mesznevik, a *Szaîr ul'ibâd ilal ma'ad* a. m. az Isten szolgálainak vándorlása az örökkévalóságba.

Az '*Isk-nâme*h a. m. a szerelem könyve, a *Kâr-nâme*h a. m. a tett könyve. Az *Akl-nâme*h a. m. az ész könyve és végül a *Gharîb-nâme*h a. m. az idegen könyve, mely mások szerint '*Afv-nâme*h, a megbocsátás könyve címét viseli. Ezek közül csak a *Hadîkat*, melyről később részletesen lesz szó és apróbb költeményei vannak könyomatú kiadásokban keleten közzétéve.

A *Szaîr ul'ibâd*ból bő kivonatokat ad *Rîza Kulî Khân* a *Medhma'ul fuszehâban*.

Mint születésének, úgy halálának idejéről sincs pontos adat *Szenâjinak* életrajzaiban. *Dsâmi* állítása, hogy a költő az 1131-ben megírt főműve befejezése után meghalt volna, kevésbé valószínű

Szadr-i tû âszmân u pâjem leng
 Kh'od sigift eszt ez ânkih bisikibed
 Ez csunân tal'et u csunân ferheng
 Kiz pej 'adsz-i didegân khefâs
 Nekuned bâ dsemâl i szubhî direng.

U. ott 68. l.

*) Dervis nim egercsih kh'od mikûsem
 Divâneh nim egercsih sud hûsem
 Ger bi bergi bemerg mâled gûsem
 Azâdirâ bebendegi nefirûsem.

Hadîkat (Bombay 1859.), 8. l.

feltevés. Mert *Ethé* szerint kisebb meszneviyei mind későbbi korból származnak és a *Hadiķat* után íratlak.

Ellent mond *Dsámínak* az az *Ates-Kedeh*ben található adat is, hogy Szenáji az 1147—8-ban elhalt jeles perzsa költőre, *Mu'izzire* egy *mersziyeht* írt. «Nem csoda, ha második égkörbe jön is a *Venus*-csillag. *Mu'izzinek* gyönyört adó kedélyét gyászolva. Ritka igaz gyöngyeit sajnálva, mint az árvák ült le gyászolni a *Merkur*-csillag.¹⁾

Már a költő életében nagy volt a hírneve kortársai előtt. *Enverí* és *Khakání* dicsérettel emlékeznek meg róla. *Enverí* a perzsa irodalom első nagy panegyristája, ki egyenlő ügyességgel magasztalt és gyalázott, egyik saját érdemeit felsoroló versében így emlékszik meg *Szenájiról*: «Hadd el mindezt (t. i. a sokféle felszámolt ismereteit), egyedül mint költőt tekints engem. Nem vagyok-e olyan, mint *Szenáji*, ha nem vagyok is *Szábir*hez²⁾ hasonló.

Ezek közül egyik sem vagyontalan. Csak én vagyok az, a kinek napnál fényesebben látszik a szegénysége. Maga a jelesség hibaszámba megy a mi korunkban. Ha ez így nem lenne, ez a vers maga *fetvát* mondana, hogy én nem költő, hanem varázsló vagyok.»³⁾

Szábirt, úgy látszik, *Szenájinál* nagyobb költőnek tartotta *Enverí*.⁴⁾ *Szábír* családi nevén *Siháb ed-Din*, *Tirmiz* vagy *Bokharában* született; ura *Szandsár* szultán *Khivába* küldte őt követségbe *Atszíz*hez, az ottani emírhez.

Egyideig követ minőségben tartózkodott *Atszíz* udvaránál.

- 1) Ger Zuhreh becserkh-i düm äjed neh sigift eszt
Der mátem-i teb' tereb efzá-ji Mu'izzí
Ez heszret i durrhá-ji jetimes csü jetimán
Biniseszt 'Uṭárid be'azáji Mu'izzí

Ates Kedeh 351. l.

- 2) *Ethé*: *Neupersische Litteratur* 259. l.

- 3) Ínhemeh biguzár bá s'ir mudserred âmedem
Csün Szenáji nisztetu âkhir neh hemcsün Szábirem.
Her jeki âkhir ez isân bikefâf nisztend
În menem kiz mufliszi csün rûz rousenem.
Kh'od huner der 'ahd-i mâ eib eszt eger neh in szukhun
Midihed fetva kih men sâ'ir nim szâhirem

Kullijât-i Enverí (Tebritz 1277.), 380. l.

- 4) Part II. of the *Lubâbul Albâb of Muhammad 'Awfî* ed. E. G. Broune (London 1903.), 117. l.

Történetesen *Atsziz* orgyilkosokkal akarta megöletni *Szandsárt*. Ezt megtudván *Szábir*, még jókor tudomására hozta ezt a gyalázatos tervet fejedelmének. Mikor *Atsziz* megtudta, hogy terve elárultatott, haragra lobbanva, az Oxusba fojtatta az urához hű poétát 1151-ben.

Enveri kortársánál, *Vatvâtnál* is jelesebb tehetségnek tartotta *Szábirt*. Nem lehet azon csodálkoznunk, hogy *Enveri*, az udvari körök dalnoka, az ügyes, szónokias írmodorú *Szábirban* jelesebb költőt látott Szenájínál.

Mert éppen abban tündöklék *Szábir*, mely a nagy panegyrista erős oldalát képezi, tudniillik a pompás színgazdag költői, avagy az lenni akaró leíró költészetben.

Érdekes, hogy egyik verse *Szábirnak* olyan népszerűségre tett szert, hogy rövidített alakban népdal lett belőle.*) «Mindig jelen van három dolog a te hajfürteid mellett. Az egyik a rózsa, a második a narczis és a harmadik az ambra. Három víz rabolta szépségét a két ajaktól. Az egyik az élet forrása, a második a *Zemzem* vize, a harmadik a *Keûszer*.

Két hajfonatod jó illatában három dolog részes. Az egyik a szellő, a másik a mosuszhólyag, a harmadik a füstölő.

Varázslattal raboltad te el a hold, a huri és a péritől. Az egyiktől a szépséget, a másiktól az arcot, a harmadiktól az alakot. Illik, hogy ezer szolgád legyen neked szép orczád, termeted és képedért.

Az egyik olyan, mint a rózsa, a másik, mint a cziprus, a harmadik meg, mint a hold. Egy csókban hármat adj nekem a két ajkadról. Az egyik közülök a rubint, a másik a pisztácze és a harmadik a czukor.»**)

*) V. ö. a szerzõtől: *A perzsa népdal* (Budapest 1899.), 22. l.

**) Hemiseh der szer-i zulfet mudsávirend zseh csiz
Jeki gul eszt dojûm nergisz szejum 'anber
Letáfet ez dû leb rubûdeh end zseh âb
Jeki hejât dojûm zemzem szejum keuszer
Bebû-ji kh'os zi dû zulfet zseh csiz behreh berend.
Jeki neszim dojûm náfeh szejum midsmer
Bedsádûi birubûdi zimáh u hûr u peri
Jeki dsemâl dojûm csihreh u szejum pejker
Hezâr bendeh szezendet bekadd u 'ariz u rûi

Khaqânî, ki egészen *Szenâji* befolyása alatt állott¹⁾ nagy tisztelettel emlékezik meg a *ghaznai* híres költőről. «Mikor a kor *Szenâjinak* életfonalát elvágta. Egy olyan ékesszólót, mint én, szült az ég. Midőn *Ghaznában* sírba szállt egy varázsló. Újabb bűvölőt hozott létre *Sirrân* földje. Ebből a földi életből eltávozott egy csalogány. Egy új papagályt hozott elő ez a vén világ. A világnak, ha búcsút mondott egy kitűnő költő. Egy eredeti jeles poéta született másutt.

A hogy a második földtájt elhagyta egy csoda. Egy másik csodát szült az ötödik klíma (ezélzás *Khaqânî* szülőföldre, mely az ötödik klíma alá tartozik).

A mint véget ért az illatos bazsilikom idénye, megjött a rózsa» stb.²⁾

Egy perzsa író sem becsülte oly nagyra *Szenâjit*, mint *Dselâl ed-Dîn Rûmî*, a mystikus költők fejedelme. Az első ösztönzést hallhatatlan remekének, a Mesznevinek megírására, *Szenâji Hadîkatjától* és 'Attâr költeményeitől kapta. Szereti, a hol csak teheti, idézni *Szenâji* szavait. Nagy költeményében, a Szent-Meszneviben egy helyen így szól: «Félig nyersen abba hagytam ennek a magyarázatát, a *ghaznai* bölcstől (*Szenâjitől*) halld meg a teljes magyarázatot. Az isteni könyvben (a *Hadîkat* egyik címe) mondja el ennek megfejtését az a rejtelmek bölcse és a beavatottak büszkesége.»³⁾

Egy sokat idézett verssorában, mely mint azt e sorok írójának felfedeznie sikerült, *Szemszed-Dîn Tebrîz* nevében írt költeménykötetének egyik verséből van véve, a szufizmus lelkének

Jekî csû szerv dojûm csûn gul szejûm csû kamer
Merâ szeh csîz bibakhs ez dû leb bejek bûszeh
Jekî 'akîk u dovûm piszteli u szejum seker

Medsma'ul fuszeshî I. 316. l.

¹⁾ E veramente questi stessi pregi e difetti che in *Senâi* già abbiám notati si trovano anche in *Khâqânî*, anzi più spiccati e più forti, se non erriamo. *Pizzi: Storia della poesia persiana* (Turin 1894.), I. 97. l.

²⁾ *Spiegel: Chrestomathia persica* (Lipese 1846.), 115. l.

³⁾ Terk dsuses sarî kerdem nim khâm
Ez hekîm ghaznevî bisinev temâm
Der ilahî nâmeh gûjed sarî i in
Ân hekîm i ghaib u fakhr ul 'arifîn

Mesznevî ma'nevî (Bulâk 1268.), III. 143. l.

nevezi el 'Atťart és annak a két szemének *Szenâjî*. «Mi szerelmesek a korhelység házába jöttünk. Rendetlen életű, részeges, kikapi emberekként jöttünk. A nap sugaraiban levő porszemek módjára mozog az égen a mi porunk. Ha olyan soványan és betegesen jöttünk is, mint az újhold.

A test olyan, mint a korsó, benne olyan a lelkünk, mint a víz. Ti értetek jöttünk mi korsó módra a tengertől. Ne nézz te minket egyszerűeknek, mert mi tenger és tűz vagyunk. A valóságban dicsőség vagyunk mi, ha szégyen módra jöttünk is. Mi tőlünk vegyétek a szépség fényét azért, mert mi napként a fénysugarak forrásául jöttünk. Mi tőlünk halljátok a szegénység titkait és az igazság magyarázatát. Mert a titkok világából jöttünk mi e világra.

'Atťâr maga a lélek volt, *Szenâjî* annak a két szeme. Mi *Szenâjî* és 'Atťâr után jöttünk. Az út embereinek mindnyájának egy szíve, egy lelke van. Világosan mondják, hogy egyszerre jöttünk. Mind az Igazzal vagyunk mi tele és üresek önmagunktól. A hatalmas isten parancsára mozogva jöttünk mi. Jöllehet, a világi dolgokra nézve aluszunk. A reánk bízott őrizetében éberen jöttünk mi. Nagyobb ennél a mi méltóságunk. De az irigységtől félve, az idegenek szemei elől így elálczázva jöttünk. Hol ott a helye a fejnek és a lábnak, a hol a mi helyünk van! Lelekként jöttünk mi a forgó égbolton túlra. Mikor a mi csillagunk a lélek egének holdja és napja lett. A szív égboltján futva jöttünk mi áldozatnak. Cziprusként nyulunk mi a magasba a szerelem folyamának a partján.

Az egyesülés kertjében tövistelen rózsának jöttünk. Ha tuskét esznek teve módra a világi emberek. Természetre papagályok vagyunk és czukrot enni jöttünk mi.

A szerelem halaira olyanok vagyunk mi, mint az *Eufrates* és a tenger. Mint esőcsepp szállunk le mi a szerelmesekre. Tengere tiszta vizén hab lett a mi testünk. Mivel ide csapott ki a hullám, kénytelenségből ide jöttünk. Olyan hatású az, mint a víz, használd fel a porunkat. Az ideit szerezd be, ne mondd, tavaly jöttünk.

Bizonyára ő az ittas és ő az oka dicsekvésünknek. Ugyancsak ő az oka, hogy mi nyilatkozunk. A szerető, a szeretett s a szerelem, mind a három csak egy volt. Egyszer, mint *Szenâjî*, vezérnek jöttünk. *)

*) V. ö. a szerző A poem from the Dīvān of Shams-i Tabrīz, *Journal of the Royal Asiatic Society* (London 1900.), 140–1. l.

Szenáji halálát hozza fel egy másik versében. «Azt mondta valaki, *Szenáji* mester meghalt, nem kis dolog az ilyen mester halála. Nem volt ő szalmaszál, hogy elvigye őt a szél.

Nem volt az víz, hogy befagyaszsa a hideg. Nem fésű volt ő, mely beletört a hajba. Nem volt ő vetőmag, hogy magába vegye őt a föld. Aranykincs volt ő ezen a földrakáson.

Mert egy árpaszemre sem becsülte a két világot. Porhüvelyét oda dobta a földnek. Lelkét és elméjét az egek felé vitte.

Szinbor volt ő, salakkal keverve. Az edény szélére feljött a tiszta bor és lennt maradt a salak.

A második lelkét,¹⁾ melyről mit sem tudnak a közönséges emberek. Istenemre mondom, én átadtam imádottjának.»²⁾

Nagy előszeretettel magyarázgatja *Rûmi* a Meszneviben *Szenájinak* bizonyítékul felhozott szavait. Így például *Szenáji* költeményéből átvett következő sorokat commentálja a Mesznevi első könyvében: «A miért te lemaradsz az útról. Egyre megy, akár hit-tagadás, akár igaz hit legyen az.

Mi miatt eltávolodsz a Jó baráttól. Mindegy az, legyen az szép, legyen az rút alak.»³⁾ *Szenáji* egyik versét idézi egy másik helyen a *Mesznevi* szövegében: «Ha nem vagy olyan, mint *Sirin*, légy olyan, mint *Ferhád*. Ha nem vagy *Lejla*, mutasd magad *Medsnûnnak*. Hallgasd meg a ghaznai bölcsnek tanácsát, hogy ifjúságot találhass az öreg testben. A kaczerkodásnak olyan arczra van szüksége, mint a rózsáé. Ha nincs olyanod, mit hivalkodsz. Rút dolog a nem szép hideg arcz. Baj, ha fáj a világtalan szem.»⁴⁾

¹⁾ A szufik tana szerint a *dsin-i kull* az új platoi iskola $\psi\chi\chi$ -jének a világléleknek emanatio-ja az emberi lélek ($\pi\psi\epsilon\upsilon\mu\chi$), melyet második léleknek neveznek, mert a világlélekből ered.

²⁾ *Nicholson; Selected poems from the Divani Shamsi Tabriz* (Cambridge 1898.), 86. l.

³⁾ Behr-i csih ez ráhî vâ mâni
Csih kufr ân herf csih imân
Behr-i csih ez dûszt dûr uftî
Csih zîst ân nakş csih zîbâ

Mesznevi mânevi (Bulák 1268.), I. 70. l. V. ö. *Kullijât-i Szenâji, Mekun der dsizm udsin menzel* 3. l.

⁴⁾ Csûn tû Sirin nisztî Ferhâd bâs
Csûn neh-i Lejla esû Medsnûn gerd fâs

Háfiz, a perzsa irodalom legnagyobb lyrikusa *Szenâjî*t hozza fel például egyik versében, hol a költő rossz sorsán kesereg. «Ha olyan tiszta szépen folyó verset mond is a költő, mint a víz. Hogy gyarapodik attól a szívben a fény és a világosság. Egy árpaszemet sem adnak azért neki fõsvénység és zsugoriságból, még ha maga olyan volna is, mint *Szenâjî*.»¹⁾

Egy XII-ik századbéli perzsa költő, *Szeîd Esref* óva intette a fiatal *Moḥammed Revendît*, az ismert perzsa történetírót, hogy ne olvasson és ne hallgasson *Szenâjî*, *‘Unszurî*, *Mu‘izzî* és *Rûdegî* verseit, mert azok igen nagy igényekkel lépnek fel és csak gátolhatnák költői hajlamainak kifejlődését.²⁾

Érdekes, hogy egy sorba helyezi az akkor ismert legjelesebb költőkkel *Szenâjî*t, de utánzásra csak a modern írókat *Esrefet*, *Imadî*t, *Enverî*t ajánlja az arab költők és a *Sah-nâmeh* mellett. Ez az *Esref* családi nevén *Mu‘îned-Dîn*, ki *Rîza Kûlî Khân* szerint³⁾ korának legtudósabb költői közé tartozott. *Arszlân* sahnak (1161—1176) volt udvari költője és 1198-ban Szamarkand városában hunyt el. Tehát valami ötven évvel élte túl *Szenâjî*t.

A mennyire egyes mutatóványul közlött költeményeiből megítélni lehet, a vallásos irány felé hajló pessimista írók közé tartozott. «A csalfa világhoz ragaszkodni. Vagy villámként eltűnő tüne-

Bisinev in pînd ez ḥekim gheznevi
Tâ bijâbi der ten kulneh nevi
Nâzrâ rûji bibâjed hemcsû verd
Csûn nedâri gird-i bed khûi megerd
Zist bâsed rûji nâzibâ u szerd
Szakht bâsed csesm-i nâ binâ u derd.

Mesznevi ma‘nevî (Bulâk 1268.), I. 76. l.

¹⁾ Nebakhsendes dsevi ez bakhl u imszâk
Eger kh'od fil meşzel bâsed Szenâî

Die Lieder des Hafiz, ed. Brockhaus (Lipce 1863.), III. 161. l.

²⁾ Choisis me dit-il, dans les œuvres des poètes modernes tels que, Imady, Envery, Echref, et dans celle des poètes arabes, ainsi que dans le Châh-Nâmèh, deux cents distiques qui te plairont, apprends les par cœur. Lis assiduellement le Châh-Nâmèh pour développer ton gout et abstiens toi d'écouter ou de lire les vers de Senay, d'Onçory, de Mouizzy et de Roudeky ils ont des prétentions trop hautes et ne pourraient qu'entraver tes dispositions poétiques. *Schefer: Tableau du Règne de Sindjar Mélanges* (Paris 1886.), 10. l.

³⁾ *Medasma ‘ul fuszehâ* I. 101. l.

ménynek tartósságáért esengni. Olyan, mint az örvénybe esett, úszni keveset tudó ember, ki mozgatja egy ideig a kezeit, de utoljára is elnyeli őt a vízforgatag.¹⁾

Személyesen aligha ismerték *Szenájit* kortársai közül, a két kiváló vallásos szufi seikh, *Ahmed-i Dsám* és a *Szu'di* által annyszor emlegetett *Abdul Kádír Dsilânî* (vagy perzsásan Gilânî), a kádiri dervisrend alapítója.²⁾

Az előbbi, kit tisztelői dühös elefántnak (zsende h píl) neveztek el (szül. 1050, megh. 1141—2). Eleinte kicsapongó, részeges fiatal ember volt, de már 22 éves korában megbánta ifjúkori bűneit és remetének egy hegyre vonult vissza. Ő reá is rá lehet alkalmazni, úgymond *Riza Kulî Khân*, a nagy 'Abû Szeid mondatát: «hogy a korecsna tetején hirdették ki a mi veliségünket».

Tizennyolcz évig vezekelt a hegyen (hidsdeh szûl der kuhl be'ibâdet istighal dâst). Negyven éves korában fogott hozzá a térítéshez. Olyan nagy eredménye volt tanításának, hogy 60,000 bűnöst nyert meg a szufi-tanoknak.³⁾

Csodáiról is van említés; így egy vaknak visszaadta volna a látást. Több prózában írt szufi tudományos munkája maradt az utókorra. Ilyenek a *Szirâds usz-Szâirîn* a. m. az utasok lámpája, az *Anîs ut-Tâibîn* a. m. a megbánók barátja, a *Miftâh un-Nûlsât* a. m. az üdvösség kulcsa és a *Bihâr ul hakikat* a. m. az igazság tengerei.

Igen szép igazi szufi szellemű versei alig ismeretesek nyugaton. «Nehéz dolog, tudd meg, a szerelem addig, míg önmagadnak jó barátja vagy. De ha nem törödsz éneddel, akkor nem nehéz szerelmesnek lenni.⁴⁾

¹⁾ Dil beszteh-i rûzgâr pur zerķ suden
Jâ sifteh-i bakâ-jî csûn berķ suden
Csûn merdum endek âsnâ der gerdâb
Deszt zeden eszt u 'âķibet ghark suden.

Rijâz ul 'arifîn (Teherân 1305.) 169. l.

²⁾ *Ethé: Neupersische Litteratur* (Strassburg 1896.), 284. l.

³⁾ *Rijâz ul 'arifîn* (Teherân 1305.), 31. l. Még nagyobb számot mond sesszed hezâr nefer ez vej idsâzeh-i zikr girifteh end.

⁴⁾ 'Âsiki dusvâr dân esendânkilh bâsi jár-i kh'od
Csûn zi kh'od bizâr gesti 'âsiki dusvâr nîszt.

Rijâz ul 'arifîn (Teherân 1305.), 32. l.

Nem bocsátanak a mecsetbe, mondja egy másik versben, mert részeges vagyok. De a korcsmába sem, mivel igazi korhely sem vagyok. A csapszék és a mecset közt vezet egy út. Idegen vagyok, szerelmes vagyok, melyik az az út?¹⁾

Mocsoktalan tükör a szerelem. A tudatlanokkal nincs mit vitatkozni e felett. Tudod-e, kinek lesz osztályrésze a szerelem?

Annak, a ki nem szégyenkezik, ha rossz hírbe jön.²⁾

Nem olyan jeles költő volt a másik mystikus seikh, *Abdul-Kâdir Dsilânî*, ki arabul írta főműveit. *Abdul-Kâdir* Gilánban született 1078-ban. Negyvenkilencz éves korában lépett fel, mint szufitanító és 1166-ban *Bagdá*-ban halt meg.

Mindössze egy kis divánra való perzsa verset írt össze.³⁾ Egyik arab könyvét, a *Futûh al ghaibot*, a mely a hívők részére mihez-tartási szabályokat tartalmaz, valószínűleg a seikh fia látta el perzsa magyarázattal. Írt még sok egyházbeszédet és szufi-értekezéseken kívül egy könyvet a «*Patiha*»-ról és az istenség 13 főnevéről. *Al-Aszma al'azîma li'ttarika ilâ'illâh*⁴⁾ stb.

Mint a legtöbb költőnek, igen jó véleménye volt saját hivatottságáról *Szenâjinak*. Még megtérése után sem vetette meg a költői babérokat. Főművének, a tízezer verssorból álló *Hadikat*-nak vége felé ilyen dicséretet zeng saját költeményének: «Nem tudja a gonosz (az eredetiben ördög) ennek a versnek az értékét. A bagoly sem tudja, mi csoda a nap. Mi lehet gyalázatosabb dolog és nagyobb igazságtalanság, mint Dávid éneke a született süket ember fülében.

Nem mond ennél jobb verset senki sem. Elég lesz ez a szó a

¹⁾ Neh der meszdsid guzârendem kih rindi
Neh der mejkhâneh kin khammâr khâm eszt
Mijân meszdsid u mejkhâneh râh eszt
Gharibem 'âsikem ân reh kudâm eszt

Rijâz ul 'arifîn 32. l.

²⁾ 'Isk âineh iszt kânder û zengi niszt
Bâ bi kheberân der in szukhun dsengi niszt
Dâni kih kirâ 'isk muszellem bâsed
Ânrâ kih zi bed nâm suden nengi niszt

U. ott 32. l.

³⁾ *Ethé: Neupersische Litteratur* (Strassburg 1896.), II. 284. l.

⁴⁾ *Brockelmann: Geschichte der arabischen Litteratur* (Weimar 1898.), 435. l.

feltámadásnapig a világnak. Istenemre, ha ez alatt a kék égbolt alatt olyan, mint én, volt, van és fog-e lenni?

Mohammed volt a próféták pecsétje. Én a lángoló, csupa hév vagyok a költők pecsétje.*)

Irigyeiről ugyan ebben a versben így emlékezik meg: «Ne legyen ennek a drágaságnak bírálója az ítélet napjáig soha az irigység, fösvényesség és tudatlanság. Mert ha egy világgal felérő becsünek mondja is azt a bölcsesség.

A nyakas ellenség két dirhemre sem becsüli. Az irigy fülében olyan ez, mint a számarordítás. Egy a vak ember előtt József és a farkas. Senki sem mondott még ilyen szót (illetőleg verset) a világon.

Ha mondott valaki, mondd, hozd elő és olvasd.»**)

Korának minden tudományában jártas volt *Szenáji*, a csillagászat terén épűgy, mint a theológiában. Encyclopædicus tudásának számtalan tanujelét adja a *Hadikát*-ban, mely csaknem minden moszlim embert érdeklő dologra kiterjeszkedik. Az arab irodalmat jól ismerte. Kedvencz költője volt *Buhturî* és *Al-Akhtal*.

- *)
- Kadr i in s'ir div nesinâszed
 Bûn khursidrâ nepermâszed
 Csih buved zin senî'ter bidâd
 Leh i Daûd u ker mâderzâd
 Zin nikûter szukhen negûjed kesz
 Tâ beheser in szukhen dsihân-râ besz
 Bekhudâ ar bezir cserkh-i kebûd
 Csûn menî bûd u heszt u kh'âhed bûd.
 Khâtîm-i enbiâ Muhammed bûd.
 Khâtîm-i sâ'irân menen hemeh sûz.

Hadikát 311—2. l.

- **) In guherrâ mebdâ tâ mehsar
 Heszed u bakhl u dsehl kîmetger
 Kîmetes ger khired kuned 'âlem
 Ver mu'ânid kuned kem ez dû direm.
 Szûji hâszid csih in csih bâng-i szutûr
 Gurg u Jûszuf jeki buved szûji kûr
 Kesz neguft incsenin szukhen der dsihân
 Ver keszi guft gû biâr u bikh'ân.

Hadikát (Bombay 1859.), 312. l.

Az arab nyelvet, mely akkoriban nem volt már általánosan ismert Perzsia és Közép-Ázsiában¹⁾ nem imádja vakon *Szenâji*.

Az arab és a perzsa nyelv egyenlő voltáról értekezik a *Hadîkat* egyik fejezetében. Elismeri, hogy nagyon hasznos a vallás és a gyakorlati élet szempontjából az arab nyelv, «egy ajtó sincs bezárva az arabul tudó előtt» (hics der beszteh niszta der tâzi), de azért nem az arab nemzetiség és az arabul tudás a fő. «Ha az arabsággal valaki angyal lehetne. Akkor *Bû Hakam*²⁾ lenne a mennyek ura.

Ha a vallási törvény támasza, menedéke is az arab nyelv, *Abû Lahab* azért nem kevésbé gonosz. Ha kevés a tudománya az embernek. Mind egyre megy, akár arab, akár perzsa az illető. Értelemért van az arab tudása. Nem azért, hogy te azzal uraskodj. A ki *Mohammed* lelke követőjévé lett. Mit tesz az egy *Abû Dsahl* lelke és alakjával?

Értelem adja meg az arab jelentőségét. S nem a világi hivalkodásért van az. A lélek az ész és a tudománynyal tud élni. Mi a perzsa, mi az arab a léleknek?

Azért vagy te ilyen műveletlen balga. Mert az arabot magát tartod műveltségnek. Tanuld a tudományt, hogy befogadjon téged a lélek.

Mert a külső műveltségi máz csak dölőfössé, hiúvá tesz téged (szójáték a fazl és fuzûl szókkal). Játreb földje volt *Abû Lahab* hazája.

De azért nem hallotta meg az imára hívást. Perzsa országból eredt *Szelmân*. De azért a hit útját taposta.»³⁾

¹⁾ Schefer szerint a XII-ik század óta mind ritkább lesz az arab nyelv ismerete Perzsiában és az Oxuson túli tartományokban. Ces maximes (mondja Mohammed Revendi történelmi művéről) sont soigneusement traduits en persan, et elles confirment ce fait, allégué par plusieurs écrivains notamment par Fazlollah Isfizary dans sa traduction du Kalilah et Dimnah, que depuis le XII siècle de notre ère, la langue arabe avait cessé d'être généralement comprise dans la Perse et dans la Transoxanie. *Tableau du règne du Sultan Sindjar. Mélanges Orientaux* (Páris 1886.), 13. l.

²⁾ Sprenger: *Das Leben und die Lehre des Muhammad* (Berlin 1869.), II. 89. l.

³⁾

Ger betâzi keszi melek bûdi
Bul-Hekem kh'odsa-i felek bûdi

Szenáji igazi költő volt, ha nem volt is oly lángoló, magasra törő, vallásos kedélyű, mint *Dselál ed-Din Rûmî*. Egyes verseiben igazi szenvedély hangján szól. Van nagy képzelőtehetsége s mesterileg kezeli a nyelvet.

Különös divánjában remek gyöngyeit találhatni a szufi-költészetnek. Sokkal több közvetlenség van benne, mint a polygraph *'Attâr*-ban, ki úgy látszik, visszaélt nagy verselési könnyűségével.

Keleten egyrangú tehetségnek tartják *Rûmî*-val, bár ez utóbbi nálánál jelesebb költő. Bajos lenne megállapítani, hogy mennyit köszönhet *Szenájinak* a «Szent mesznevi» halhatatlan írója.

A mesznevit olvasva, lépten-nyomon *Szenáji* idézetekre bukkanunk. *Nicholson*, *Whinfield* csak egy részét sorolják fel a *Szenáji*-tól átvett és commentalt helyeknek. Igen sokat ártott *Szenáji* hírnevének, hogy nagy tanítványa óriási hírnevével homályt borított egykori mesterére.

Keleten még szorgalmasan olvassák a *Hadiķat*-ot, bár nem oly sokat, mint a sokkal költőibb Szent mesznevit, ezt a perzsa Koránt. Európában azonban jóformán ismeretlen a *Hadiķat* s nincs még egy európai nyelvre se lefordítva. Ethét kivéve, ezért a

Tâzi ár ser' rá penâh-eszti
Bû-Leheb âfet-i demâ heszti
Merd rá csûn huner csû bâsed kem.
Csih ez ehl-i 'ereb csih z'ehl-i 'adsem.
Behr-i ma'niszt szûret i tâzi
Neh bedân tâ tû kh'odsegi szâzi
Her kih sud dsân-i Musztafa râ ehl
Csih kuned dsân u szûret-i Abû dsehl.
Behr-i ma'niszt kadr tâzirâ
Nez pej szûret-i medszâzirâ.
Rûh bâ 'akl u 'ilm dâned ziszt
Rûhrâ pârszi u tâzi kiszt
Încsenin dselef u bi edeb zâni
Kih tû tâzi hemi edeb kh'âni
'Ilm kh'ân tát dsân kabûl kuned
Mer turâ fazl bul-fuzûl kuned
Bû Leheb ez zemin-i Jegzreb bûd
Lîk kad kâmat alsz şzalâ nesunûd
Bûd Szelmân kh'od ez dijâr-i 'adsem
Ber der-i dîn hemi szipurd kedem

Hadiķat (Bombay 1859.), 234. l.

legtöbb perzsa irodalomismertető *Szenájiról* szólva, rövidre fogja a tollat. *Hammer* csak annyit tud *Szenájiról*, a mennyit *Danletsah* művéből megtudhatott.

A *Hadikátot*, mely szerinte 'Attar Dsevher ez Zâtjával együtt feledésbe ment s a *Mesznevî* által háttérbe szorítottatott, nem láthatta s csak *Danletsah* műve nyomán közöl belőle egy rövidke mutatványt.¹⁾

Ouseley, ki tudvalevőleg alaposabb *Hammernél*, rövid életrajzi vázlatában nem méltatja *Szenájit*, mint költőt. Ő csak életrírását adja neki.²⁾

Pizzi csak mások után beszél a *Hadikatról*, melyet nem olvasott s csak rövid mutatványok és *Hammer* egyik munkájában közlött tartalomjegyzéke után akarja azt megítélni.³⁾

Ha szakemberek ily kevés fontosságot tulajdonítanak *Szenâji* művének, nincs mit csodálni, ha a nem orientalisták még kevesebb ügyet vetnek reá. Így például *Baumgartner* a külömben igen jól összeállított perzsa irodalom történetében, mely világirodalom történetének első kötetében látott napvilágot. Pár sorral végez a nagy sejkkhel s egyetlen sor mutatványt sem ad műveiből.⁴⁾

¹⁾ Heute sind die beiden ersten durch das letzte gänzlich verdrängt worden, und da wir es nicht zu Gesicht bekommen haben, so müssen wir uns begnügen, einige Verse daraus nach Dewletschah anzuführen. *Geschichte der schönen Redekünste Persiens* (Bécs 1818.), 103. l.

²⁾ *Biographical Notices of Persian Poets* (London 1846.), 184. l.

³⁾ Rincrescendoci tuttavia di non poterne dire con cognizione piena, perché del poema non abbiám potuto avere che alcuni brevi passi da un manuscritto di Monaco e il sunto da uno scritto dell' Hammer. *Storia della poesia persiana* (Turin 1894.), I. 215. l.

⁴⁾ Weit grössere und anhaltendere Verbreitung als Abû Said's süfische Spruchdichtungen fand das Werk Khadikat ul Khaqîq (sic) oder der Garten der Wahrheit verfasst von Scheikh Sanâi oder gemeiniglich Hakim Sanâi genannt, ein grösseres Gedicht über die Einheit Gottes und andere religiöse Stoffe etc. *Geschichte der Weltliteratur* (Freiburg 1897.), I. 556. l.

HADÍKAT UL HAKÍKAT.

«Az Isten szava (t. i. a Korán) csak tej, melynek tejföle és vaja az Isteni Könyv»,¹⁾ így jellemezte *Eflâki* szerint *Dselâl ed-Dîn Rûmî* az «Igazság Kertjét».

Ez túlságos dicséret, bár kétségtelen, hogy a *Hadíkat ul hakíkat va seriet uttaríkat*, az «Igazság kertje és az isteni út törvénye» az összes későbbi szufi-költészet mintaképe lett. *Rûmî* remekét, a *Mesznevî ma'nevî*t, a *Hadíkat* tanulmányozása nélkül lehetetlen kellőleg méltatni. Tíz fejezetben²⁾ tárgyalja ebben *Szenâji* az összes tudni érdemes dolgokat, hol tudományos, hol könnyed mulattató modorban.

Beszél az isteni lény egységéről, az isteni szóról, a próféta jelességéről, a világlélekről. Értekezik az ész, hit és a tudományról, a mystikus szerelemről. Szól az emberi törekvések hiábavalóságáról s az isteni végzésben való megnyugvásról. A csillagok symbolikus mozgását nagy eruditioval fejtegeti.

Sorra veszi a lelki tulajdonságokat, erkölcsöket és bűnöket. A legfőbb lénnyel egyesülni vágyó emberi lélek zarándok útját s annak törvényeit. Mindenre kiterjed figyelme, így a rossz orvosokat korholja, a jókat magasztalja. Az első khalifákat versekben megénekli. Mindezt közbeszótt anekdoták és történetekkel világítja meg és teszi érdekesebbé.

Rendszert bajos volna *Szenâjinál* keresni s csak a veres fonálként mindenén átvonuló vallásos felfogás kölcsönöz művének némi egységes színezetet. Encyclopædicus jellege tagadhatatlan, de minden egy alapeszme lehető megvilágítására szolgál. A szufi-dogma a központ, mely körül a sok heterogén-elem csoportosul. *Pizzi* túlságos nagy nyomatékot tulajdonít a *Hadíkat* tudománytár mivoltának,³⁾ holott ez csak alárendelt eszköz *Szenâji* kezében,

¹⁾ The Word of God (Kor'ān) is but milk of which the Ilāhī-nūma is the cream and butter. *Mesneri Book I. transl. by Redhouse* (London 1881.), 65. l.

²⁾ Egy Cambridge-i perzsa kézirat versebe szedve közli a tíz fejezet tartalmát *A Catalogue of the Persian Manuscripts by F. Broune* (Cambridge 1896.), 296—7. l.

³⁾ Adunque, chi ha studiato un poco di letteratura persiana si ricordera del poema di Senâi, il Giardino della verità, che essendo uno

hogy annál jobban megértethesse az olvasóval a pantheismus dogmáit.

Az első fejezetben az istenség lényegének emberi értelem által fel nem fogható voltáról elmélkedik. «Magától senki sem tudta őt megismerni. Lényegét önmaga segélyével lehet csak megtudni.

Az ész óhajtotta igazságát felderíteni és jó sokat befutott. De csak saját gyengeségének jött nyomára az úton. Az ő kegyelme szólott: ismerj meg engem. Ha nem szólt volna, hogyan ismerhette volna őt meg valaki észszel és érzékekkel?

Kalauznak mit érnek az érzékek? A feldobott dió hogy maradhatna meg a boltozaton?

Oh te, ki saját magad ismeretében is gyenge vagy. Ugyan, hogy ismerhetnéd te meg Istent valaha?

Mivel te saját magad ismeretében ily gyarló vagy. Hogyan lehetnél te a teremő ismerője?

Mivel te nem tudod a teremésének a titkát. Hogy képzelheted te, hogy tudod, ismered őt!

Az észképzelet és az érzékek útján nincs az Istennél egyéb istenismerő.

Dicsőségének szép tulajdonsága, mikor megmutatja az arcát. Elrabolja menten a szerelemnek lelkét és elméjét.

Mikor oda ér az ész, leteszi a fejét. A madár, mely odáig repült, leereszti a szárnyát.»*)

dei più antichi poemi mistici, anzi il più antico (e Senâi è del dodicesimo secolo) reca un tratto suo particolare che lo distingue e separa da tutti gli altri grandi poemi mistici posteriori. Perchè laddove questi ultimi sono mistici e ascetici soltanto, quello del Senâi tocca di tutto il sapere ed è una enciclopedia, molto vasta e copiosa. *Storia della poesia persiana* II. 459—60. l.

*) Bekhodes kesz sinákht netevániszt
Zât i û hem bedû tevân dâniszt
‘Aql hakkes bitûklht nik bitâklht
‘Adsz der râh-i û sinákht sinákht
Kermes guft mer merâ bisinâsz
Verneh kâsinâszedi be‘aql u hevâsz
Bedelilî hevâsz kej sâjed
Gûz ber pust-i kubbeh kej pâjed
Ej sudeh ez sinâsz-i kh’od ‘âdsiz
Kej sinâszî khodâirâ hergiz

Az elefánt és a vakok meséjével magyarázza *Szenáji* az előbb felhozott állítását az emberi elme gyengeségéről az istenség megismerését illetően. «Volt egy nagy város Gúr*) határán. S abban csupa vak emberek laktak. Egy fejedelem jött egyszer arra felé. Hadsereget hozott és sátort ütött a térségen. Volt neki egy félelmetes nagy elefántja.

Mint méltóságának, udvara fényének és hatalmának eszköze. A lakosok látni, ismerni kívánták ezt a szörnyeteget. Néhány vak, azok közül a világtalanok közül (az eredetiben egyszeműek, 'aúrān áll), az elefánthoz jött tehát. Mindegyikök külön-külön, egy-egy tagját tapintotta meg az elefántnak.

Mindegyik más-más fogalmat szerzett magának az elefánt alakjáról s az erős meggyőződésre vált nála. Mikor visszamentek városukba, a többiekkel összejöttek. Ezek a megtévedt rosszhitűek közül mindenik a kívánság rabja lett. Kérdezték az elefánt alakját és formáját. A mit mondtak, azok mind meghallották.

Hogy megtudhassák az elefánt alakját és kinézését, mind oda siettek. Oda jöttek és kezökkel megtapogatták, mert nem láttak a világtalan szemeikkel.

Az, a kinek az elefánt füléhez ért a keze. Mikor egy másik kérdezte, hogy mit vett észre. Rettenetes nagy alak az, olyan széles, erős, nagy az, mint egy szőnyeg, így válaszolt.

Az pedig, a kinek az elefánt ormánya jutott a kezébe. Tudom, így szólt, úgy néz ki az, mint egy vízesatorna; hosszú, belül üres, szörnyű valami az. A kinek aztán az elefánt erős lábainak tapogatása jutott. Az meg gömbölyű oszlophoz mondta azt hasonlónak. Mindegyik csak egy-egy részét vette szemügyre. Ezért mindnyájan

Csuntū der 'ilm i kh'od zebūn bāsi
 'Ārif-i kordīgār esūn bāsi
 Csūn nedāni tū szīrr-i szākhtenes
 Csūn tevehum kuni sinākhtenes
 Niszt ez rāh-i 'akl u vehm u hevāsz
 Dsuz khodāhieskesz khodāi sināsz
 'Izz i vaszfes esū rūji binemājed
 'Tskrā dsān u 'akl birubājed
 'Akl kāndsā reszīd szer binihed
 Murgh kāndsā perīd per binihed.

Hadīkat 4. 1.

*) Egy Hauran és Jeruzsálem közti terület.

hibásan láttak. Egy szívnek sincs tudomása az egész mindenségről. Egy vaknak sincs vele a tudománya. Képtelen mindegyiknek a képzelete. Olyan, mint a tudatlan a zsákban. Az Istent nem ismerik az emberek. Az okosoknak nincs ide utjuk.»*) Már Ghazali ismerte

*) Bûd sehri buzurg der hadd-i Gûr
 Vender ân sehr merdumân hemeh kûr
 Pâdisâhi ber ân makân biguzest
 Lesker âvurd u khîmeh zed der dest
 Dâst pîli buzurg bâ heibet
 Ez pej dsâh u hîsmet u şzeûlet
 Merdumânra ez behr-i diden-i pil.
 Ârzû khâszt ez âncsunân tehvil
 Csend kûr ez mijân ân kûrân
 Ber pil âmedend ez ân 'aûrân
 Her jekîrâ belemsz ber 'azûvi
 Iţilâ' ûftâd ber dsezûvi
 Her jeki szûret i nuhâl beszt
 Dil u dsân der pej khejâl beszt
 Csûn ber ehl-i sehr bâz sudend
 Ber sân digerân ferâz sudend
 Ârezû kerd her jeki z'isân
 Âncsunân gomrehân u bedkisân
 Heiet u sekl-i pil purszidend
 Ânesih guftend dsumleh bisenidend
 Tâ bidânend sekl u szûret-i pil
 Her jeki pâ zenân der ân te'dsil
 Âmedend bedeszt bibiszûdend
 Zânkîh ez csesm bi beşzer bûdend
 Ânkîh destes beszûji gûs reszîd
 Digeri hâl-i dil ez û purszîd.
 Guft sekli eszt szehemnâk 'azim
 Pehn u sz'ab u ferâkh hemcsû gilim
 Vânkîh desztes reszîd zî kharţûm
 Goft gesteh eszt mer merâ malûm
 Râszt csûn nâûdân mijâneh tehiszt
 Szehemnâk eszt u mâjeh i tebehi eszt
 Vânkîh râ bud zi pil melmûsz
 Deszt u pâji szitebr pur bûszes
 Guft sekles csunânkîh mezbût eszt
 Râszt hemcsû 'amûd mekhrût eszt
 Her jeki did dsezuvi ez edszâ
 Hemegânra nezer futâdeh khetâ
 Hics dilrâ ez kulli âgeh ni

ezt a mesét és például fölhozta az Ihja ul'um ad-Din és a Kimijá i Sze'adetben. *)

Rûmî ugyanezt a mesét adja, kissé átalakítva a Mesznevi harmadik könyvében. «Sötét házban volt egy elefánt. Mutogatni hozták azt a hinduk. Nézésére sok ember ment abba a sötét helyiségbe. Mivel hogy szemmel nem lehetett azt látni. Kézzel fogdosták, tapogatták azt a sötétben.

Egyiknek az elefánt ormányához ért a keze. Olyan forma ez, mondá, mint a vízvezető cső.

A fülét tapogatta meg a másik s úgy tetszett neki, mintha olyan nagy legyezőféle lett volna.

A másik az elefánt lábához dörgölte tenyerét. Olyannak áttam, úgymond, az elefánt alakját, mint az oszlop.

A hátára tette kezét az elefántnak egy másik és azt mondta, hogy olyan az, mint egy nagy trón. A melyik testrészhez ért, a szerint mondott véleményt mindegyik. Igen eltérők lettek a nézeteik. Az egyik Dál-hoz, a másik meg az Alif-hoz hasonlította. Ha gyertya lett volna a kezökben, akkor eltűnt volna a véleménykülömbőség. Az érzéki szem olyan, mint a tapogató kéz. Nem férhet az ő egészéhez a kéz.» **)

'Ilm bâ hics kûr hemreh nî
Dsumlegirá khejálhâji muhâl
Kerdeh mânend-i ghutfereh bedsuvâl.

Hadîkat 9—10. l.

*) *Kimijâ-i Sze'adet* (Lucknow 1894.), 28. l. A mese, úgy látszik, ind eredetű *andhaqajanyiyah* V. ö. *Jacob: A hand ful of popular maxims current in Sanskrit literature* (Bombay 1900—2.), I. 3.—II. 53. l.

**) Pil ender khâneh i târik bûd
'Erzeh râ âvurdeh bûdendes hunûd
Ez berâji didenes merdum beszi
Ender ân zulmet hemi sud her keszi
Didenes bâ csesm esûn mumkin nebûd
Ender ân târikis kef mî biszûd
Ân jekirâ kef bekharîûm ûftâd
Guft hemesû nâûdân eszt in nihâd
Ân jekirâ deszt ber gûses reszîd
Ân berû esûn bâd bîzen sud bedîd.
Ân jekirâ kef esu ber pâjes biszûd
Guft sokl-i pil didem esûn 'amûd
Ân jeki ber pust-i û binihâd deszt

A keletiek előtt legfontosabb erényt, az adakozást *Szenâji* több helyen magasztalja. Az adakozó csak Istennek ad kölcsönt és hetvenszeresen visszakapja, a mit adott, a túlvilágon. «Egy böles előkelő ember fiának szeme láttára sok ezerre rugó adományt adott. Mikor a fiú meglátta az atyának a bőkezűségét, hibáztatta azt és szemrehányásokat tenni kezdett neki. Mondotta, hol nekem az osztályrészem ebből?

Így szólt az atya: az Úr kinestárában van az. Minden végrendelet és osztályos társ nélkül. Én neki adtam. Ő pedig neked adja azt majd vissza. Csak javát akarja ő a lelkeknek. Igazságtalanságot soha se tesz veled, nem olyan ő. Mindenki egyért hetvenet kap cserébe. Ha egy ajtót bezár előtted, tized nyit ki.*)

Erős várunk nekünk az Isten, mondja *Szenâji*. A kinék az isteni segély lesz a vára. Rejtő fátyla lesz annak a pók hálója. Dicséretét zengi annak a gyík (egy moszlim traditiora ezéloz, mely szerint egy pusztai arab azt mondta volna egykor Mohammed prófétának, hogy csak akkor hisz neki, ha a magával hozott gyík tanuságot tesz mellette. Természetesen, a gyík a próféta felszólí-

Guft kh'od in pil esûn takhti búdeszt
 Hemcsenin her jek bedsezi kih reszid
 Fehm i ân mikerd herdsâ kih senid.
 Ez nezer kih guftsân sud mukhtelif
 Ân jeki dâles lakab dâd in elif
 Der kef i her kesz eger sem'i budi
 Ikhtilâf ez guftsân birûn sudi
 Csesm i hissiz hemcsûn kef-i deszt eszt u besz
 Niszt kefrâ ber hemch-i û deszt resz.

Mes-nevi ma'nevi (Bulâk 1268.), III. 48. l.

*) Râd merdi hekim pis piszer
 Dâd esendin hezâr bedreh i zer
 Piszeres esûn bidid bezl i pider
 Ter zubân sud ho'eib u 'azl i pider
 Guft bâbâ neszið-i men zin kû
 Guft ej pur der khizâneh i hû
 Kiszim-i tû bi veszsi u bi enbâz
 Men bâ û dâdom u dihed betû bâz
 U bedsûz kâr szâz i dsânhâ niszt
 Nekuned ber tû zulm ez ânâ niszt
 Her jokirâ 'ivez dihed heftâd
 Ger deri beszt ber tû dih bigusâd.

Hadihat 13—14. l.

tásúra ékes arab nyelven megszólalt és hitvallást tett. *) Kedvében jár neki a sárkánykígyó. Czipőjének talpa a mennyei trón tetejét tapossa.

Rubintja (t. i. ajka) a szőnyeg díszítéséhez illik. Mindenünnen ezukrot kap a szája. Drágakő lesz kezében a kő. Mindenki, a ki erre a küszöbre teszi le a fejét. Lábát a kor fejére helyezi. A tudósnak megakad itt az esze. Mert megakad a dolga annak, ki ettől elmarad.

Attól tartok, hogy tudatlanság- és ostobaságból hirtelen fenakadsz te a *Szirát*-hídon. A pokolnak ad téged át a tudatlanság. Mikor a mákony elaltat téged. Láttad, hogy a falatból, melyet az ember megrág, egy búzaszem kijött. Volt az a búzaszem a sáska, a madár és az öszvér előtt. Tapasztalta a számár által hajtott malom erejét és a kemence tüzet. A te malomköved alatt volt. De megőrizte őt az Úr. Isten. Elég az a te vagyonod és életed megőrzésére. **)

*) *Damiri Hájât ul hajrîn* (Bulák 1284.), II. 95. l.

**) Her kirâ 'aun-i hakîk hiszâr seved
 'Ankabûtes perdeh dâr seved
 Szûszmâri szenâji û gûjed
 Na'l-i û fark i 'arsra szájed
 Azsdehâi rizâji û dsûjed
 La'l-i û zâb-i fars râ sâjed
 Zi her der gâm-i û seker gerded
 Szeng der deszt-i û guher gerded
 Her kih û szer ber in szitâneh nihed
 Pâji ber târek-i zemâneh nihed
 'Akl-i dânen-deh ender in der mâned
 Zângeh der mâned her kih zin der mâned
 Terszem ez dsâhili u nâdâni
 Nâgahân ber Szirât der mâni
 Dsâhili mer turâ benâr dihed
 Tâ turâ kûk kûknâr dihed
 Lukmeh didi kih merd mikhâjed
 Zân mijân gendumi birûn âjed
 Bûdeh pis dserâd u murgh u szutûr
 Didch tâb-i kherâsz u tef i tennûr
 Dâsteh zir âszijâ-ji tû pâi
 Kih nigehdâstes khudâi khudâi
 Ez pej hifz i mâl u nefsz u nefesz
 Ő turâ besz tû kordeh i zi û besz.

Meglehetős konyhaszagú hasonlattal így jellemzi a tudatlanokat, kik többet akarnak tudni, mint magok a próféták: «Egy nagy ember kérdezte egy tudatlantól, mivel nagyon ostoba, balgának nézte őt. Mondá: láttál-e te valaha sáfránt, vagy nevénel egyebet nem hallottál-e róla?

Így szólt: aludt tejjel sokszor ettem én azt. Nem egyszer, hanem százszornál többször.

Így szólt erre hozzá az a böcs, nagy ember: Oh te szerencsétlen, együgyű lélek! Te azt sem tudod, hogy mi a hagyma. Miért is mozgatod ostoba fecsegéssel a szakálád.

Az, a ki önmagát sem ismeri. Hogy ismerhetne az egy másikat!

S az, a ki a lábat kéznek nevezi. Hogy tudhatná az az Istent. A próféták is gyöngék ennek a magyarázatában. Te mit hivalkodsz, mit kérkedsz tudásoddal.»*)

Az isteni gondviselés mindenkinek azt adta, a mire annak szüksége van. Az ember, ki ezt be nem látja, olyan, mint a hibás szemű, ki mindent kettősen lát. «Apjától kérdezte a banda szemű fiú. Oh te, a kinek a szava a titkok zárjának a kulcsa. Te azt mondtad, hogy a banda egyet is kettőnek lát. S a hibás szemű mindent rosszul számol. Én nem látok többet, mint a valóság. Az égen az ilyen négynek nézi a holdat, mely pedig csak kettő van.

*) Râd merdî zi ghâfilî purszîd
 Csûn ûrâ szakht dselef u dsâhil did
 Guft hergiz tû za'frân didî
 Jâ dsuz ez nâm hies nesenîdî
 Guft bâ mászt khûrdeh em biszjâr
 Szedreh u bister neh kh'od jekbâr
 Mer ûrâ guft râd merd hekîm
 Înet bicsâreh inet kalb szelim
 Tû beşzel niz hem nemîdânî
 Bihûdeh ris esend dsunbânî
 Ânkîh û nefsz i kh'is nesinâszed
 Nefsz i dîger keszi csîh permâszed
 Vânkîh û deszt pâîrâ kh'âned
 Ū csîgûneh khudâîrâ dâned.
 Enbiâ Âdsîzend ez in ma'ni
 Tû csîrâ hîrزه mikunî da'vî.

Hadîkât ul hakîkât (Bombay 1859.), 11. l.

Elég hibásan mondta ezt, a ki így szólott. Mert a banda ember párosan látja az egy kupolát. Attól félek én, hogy a hit útján. Ehhez a hibás látóhoz hasonló vagy te. Vagy olyan vagy te, mint a balga, ki használhatatlan rossz tevével indul el utazni.

Az ész szentélye az Ő hibátlan műve. Az Ő változásnak alá nem vetett lényege a kívánság *Ka'bahja*. Ő adott jelességet a bölcsességből a léleknek. A megbocsátásnak Ő ad táplálékot (anyagot) a bűnből.

Jól tudja a megbánást az Úr. De bölcsessége gátolja a kérés teljesítését. Jóllehet, kéri őt a beteg; nem ad földet a földevőnek az orvos.

Annak, a kinek a földévés rontja a testét. Hogy adhasson ő földet, ha annak arra fáj is a foga (az eredetiben, ha kívánja is a szíve). Ok nélkül, hogy tehetne valamit? Hisz olyan az Isten, mint a te elrejtett elméd. Mindenkinek az ő bölcsessége folytán mindenek előtt azt adja, a mi szükséges. Igen sok olyan volt már, ki méregpoharat ivott és az nem ártott neki. Sőt még használt is az neki. Mert nem olyan a Buhrán,*) mint a myrtusz (!) Ha a szűnyog csípi az elefántot. Mondd neki: mozgasd füled, mert az a te szűnyogcsapód. Ha tetű van, körmöd is van. Ha felugrott, morzsold szét a balhát. Ne ijedj te meg, ha tele van kígyóval is a hegy. Van ott kígyó ellen méreg és kő is a közelben. Ha gyanakszol, hogy nem messze van a skorpió. Azért van neked czipód és lábbelid. Ha van is sok baj a világon. Mindegyiknek ezer gyógyszere van.»**)

*) A bombayi kiadás lapszéli commentárja szerint a. m. csüb khár-dâr, a szó különben arabúl a betegség crisisét jelenti, tehát így is lehetne fordítani: «A betegség tetőpontja nem olyan, mint a lábbadozás».

**) Piszeri ehvel ez pider purszid
 Káj hedigz-i tû beszteh rá csû kilid.
 Gufti ehvel jeki dû bined csûn
 Men neh binem ez âncsih heszt fezûn
 Ehvel âr hics keds sumâreszti
 Ber felek meh kih dûszt esâreszti
 Besz khetâ guft ânkih in gufteh eszt
 Kâhvel âr tâk binigered dsuft eszt
 Terszem ender târik-i sâr'î din
 Hemcsunânî kih ehvel kezs bin.
 Jâ csû ableh kih bâ sutur bîkâr
 Gired bi húdeh ez pej kerdâr

A hívőnek egy pillanatra sem szabad az Istenről megfeledkeznie. *Szûri* egykor *Bajazid bisztâmitól* kérdezte az engedelmesség és a jó hírnév okáért. Könnyekre fakadva tette a kérdést, hogy kiesoda a zsarnok, a gonosz.

Az ő öreg tanítója megfelelt neki s kíváncsiságának szomját a Szentírásból vett itallal elégítette ki. Az a szerencsétlen zsarnok, a ki éjjel-nappal egy pillanatra hanyagságból megfeledkezik Ő róla. Nem vagy te az Úrnak rabszolgája, ha egy szempillantásra is megfeledkezel róla.

Nincs olyan gonosz zsarnok mint te vagy akkor, ha az ő nevé-
től menten jelen vagy. Semmivé tette te akkor s megszegted az

Kibleh-i 'akl şzun' bi kheleles
Ka'beh-i sevķ zât bi bedles.
Kûh râ ez khired seref û dâd.
'Afv-râ ez guneh 'elef û 'dâd
Nik dâned khudâi inâbet râ
Ijlikmetes mân'iszt idsâbet râ
Geresih bâsed geh-i szu'âl mudsîb
Nedihed gil begil khûrendeh tebîb
Gil-i 'uur keszi kih gil kâhed
Kej dihed gil egeresih dil kh'âhed
Kej seved bi szeheb nemûdeh-i tû
Bûdeh haķķ esû 'akl pûdeh-i tû
Hemeh râ ez tarîķ-i hikmet dâd
Âncsih bâjiszt pîs ez ân hemeh dâd.
Szakht biszjâr kesz bûd kih khûrd
Kadh-i zehir vez û zijân nebûrd
Belkih ûrâ ghizâji dsân bâsed
Kih neh buhrân esû khîzrân bâsed
Pîl-ra peseh ger bîdered pûszt
Gû birân gûs pesehrân bâ ûszt
Sipîs âr heszt nâkhunet hem heszt
Keîkrâ gûs mâl esûn berdseszt
Kûh eger pur zi már sud mesukûh
Szeng u tirjâk heszt hem der kûh.
Ver zi gezsdum bedil gumân dârî
Kefs u na'l ez berâji ân dârî
Derl der âlem âr feravân eszt
Her jekîrâ hezâr dermâneszt.

Hadîfat 20 21. l.

ő törvényeit. Úgy gondolj ő reá, hogy oda gondolva kimenjen a szíved és a lelked az emlékezetedből.★)

A halál a túlvilági élet rejtelmének a kulcsa, mondja *Szenâji*. A halál lett a titok házának a kulcsa. Nem nyílik ki halál nélkül a hitnek ajtaja. Míg fennáll ez a világ, nem jöhet el az a másik.

Míg te megvagy, nincs meg neked addig az Isten. Lepecsételt szekrényke tudd meg azt a te lelked. Pecsétje hitednek a fényesége. Egy lepecsételt levelet adnak előbb neked.

És számodra lepecsételnek. Míg a világon élsz, nem tudod te, hogy mi van abban a levélben. Az Úristen levelét nem bontja fel más, csak a halál keze. Míg az emberi lét lehelete el nem távozik testedből. Nem jön fel addig a lélek keletéről a hit reggele.

Míg nem tapasztaltad a sors hidegét és melegét, nem jutsz el te addig a királyi sátorhoz.

Nincsen neked tudomásod a rejtett világról. Nem különbözteted te meg a tudományoktól a hibát. Nem lesz ott szerepe az alaknak, a testnek. Egyéb megszokott dolog sem létszen ott. Az Istenhez elérkezve megnyugszik majd a lélek.★★)

- ★) Szûri ez Bâjazid bisztânî
 Ez pej tâ'et u nikû nâmi
 Kerd nikû szu'âl u bigiriszt
 Goft pirâ bigû kih zâlim kiszt
 Pir-i vej merdrâ dsevâb bidâd
 Serbet-i vej hom ez kitâb bidâd.
 Guft zâlim kesziszt bed rûzi
 Kih jekî lehzeh der sebân-rûzi
 Kuned ez ghâfilî ferâmus
 Nebuvêd halkêh der gûses
 Ger ferâmus kerdîs nefeszî
 Zâlimî niszt esûn tû keszî
 Ver buvî hâzîr u berî nâmes
 Niszt kerdî zi dsezmî i ehkâmes stb.

Hadîkat 29. l.

- ★★) Edsel âmed kilîd i khâneh-i râz
 Der-i dîn bî edsel negerded bâz
 Tâ buvêd in dsihân nebâsed ân
 Tâ tû bâsî nebâsedet jezdân
 Hukêh szer bemuhr dân dsânet
 Muhreh-i muhr nûr-i imânet
 Szâbiket nâmekh bemuhr âvurd
 Vez pej i tû bekhâtemet biszipurd.

Minden teremtményről gondoskodik az isteni gondviselés. Mikor az élő lénynek elébe helyezte a mindennapi eleséget. Többet adott az ennivalóból akkor, mint a mennyi evő volt. Mindenkinek lelke, élete és napi élelme ő tőle való. Jó napja és szerencséjének ő az okozója.

Minden egyes mindennapiját ő hozza létre. Nem pecsételte ő le az ő éléskamrájának az ajtaját. A hitetlen, az igaz hívő, a boldog és a boldogtalannak. Mindegyiknek kijár a mindennapi kenyere. A szükség *h*-ája még a torkukban van (szójáték a *hādset* a. m. szükség szóval). Már is megadta a bőkezűség *ds*-je a nép mindennapiját (itt meg a *dsūd* szó *ds*-ja és a *hādset* szó második betűjével játszik).*)

Az Isten végzésébeni megnyugvásra a *tevekkûl*-ra, mely *Goldziher* szerint a szufizmus tanának legsebezhetőbb pontja.***) *Hâtım*

Tâ zi devri zemâneh kh'âhi ziszt
Tû nedâni kih eender ândsâ csiszt
Szelî nâneh-i khudâi 'ezz u dsell
Ber negired meger deszt-i edsel
Tâ dem-i âdemî zi tû neremed
Szubh-i dinet zi sark i dsân nedemed.
Szerd u germ-i zemâneh nâkhûrdeh
Nereszi ber der-i szerâperdeh
Tû nedâri kheber zi 'alem-i ghaib
Bâz nesinâszî ez hunerhâ 'aib
Hâl-i ândsâ szûreti nebuved
Csûn diger kâr 'adeti nebuved
Dsân belâzret reszed biâszâjed.

Hadîkat ul hakîkat 31. l.

- *) Dsânver-râ csû kh'ân beh pis nihâd.
Khûrdenî ez khûrendeh bis nihâd
Hemeh-râ rûhî rûz u rûzi ez ûszt
Nik bakhtî u nik rûzi ez ûszt
Rûzi her jeki pedid âvurd
Der-i ânbâr khâneh muhr nekerd.
Kâfir u mû' min u sakî u sz'aîd.
Hemeh-râ rûzi u hejât dsedîd
Hâ-i hādset henûz sân der halk
Dsîm-i dsûdes bidâd rûzi khalk

Hadîkat ul hakîkat (Bombay 1859.), 38. l.

**) Durch keine andere Frage wurden sie nur annähernd ähnlich in die Enge getrieben. *Materialien zur Entwicklungsgeschichte des Sufismus*. Wiener Zeitschrift 1899. XIII. 54—5. l.

istenfélő nejének példáját hozza fel. «Hagy fel te a félelem és a reménynyel. Mit törödsz te a pokollal és a mennyországgal» (az eredetiben Mulik, a pokol felügyelője és Rizván, a mennyország őrangyaláról van szó).

Egy a részeg embernek a meceset és a templom. Egy a semmi előtt a mennyország és a pokol (azaz az előtt, ki egyéniségét elvesztette és egybe olvadt a legfőbb lénynyel).

Annak, a ki saját lényegét megismerte, mi annak a befogadás, a visszautasítás, a jó vagy a rossz? Oh te ennek a vészes útnak a Nagy Sándora. Mint Khizr próféta a sötétség országában, igázd le, taposd lábbal lelked lényegét, hogy kezdbe kerítsed az élet forrását. Ha nincs lelked és szíveddel az Isten. Nem lesz akkor neked igazi szíved és lelked. Ha megszabadultál bűnös vágyaidtól. A boldogság honába érkeztél te már akkor. Az előtt, a kinek szívében a szerelem lakik (az eredetiben fején), a hitetlenség és hit csak az ő ajtajának a függönyei.

A jó barát lénye a másik jó barát szemében annak a lakának a függönyénél nem egyéb. Lépj te a megnyugvás utcájára. Azután elejbéd jön neked majd a boldogság, a jó szerencse.

Hallgass meg egy szót az istenben megnyugvásról. Hogy ne maradj az ördögnél zálogban. Tanuld meg az út törvényét egy asszonytól. Ki megszégyenítette a dicsekedőt (szójáték a zenî és lafzeni szókkal).

Hâtîm mikoron Mekkába ment zarándokútra. Az a Hâtîm, kit Aszemem (a. m. süket)-nek hívnak.*)

Hidsáz és Ka'bah felé vette az útját. A próféta sírját akarta felkeresni. Összegyültek az emberek Hâtîm feleségénél. Mindannyian ôt látogatták meg. Apróra kikérdezték állapotának körülmé-

*) Ferid ed-Din Atfâr-nál a hitetlenek ellen harcolni megy el Hâtîm, négy hónapi eleséget vive magával kérdezi nejétől, vajjon mennyi időre való költséget hagyjon nála vissza. Annyira, a meddig én élni fogok (csendânkîh ez zindegânim kh'ahed bûd) válaszol neki a felesége. A te életed nincs az én kezemben, mondá erre Hâtîm. Akkor az én mindennapi kenyereim sinces abban, így felelt az asszony. Mikor Hâtîm elment, egy öreg asszony kérdezte Hâtîm feleségétől, hogy mennyi időre való hagyott neki az ura. Az így felelt: Hâtîm, ki a mindennapi kenyér evője volt, elment, de az, a ki a mindennapit adja, itt van. Guft Hâtîm rûzi kh'âreh bûd u bireft emmâ rûzi dihendeh indâszt. *Tazkirat ul-Aulîja* 159. l.

nyeit, mivel egyedül álló jelességűnek és sokat tapasztaltnak ismerték őt.

«Férjed mikor zárándokolni ment, hagyott-e néked valami élelemre valót?» Elment és mint Isten jóságában bizót hagyott engem hátra, a mi nekem az isteni gondviselés által napi eleségül ki van jelölve, az a maga helyén megmaradt. Ismét mondták neki: «mennyi a te sors által adott mindennapid, hogy elégedett és kielégített a te szíved».

«A mennyi időm hátra van az életemből, arra való eleséget mind a kezembe adta az Isten.» Egyikök mondta: «nem tudod-e te, mit tud ő a te életedről».

Tudja, mikor adja nekem a mindennapim. Míg lesz lélek a testemben, nem vonja azt meg én tölem. Ok nélkül mit sem ad ő, mondák ismét neki.

Nem terem soha a fűzfa datolyát. Nincs neked semmiféle mesterséged a világon. Nem küldenek neked kosárral ennivalót az égből. Oh ti sötétségben tévelygő véleményűek mennyi balgaságot fecsegték ti össze. Annak van csak kosárra szüksége, kinek nincs birtokában az egész mindenség. Az ég és a föld mind az övé. A mit akar, azt csinálja, övé a hatalom. Aztán úgy ad, a hogy neki tetszik. Hol növeli, hol meg kevesbíti az adományát.

Mit beszélsz te az Istenben-megnyugvásról? Férfi a neved, de kevesebb vagy az asszonynál. Mivel nem vagy te olyan útas, mint a férfiakhoz illik. Menj, tanuld meg az utazást (természetesen a misztikus utat érti) a nőktől.★)

★) Bim u umîdrâ bedsâi bimân
 Csîh kunî neng mâlik u rizvân
 Mesztrâ meszdsîd u kunîst jekîszt
 Nîsztrâ dûzekh u bihist jekîszt
 Nezd-i ânkesz kih did dsaûher-i kh'od
 Csîh kabûl u 'csîh redd csîh nik u csîh bed
 Ej Szikender der in reh-i âfet
 Hemesû Khîzr nebî der in zulmât
 Zîr pâ-jî âr gûher-i dsânet
 Tâ bedeszt âjed âb-i hejvânet
 Bâ dil u dsân nebâsedet jezdân
 Her dû nebuved turâ hemîn u hemân
 Nefsz-râ szâl u mâh kûftch dâr
 Murdeh engâres u bedsâ biguzâr

Az álmokról hosszasan értekezik *Szenáji*: «Az okozatok világában él az ember. Azért van az egész éven át álomban. Mióta a földön vannak az emberek, mind a hajóban vannak és alusznak.

Csûn tû fâr'igh sudi zi nefsz-i leim
 Bireszidi bekhuld u nâz u na'im
 Pis-i ânkesz kih 'isk ber szer-i ûszt
 Kufr u din her dû perdeh-i der-i ûszt
 Hoszti dûszt pis dideh-i dûszt
 Pordeh-i bârgâh û'î ûszt
 Posz bekû-ji tevekkûl âver rakht
 Ba'd ez ânet peziresh âjed bakht
 Der tevekkûl jeki szukhen bisinev
 Tâ nemâni bedeszt-i div girev
 Ender âmûz sarî i reh zi zenî
 Kih ez û gest kh'ûr lâfzeni.
 Hâtim ângeh kih kerd 'azm i herem
 Ânkih kh'anî hemî urâ bâszemm.
 Kerd 'azm i Hidsâz u bejt i herâm
 Szûji kabr-i nebi alejhi szelâm
 Dsem' gestend merdum ber zen
 Sâd reftend dsumleh tâ ber zen
 Hâl-i û szer beszer bipurszidend
 Csûn ûrâ ferd u mumtehin didend
 Soheret csûn bireft zî 'Arefât
 Hies biguzâst mer turâ nefekât
 Guft biguzâst râziem bekhudâi
 'Ancsih rizk-i men eszt mând bedsâi
 Bâz guftend rizk-i tû esend eszt
 Kih dilet kân'î u khurszend eszt
 Csend ânkih 'umr mândesztem
 Rizk-i men dsumleh kerd der desztem.
 Ân jeki guft mînedâni tû
 Ê csih dâned zi zindegâni tû
 Guft rûzi dihem hemî dâned
 Tâ buved rûh rizk noszitâned
 Bâz guftend bi szebeb nodihed
 Hergiz ez bîdbun ruţeb nodihed
 Niszt dunjâ turâ behics szebil
 Nefrisztend zi âszmân zenbil.
 Guft kâj râjetân sudeh tiroh
 Csend gûjed hirzeh ber khizoh
 Hâdset ânrâ buved szûji zenbil.
 Kis nobâsed zemin keszîr u kalîl

Mit lát lelkek álmukban évvel és hónappal előbb, megsejtve a jutalmat és a büntetést. Haragot jósól a lánggal égő tűz (t. i. az álomban). A szemnek fényességét, atyai örömet jelent a forrásvíz. Örömet, vígságot jelent a sírás az álomban. Szabadságot ad tudtul előre a rabság. Szomorú lesz az, a ki álmában nevet. Hallgatás az álomban a vagyonhozi ragaszkodást jelent. Víz az álomban törvényes úton szerzett mindennapit jelent. ... Elfogatásodat jelenti a zár. Megszabadulásod jön a kulcs után. Sok jót jelent a szakács. Vészt, romlást hozó a mészáros. Az orvos betegség és szenvedésre mutat.»

Az a szabó, a kinek a kezétől jóra fordul minden baj, szenvedés.*) Költészetnek nyoma sincs ebben az álmos könyvszerű száraz felsorolásban.

Önkéntes szegénységnek zeng dicsőeneket *Szenâji*, ki a dervis-ideált magasztalja. «A mid csak van, hadd el az Isten útján. Mert a kuldusok adománya ott a legbecsesebb. Ajándékozd oda szíved és lelked, mert a víz és agyagbóli lények közt (t. i. az emberek közt) jobb az adakozásoknál a kevéssel bíró szegény iparkodása.

‘Abâ családjának ura és feje. Adakozásért kapta a «hal ata» (76. szúra) szurábani dicsérő megemlékezést.**)

Äszmân u zemin bedsumleh ûrászt
Pesz reszâned csunânkîh kh’od kh’âhed
Geh bîfezâjed u gehî kâhed
Ez tevekkûl nefesz tû csend zeni
Merd nâmi velîk kem zi reni
Csûn neh-i râh rev tû csûn merdân
Rev biâmûz reh revî zi zenân.

Hadîkat 47—49. 1.

*) Ädemi der dsihân eszbâb eszt
Zân hemeh szâleh mândeh der kh’âbeszt
Khalk tâ der dsihâni eszbâbend
Hemeh der kesti end u der kh’âbend
Tâ revansân csîh bîned ender kh’âb
Ez pis-i szâl u meh szezâb u ‘ukâb
Ätis-i tîz tâb-i khism buved.
Csesmeh-i âb nûr-i csesm buved.
Girjeh der kh’âb mâjeh-i sâdiszt stb.

Hadîkat 49—50—53. 1.

**) Egy ismeretes traditiora czéloz, mely szerint ‘Ali és Fatima egykor két fiuk betegsége miatt három nap böjtöt tartottak. A mohammedán

Azért a három (a traditio öt kenyérről szól, meglehet a kölcsönvett árpaliszt mennyiségét, a mely három *Szâ'-ra* rúgott tévesztette össze *Szenâji* a kenyerek számával*) értéktelen árpakenyérért azt a nagy becsületet. Kelj fel és hagyd el az alávaló világot, hogy feltaláljad a hasonlíthatatlan Istent.

Egy dirhem alamizsna a dervis kezéből többet ér a gazdag dirheménél. Mert a szegénynek fáj a szíve. Sokkal többet nyom a fájó szívűnek az adománya.**)

Az isteni gondviselésre, mely a halandót vezérli, a solyom betanításának a történetét beszéli el. Mikor az erdőből foglyul ejtik a solymot. Megkötözik a két lábát és hurkot vetnek a nyakába. Szemeit gyorsan bekötik neki. Vadászni tanítják.

Elszokik régi környezetétől. Magasabbra veti fel szemeit. Kevés tápszerrel beéri. Nem emlékszik vissza régi eledelére. A solymász félig kinyítja a solyom szemkötelékét, úgyhogy a solyom csak a solymászt látja s a közönséget nem becsüli többre a mesterénél.

Ő tőle nyeri minden ételét, italát, ő nélküle soha el nem alszik a solyom. Mások balgák, de te okos vagy. Ezen az úton tartsd féken a nyelved és hallgass. Magyarázata ennek, hogy ő minden ételét, italát az okozótól veszi és az okozottaktól. Azután

bőjt csak naplementig tart. Mikor az első bőjt után enni akartak, a kölcsön adott lisztből süített öt kenyeret elkérte egy szegény ember. A másik két bőjti napon hasonlóképp elajándékozták az enni valót. Ezért ígért Allah nekik örök boldogságot a kérdéses 76-ik szúra 12-ik versében.

*) *Tafszîr al-Beîdâvî* (Konstantinápoly 1880.), 775. l.

**) Her esih dâri berâh-i hağğ biguzâr
 Kiz gedâjân zerifter eigzâr
 Dsân u dil bezl kun kiz âb u zigil
 Bihter ez dsûdhâszt dsehd-i muğill
 Szeid u szerferâz âl-i 'abâ
 Jâft tesrif-i szûreh-i halata
 Zân szeh kurşz dsevin bi miğdâr
 Jâft der pis-i mihterân bâzâr
 Khiz u biguzâr dunja dûn râ
 Tâ bijâbi khudâi biesûn râ
 Jek dirhem şzedeğeh ez kef-i dervis
 Zi hezâr-i tevânger âmed bis.
 Zânkih dervîsrâ dili ris eszt
 Ez dil ris szedeğeh szân bis eszt.

Hadîkat 55. l.

felszabadítja egyik szemét. Barátságosan s nem haragosan tekint reá.

Letesz tulajdonságai- és szokásairól. Idegenekkel nem barátkozik, nem vegyül. Méltó lesz a királyok kezére és lakomáira. A vadászat terét diszíti.

Mikor nevelést nem kapott, vadnak maradt. Mindenki elkergette maga elől, ki csak meglátta. Menj, tűrj nélkülözéseket, képezd magad, ha üdvözülni akarsz. Ha nem, akkor készülj a pokolba vezető útra.*)

Innen vette az eszmét *Rumî* a *Meszneri*-ben található egyik elbeszéléséhez, hol a solyom az embert a solyommal vadászó király pedig az istenséget jelképezik. «Én nem vagyok a királyok királya-

*) Báz rá csün zibiseh szeid kunend
 Gerden u her dû pás keid kunend
 Her dû csesmes szebuk firû dûzend
 Szeid kerdén ûrâ biâmûzend
 Khû zi eghjár u 'âdeh báz kuned
 Csesm ez ân digerân ferâz kuned
 Endeki ta'imeh-râ seved râzi
 Jád náred ez ta'imeh-i mazi
 Báz dâres zi kh'od pejâdeh kuned
 Gûseh-i csesm-i û gusâdeh kuned
 Tâ hemeh bâzdâr-râ bined
 Khalk ber bâzdâr neguzîned
 Zû szitâned hemeh t'âm u serâb
 Neseved jek zomân bi û der kh'âb.
 Digerân ghâfilend tû husdâr
 Vender in reh zubânet khamus dâr
 Sarh-i in kû hemeh ta'âm u serâb
 Ez muszebbib szited neh ez eszbâb
 B'ad ez ân ber gusâjodes jek csesm.
 Berizâ binigered der û neh bekhesm.
 Ez szer-i reszm u 'âdeh ber khized
 Bâ diger kesz beteb' nâmnized
 Bezm u deszt-i mulûkrâ sâjed
 Szeid geh-râ bedû biârâjed
 Csün rijâzet nejâft vahsi mând
 Her kih dides zi pis-i kh'is birând
 Rev rijâzet kes âret bâjed báz
 Ver neh râh-i dshimrâ mi szâz.

Hadîkat 77—8. l.

nak nemzetségéből való, távol vagyok én attól, úgy mond *Rûmî* de ő tőle kölcsönöztem fényemet. Nem az alak és a minőségtől függ a rokonság.

A víz a föld rokona lett a növényben. A szél a tűzzel barátkozott össze. Mivel nem lehet a mi fajunk azonos a mi királyunkéval.

A mi lényünk az ő lényéért semmivé vált. Mikor a mi miségünk megsemmisült, ő maradt egyedül. Olyanná lettünk mi paripája lábai alatt mint az út pora.★)

A Korán titkát csak a beavatott ismeri. Ha nem tartozik az elrejtett bizalmasainak sorába, egy nyelv sem képes a Korán titkát kimondani. A Korán rejtelmét maga a Korán jól tudja, ő tőle halld tehát azt.

Senki sem ismerte még meg, hacsak a lélek szemével nem futotta be a Szent Könyv sorait, a Korán olvasásának a titkát.

Én nem mondom azt, ha Oszmán vagy is te, hogy jól olvasod a Koránt. Olyan a világ mint a forró nyár. Az emberek benne eltikkadva részeg módra tántorognak a hőségtől. Mindannyian a hanyagság pusztaságát járják. Olyan a nép ott mint a nyáj, a halál meg mint a pásztor. Ebben a pusztaságban olyan forró, izzó kavics mint a folyó víz.★★)

-
- ★) Men nîm dsinsz-i sehîneh dîr ez û
 Lîk dârem der tedsellî nîr ez û
 Nîszt dsinszîjet zî rûî sekl u zât
 Âb dsinsz-i khâk âmed der nebât
 Bâd dsinsz-i âtis âmed der kavâm
 Teb'rá dsinsz âmedeszt âkhir mudâm
 Dsinsz-i mâ csûn nîszt dsinsz-i sâh-i mâ
 Mâî mâ sud behr-i mâî û fenâ
 Csûn fenâ sud mâ jî mâ û mând ferd
 Pis pâjî eszp-i û gerdem csû gerd

Mesznevî ma'nevî (Bulâk 1268.), II. 43. 1.

- ★★) Csûn nebâsed zî mehremân benîhuft
 Szîrr-i kûrân zubân nedâned guft
 Szîrr-i kûrân kûrân nikû dâned
 Zû sinev zânkih kh'od hem û dâned
 Kesz nebisînâkht dsuz bedideh-i dsân
 Herf-pejmâî râz-i kûrân kh'ân
 Heszt dunja beszân tâbisztân
 Khalk der vej beszân szermesztân

Üdítő ital ebben a forráságban az isteni ige, a Korán. «Olyan a Korán mint az Eufrátes hideg vize. A víz edényének vedd te a Korán betűjét. Idd meg a vizet és ne nézz az edényre.*) József illatos ingéhez hasonlítja a Koránt.» Jóllehet a szó alakja is a szótól ered. Józsefnek jóillata benne van az ingben. Egyiptomban maradt hátra a szép József. Az illat Kanaanba érkezett el Jákobhoz. A Korán betűje és értelme olyan mint a te ruhád és lelked.

A betűt ki lehet a nyelvvel mondani. A Korán lelkét csak a lélekkel lehet olvasni. A betűk olyanok mint a kagyló és a Korán meg mint az igazgyöngy. Nem hajlik a kagyló felé a szabad ember szíve.**)

Nagy élvezetet nyújt a Korán olvasása, de csak annak, ki azt igazán, felfogni megérteni tudja. «Hogy ízlelheted a Korán jóízű ételét? Ha csak a nyelvet érted, de nem fogod fel a lelki értelmét. Lépj be a test kapuján át a lélek szentélyébe.

Legeltesd szemeid a Korán viruló kertjén. Hadd legyen a te lelki szemeid elé tárva a Szent írás által a mi volt, a mi van és a mi ezután lesz. Tudatja az veled a világ szárazát, nedvesét, belsejét, külsejét, egy szóval mindent, a mit a teremtető szó létre hozott és a törvényeket, melyeket ő tett olyanokká.

Der biábûn-i ghaflet end hemeh
Merg hemcsû sebân u khalķ remeh
Vender in bádijeh hevâ u hevân
Rig-i germ eszt hemcsû âb-i revân

Hadîķat 81—82. l.

*) Heszt ķurân esû âb-i szerd-i Furât
.
Herf-i ķurân tû ķerf-i âb sumer
Âb mikhûr beķerf der meniger.

U. ott.

**) Geresih naķs-i szukhun hem ez szukhun eszt
Bûi Jûszuf derûn pirahen eszt
Bûd der Miszr mândeh Jûszuf khûb
Bû be-Kan'aân reszid zi J'aķûb
Ĥerf-i ķurân zi ma'ni ķurân
Hemcsunân eszt kiz libâsz-i tû dsân
Ĥerf râ ber zebân tuvân rânden
Dsân-i ķurân bedsân tuvân kh'ânden
Szedef âmed ĥurûf u ķurân durr
Neseved mâil-i szedef dil-i ĥurr

Hadîķat (Bombay 1859.), 82. l.

Az Isten tulajdonságaira tanít az meg téged. Igazi történeteket mond el néked.*)

Abû-Bekr-t dicsérve így polemizál a siitákkal *Szenâji*: «Meg-újította ő az imádság és az adakozás kötelességét. Általa megerősítettet a veszedelmekkel szemben a hit oszlopa. A hit erejével eltávolította ő a hit öltönyéből a kételyt és sok isten hívést (helyesebben társítást az isteni lényhez).

Egy egész világ indult a hittagadás felé. O lett a hit megtartója. Alakja és élete csupa lélekből állt. Azért volt az elrejtve a közönséges emberek szemei előtt.

Az igaz hívő szeme látja az ő szépségét. Hogy láthatná a vak a szép arcot? Dölyfösséggel, nagyzással teli lelked és csalfasággal teli eszed. Hogy mutathatnék egy *Abû Bekr* bájait neked?

Hogy lennél te képes az ő jámborságát meglátni ezzel a te rövidlátó szemekkel?

A hitből keletkezik az *Abû Bekr*-t látó szem. Nem az eretnokség (v. siitaság) és a boszúvágyból ered az. *Iszrafil* trombitája a feltámadás főhelyére hívja majd őt. Hogy tudná őt méltányolni a si'ita? Oh te, ki nem tudod méltányolni *Abû Bekr* igaz voltát. Mit tudod te, hogy mi a csalás nélküli jámborság?

Nem képes erre a siita. A mit ő igaznak vél, nem úgy van az. Te, a ki '*Alî* és '*Ebbász* embere vagy, tudatlanságod miatt nem érted a tényállást.

Az, a ki ördög módra csak a testet nézi. Mindent magához hasonlónak lát az. Tudja is ő, miben áll a lélek fénye, ragyogása. Hogy tudná azt, hogy ki az igaz hívő ember? Az, a ki egy lelket

*)
 Kej csesi t'am lezzet-i kuran
 Csûn zebân burdî u neburdî dsân
 Ez der-i ten bemenzer-i dsân âi
 Betamâsâi bâgh-i kuran âi
 Tâ bedsân-i tû dsumleh binumâjed
 Âncsih bûd âncsih heszt u âncsih âjed
 Ter u khusk-i dsihân derûn u birûn
 Âncsih mevdsûd sud bekun fa jekûn
 Hukmhâji kih gest ez û mehkûm
 Hemeh gerded turâ ez û ma'lûm
 Bisinevâned turâ szifât-i khudâi
 Gesteh pîset beşzidk kîsszeh szerâi.

Hadîkat 87. l.

a rokonságáért szeret. Az magának 'Alî-nak a lelki kárát akarja. Tudatlanság és hivalkodásból boszút akar állni 'Alî kiöntött véréért.★)

Ha nem volt is vak imádója 'Alî-nak, azért perzsa ember létére nagy tisztelettel szól a Kerbelâ-i martyrokról. Az ismeretes arab mondás illusztrálására, hogy egy jó nő többet ér ezer rossz férfinál (imrâtun szâlibhatun khajrun min alfin radsulin szûin), egy buzgó moszlim nő példáját hozza fel, ki 'Alî és Mohammed családjából származott. « Volt Kúfa városában egy öreg asszony. Elaggott,

-
- ★) Tâzeh zû sud zekât u ferz-i şalavât
 Rukn-i islâm sud maszûn zi âfât
 Ber girift û bekvvet-i imân
 Sirk u sekkrâ zi kiszvet-i imân
 Âlemi keşzed kâfirî kerdeh
 Ū şzebuvet-pejâmbéri kerdeh
 Szûret u szîretes hemeh dsân bûd
 Zân zi csesm-i 'evvâm pinhân bûd
 Csesm-i mu'min dsemâl-i û bîned.
 Kûr kej csihreh-i nikû bîned
 Dsân pur kibr u 'akl pur mekret
 Kej nemâjed dsemâl-i Bû Bekret
 Tû bedîn csesm mukhteszer binîs
 Csûn tuvânî bidîden ez dînîs
 Csesm Bû Bekr-bin zi dîn khîzed
 Neh zi refz u hevâjî kin khîzed
 Szûr szadr-i kiâmetes kh'âned
 Râfizî kadr-i û kudsâ dâned
 Ej nedânîszteh szidk Bû Bekri
 Tû csih dâni szelâh bi mekri
 Râfizîrâ mehel-i ân nebuved
 Vâncsih u zenn bered csunân nebuved
 Tû csih merd-i Alî u 'Ebbâszî
 Meszlehet ez dsahl nesinâszî
 Ânkih iblisz vár ten bîned
 Hemeh râ hemestû kh'isten bîned
 Ū csih dâned kih tâbis-i dsân csiszt
 Csih sinâszed kih merd-i imân kîszt
 Ânkih dsân behri khândân kh'âhed
 Kej 'Alîrâ bedsân zijân kh'âhed
 Ez berâ-jî fuzûli u dsahlî
 Bâz dsûjed zi bughz khûn-i 'Alî

Hadîkat 122. l.

gyöngé és sokat tapasztalt. 'Ali és *Musztafa* gyermekei közül való volt. Jó barát és segítő társ nélkül egyedül éldögélt.

Néhány kis árva gyermeke volt neki. Megelégedett a Kerbelából jövő szellővel. Mindennap korán reggel kivitte ez az öreg asz-szony gyermekeit a szabadba. Kijött a városból a gonoszok zsarnoksága miatt vérrel teli szemmel. Megállott a Kerbelába vivő úton egy sóhajjal könnyített fájó szívéen. Gyermekeinek mondotta, hogy siessetek és ezt a jó szelet szagoljátok. Mielőtt bemenne a városba, vegyétek ki részetek a vértanúság helyének szellőjéből. Minden orr által meg lesz fertőztetve ez a szél, a mint bejárja a várost. Fogjátok ti fel ezt a szelet, ne ereszsztétek a gonoszok és az ellenség felé.»

Én annak a nőnek vagyok a rabszolgája, ki a megpróbáltatás napján fölér száz férfival. Mivel ismeri Husszejn-nek jelességét, nem fél az ő ellenségeinek erőszakosságától. *)

Jónak látja védelmezni magát *Szenáji*, hogy ő nem is siita,

*) Búd der sehr-i Kúfeh pir zení
 Szál khúrdeh u zeif u mumtehiní
 Búd ez evlád-i Musztafa u 'Ali
 Mumtehin mándeh bi hebíb u velí
 Kúdeki csend zír deszt jetim
 Sud kán'í zi Kerbelá beh neszim
 Zál her rúz bándád pegáh
 Kúdekánrá figendi ender ráh
 Ámedi ez miján-i sehr birún
 Dideh ez zulm-i Zálimán pur khún
 Ber reh-i Korbela biisztádi
 Ber kesidi zi derd-i dil bádi
 Gofti etfálrá hemi pújíd
 Vin nikú bádrá hemi bújíd
 Pister zānkih der seved der sehr
 Berguzid ez neszim-i meshed behr
 Seved ez her dimághí álúdeh
 Bád csún gest sehr pejmúdeh
 Hezz ez ín bád dsumleh ber dārid
 Szúji ná ehl u kheszem moguzārid
 Men ghulam-i zení kih ez szed merd
 Biguzered rúz-i nār u berdāberd
 Kadr-i mir Husszejn csú bisinászed
 Ez dsefáhúji kheszem nehirászed.

Hadíkat 150. l.

azért nem barátja ő *Jezid*-nek és *‘Alī* családjá többi ellenségeinek. «A ki rút dologhoz beleegyezését adja. Mi az előtt a paradicsom, mi a pokol? Kineveti azt az okos ember. A ki maga számára jó-nak tartja a poklot. Balgán eladja a viláért a mennyei üdvösségét. Nem tesz jót, hanem rosszra törekszik. Botorúl *Husszejn* megöle-tésbe belenyugszik, ki pedig a mindenséggel (az emberek és a dsin-nekkel) felérő értékű (az eredeti súlyról szól) volt.

Az, a ki ilyen, hogy lehetne az az igaz hívőknek az anyai nagybátya fia!

Én nékem semmi közöm ehhez a nagybácsinak fiához. Hisz még az atyára is neheztelek. Azután te azt mondd, Jezid nem Emir. *‘Anar* *‘Asz* a piszkos jellemű nem szent aggastyán.

Az, a kinek öreg mestere *‘Amr* *‘Asz* vagy a fejedelme az ocs-mány *Jezid* a büntetés és az átokra érdemes az. Rossz úton járó gonosztevő rossz hitű az. Legyen a teremő igazságos Isten átka azon, a ki róla jól emlékezik meg. Nem vagyok én *Samr* és *Jezid* barátja, távol vagyok én attól a kompániától.

Százezer magasztalással tartozik állandóan *Szenâji Husszejn Emîr* lelkének.^{*)}

*) Her kih râzi seved bekerdeh-i zist
 Nezd-i ânkesz csilh dûzekh csilh bihist
 Merd ‘âkil ber ânkeszi khended
 Kiz pej kh’is nâr bipeszended
 Dîn bedunja bekhireh bifrûsed
 Nekuned nik u der bedi kûsed
 Khîreh râzi seved bekhûn-i Husszejn
 Kih fezûn bûd vaķa’es ez gzeķlejn
 Ânkihrâ in khabîg hâl bûd
 Mu’ minânra kej ibn-i khâl bûd.
 Men ezin ibn-i khâl bizârem
 Kiz pider niz dil âzârem.
 Pesz tû gûi Jezid mir niszt
 ‘Amr ‘Âsz pelid pîr niszt
 Ânkihrâ ‘Amr ‘Âsz bâsed pîr
 Já Jezid pelid bâsed mir
 Musztehakk-i ‘azâb u nefrin eszt
 Bedreh u bed fe’âl u bed dîneszt
 La’net i dâdger ber ânkesz bûd
 Kih mer ûrâ kuned beh nikî jâd
 Men nîm dûszt dâri Samr u Jezid

Mind a két orthodox jogi iskola alapítójának dicsőítését bele foglalta a *Hadikat* keretébe *Szenáji*.

Egyformán egekig magasztalja *Abû Hanîfat*¹⁾ és *Sáf'it*.²⁾ «Mikor a hit elvesztette azokat a derék férfiakat (valószínűleg *Mohammed* társaira czéloz). Zavarba jöttek akkor a hitre nézve az emberek.

Mind kibékitette őket az iszlámmal *No'manî*-nak vélemény-adása. Annak a tudás ege napjának a hit teli holdjának *Bû Hanifa Kúfi*-nak. A világ üdvére mindenkinek a lelkébe oltotta a törvény velejét. A kék égbolt alatt ő volt főérve igaz bizonyysága az isteni szeretetnek.

Olyan okos volt a szíve mint a bölcsesség feje. Mint a végzet szíve, olyan éber volt a teste.

Ő volt a hit imámjainak az előljárója. Tudomány, kegyesség és bőkezűség voltak tulajdonságai.»

Hasonló fellengző dicséretekkel halmozza el *Sáf'it*. «Mikor kialudt a proféta hitének a lámpája. A tudomány a kutatás kívánságának a holdja mutatta akkor az arcát.

Z'ân kabileh menem be'ahd ba'id
Ez Szenái bedsân-i mîr Husszejn
Széd hezârân szenászt dá'im dejn.

Hadikat 150—1. l.

¹⁾ *Brockelmann: Geschichte der Arabischen Litt.* (Weimar 1897.), I. 169. l.

²⁾ U. ott 178. l.

³⁾ Din csû biguzest ez dsevân merdân
Khalk der din sudend szergerdân
Hemeh-râ bâz râ-ji No'mânî
Âstî dâdeh bâ muszulmânî
Âftâb-i szipîhr ma'rûfî
Bedr-i dîn Bû Hanifa Kúfi
Hemeh-râ ez pej szelâh-i dsilhân
Meghz i szunnet nihâd ender dsân
Bûd der zir-i gunbed-i azrak
Hudset i szidk der mehobbet-i hak
Dil-i û csun szer-i khired husjâr
Ten-i û csû dil-i kaťa bidâr
Pîsvâ-ji eimeh-i dîn bûd
Îlm u hiln u szekhâs â'in bûd.

Hadikat 151. l.

A hittudományból adott leczkét az üdvözülésre a szent törvény diszhelyének birtokosa *Moḥammed Idrîsz*.

A biztos tudás világosságának a kutatói számára önmagát tette vakf-á (kegyes alapítványnyá) a hit kapujánál. Semmit sem tett ő eszével a maga hasznára. Önnön magát játszotta ő el az isteni törvény útján. *Musztafa* mondását lelkével hallotta ő. Azért tudta ő bizonyítani a szent törvény igazságát.

Az ő, ki mint a világ teremője erőt vett a hit ellenségein. Imám volt ő a hit útján. Mert őt illette az önálló imámság.

Szándéka a hitre fényt hozni és az Űr trónjáig emelkedő. Bölcsessége lázadás égető tevékenységre indító.*)

Az istenfélelem a legfőbb erény és az önzés a legtöbb bűn forrása, mondja *Szenâji*.

‘Abdullah Rabâha (helyesebben *Rawâha*) történetével illusztrálja a jámborságra való törekvést. «*‘Abdullah Rabâha* a próféta barátja. Kit befogadott az Űr követé. Mohammed-del társalgott ő és soha mellőle el nem távozott.

Egyidőben azt a tudósítást hozta Gábor arkangyal a kiválasztott prófétának. Hogy a te néped mind kivétel nélkül a Gehenna tűzébe fog jutni.

Mind a tűzre vetik, legyen az jó, legyen az gonosz ember, akár tetszik, akár nem tetszik az neked. Mikor meghallotta ezt a hirt *‘Abdullah*, haza ment és vérkönnyekeket hullajtva bezárkozott a lakásába. Menj ki, mondta neki a felesége, arasd le, a mit vetettél.

Hiba, ha a házban tartózkodik a férfi. Dolog és foglalkozás az ő kötelessége.»**)

*) Csû firû sud csirâgh-i din-i nebi
Rûi binemûd mâh-i meṭldbi
Dersz-i din szakht ez pej taḡdisz
Szadr-i szunnet Moḥammed Idrisz
Ez pej ṭalibân-i nûr-i jaḡin
Kh’isten vakf kerdeh ber der-i dîn
Ber kh’od ez ‘aḡl-i kh’is hîcs neszâkht
Der reh-i ser’ khîsten der bâkht
Musztafai guṭteh u senid bedsân
Z’ân nemûd beser’ i û burhân stb.

Hadîkat (Bombay 1859.), 153.

**) ‘Abdullah Rebâheh jár-i reszûl
Kerdeh bûdi űra reszûl kebûl

'*Abdullah* gyötrelmének, mely meglehetősen szintelenül van rajzolva, egy másik kinyilatkoztatás vet véget, mely menekvést ígér a pokol tűzéből az istenfélőknek.

Hogy az istenfélés minden erény alapja, azt Mózesnek párbeszédével, melyet az az istenséggel folytatott, bizonyítja *Szenáji*. «Imádság közben így szólt az Istenhez Mózes: Oh teremtmőm, oh én Uram, minden általad teremtet között melyik a legkisebb erény?

Az én erkölceim közt nincs jobb, oh Mózes, az istenfélésnél. Minden engedelmesség kezdete az istenfélelem. Az istenfélő a paradicsom ura.*)

Meglehetősen prózai hasonlattal az önzőket a hagymához hasonlítja. «Olyan szép veres az arcuk mint a veres hagyma és a rúbit. De ha jobban megnézed, csupa héjból állnak ők.

Rétegesek és sokruhájuk mint a veres hagyma. De olyan bűdösek, rossz szaguk mint foghagyma. Mind vesztegetésből élnek és vesztegetnek. Úgy görnyednek a teher alatt mint a szamár.

Az árvák és az özvegyek pénze égeti folyton a belsejüket.**)

Ber szeid-i huķûk szuhbet dâst
Jekzemân khidmetes firû neguzâst
Ânzemânî ki Dsabrîl Amin
Âjet âvurd ber reszûl guzîn
Kih buved ummet-i turâ nâesâr
Ber dsehennem beh dsumleh râh guzâr
Nik u bed âverend ber âtis
Kh'âh khos dil nistn kh'âh nâkhos stb.

Hadîkat 164. l.

- *) Der munadsât bâ khudâ Musza
Guft já kerdigâr u já maûla
Ez her âncsih âfrîdî ez leûn
Csiszt kemter ez khulķhâ der keûn
Guft kiz khulķhâji men Mûsza
Niszt bihter be'âlem ez takva
Szer-i her tâ'et-i jakin takvaszt
Muttekî sâh-i dsennet ul mavaszt

Hadîkat 165. l.

- **) Rûsân csûn pijâz u la'l nikûszt
Csûn nikû binigerî bûd hemeh pûszt
Csûn pijâz ez libâsz tû ber tû
Lîk csûn szîr gendeh u bedbû

Saját hibáját is másnak tudja be a balga, ezt *Szenâji* a tükröt találó néger történetével teszi szemléltetőbbé. Egy tükröt talált az úton a néger. Megnézte benne a saját orcáját. Piszorrot és rút arcot látott. Tűzzemet és szén orcákat.

Mivelhogy nem rejtette el előle a hibáját a tükör. Földhöz vágta azt és ily szókra fakadt: A ki ennek a csunya dolognak a gazdája volt, rút volta miatt dobta ki azt az útra. Ha olyan szép lett volna a tükör, mint a milyen én vagyok, hogy heverhetett volna itt az út porában?

Rútságától ered az ő megvetett volta. Feketésege miatt van ő megalázva. Ilyen a tudatlan a tudóssal szemben. Ez neked szép, ilyen a te vakságod. Mit sem használ itt a bölcsesség. Az ilyenekkel együtt élésnél jobb a halál is. *)

A hajón utazó példájával magyarázza, hogy a világi ember hamis színben látja helyzetét. «Olyan vagy te mint a hajón lévő ember. Azért hibás, rút a te cselekedeted hónapon és éven át.

Mert az, a ki a hajóban és a tengeren van. Mint a vaknak hibás annak a látása. Úgy tetszik neki elég téves felfogással, hogy

Hemeh risvet khûr end u kâ'ideh kher
Zir bâr end kh'âr hem csûn kher
Ez jetimân u bivegân dinâr
Kerdeg dâim butûnsân pur nâr

U. ott 165. l.

*) Jâft âineh zengî der râh
Ender û kerd rû-ji kh'is nigâh
Binî pekhes did u rûi zist
Csesmî ez âtis u rukhî zângist
Csûn berû 'eibes âineh neh nihuft
Ber zemînes zed ânzemân u biguft
Kânkîh in zistrâ khudâvend eszt
Behr-i zistis ber reh efgend eszt
Ger cseh men pur nigâr bûdî in
Kej der in râh bûdî in
Bikeszî û zi zist khû-ji ûszt
Zill-i û ez szijâh rûji ûszt
În csenin dsâhîlî szû-ji dâná
Înet ra'nâ inet nâ binâ
Niszt in dsâ csû mer khiredrâ berg
Merg bih bâ csenin herifân merg

Hadîkat (Bombay 1859.), 166. l.

ő áll és a tengerpart van mozgásban. Nem tudja az, hogy ő maga megy és vesztég egy helyben marad a part. Ilyenféle a világot kedvelő ember, olyan gyöngé tudatlan az mint a gyermek. Éjjel-nappal folytonos csevegés bolondít téged. De azért ma sincs róla tudomásod. Ne hallgass többet jó, rossz beszédre. Hanem a mit hallottál, az szerint cselekedj. Oh te, kinek kegyes adakozásából még álmában sem látta jó legelőjét szamaradnak Jézus számára.

A tudomány képzeletéből ered gögös mivoltod. Dölyfösséged és bámulatod az okai haragod és elégedettségednek, önteltségednek.

Tudományod van, de nem használod, tudd meg, hogy számár vagy. Drágaság terhet hordasz, de szalmát eszel.

Tudásod van, de hol a munkásságod? Van handsárod, de hol van a hadsor szétverés?

Azért nem ismered önmagadat. Mert csak arra gondolsz, hogy ez ez a vallású az meg amaz. Te nagy garra kimondod, hogy ez az egyén istentagadó pogány, az másik meg hitetlen. Tekints uram önmagadra (szó szerint a saját gallérodba), vajjon megvan-e még a hited? Saját magadért fájjon a fejed, ne törődj másokkal. Saját magadat tedd az előtérbe. Miért kell neked ilyen sötétséget túrnöd, ha világos, hogy meg kell egyszer halni.

Tettekkel lesz hasznos a tudomány. A cselekedet nélküli tudás csak békó lesz a lábon. Van tudományod neked, de csak haszon és uzsorára. Van erős kívánságod, de csak romlottság és házasságtörésre.

Az igazi istenes ember tudománya a lélekben van. A külső az Istentől távollevő-é csak a nyelven.★)

★) Megzelet hemcsû merd der kestiszt
 Zân turâ f'il szâl u meh zistiszt
 Ânkih der keşti eszt u der derjâ
 Nezeres kezs buved csû nâ binâ
 Zann csunân âjedes behîreh csunân
 Szâkin û iszt u szâhileszt revân
 Mî nodâned kih ûszt der reften
 Szâhîl âszûdeh eszt ez âsuften
 Merd dunja pereszt ez ânszân eszt
 Hemcsû kûdek z'eif u nâdâneszt
 Tû begoftâr gharreh seb u rûz
 Lîk ma' lûm-i tû negest imrûz

Sorra veszi a lelki tulajdonságokat, a bűnöket és az érzékeket *Szenâji*. Az észet például így magasztalja: «Minden, a mi jó és rossz van az ég alatt. Mindannyian a bölcsesség termésének a kalászszedői. Mikor az az örökkévalóság udvarából leszállott. Ő általa érvényesült a tudomány és a gyakorlat. Úgy a kezében van neki az ügyek kulcsa. Mint a hogy az ő létezéséhez van kötve a cselekvés útja.

A jónak ő az alapanyaga élesztője és a gonosznak az árnyéka, Ő az oka annak, a mi volt, a mi van és a mi lehet.*)

Bis mesinev zi nik u bed goftâr
 Âncsih bisenideh-i bekâr der âr
 Ej nedideh zi rahmet u ferr-i tû
 Kher-i 'Isza bekh' âb dseser-i kher-i tû
 Gharr-i 'ilm eszt nekhvet-i bûdijet.
 Kibr u 'edseb eszt khesm u khosnûdijet
 'Tlm dâri 'emel neh dânk kheri
 Bâr-i gûher beri u kâh khûri
 Dâniset heszt kâr beszten kû
 Khendseret heszt şzef sikesztên kû
 Gû-ji ez bûi kh'od nejâbi ez ân
 Kîn fulân mez hebeszt vãn behemân
 Kîn fulân mulhîd ân fulân kâfir
 Der niger khodsa der giribânet
 Tâ bedsâ mândeh eszt imânet
 Gham-i kh'od khûr ez dîgerân mendis
 Tû ber-i khîsten binîh der pîs
 Înhemeh zulmetet esih bâjed burd
 Ger jakîni kih mî bibâjed murd
 'Tlm bâ kâr szûdmend buved
 'Tlm bikâr pây-bend buved.
 'Tlm dâri velî beszûd u ribâ
 Mûl'ei lik ber fészâd u zinâ
 'Tlm-i mukhlisz derûn dsân bâsed
 'Tlm-i dûri ber zebân bâsed. *Hadîkat* 167. l.

*) Her csih der zir-i cserkh nik u bedend
 Khoseh csînân khermen-i khired end
 Csûn der âmed zi bârgâh-i ezel
 Sud bedû rászt kâr 'ilm u 'emel
 Hem kilid-i umûr der desztes
 Hem reh-emr beszteh der hesztes
 Mâjeh i nik u szâjeh-i bed ûszt
 Szebeeb-i bûd u heszt u bâsed ûszt

Hadîkat 169. l.

Az ész igazán a legfőbb lény árnyéka. «Az ész egy hatalmas jóságos király. Az, a kit Isten árnyékának hívnak, ő az. Az árnyék ismeretségben van lényegével. Hogy válhatna el lényegétől az árnyék.

Más mint szolga, hogy lehetne az árnyék? Hogyan lehetne szabad akarata az árnyéknak? A világész a mindenség alatt van. Ő a parancs közvetítője.

Mivel az ész a parancs előmondója, azért rokon a szava a Koránéval. Kegyes bőkezűségének tisztasága olyan mint a lélek nyugalma. Jelessége a hűségben Noé bárkájának biztonságával egyenlő. Minden, a mi nem attól az udvartól (Istent érti) jövő parancsolat. Az mind te nálad van s nincs az ellen semmi kifogás. Felülmúlja az ész a képzelet, az érzés és az okoskodást. Magasabban áll az a csillagot ismerő égboltnál. A világész gyorsan megszabadít téged az ördög, tűz és a füsttől. Az ész, tudd meg azt jól, gát közted és a pokol közt.

Nem olyan az mint a daganat felpuffadása (sic). Az ügyekben ő a lélek igazgatója. A birodalmakban ő az Isten kormányzója, minisztere.*)

*) 'Akl szultân kâdir khos khûszt
 Ânkîh szâjeh-i khudâi gûjend ûszt
 Szâjeh bâ zât âsnâ bâsed
 Szâjeh ez zât kej dsudâ bâsed
 Szâjeh dsuz bendeh vâr kej bâsed
 Szâjeh-râ ikhtijâr kej bâsed
 'Akl-i kull takhteh zir-i kull dâred
 Her kudsâ emir emir kul dâred
 'Akl tâ pisgûi fermâneszt
 Szukhunes hem karin-i kurân eszt
 Feiz-i û der szefâ szekîneh-i rûh
 Fazl-i û der vefâ szefîneh-i Nûh
 Hersih zân bârgâh fermân niszt
 Ânhemeh derûszt dermân niszt
 'Akl berter zi vehn u hissiz u kijâsz
 Berter eszt ez felek szitâreh sinâsz
 'Akl-i kull mer turâ rehâned zûd
 Ez karini div âtis u dûd
 'Akl râ hâil-i dsehim sinâsz
 Nebuvêd hemcsû ferbihi emâsz

Az emberi testet egy városhoz hasonlítja, melynek királya a szív. Olyanok az egyes tagok mint a város és a benne lakó mesteremberek. Az ész ott a miniszter és a szív a király. A harag a rendőrfőnök, a vágy az intéző.

Az egyik zsarnok, a másik tudatlan. Ha az intéző valami törvényen túteszi magát, a bölcsesség akkor őt a rendőrfőnöknek adja át. Ha valami rosszban töri a fejét a rendőrfőnök, akkor ez a megbízott hivatalnok elcsapja őt. Ha a szultán lélek igazságos, akkor a test, lélek és az észig minden igazságos lesz.★)

A hívőnek választani kell a földi világ és a túlvilág között, mert a kettő egymást kizárja, mondja *Szenáji*. «A ki Istenétől az anyagi világot kérte. Annak nincs többé mit keresnie a túlvilágon.

A kettő nem fér össze, mondj le te az egyikről. Tégy le erről a pompás palotáról. Nincs értéke a csalfa világnak. A kutyáknak való dög a világ. De a ki a túlvilágot kérte a teremtőtől. Igazságos, ha mind oda adjuk neki. Mert a jókat illeti az áldozat. Azért az egész túlvilág a jámborok tulajdona (szó szerint a törvényesen szerzett eledelevőké). És a ki igényt tart a mi barátságunkra (az Isten iránti rajongó misztikus szerelmet érti). Megsemmisítem én annak a lelkét és a testét (a szufi tan alapdogmájára, a hívőnek az isteni lénybe való beolvadására céloz). Ha csak egy pillantást vet is az mások felé. Elevenen fölakasztom én azt az akasztófára. Tudod-e te, miért van ez a szenvedés és kín? Mert féltékenyebb mi nálunk az Isten.★★)

Der meşzâliş, mudebbir-i dsân ûszt

Der memâlik debîr-i Jezdân ûszt.

Hadîkat (Bombay 1859.), 170—1. l.

*) Heszt 'ezâ csû sehr u piseh verân
'Aql desztûr u dil derû szultân
Khasm sahneh eszt u ârezû 'âmil
În jeki zâlim ân diger dsâhil.
'Âmil âr hies sarî biguzâred
Khired ûrâ besahneh biszipâred
Suhneh ger hies gûn szigâled bed
În muvekkal ûrâ birûn âred
Nefs-i szultân eger buved 'âdil
Tâ ten u 'aql u dsân seved 'âdil.

Hadîkat 178. l.

**) Her kih dsuszt ez khudâ-ji kh'od dunja
Marhaban laka nebâsedes 'uqbâ

Hogy a földi életbeni jólét a más világoni szenvedést vonja maga után, így fejtegeti *Szenâji*. «Bahlûl*)-nak mondotta egy okos ember: Egy téli prémes kabátot adok neked, akarod-e? Így szólt: akarok reá két száz botütést. Miért vágysz te a botozásra, kérdé amaz? Mert ebben a mulandóság házában senki fáradtság nélkül még nem talált nyugalmat. A besugás, az árulkodás szelleme a titka ennek a czellának. A világész a titok kincsesháza. Minek veszed annak a kezéből az erőt adót. A ki téged a mulandóság leczkéjére tanít. Nem érdemli meg ez a világ a lelket attól, a ki szívével egygyé lett.***)

Mert nem olyan ez a mélység mint a tenger. Melynek szájpaddlás csupa méreg, szíve pedig teli gyöngygyel.» Mondja ugyan-

Her dû nebuved behem jeki biguzâr
Zin szerâ-ji nefisz deszt bidâr
Heszt bi kadr dunjâ gheddâr
Mer szegânârszt dunja murdâr
Vânkih ez kerdigâr 'ukba kh'âszt
Ger mer ûrâ dihîm dsumleh revâszt
Zânkih kustâr khûbkârânârszt
Dsumleh 'ukbâ helâl kh'ârânârszt
Vânkih da'vi dûszt i mâ kerd
Ez ten u dsân-i û ber ârem gerd
Hics eger binigered szû-ji eghjâr
Zindeh ûrâ ber âverem ber dâr
Dâni ez behr-i csiszt rends u 'anâ
Zânkih allah aghjâr minnâ.

Hadîkat 193. l.

*) *Beale: An Oriental Biographical dictionary* (London 1894.), 97. l.

**) Guft Bahlûl râ jeki dahî
Dsebeh-i berd bakhsemet kh'âhî
Goft kh'âhem duviszt csûb berû
Csûbet csih ârez úszt bigû
Guft zirâ kiz in szerâ-ji szipends
Hics ráhet nejâft kesz bi rends
Râz-i in kelbeh nefsz-i ghamâzeszt
'Aql-i kull gends khâneh-i rûzeszt
Csih szitâni ez deszt-i ânkesz kuvvet
Kih kuned dersz i 'ilm mât jemût
Kej szezâ-ji dsihân dsân bâsed
Her geh bârûji-dil jegân bâsed

Hadîkat 194. l.

abban a versben. Az az ember, ki restelli magát a föld és a víztől. Tűzként felszáll az a levegőbe.

Azért mivel a lélekben a nehézkesség a földből, a nedvesség meg a vízből ered. Ne üldögélj együtt a játékosok és a rágalmazó bemondókkal. Mert úgy levetköztetnek téged meztelenre mint a veres hagymát.

Olyan vagy te ebben a gonosztevők világában mint a titok az árulkodók kezében.¹⁾

Az uzsoráskodást így ostorozza *Szenáji*, ki keleti ember létére a jószívű adakozást tartotta a legfőbb erénynek. *Ds'afar Szádik*²⁾-hoz így szólt egyszer egy ármányos romlottéletű uzsorára adó: Hogy mi a célja az uzsora eltiltásának.

Ds'afar így szólt: azért tilos, mert az a bőkezűség megszüntetöje. Azért rosszabb az uzsorás a borivónál.³⁾

A pórias durvaságú hasonlatokat nem veti meg *Szenáji*, ki mint nagy utóda *Rûmi* a nevetséges felismerésére alig birt érzékkel. Így arra, hogy az oktalan ember saját bajának az okozója, az egyszeri vak ember példáját hozza fel. «Hallottad-e te, hogy volt egyszer egy vak ember. Emberi alakú, de barom butaságú. Egy napon elment a fürdőbe. Egyesegyedül maradt ott. Hegyes tűt vett a kezébe és neki esett vele az altestének (az eredetiben testiculus-ról

¹⁾ Hemcsü derjâ niszt in dsâhur
Gâm pur zehir u dil sudeh pur dur
Merd kiz khâk u âb dâred 'âr
Behevâ ber nisined âtis vâr
Zânkih der dsân bevâsziñeh-i eszbâb
Zufti ez khâk ruszt u teri ez âb
Kem nisin bâ mukâmir u ghemâz
Kih berehnet kunend hemcsü pijâz
Kih tû ender dsihân-i bed százân
Hemcsü râzi bedeszt-i ghamâzân

Hadîkat 194. 1.

²⁾ Ds'afar Szádik a siiták hatodik imámja, szül. 702, megh. 765.

³⁾ Guft rûzi be Ds'afar Szádik
Heileh dsûi ribâdihî fâszik
Kiz herâmi ribâ csih mekszüdeszt
Guft zirâ kih mân' i dsüdeszt
Zân ribâdih better zi mejkhâreszt
Kin muruvvet ber ân szekhâ ârászt.

Hadîkat 195. 1.

van szó). Belenyomta abba a tüt az az annyira vak ügyefogyott balga.

E közben folyton így fohászkodott: Oh te kegyelmes megbocsátó Uristen, kin és baj gyötör engemet. Ments meg engem ettől a szenvedés és fájdalomtól!

Nem tudom tovább elviselni ezt a csapást. Az éles tű és gyenge testrészem. Szabadíts meg kegyesen mihamar e bajtól!

Oda tekintett egy valaki s észrevette azt a bolond vak embert.

Így szólt: Oh te bolond ilyen és olyan.*) Oh te, ki éven és hónapon át a tudatlansággal táplálkozol. Dobd el a tüt a kezedből és meg vagy mentve. Mert szíved és lelked ezzel a tudatlanságoddal gyötröd. Ép így panaszkodsz te a világra.

Mert ilyen vak szívűvé tett az önimádásod. Mondd ki a világróli lemondást, hogy megszabadulj.**)

A tudományt, a próféta ismert mondására hivatkozva, hogy keressétek a tudományt, ha Khinában van is, így magasztalja *Szenáji*: A tudomány az Isten felé visz téged. Nem az érzékiség a

*) kaza kaza ilyen-olyan a csúfnevek helyett használt kifejezés.

**) Ān senīdī kih būd merdī kūr
 Ādemī szuret be'fīl szutūr
 Reft rūzī beszū-jī germābeh
 Mānd tenhā derūn germābeh
 Szūzenī tiz dergirifteh becseng
 Kerd zī khājehā-jī kh'is āheng
 Szūzen ender khelid der khājeh
 Āncsunān kūr dselef bī mājeh
 Her zemānī guftī ej khudāī ghafūr
 Heszteṃ ender 'anā u gham rendsūr
 Mer merā zin 'anā u gham fereds ār
 Der esenin mihnetem nemānd Kerrār
 Szūzen tiz u khājeh nāzūk
 Birehānem be fazl-i kh'is szebuk
 Kerd merdī der ān mijāneh nigāh
 Guftes ej eblehi kaza u kaza
 Ej turā szāl u māj dsahl ghīza
 Szūzen ez deszt bifigenī reszti
 Kih ez in dsahl dsān u dil kheszti
 Tū zī dunja hemān esunān nāli
 Kāncsunān kūr dil zī mukhtālī
 Terk-i dunja bigūi tā birehī

Hadīkat 199. 1.

vagyon és a rang felé terel. A kegyesség, jámborság nélküli tudás olyan mint az uteza pora. A jósággal párosult tudomány becsületet szerez.

A gyümölcstelen ágnehézzé, önteltté teszi a szívet. A tudománytalan lélek meghalasztja a testet. Állást és hasznot keres a tudománnyal a balga. A jövő díját gyorsan még itt felveszi. A tudatlan ember a szenvedésnek a barátja. Nagy lánczokkal van az leigázva. Mind tévelygő az, a kinek nincsen tudománya. Rövid annak a keze s nem éri el vele az üdvösséget.

Az édenbe ad útát az embernek a tudomány. A tudatlanság a gehennának szolgáltatja ki az embert. A gyönyör és boldogság kalauza a tudomány. Boldog az, a kinek van tudománya.

Olyanok mint a világ, a tudomány emberei és a tudósok. Keblök olyan mint az égbolt, jeles mondásaik mint a csillagok. *)

Igen találó mesével teszi szemléltetőbbé azt, hogy nem jó a hívőnek sokat összefecsegni az istenség tulajdonságairól. «A kor-bölcs öregétől *Dsuneid*-től kérdezte *Siblí****) igen helyesen. Mondván: Oh te szent öreg, ismertess meg engem most minden tudomány természetes alapelvével.

*) 'Ilm szû-ji der-i allah bered
 Neh szû-ji nefsz u mál u dsáh bered
 'Ilm bi hilm khák-i kúi bûd
 'Ilm bá hilm âb rûi bûd
 Dsân bi 'ilm ten bimirâned
 Sâkh bi bâr dil bigirâned
 Dsâhil ez 'ilm dsáh dsûjed u szûd
 Muzd-i âdsel ba'âdsil âred zûd.
 Merd bi 'ilm alif-i derd bûd
 Der zendsir-i buzurg khurd bûd
 Her kirâ 'ilm niszt gumráheszt
 Deszt-i û zân szerâi kûtâh eszt
 Merd-râ 'ilm reh dihed beh n'aim.
 Merd-râ dsahl der dihed beh dsehim
 'Ilm bâsed delil nî'met u nâz
 Khunuk ânrâ kih 'ilm sud demszâz
 Rûzgârend ehl-i 'ilm u huner
 Szineh sân cserkh u nukteh sân âkhter.

Hadiqat 200. l.

**) *Dsuneid* egyik tanítványa *Abû Bekr es-Siblí*, megh. 946. *Brockelmann: Geschichte der arabischen Litteratur* (Weimar 1897.), 199. l.

Hogy megtudhassam én, melyik a túlvilágra vezető ösvény s melyik az emberek közül ennek az útnak az embere. Hamar végy elő egy tollat.

Hadd mondjam meg neked az arra az útra lépés titkát. *Sibli* tollat fogott akkor a kezébe s mind fölírta egytől egyig, a mit az mondott.

Azt mondta csak: írd le ezzel a tollal, hogy Isten. Mikor ezt papírra tette *Sibli*, nem mondott aztán *Dsuneid* többet.

Mi más még, kérdé; nincs semmi hátra, felelé az. Nincs egyéb, mint a mire én megtanítottalak. Ez a szó alatt vannak az összes tudományok. Egynek alakja ez látszólag, de minden csak ez. Tudd meg, hogy ennél nem egyéb mind a két világ tudománya.

Halld meg, mi a különbség a daganat és a kövérség között (ez a hasonlat már egyszer előfordult).

Jegyezd te meg ezt és fuss el az ostoba fecsegéstől. Minden ebben (t. i. Istenben) van összpontosulva, azoktól a másoktól óvakodj.

Azok a helyes úton járók, kiknek van szemök, a vezető hátára szegeznek tekintetöket. *)

*) Sibli ez pir-i rûzgâr Dsuneid
 Kerd nikû sz'uáli ez pej szeid
 Guft pirâ nihâd-i dsumleh-i 'ulûm
 Mer merâ kun der in zemân ma'lûm
 Tâ bidânem kih râh-i 'uqbâ csiszt
 Merd-i in râh ez in khalâik kisz
 Bergir khodsa zûd kelem
 Tâ bigûjem turâ zi szirr-i kedem
 Sibli ender zemân kelem ber dâst
 Vâncsih û guft jekjek binigâst
 Guft binevisz ez in kelem allâh
 Csû nehist in hedisz sud kûtâh
 Guft diger csih guft niszt dsuz in
 Kh'od hemîn eszt kerdeset talkîn
 'Ilmhâ-i dsumleh zir in kelimeh eszt
 Heszt szûret-i jeki velik hemeh eszt
 'Ilm-i her dû dsihân dsuz in mesinâsz
 Bisinev fark-i ferbihi zi emâsz
 In bidân u zi kil u kâl guriz
 Dsumleh ineszt zân diger perhiz
 Rehverânî kih csesm-i szer dârend
 Dideh ber pust-i râhber dârend

Hadîkat (Bombay 1859.), 206. l.

Az egyszeri siitát ütlegelő ember példáját hozza fel annak bizonyítására, hogy az együgyű vakon követi mások példáját. «Egy siitát boszútól égve vertek a hitbuzgó emberek. Egy arra járó gyorsan oda sietett és jobban elpüfölte őt mint az a tömeg.

Mondtam neki, hogy ha azok megverték is őt hitetlensége és eretnek voltaért. Te, kinek üllőkeménységű a szíve, miért verted őt meg újra és láttad el kétszázszor jobban ütleggel, te, ki mit sem tudsz a dologról?

Mit vétett ő, mi a hibája? Az így válaszolt: tudd meg jól, nekem nincs tudomásom arról, hogy miben áll a bűne, de láttam, hogy verték őt a szunniták s én példájokat követve, jutalom reményében páholtam őt el. Tanultál te tudományt, de nem lettél tudós, a tudatlanság százezerszer jobb ennél a tudásnál. Olyan az, a kinek nincs kész teljes tudománya, mint a borostyánkő és a szalmaszál a borostyánkő magához vonzza, a keletiek hite szerint, a szalmát innen a *kehrubâ* a. m. szalmarabló elnevezése).

E magasztos nemes világ a tudomány világa. Nem csupa vonás és betűből áll az a birodalom. Nagy terjedelmű a tudás világa. Szerencsés az, a ki úr lett abban. Mivel meghalasztja a szívedet a tudatlanság. Kinevezhetne téged akkor jogosan embernek! Tanulj tudományt, ha van benned egy szemernyi emberieség. Hisz a tudás tette a király bizalmasává a kutyát!

Én többre becslöm a tudós kutyát a tudatlan embernél. Ha nem alázza meg magát számár módra. Sokkal többet ér a számár «crepitus ventris»-e a számárember szakállánál.

A tudomány a lélek virágos kertjének a teteje. Ő az emberi érzés és ész lajtorjája. *)

*) Râfizi-râ 'evâm der tef-i kin
 Mizedend ez pej hamijet-i din
 Jeki ez rehguzer der âmed zûd
 Bis ez ân zed kih ân guruh zodeh bûd.
 Guftem âr mizedend isânes
 Behr-i eskâl-i kufr u imânes
 Tû csirâ bâri ej bedil szindân
 Bikheber kûfti dû şzed csendân
 Dsurm-i û csiszt guft bisinev nîk
 Men zi dsurmes kheber nedârem lik
 Szunnijân mizedend u men bedemes

Mint a tevét a *mehâr* a tevezabla által okozott fájdalom, úgy az embert a szerelmi bû tereli az isteni lénynyeli egyesülés útjára. «A tevétől kérdezte egy sötétben tévelygő lelkű ember, mikor azt olyan leigázottnak látta: Ilyen erős, nagy testű létedre miért engedelmeskedsz te egy gyermeknek?

Elég hatalmas, magas a te alakod ugyan, minek vagy te a gyerkőczöknek a szófogadó szolgálja?

Ilyen szóval felelt neki a teve: Oh ember, a fájdalom rab-szolgálja vagyok én. Mit sem tudok én a gyerekről, csak a kötőfék és a zablára tekintek én. A fájdalom (melyet az orrán át fűrt lyukba akasztott kapocs okoz a tévének) tett engem ilyen engedelmessé.

A szenvedésnek engedek én. Az embernek a szerelmi bû fájdalma az ösztönző úti kalauza. Belső részének meghitt barátja a szerelem tüze. A kinek nem a szenvedés a vezetője. Nincs annak arról a világról tudomása.*)

Reftem u behr-i muzd mizedemes
 'Ilm kh'ândi negesti ehl-i huner
 Dsahl ez in 'ilm szed hezâr bihter
 'Ilm-râ her kih niszt âmâdeh
 Meszeles csûn keheszt u bedsâdeh
 'Âlem-i 'ilm 'âlemiszt sigerf
 Niszt ân khatteh khatteh-i khatf u herf
 'Âlem-i 'ilm 'âlemiszt forâkh
 Bekh bekh ânâ kih sud derû gusztâkh
 Csûn turâ dsahl dil bimîrâned
 Kih turâ kh'od bâdemî kh'âned
 'Ilm kh'ân geret zi âdemeszt regi
 Zânkih sud khâsz-i seh be'ilm szegi
 Bendeh dâred beszî beteb' u bedil
 Szegi 'âlim ez âdemî dsâhil
 Csûn nebâsed csû kher szer efgendeh
 Tiz-i kher bih zi ris-i kherbendeh
 'Ilm-i dîn bâm-i gulsen-i dsâneszt
 Nerdubân-i 'âql u hîssz-i inszâneszt

Adabiat (Bombay 1859.), 201 -2. l.

- *) Ân jeki khireh zi usturi purszid
 Kih mer ûrâ csunân muszekhkhher did
 Kih csirâ bâ esenîn kadd u kâmet
 Kûdekîrâ hemî kunî tâfet
 Heikelet beszî sigerf gâh talâf
 Kûdekânâ csira sevi matûfâ

A hangos fohászkodás és képmutató zajos imának nem volt barátja költőnk. «*Sibbi*, mikor önmagát ejtette vadászszákmányul (azaz levetkezte magáról az önzést), egy napon az agg *Dsuneid* előtt volt.

Mint két folyó, úgy patakozottak szemeiből a könnyek. Sírás közben egyre azt hajtotta: oh én szándékom, oh én kívánságom óhajtott czélom (az Istent érti).

Hallgass, légy csendes, így szólott hozzá egy tanítója. Menj csak te az ő útján, ne áruld, ne add el a szót.

Mert nincs kelete az ő útján a szónak. Az ő útját járva, nincsen ott jobb a hallgatásnál. Nincs nehézség az útján, könnyű az. Nyelvnélküliségből áll ott minden nyelvtudás. Hagy te fel a fecsegéssel és vedd elő az önkivüliséget. A beszéd csak gátoló békó, gyorsan hadd el azt. Azok, kik az extasis állapotának lekötöttei. Lemondtak azok már a haszontalan szóbeszédről. Hogy ő a te vágyásod tárgya, jól tudja azt ő maga. Ha nem az, nem fogad el ő ilyent tőled. Mondj le a szenvedélyről, de ne a lényegről, az értelemről. Nem olyan az ima mint a csengettyű.

Lépj be a nyelvetlenek imakörébe. Mondd ki mind azt, a mit akarsz, de ne nyisd ki a szájad.

Az értelem embere nem kedveli a szót. Mert az csak a magvak külső héja. Ne keresd az utánzásban a helyes utat, hogy lehetne lépcső a holdfény!

Az, a ki az igazságot kereste a tudományban, nyertes lett. De meghalt az, a ki abból csak az okosságot, észességet választotta ki. Hadd te abba a lehetetlen szószatyárságot. Egy parányi magába-

Dâdes ustur dsevâb guft ej merd
 Men sudesztem csenin mutâb'i derd
 Men kh'od ez kûdek âr csih bîkheberem
 Be mehâr u reszen hemî nigerem
 Derd kerdeszt mer merâ gerdi
 Gesteh em men mutâb'i derdi
 Merd-râ derd-i 'isq râhber eszt
 Âtis-i 'isq mûnîsz-i dsigereszt
 Her kirâ derd râhber nebuved
 Mer îrâ ez ân dsihân kheber nebuved.

Hadîkat 204. 1.

zárkozás jobb száz mondásnál. Térj le az utánczás és a szóbeszéd útjáról. Mondj le minden szenvedélyről.★)

Valószínűleg saját akkori állapotára czélozva, így kesereg az öregség nyomorúságai felett. «Két rét görnyedt a termetem és így szólt hozzám: a föld alatt kell neked aludnod. Lassan, lassan mind visszaveszi tőlem a szeszélyes, csalfa világ a kölesönbe adott dolgokat.

Szép a sötét hajú nem ősz ember, mert az az ellenség gyötrelme és barátjának öröme. Telihold voltam és újholdhoz hasonlóvá lettem. Nem nevetnek-e a bolondok az újholdnak? Mikor olyan sovány kétrétű lettem mint az újhold, elsötétült szemeim

★) Sibli ângeh kih kerd kh'odrâ szeid
 Bûd jek rûz pîs pîr Dsuneid
 Didehâ kerdeh ber dû rukh esû dû dsûi
 Jâ murâdi jâ murâdi gûi
 Pîr guftâ khamûs bâs khamûs
 Bereh-i û birev szukhun mefirûs
 Der reh-i û szukhun firûsî nîszt
 Der rehes bihter ez khamûsî nîszt
 Der rehes rends nîszt âszânîszt
 Bî zebânî hemeh zebândânîszt
 Biguzer ez kâl u hâl pîs âver
 Kâl keid eszt ez û szebuk biguzer
 Ânkeszânî kih beszteh-i hâl end
 Berguzesteh zi kâlet u kâl end
 Kih murâd-i tû ûszt kh'od dâned
 Pesz ger û nîszt înet neszitâned
 Ez hevesz biguzer u zi ma'nî neh
 Csûn dseresz nîszt kâr-i da'va neh
 Der munâdsât-i bî zubânân âi
 Her csih kh'âhi bigû u leb megusâi
 Mord-i ma'nî szukhen nedâred dûszt
 Zânkîh bûdeh eszt meghzhârâ pûszt
 Ez muķellid medsûi râh-i szevâb.
 Nerdubân-i pâjeh kej buved mehtâb
 Her kih ez 'ilm szidk dsuszt biburd
 Her kih ez vej dehâ guzîd bimurd.
 Biguzer ez kâl u guftehâ-ji muhâl
 Zerreh-i szedd bihter ez szed kâl
 Râh-i taklîd u kaûl-râ biguzâr
 Vez heveszhâ bedsumleh deszt bidâr.

Hadîķat (Bombay 1859.), 205. 1.

előtt a világ. Mikor megöregedett, akkor gyenge lett az ember. Az ifjuságnak az aggság és a gyengeség lett az akadály. Kivette a fülből a gyapotot a halál. Hogy készülj az útra, tartsd készen az útravalót. Az egyéves kor tejfehérsége nyomta reá a bélyegét arczom és fejemre. Jóllehet negyven évet élt már át az én arczom és fejem. Elmult már férfikorom éjszakájának a fele. Öregségem reggele mutatkozott már az égen...*)--- Szenâji negyven éves volt 1131-ben, mikor a *Hadîkat*-ot írta s ezt a kort ő már az öregség kezdetének mondja. Meglehet, fiatalkori szabados életmódja tették őt kora öreggé. Ugyanebben a versben panaszkodik, hogy hiába multak el ifjúsága és férfikorának évei.

Haj és szív olyanná lettek mint a tej és a szurok. Ettől a két fehér és fekete madarától (a nappalt és az éjet érti) az időnek. A szívre szállt le a haj feketesége és eltávozott a szív fehérsége.

Szélnek eresztettem egész életemet. Száz igazságtalanság jött az öregségtől reám.**)

*) Gest bálâ dûtâ u bâ men guft
 Kih hemi zir khâk bâjed khuft
 Khûs khûs zi men dsihân-i hezl u medszûz
 'Ârijethâ hemeh szitâned bâz
 Merd bâ 'âriz-i szijâh nikûszt
 Kânduh-i dusmen eszt u sâdi dûszt
 Bedr bûdem sudem hilâl miszâl
 Neh bikhendend eblehân zi hilâl
 Csûn hilâlî dû tâ sudem bârik
 Gest 'âlem be csesm-i men târik
 Merd csûn pîr gest 'âdsiz gest
 Sâbrâ seib u 'adsz hâdsiz gest
 Penbeh ez gûs kerd birûn merg
 Kih biszâz ez berâji reften berg
 Sîr jekszâlegim kerd âgzer
 Pesz csehil szâl gird-i 'âriz u szer
 Seb-i bernâijem beh nimeh reszîd
 Szubh-i piriem ez ufuk bidemid. *Hadîkat* 207. l.

**) Mûi u dil sud csû sîr u csûn kaṭrân
 Zin dû murgh-i szijeh u szepid-i zemân
 Ân szijâh-i mûi reft bedil
 Vân szepidî dil zimâszt behil
 'Umr dâdem bedsunlegî ber bâd
 Ber men âmed zi seibi şzed bidâd.

Hadîkat (Bombay 1859.), 207. l.

Az igaz hívő embernek nincs mit félnie a haláltól. «A világon mert van ész és hit. A test halála a lélek születését jelenti. Áldozd fel testedet, mert a szó világában élő lesz a lélek, ha meghal a test.

Az Igaz ellensége a test, porig alázd azt. Az Úr szentélye a lélek, tartsd te azt tisztán. A porhüvelytől származik minden szennyed. Minden ékességed alapja a hit.

Nincs neked olyan útmutatód mint a halál. Ne szűkölködj, ha nincs hozzá képességed. A beavatottnak ajándék a halál.

Tartsd ajándéknak a nem hívott vendéget. Az Úr ajándékának ismerd őt a hit útján. Azt, a ki meghívás nélkül jön el hozzád vendégül. Mikor hirtelenében fölkeres téged a halál az Isten ajándéka elé vesd szívedet és lelkedet. Egy cseppet se siránozz, ha arczát megmutatja a halál.*)

Az egész világ az ördög birodalma, mondja *Szenáji* s ezt Jézus életéből vett elbeszéléssel bizonyítja. «Tudd meg, hogy a tévúton járó világ kedvelő ember olyan sötét lelkű mint a bálványimádó. Olvastam egy tradíciós könyvben, hogy Jézus egy éjszaka hirtelen kiment a pusztaságba. Mikor vagy egy óra hosszat járt, ott elálmosodott. Tehát sietve nyughely után nézett.

Látva egy földre dobott követ, vánkosnak feje alá helyezte azt. Elszunnyadt ott és nem ment tovább. Egy ideig aludt és gyorsan felébredt. Felébredve az ördögöt látta maga előtt.

Így szólította meg a sátánt Jézus, hogy: oh te elűzött átkozott kutya, miért jöttél te én hozzám. Az a hely, mely Jézus bűntől ment szentélye, hogy lehetne az a te lakásod!

*) Der dsihân kih 'aql u imâneszt
Murden-i dsiszm zâden-i dsâneszt
Ten fidâ kun kih der dsihân-i szukhen
Dsân seved zindeh csûn bimired ten
Dusmen-i haqq teneszt khâkes dâr
Kibleh i haqq dileszt pâkes dâr
Hemeh alâis-i ten ez tîn eszt
Hemeh ârâis-i tû ez dîn eszt
Rehber-i in râhrâ csû merget niszt
Binevâ i mekun csû berget niszt
Merg hedijeh-eszt nezd-i dânen-deh
Hedijeh dân mihmân nâ kh'ânde
Szûj-i dîn hedijeh-i khudâjes dân stb.

Hadîkat 210. l.

Te nekem alkalmatlanságot okoztál, így válaszolt Jézusnak a gonosz, végtére is az én házamat foglaltad te el.

Miért háborgatsz te engemet? Mi okból rendezkedtél te be az én lakásomban? Erőszakkal mit foglalod el vagyonomat? Szent létedre igazságtalanul elnyomsz. Nem a te helyed ez, mert ez az én birtokom és helyem. Mivel alkalmatlankodtam én néked, kérdé újra Jézus, mondd csak, hogy tulajdonítottam én el a tiédet?

Az ördög így válaszolt: ez a kő, mely most a te párnád, nem a világból való-e? Az egész világ az én tulajdonom. Hogyan tudtad te azt felhasználni?

Gyorsan elhajította erre azt a kődarabot Jézus. Elszomorodott ezt látva a sátán (szó szerint elolvadt, a benső részek olvadása a szomorúság, különösen a szerelmi bánat kifejezésére elég gyakori). Ily szókra fakadt ekkor a gonosz: Te megmenekültél s engem elkergettél. Mind a kettőt megszabadítottad bilincseitől.

Nincs többet nekem semmi közöm te hozzád. Menj és hadd nekem, a mi az enyém.

A milyen világ után járó vagy te. Hogyan lehetnél te érdemes a más világ meglátására? Menj, tégy le a világi jókra való vágyakozásról. Az aranyát és a drágaságát olybá vedd, mintha por lenne az.

Por legyen a fején (arabból vett átokforma) mindenkinek, a ki a világot óhajtja.

A világimádó ember olyan semmi mint a szél a levegőben. *)

*) Dänkih dunja pereszt ber khireh
 Heszt csün but pereszt dil tireh
 Der äszi khändeh em kih rûhullah
 Sud beşzehrâ birûn sebi nâgâh
 Szá'eti csün bireft kh'âb girift
 Beszû-ji kh'âbgeh sitâb girift
 Szengi efgendeh did bälis szákhlt
 Kh'âb-râ jár gest u bis netákht
 Szá'eti khuft u zûd sud bîdâr
 Did Ibliszrâ der ân hendsâr
 Guftes ej rändeh u szeg ma'lûn
 Becsih kâr âmedi berem befeszûn
 Dsâjgâhi kih 'iszmet-i 'Isza'szt
 Mer turâ kej der ân makân mava'szt
 Guft ber men tû zekhmet âvurdi

A kívánság rabja rosszabb bálványimádónál. Az élvezetkereső rossz természetét a bálványimádóénál rosszabbnak mondotta a böcs. A kéj és a gyomor rabszolgája gonoszabb *Manút* és *'Uzza* (a pogány arabok három főbálványai közül kettőnek a nevei) hívénél.

Mert ez (t. i. a pogány) félelemből nem követ el rosszat. Amazt azonban rossz útra tereli a szenvedélye.

A harag és a szenvedélyes vágy az állatnak a dísze, de tudományból és bölcsességből áll az emberi tökély. Benső lényeged folytán az Isten földi helytartója vagy te. Ne alacsonyítsd le te magadat azért a számár és a kutya színvonalára.

Ha ittas vagy a vágy és a kívánságtól, Istenemre alig vagy te akkor ember.

Hajtsd meg fejedet Urad törvénye előtt. Hagyd el a vágyakozás és a megkívánást.★)

Der szerájem teszerruf i kerdî
Bâmen âkhir tekelluf ez csih kuni
Der szerájem teszerruf ez csih kuni
Dsumleh-i dunja hemeh szerâ-ji men eszt
Dsâ-ji tû niszt milk u dsâji men eszt
Milket-i men beghezeb csûn giri
Tû be'iszmeh merâ zebûn giri.
Guft ber tû csih zehmet âvurdem
Keşzed i milket bigûi kej kerdem.
Guft kin szengrâ kih bâlis-i tuszt
Neh zi dunja csun girifti szuszt
'Isza ân szengrâ szebuk bindâkht
Sakhsz-i Iblisz ez ân szebebigudâkht
Guft kh'od resztî u merâ rândi
Herdûrâ ez bend birehândi
Bâ tû zin pesz merâ nebâsed kâr
Milket-i men tû rev bemen biguzâr
Tâ csenin tâb'î tû dunja râ
Kej tuvânî bidid 'ukba-râ
Rev zi dunja tem'e biber jekszer
Guher u zerr-i û tû khâk sumer.
Khâk ber szer-i herânkih dunja kh'âszt
Merd dunja pereszt bâd u hevâszt.

Hadîkat (Bombay 1859.), 227. l.

★) Merd sehvet peresztâ dizskhîm
Better ez but pereszt kh'ând hekîm

Igazi szufi szellemben dicséri a búfelejtő bort *Szenâji* «Az okos embernek, ki az igazság útját járja. Annak szél és bor a tápláléka (a *bâd* és *bâdeh* szó rokonalakjára alapítja ezt a mondását a költő).

Mestere, ura a gondnak a bor. Mert az emberért aggódó nem egyéb a semmiből álló szélnél (az előbbi szójáték megismételve). Az okosok számára tudd meg azt te jól, nincs e romvilágon jobb résztvevő vigasztaló az italnál. Ha van előtted nyomatéka az észnek, nem veted te meg akkor az észrabló bort (ha félsz az észről). Nedvességével az epe hevének mérséklője.

Leheletével a vágy alakjainak az élegetője. Ha a borhoz követtségbe jön a rózsa. Akkor saját rossz szagát teszi nyilvánossá azaz a bor jobb illatú a rózsánál). Öröme gerjeszti illata azt, a ki nem szagolja a rózsát. Kevés belőle jó és testfenntartó. De lealacsonyítja azt, ki sokat iszik abból. A mig te élvezed azt, tartsd őt becsben. De ha ő emészt téged, ved meg őt akkor. Egyformán útadat állja az a *Szirât* hídján, akár bort iszol, akár az alapítványi szent vagyont fogyasztod.)*

Bendeh-i baṭn u lezzet-i sehvât
 Better ez bendeh-i 'Uzza u Manât
 Kîn zi kheûf ez bedî neszázed szâz
 Vân zi sehvet bebed girâjed bâz
 Khesm u sehvet dsemâl-i hejvâneszt
 'Ilm u hikmet kemâl-i inszâneszt
 Tû begûher khelifeh-i zi khudâ
 Ber kheri u szegi firûd mejâi
 Bekhudâi âr tû âdemi heszti
 Tâ tû ez âz u ârezû meszti
 Szer behukm-i khudâi kh'is der âr
 Ârezû u âzrâ biguzâr
 Kerdeh-i bâ dil u dsiger der hem
 Khesm-i Iblisz u sehvet i âdem
 Zîn dû kuvvet begâh i nâm u neberd
 Beszebâ' u behimeh nâzed merd
 Khuft u szeṭvet âlet-i kher dâned
 Sehvet u khesm âfet-i kher dâned.

Ḥadîkat ul-Haḳîkat (Bombay 1859.), 117—18. l.

*) Merd-i 'âkil kih ber reh-i dâd eszt
 Ghiza-i û zi bâdeh u bâd eszt
 Bâdeh der pis-i enduh usztâd eszt
 Zânkîh gham kh'ârî âdem bâd eszt

Bármeddig él is az ember, mindig rövidnek találja az életét. Ezer év volt Noé életkora. *) Megnyugodott abban az ő remény sóvár természete. Mikor meghaladta a kilencszázötvenedik évet. Visszatekintett elmúlt éveinek eredményére s szomorúan így szólt: «Oh hogy ez a tízszerszáz év kevesebb volt nekem tíz rossz napocskánál. Végre ő is meghalt és nem maradt életben.**)»

A világiás gondolkozású ember úgy eltávolodik az istenségtől

Ziregânra der in szerâji kherâb
Hics gham kh'âreh-i medân esû serâb
'Aql-râ ger szû-ji tû heszt sikûh.
Bâdeh i 'aql duzdrâ menikûh
Ez teri tef nisân i szevrâ ûszt
Ez nefsz-i naks szûz-i szeûdâ ûszt
Gul esû nezdik mul pejâm dihed
Tâ bed bû-ji kh'is fâm dihed.
Bemesâm ânkîh gul binebûjed
Ez mesâmes nisât-i dil rûjed
Endeki ez û 'aziz u ten dâr eszt.
Bâz biszjâr kh'âr ez û kh'âr eszt
Tâ tû ûrâ khûri 'azizes dâr
Csûn turâ û khûred bimânes kh'âr
Her dû jek reh bigîredet beszirât
Pesz esih bâdeh khûri esih vakf i ribât.

Hadîkat (Bombay 1859.), 233. l.

*) Noé a mohammedân traditio szerint a hosszú élet példaképe, *Abu Hatîm*-nál a második helyet foglalja el az aggok sorában 1450 évre terjedő életével. V. ö. *Goldziher: Abhandlungen zur arabischen Philologie, Zweiter Theil, das Kitâb al Mu'amma rin des Abu Hatîm al Sîfistânî* (Lejda 1899.), 1—2. l. *Ahmed Bed's* a jeles török mystikus író megjegyzi, hogy a magyarázók eltérő nézeteket vallanak Noé életkoráról (müfeszirler hazret î Nûh alejhi esz-szelâmiñ ömrinde ikhtilâf ederler) ő maga 'Abbâsz nézetét fogadja el és 950 évet ad Noének (pesz Nûh alejhi esz-Szelâmiñ ömri dokûz jüz elli jil oldi), *Szenâji* egy helyen 1000, másutt 950 évesnek mondja Noét. V. ö. *Envir ül 'isikîn* (Bulâk 1300.), 38. l.

**) Nûh-râ 'umr dsumleh dih szed bûd
Hîrsz-i umîd-i û ber ân âszûd.
Csûn guzer kerd nuh szed u pendsâh
Der fezalik beheszreh kerd nigâh
Guft âtkh kih ber men in dih szed
Bûd kemter zi rûzekî dih bed.
'Akîbet hem bireft u pîs nemând.

Hadîkat 236. l.

mint az egyszeri zarándok, ki egy nőbe lett szerelmes a szent helyen. «Hallottad-e te, hogy micsoda jó szót mondott a szentély körüljárása közben egy asszony annak a fiatal embernek.

Mikor az őt a körüljáráskor megpillantotta, abban a perczen elhagyta az ifjút türelme és tudománya.

Egy nézésre azonnal beleszeretett a nőbe az a fiatal ember. Elmondta a nőnek szíve kívánságát. Az asszony okosan így szólt az ifjuhoz: Tudd meg, hogy az olyan nő tudásával jobb a férfinál. «Oh ifju, vajjon nincs-e neked arról tudomásod, hogy kitől távolított el téged most ez a ream pillantásod. Jobb a dolga itt, oh te eszes ifju ember, annak, a ki mocsoktalan jellemmel jelenik itt meg.

Ugyan nem szégyenled te magadat teremtőd előtt, hogy így megfélemedtél a tisztességről? Reád néz a te teremtőd, de a te szívedben nincsen ő már jelen. Nem a gyönyör és a szerelmes pillantások helye ez. Hanem a félelem és a rettegés laka ez a szentély.

A te teremtőd tekintete rám van szegezve. Te azonban, vágytól sarkalva, mások után esengsz. Minden dologban legüdvösebb, ha szégyent érez az ember. Nincs néked olyan jó barátod mint a szégyenlősség. Szégyenld magadat Urad, teremtőd előtt. Aztán ne tarts senkitől a világon. Mert attól, a ki fél az Istentől.

Félnek attól a világ lakói.*)

*) Ān senīdi kih der ʔevāf zeni
 Guft bā ān dsevān nikū szukheni
 Csūn ūrā der ʔevāf dīd ān merd
 Gest veḡti zi szabr u dānis ferd
 Gest ʔāsīḡ bejek nezer der ḡāl
 Guft bā zen zi ḡāl-i kh'īs elḡvāl
 Guft bā ān dsevān zen ez dānis
 Āncsunān zen zi merd bih dānes
 Kāj dsevān niszt mer turā ma'lūm
 Kiz kih māndī der in nezer maḡrūm
 Ender in mevz'ī ej dsevān ʔerīf
 Ān bih ājed kih ūszt merd ʔefīf
 Vejḡek ez khāliket nejājed serm
 Kih bejek szū figendeh-i āžerm
 Khālik-i tū be tū sudeh nāžir
 Tū bedīl nesudeh beres ḡāžir
 Īn neh dsā-ji temettu' u nezer eszt
 Dsāj-i tersz eszt u mevzī' kheḡereszt
 Kerdigār-i tū mer merā nigerān

Nincs sokra szüksége a halandó embernek. «Volt *Lokmán-nak* egy szűk kunyhója. Olyan szűk volt az mint a nádsíp szája és a lant kebele.

Kérdezte *Lokmántól* egy hányi-veti ember: Micsoda ház ez, mely hat arasznyi és három nádszálnyi (sic)? Hideg sóhajjal és könnyes szemekkel így felelt az öreg *Lokmán*. Elég nagy ez annak, a kinek meg kell halni. Mulandó az én itt tartózkodásom. A híd fejénél van az én lakásom s magam útra készen.

Minek építsek én agyagból szép házat magam számára?

Az én szívem folyton a «bárhol lesztek»-et hangoztatja. Hogy fészüljem én a lámpakorom macska szőrét (sic). Hogyan építsek a folyam útjába házat? Minek verjem én a hideg vasat? Miért se-perjem én ki a romba dőlt házat? A szélvészszel szemben minnek gyűjtsak én lámpát?*)

A mulandóságra eléggé találó hasonlattal a nisapuri jégárus példáját hozza fel *Szenáji*: «Olyan ez a csalfa világ mint az a nisa-

Tû besehvet mutâb'i digerân
Merd-râ serm bih beher kâri
Niszt csûn serm mer turâ járî
Serm dâr ez khudâi khâlik bâr
Vângeh ez khalk hics bâk medâr
Herkih ez kerdigâr terszendeh eszt
Khalk-i 'âlem ez û hirâszendeh eszt

Hadîkat 231. l.

*) Dâst Luqmân jeki kurics-i teng
Csûn gulû gâh-i nâi u szîneh-i cseng
Bûl fužûli szu'âl kerd ez vej
Csiszt in khâneh ses bedeszt u szeh nej
Bâ dem-i szerd u csesm-i girjân pîr
Guft haza liman jamût kezîr
Der ribâtî makâm-i men guzeri
Ber szer-i pul szerâi u men szeferi
Csûn kunem khâneh-i gil âbâdân
Dil-i men ainamâ takûnû kh'ân
Gurbeh-i dûdeh csûn zenem sâneh
Ber reh-i rûd csûn kunem khâneh
Âhen-i szerd csend kûbem men.
Khâneh-i virân csend rûbem men.
Pis szerszer csirâgh csih firûzem

Hadîkat ul hoîkât (Bombay 1859.), 237. l.

puri jégárus. A ki Julius hónapban az eladásra kirakta maga elé jégkészletét. Nem akadt neki egy vevője sem és ő szegény sorsú.

Olvadni kezdett a jég a forróságtól, de az árust, bár fáj a szíve és hideg sóhajok törtek fel kebléből, mivelhogy még nem telt be életkora, nem olvasztotta meg Temûz (Julius hónap) melege. Így szólt a szegény jégárus és könnyeket ontott, hogy nem sok maradt a jégből, bár senki sem vásárolt abból.

Csak akkor tudod te meg, mi az értéke az időnek, mikor már késő. Mi egyéb az ész, mint először meglátni e világot. Aztán a más világra való vonatkozás szempontjából tekinteni azt. A bölcsesség nem helyesli a világ gyönyörét, gyümölcsét. Nevet ennek a világnak a levelén, azaz erején a halál (gyakori szójáték a berg a. m. falevél és merg a. m. halál szókkal).

Ha nem félsz te a haláltól, az a jövődre nem gondolásod és nem a bátor férfiaságodnak tudható be. Te nem vagy még bátor a halállal szemben. A vadszamar még vadszamar és az oroszlan még oroszlan.★)

A halál különben a legjobb hitszónok. «Nem hal meg, nem enyészik el az embernél, a kétszínűségnél egyéb a kimuláskor.

★) Meszelet heszt der szerâ-jî ghurûr
 Hemcsûn ân jekh firûs-i Nisapûr
 Der Temûz ân jekhek nihâdeh beh pis
 Jek kheridâr nî vû dervîs
 Jekh gudâzân sudeh zi germi merd
 Bâ dil pur zi dâgh u bâdem-i szerd
 Zânkîh 'umr guzâsteh bâkî dâst
 Âftâb-i temûzis negudâst
 În hemî guft u esek mibârid.
 Kih beszi mân nemând u kesk nekherid.
 Kîmet-i rûzgâr i âszânî
 Beszer-i rûzgâr eger dâni
 Csiszt 'aql evvel îñ dsihân diden
 Pesz behiszbet berîn dsihân diden.
 Berg-i dunja khired neh bipeszended
 Merg ber berg-i îñ dsihân khended
 Csûn neterszi tû ez edsel khûrdi
 Âñ zi ghaflet sumer neh ez merdi
 Tu neh-i ber edsel dilir henûz
 Gûr gûreszt u sîr sîr henûz

Hadiqat 239. 1.

Az egyszínű embernek nincs mit félnie a haláltól. Te a hitszónok elé kívánsz menni. Elég jó hitszónok neked a szomszédod halála. Mikor az anyamehet elhagyják a szülöttek. Tüstént a halál útjára indulnak.

A halál felé visz a nép útja.*)

A Hadikát tudománytár voltának megfelelőleg röviden felsorolja szörnyen száraz névlajstrom alakjában a prófétákat: «Halld meg egyszer a halál viselt dolgait. Hagy mondja az el, hogy mi módon csinálók én helyet. Hagy mondja el, hogyan égetem én el a királyt (szójáték a *szákhten* csinálni és *szukhten* égetni igékkel).

Hadd tudassa az a gondtalan a siket és a vakkal, hogy kinek adtam, kitől vettem el aranyat és erőt. Hagy beszélje el a halál, hogy miként törtem én meg hadvezér módra a nyakasok daczosságát.

Hogy elmondhassa, micsoda játékot űztem én a szerencsével
Hogy bántam én a trónnal. Annak mi módon vettem el a szerencséjét. Ennek meg miért véreztem be a trónját.

Hogy barátkoztam egygyel. A teli holdját hogy változtattam újholddá amannak. Ezután az általánosságok után felsorolja Ádám-tól kezdve az ismertesebb prófétákat: «Hagy beszélje el, hogy Ádám és Seth testéből hogyan vettem ki a lelket.

Hogy elmondhassa Kain és Ábel történetét, hogy hogyan ölte meg igazságtalanul Ábelt Kain. Hagy beszélje el az az angyal (t. i. a halál angyala). Noé életét, halálát és mindegyikök eltávozását. Hogy elmondhassa Ábrahám állapotát, Nimrod zsarnokságát és szörnyű bűnhődését. Izsák és Iszmael történetét.**)

*) Dsuz dûrengi nesud zi merd helâk
Merd-i jekreng râ ez merg csih bâk
Medsliszi vâ'iz reftenet hevesz eszt
Merg-i hemszâjeh vâ'iz i tû besz eszt
Zâdegân esûn rehîm biperdâzend
Szefer-i merg i kh'isrâ szâzend.

U. o.

**) Szer guzosti edsel sinev bâri
Tâ bigûjed csigûneh szâzem dsûh
Tâ bigûjed csigûneh szûzem sâh
Tâ bigûjed beghâfil kor u kûr
Bekih dâdem zi kih szitedem zer u zûr
Tâ bigûjed kih gerdenânâ men

Nem kevésbé érdektelen csupa név a perzsa királyok és nagy emberekről szóló fejezet, alig találunk itt versbe szedett névsornál egyebet «Azokról a perzsa királyokról, kik a történelemben hol dicséretét, hol rosszaságát érdemelték ki a bölcseknek *Kejkhuszrev* királynak, *Rusztém a Zálfi, Bizsen, Dsemsid* és *Zev*-nek történetéről.

Gustászp családjáról és a hírneves *Lohraszp*-ról. *Dsamászp* minden tudománya és bölcsességéről. *Feridun* és *Dsemsid* helyzetéről. A hitetlen átkozott *Zahhák* historiájáról. A szerencsétlen *Szijávus* élményeiről. Annak vigyázatlan atyjáról és arról a gonosz asszonyról. *Iszfendijár* és az ő atyja igazságtalanságáról. A harczias *Afraszjáb*-ról. *Rusztém* a hős és *Szuhráb* csalódásának történetéről, mely gyászba borította az egész világot. A bölcsek *Behmen* erőszakosságairól és hogy mit tett a sors *Darius*-sal.*)

Csün sikesztém beszerveri kerdem
Tâ bigûjed esih bákhtem ber bakht
Tâ bigûjed esih tákhtem ber takht
Bakht-i ân ez esih szân nigûn kerdem
Takht-i in ez esih pur zi khûn kerdem.
Badr-i in rá hilál csün kerdem
Nezd-i ânrâ khilál csün kerdem.
.....
Tâ bigûjed kih Sis̄z u Âdem rá
Csün burridem ez dsiszmsân dem-râ
Tâ bigûjed zi kusten-i Hâbil
Kih szitem kerd ber tenes Kâbil
Tâ bigûjed zi nûs-i Nûh melek
Murden i zár u reften-i herjek
Tâ bigûjed zi hâl-i Ibrahîm
Dsevr-i Nemrûd u ân 'âzâb alim.
Hâl-i Iszhaq u hâl-i Iszma'il

Hadiqat (Bombay 1859.), 239—40. l.

*) Zân mulûk-i 'Edsem kih der târikh
Bekhiredân rászt mev 'izeh u tevbikh
Zân szukhenhá-ji melik Kejkhuszrev
Rusztém Zál u Bizsen u Dsem u Zev
Âl-i Gustászp u námver Luhrászp
Zân hemeh 'ilm u hikmet i Dsámászp
Hâl-i Dsemsid u hâl-i Afridûn
Hâl-i Zahhák kâfir mal'ûn
Szer guzest-i Szijávus mazlûm
Pider bi hifâz u ân zen i süm

Meglehetős csillagászati ismeretekről tesz tanuságot *Szenáji a Hadikat*-nak a csillagokról szóló fejezetében. Az astrologiát, úgy látszik, nem kedvelte költönni. «Mi az égnek báránya (Aries), ha nem emberevő? Ne remélj te tőle semmi jót. A te vetésed romlást hozója az égen a bika, mely szarvaival dőf és lábaival rüg.

Ne keress előnyt és hasznót az ikreknél, mert a kétszínűtől senki sem nyer semmit. Ne járj te a rák útján és ne kövesd tanácsát. Ne válaszd útmutatónak a vakot és a suketet. Nem eszik soha vad szamarat az ég oroszánja. De azért sok embert vitt már az a sírba (szójáték a gür szó két jelentésével).

Mit várod te vágyad teljesülését a kalásztól (Virgo)? Nem szedte azt soha fel senki kévébe. Menj, mert soha sem lesz neked részed az égi mérlegen mért kincsekből. Hogy adjon bort, különösen jóízűt. A mérges csipős skorpio. Ne várj valami helyeset, igazságot az ég ijjától (a Sagittarius). Mert nyíltörő kézijj lett abból. Farkas lábú légy mint a Kî*) és a Ghuz, hogy rá ne szedjen téged az ég öregének a kecskéje. A vízöntő iránti barátsággal hagyj fel. Mert ő egyszer teli, másszor meg üres. Ha a tűz süttet csinált is a belsőből, az ég víztartójában (Acquarius) ne keress azért enyhítő italt.

Az a szomjas hal, mely az eget járja. Elvette az már mindenkinek a becsületét (szójáték az ab-rûi, a. m. becsület arczvize, azaz fénye kifejezéssel).

Ezek mind útmutatói az okosnak. Ámbár útját állják a gondatlan tudatlannak. Mindannyian ragyogó szépek és szívbájlók. Mind démonégetők (czelzás az ismert mohammedán mondára) és démoncsinálók. Szép arczuak, de megbízhatatlanok. Mind sirva jót nevetnek. Mindnyájan buzát mutogatnak és árpát adnak. Mind rózsaaalakúak, de tele vannak tövissel.**)

Hâl-i Iszfendjâr u zuhm-i pider
Hâl-i Afraszjâb beszteh komer
Rusztém-i gurd u khud'eh-i Szuhrâb
Kih dsihân sud zi fîl i herdû kherâb.
Zân dsefâhâji Behmen-i dâná
Kih csih kerd ez khurûds bâ Dârâ.

Hadikat (Bombay 1859.), 241—2. l.

*) Egy mongol törzs lakóhelyének neve.

**) Berel-i cserkh csiszt merdum kh'âr
Zû khûr-i kh'is hics teme' medâr

Az *Szenâji* szerint az igazi jó barát, ki egynek vélvén magát jó barátjával, nem ismer az enyém és tied közt különbséget. «Egyik jó barát vendégül jött a másikhoz. Mivel nem volt otthon az ő barátja, megbánta, hogy oda ment. Kérdezte az asszonyt, hogy: hol van a férjed. Az asszony azt mondta erre neki: mondd el a mondanivalódat.

A vendég így szólt: hozd elő arany és ezüstpénzzel teli zacskódat. Az asszony előhozta és átadta azt neki.

A férfi kinyitotta a pénzeszacskót és kivett belőle annyit, a

Āfet-i kisti tuszt ber gerdün
 Gâû gerdendeĥ' ez szurin u szerün
 Ez dû pejker medsûi szâz u peszics
 Kiz dû rûi ies nejâbed hies
 Râh-i khercseng u râji û mepezir
 Kûr u kerrâ delil-i râh megir
 Nekhured sir-i cserkh hergiz gûr
 Lîk merdum beszi burd szûji gûr
 Csih kuni teme' i kh'is ez khoseh
 Ki ez û ber nebeszt kesz tûseh
 Rev kih nâjed neszib gends turâ
 Ez terâzûi bād szends turâ
 Kej dilhed bâdeh khâszeh nûs guvâr
 Gezsdum nûs kh'âr nis gudâz
 Râszti ber kemân-i cserkh mezen
 Zânkîh gest u kemân tir siken
 Gurg pâi bâs tât esûn Kî u Ghuz
 Buz-i pir-i felek negired buz
 Dûszti zi âbriz-i cserkh bibur
 Zânkîh û geh tehi buved geh pur
 Dsigeret ger zi âtis eszt kebâb
 Tâ zi delv-i felek nedstûi âb
 Mâhi tisneh kû felek szipurd
 Kh'od hemeh âbrû-ji khalk burd
 Īn hemeh reh berend 'âkil râ
 Gersih reh berzenend ghâfil-râ
 Gul firûzend u dilgudâz hemeh
 Dîv szûzend u dîv-szâz hemeh
 Khûbrûjend u zist pejvendend
 Hemeh girje kunân kh'os khendend
 Hemeh gendum numâi dsev dârend
 Hemeh gul szûretend u pur khârend.

Ĥadiĥat 248—9. 1.

mennyire szüksége volt. A mi visszamaradt a pénzből, azt visszaadta az asszonynak és vígan eltávozott a házból. Mikor későn haza jött a nő férje. Összejőve mindent elmondott az asszony urának. Öröme gerjedt a férj és eltűnt szomorúsága. Az egész összeg az erszényben száz dinárre rúgott. Húsz dinárt vett ki abból és fordított saját céljaira az a vendég. Feláldozta aztán az egész összeget, a mi megmaradt, a hazatérő jóbarát. Bútól és gondtól megszabadította azzal az arra érdemest.

Így szólván a szegénynek: adom a pénzt, mert örömet okozott nékem a jóbarátom. Távollétemben az a derék ember nem tett különbséget az enyém és az övé között.

Minden vagyonomat a szegénynek ajándékozom el. Miért panaszkodjak az ilyen jóbarátra? Köszönettel tartozom én most azért, hogy felhasználta, igénybe vette az én vagyonomat.

Ilyenek voltak oh fiú a jó barátok. Kik egymásra gondot viseltek. Lelköknek, vagyonukat feláldozták barátjukért. Nyugalmukat barátjukért megzavarták. Te pedig olyan vagy, hogy úgy égeti, mint a tűz a keblet, az a pénz, a melyet jóbarátod tőled elvitt. Mit tartasz te a baráti nevezetre igényt. Mind ez csak értelmetlen fecsegés te nálad.★)

★) Dúszti dúsztrâ bemihmân sud
 Dúszti hâzîr nebud pesimân sud
 Guft zenrâ kih kedkHUDâjet kû
 Zen îrâ guft gufteni ber gû
 Guft pîs îr kîszeh-i zer u szîm
 Zen biâvurd u kerd zer teszlîm
 Merd bigusâd kîszeh i dinâr
 Ber girift ânkadîr kih bud der kâr
 Mâ bâkî ânesih mând zenrâ dâd
 Beder âmed zi khâneh khurrem u sâd
 Csûn sebângâh sûtî bâz âmed
 Zen ber sûtî-jî kh'od firâz âmed
 Goft bâ sûtî-jî kh'is vaszf ul-hâl
 Sâd sud merd u gham girift zevâl
 Dsumleh bûd ân nihâdeh szed dinâr
 Biszt ber dâst merd u reft bekâr
 Befidâ kerd zer her ân csîh mând
 Musztehakkîrâ zi rends u gham birehând
 Guft dervîsrâ dihem dinâr
 Kih merâ sâd kerd nikû jâr

Az igazi barátság ezen szocziálista oldalát a következő fejezetben bővebben kifejti *Szenâji*: 'Omer kérdezte egykor a szentélyben összegyűlt magokat jóbarátoknak kiadó férfiaktól, hogy vajjon szabadon élnek-e a baráti joggal és használják-e fel minden előlegés kérés nélkül egymás vagyonát. «Mindannyian így válaszoltak: mi csak a magunkét fogyasztjuk. Mit sem tudunk mi barátunk aranya, ezüstjéről. Akkor, úgy mond 'Omer, nem nyugszik szilárd alapon a baráti viszony.

S nem vagytok a jóbaráti viszony jelentésével tisztában. Csak akkor lesztek ti igazszívű testvérek. Ha egymás aranyával, ezüstjével kényetek-kedvetek szerint bántok.

Semmi érdekkülömbőség nem támad a jóbarátok közt. Nem lesz külön gondja, baja és erszénye mindeniknek.

Nem dúsálkodik egyik a nagy vagyonban. S nem szűkölködik az a másik. Mind egyformák lesznek, akár gazdag, akár szegény legyen az illető. Arany és ezüstje miatt sem kisebb, sem nagyobb nem lesz a jóbarátok tekintélye. Ilyenek voltak ennek előtte a jóbarátok. Mert nem voltak közönyösek egymás bajai gondjaival szembe. Egy volt a lelkük, ha két testük volt is. Egy állapotuk volt, bár két házat laktak.*)

Bi huzûr-i men incsenin szereh merd
Mâl-i men zân-i kh'is fark nekerd
Dsumleh dervisirâ dihem mâlem
Ez csenin dûsztî csirâ nâlem
Heszt sukrâneh-i kenûn der khûrd
Zânkîh der mâl-i men teşzerruf kerd
Dûsztân ej piszer csenîn bûdend
Kiz murâ ât hem nejâszûdend
Mâl u dsân dûsztrâ fidâ kerdend
Râhet dûsztrâ ghizâ kerdend
Tû bedânki direm kih dûszt bered
Szîneh-et hemesû nâr pûszt dered.

Hadîkat 254—5. l.

*) Hemeh guftend zân-i kh'is khûrim
Vez zer u szîm-i jár bîkheberim
Guft 'Umer kih kâr muhkem nîszt
Vin szukhen dsumleh-râ muszellelem uiszt
Bedil ângeh birâderân bâsîd
Kih zer u szîm-i jár ber bâsîd
Hics nâjed teghejjuri pejdâ

A keletiek *Romeo*-ját, *Medsnûn*-t, hozza fel példának az őszinte szerelemre. «Hallottad-e te, hogy az arabok között Medsnûn anynyira szerelmes volt Leilába?

Leilára vágyott szüntelen s nagy szerelmében minden élvezetét megpróbáltatás és bajjal cserélte fel. Oda hagyta családját, vagyonát. A fáradtságot nyugalomnak és élvezetnek gondolta. Hegyen és a pusztaságban ütötte fel tanyáját. Egészen megfelekedezett a saját testi jólétére való gondoskodásról. Néhány napig semmiféle táplálék sem akadt a kezébe. Zsákmány nyerése céljából kifeszítette tehát a vadászhalót.

Véletlenül egy gazella került a hálóba. S így hirtelen elérte célját a vadász. De mikor meglátta azt a gyenge gazellát s annak olyan szép arcát és szemeit. Sietve kieresztette azt a hurokból. Ő, ki méltó arra, hogy minden szerelmes az ő rabszolgája legyen.

Így szólván, olyan a szeme mint az én kedvesemé, annak, mely most az én hurkomra került zsákmányom.*)

Nincs megengedve a szerelem útján az erőszakoskodás. Nem szabad, hogy baj érje az imádott lényhez hasonlító arcot. Lejla és a megfogott vad szemei hasonmásai egymásnak, mondanád te. Ezért én rám nézve tiltott dologgá lett ez a gazella. Kiszabadítom én őt ezért a baj és a veszedelemből. Annak a rabja vagyok én, a

Nebuved gham dsudâ u kiszeh dsudâ
Neh jekirâ buved zi mâl ofvâds
Vân diger kesz behebbeh-i muhtâds
Hemeh jekszân tuvânger u dervîs
Bezer u szim nâsudeh kem u bis
Pis ez in dûsztân csenin bûdend
Kiz gham-i jekdiger nejâszûdend
Dsân jeki bûdi âr budî ten dû
Hâl bûdi jeki u meszken dû.

Hadîkat (Bombay 1859.), 256. l.

*) *Kalidász*a époszában a *Raghuvangâ*-ban *Daçaratha* király megkíméli a gazellákat, mert félelemtől remegő szép szemeik kedvencz neje szemeinek mozgását juttatják eszébe.

Tasyâpareşvapi nrîgeşu çarânnumukşoh
Karnântâmetya bibhede nibiðo'pi muştiḥ
Trâsitamâtra catulailḥ smarayatsu netrailḥ
Prauḍha priyâ nayana vibhramaceṣṭitani

Raghuransa ed. *Stenzler* (London 1832.), IX. Surgah. 80. l.

ki a szerelemben hatalmába ejtette a szerelemnek királyok királyát. Te csak igényt tartasz értelem nélkül a szerelmes nevezetre. Félek, nem veszik készpénznek ezt az állításodat. Hozd elő a tettet és hagyj fel a puszta beszéddel. Hadd legyen a tett szavad kísérlője. Ha erre nem vagy képes, hallgass és ne fecsegi. Az asszonyokként ezt a szóbeszédet hagyj abba. Színleled te imádottad (t. i. Isten) iránti szerelmet. De azért az élvezetek és céljaid után jársz.

Ha saját céljaidra törekszel bálvány s nem Isten imádó vagy te akkor.★)

★) Ān senīdi kih der ʿereb Medsnūn
 Būd ber Leila ānesunān meftūn
 Dʿavi dūszti Leila kerd
 Hemeh szelvi khʿis belvi kerd
 Hulleh u zād u būd-i khʿod biguzāst
 Rends-rā rāhet u ʿereb pindāst
 Kūh u ʿzehrā girift meszken-i khʿis
 Bikheber gesteh ez gham-i ten-i khʿis
 Csend rūz ū nejāft hics ʿām
 Szeidrá ber nihād ber reh dām
 Zitifāk āhū ūftād bedām
 Merd-rā nāgahān ber āmed kām
 Csūn bidid ān zʿeif āhūrā
 Vānesunān rūi u csesm-i nikūrā
 Jeleh kerdes szebuk ez dām ūrā
 Ej hemeh ʿāsikān ghulām ūrā
 Guft csesmes csū csesm-i jár-i meneszt
 Īnkih der dām-i men sikār-i meneszt
 Der reh-i ʿisk dsefā neh revāsz
 Hemrukh-i jár der belā neh revāsz
 Csesm-i Leila u csesm-i beszteh behend
 Heszt gūi bejekdiger mánend
 Men ghulām-i keszi kih der reh-i ʿisk
 Sud muszellem ūrā sehenseh-i ʿisk
 Rāh dāʿvi revī tū binaʿni
 Neh kherend ez tū terszem in dāʿvi
 Kerd pis ār u guft kúteh kun
 Bá csenin guft kerd hemreh kun
 Ver neh ez merʿez i szukhen ber khūz
 Csūn zenān zinsenenin szukhen biguriz
 Dʿavi dūszti tū bá maʿbūd
 Pesz ʿtebbkār i lezzet u maḡszūd

Valószínűleg *Szenáji*-nak ebből az elbeszéléséből vette az eszmét *Rûmî a mesznevi* egyik szép történetkéjéhez, hol *Lejla* kutyája játsza a gazella szerepét.

Medsnûn csak azért, mert a tisztátlan állat, mint házőrző kutya tartózkodott imádottja közelében, egyre dédelgeti, csókolgatja, etetgeti az ebet. «Csókokkal borította fejét, lábát és derekát (szó szerint köldökét). Édességgel, cukorral kedveskedett neki (hem szer u pajes hemi bûszid u naf — hem dsulab u sekeres midâd száf).

Mikor e miatt megszólta őt egy valaki, hogy hogyan csókolhatja egy kutya ronda, piszkos dolgokat nyaló száját, így védelmezte magát a szerelmes *Medsnûn*. «Annak a kutyának, mely az ő közelében tartózkodik, jobb a lába pora a hatalmas oroszlánoknál. Hogyan adnám én csak egy szőrszálát is oroszlánokért annak az ebnek, a melyik az ő utcáját őrzi (khâk pâjes bih ez sir-ân-i 'azim).*)

Az élethez való makacs ragaszkodásra, mely minden jobb érzelmet háttérbe tol, az egyszeri öreg asszony és leánya meséjét hozza fel.**)

Volt egy vén asszonynak egy faluhelyen Mehiszti nevű leánya és három tehene. Szép, fiatal hajadon leánya, kinek olyan termete volt mint a fiatal, sudár cziprusfának, egyszer szemveréstől nagy beteg lett (csesm-i bed különben egyszerűen szerencsétlenséget is jelent).

Olyan vékony lett a teli holdja mint az újhoid. Elsötétült az öreg asszony szemei előtt a világ. Lángra lobbant a szíve és égett a mája.

Mert kivüle nem volt senki más gyámolító, támasza. Azért egyre azt hajtogatta leánya előtt, hogy bár halna meg előbb mint

Ger tû makszûdi kh'od giri ber deszt.

But peresztî nehi khudâi pereszt.

Hadîkat (Bombay 1859.), 263. l.

*) *Mesznevi ma'nevi* (Teherân 1299.), 206. l. és II. köt. (Bulák 1268.), 22. l.

**) Az ind eredetű mese, mely nincs meg sem a *Pancsatatra*-ban, sem a *Hitopadesâ*-ban, *Husszejn V'â'iz Kasifi Kâlîla* és *Dînna* perzsa átdolgozásának nyolczadik könyvében olvasható, hová az arab eredeti fordítás valami régebbi recensiojából kerülhetett *Anvari Suheli* (Hertford 1851.) 385. lap.

te az anyád. Történetesen a vén asszony tehene egy napon enni valóért egy fazékba beledugta az orrát. Úgy beleszorult a tehén feje az edénybe, mint a sánta ember lába a homokba.

Az öreg nő felé ment a konyhából az a tehén, mely úgy nézett ki mint az ördög a pokolból. Azt gondolta ijedtében az az öreg nő, hogy most jön Azrail (a halál angyala) és ilyképpen fohászzkodott a nagytestű tehén előtt:

Hogy oh te a halál angyala, nem én vagyok Mehiszti, én csak egy ügyefogyott vén asszony vagyok. Ha neked *Mehiszti* kell, menj, vidd el, nem bánom.

Én elmentem, te tudod, hol a leányom, menj hozzá és ne törődj velem. Mikor nem fenyegette a baj, becsben tartotta, de a mint veszély elérkezett, átengedte őt. Tudd meg, hogy a baj idején senki egy cseppet sem törődik veled. Szépségében gyönyörködött, de mihelyt rossztól tartott, azonnal levette róla a kezét. Olyan mint a fazék a balgák barátsága, kívül mutatós, belül üres.*)

*) Dâst zâlî berûsztâi tegâv
 Mehiszti nâm dukhteri u szeh gâv
 Neû 'arûszî esû szerv neû bâlân
 Gest rûzi zi csesm-i bed nâlân
 Badr-i û sud esû mâh-i neû bârik
 Sud dsihân pis pîrzen târik
 Diles âtis girift u szûkht dsiger
 Kih nijâzi dsuz û nedâst diger
 Zâl guft-i hemiseh bâ dukhter
 Pis-i tû bûd murden-i mâder
 Ez kezâ gâv-i zâl ez pej khûrd
 Pûz rûzi bediges ender kerd
 Mând esû pâjî ma'kad ender rig
 Ân szer mer der jekes ender dig
 Gâv mânend-i div ez dûzekh
 Szû-jî ân zâl takht ez meţbekh
 Zâl pindâst heszt 'Azra'il
 Bâng ber dâst pis-i gâv-i nebil.
 Kâj melek-i maût men neh Mehisztim
 Men jek pîr zâl miġnetim
 Ger turâ Mehiszti hemi bâjed
 Sev mer ûrâ biber merâ sâjed.
 Men bireftem tû dâni u dukhter
 Szûji-û rev zi kâr-i men biguzer
 Bî belâ nâzenin sumurd ûrâ

Az isteni gondviselés iránti bizalmatlanságot egy nagycsaládú ember példájával világítja meg *Szenáji*: « Volt egy elég bajos családos ember. Ki megundorodott a családi élet gondjai és aggályaitól. Tíz tagból álló családja volt neki és kevés keresete. Nyomorba jutott a szegény családapa. Elfordította arcát neje és gyermekeitől. Gyorsan egy másik országba sietett. És azokat a családjabelieket a városban hátrahagyta. Ebben vélte föltalálhatni lelki nyugalmat. Egy kúthoz ért útközben az az ember. Nézd csak, mily játékot űzött a sors a családapával! A kútnál egy embert látott üldögelni. Veder és kötél volt előtte a földre vetve.

Volt ott még egy igen gyenge piczi madárka, tized része nagyságra nézve egy verébnek. Gyorsan láss hozzá a munkához, hogy jó dolgozod legyen, így szólította meg a családos embert a kútnál ülő. Száz dirhemért, melyet tőlem kapsz, elégtésd te ki vízzel ezt a madarat.

Itt a kötél és a veder, meg teli vízü kút. Siess itasd meg a madarat. Az ember így szólt magában: felém hajlott a szerencse. Ennél jobb dolog nem is lehetséges. Egy veder vízzel el lesz a madár szomszja oltva. S száz dirhem üti a markomat. Megragadta a vedret és a kút felé ment. Nem tudta ő az égnek a titkát. Egyre húzta esti szürkületig a vizet. De nem lakott jól a vízzel a madár.

Elfáradt az ember s így szólt: mit tehetek én, hogy ellankadt, kimerült ebben a munkában a testem. Így szólt akkor a madár gazdája: Oh te tudatlan ember, a te megpróbáltatásodra vagyok én kiküldve az Isten által. Te ebből a vízzel teli kútból sem vagy képes elég vizet adni egy madárnak.

Mikor tíz gyámoltalan gyermeked van neked, gyáván oda hagyod őket. Én vagyok a fenntartó, te csak eszköz vagy. Aztán mi okból sópánkods, lamentálsz.

Menj, siess haza, gondoskodj apró gyerekeidről. Én, ki a

Csûn belâ did der szipurd ûrâ
Tâ bidâni kih veht-i picsâpics
Hicskesz mer tûrâ nebâsed hics
Bedsemâl-i nikû bedû bud sâd
Bekhejâl-i bedes zi deszt bidâd
Szuhbet-i eblehân esû dig tehiszt
Ez derûn khâlî ez birûn shehiszt

Hadîkât ul hakîkât 261. l.

mindennapit adom, képes vagyok arra, hogy kinyissam előtted a gondviselés éléstárának az útját.★)

★) Bûd merd-i mu'îl besz rendsûr
 Sudeh ez 'umr u 'eîs-i kh'is nufûr
 Merd-râ dih 'ejâl u keszb kalil
 Gest bicsâreh zár merd-i mu'îl
 Ez 'ejâl u tufûl rukh ber tâft
 Bediger nâhijet szebuk bisitâft
 Vûn 'ejâl besehr der biguzâst
 Râhet-i kh'isten der ân pîndâst
 Beszer-i csâhszârî âmed merd
 Bakht biniger kih bâ mu'îl esih kerd.
 Did merdî niseszteh ber szer-i csâh
 Delû bâ hâbl ber nihâdeh berâh
 Murgheki besz z'eif u besz kuesuk
 Kih zi kundsisk bûdi û dih jek
 Guft merd szebuk bikun kâri
 Tâ ber âjed meger turâ bâri
 Ez men khodsa szed direm biszitân
 Murgh-râ zi âb tisnegi binisân
 Delû u hâbl inek u ceshî pur âb
 Âb dih murgh-râ szebuk bisitâb
 Merd guftâ kih bakht rûi nemûd
 Bih ez in kâr kh'od nesâjed bûd
 Bejek delû szir gerded murgh
 Szed direm mer merâ seved ânmurgh
 Delû bigirift u reft zî szer-i csâh
 Kh'od zi szirr-i felek nebûd âgâh
 Tâ pegâh-i zevâl âb kesîd.
 Murgh szîrî ez âb hies nedid
 Khaszteh sud merd u guft csituvân bûd
 Kih ten-i men der in 'enâ ferszûd
 Merd-râ merd guft kâj nâdân
 Intihân-i tû em men ez jezdân
 Tû mer in murghrâ ez csâh purâb
 Netuvâni z'âb dâd eszbâb
 Dih 'ejâl z'eit csûn dâri
 Tifl râ khîr khîr biguzârî
 Râziķem men tû der mijân szebeli
 Csirâ bâ fighân u bâ seghebi.
 Rev szûji khâneh bâz sev besitâb
 Kâr-i etfâl-i khurd-râ der jâb

Halála előtt, míg a *Szirát*-hidján innen van, nem lehet senki biztonságban lelki üdv felől. «Hallottad-e azt, hogy mikor *Hâmid Lefâf* a mekkai szentélyben a körüljárást végezte. Hirtelen összetalálkozott egy aggastyánnal, azzal, a kinek nem volt párja a világon.

Így szólítá őt meg az az öreg ember: Mondd meg, oh seikh, milyen a te állapotod, avagy a világ bűja szomorít-e téged?

Jól és békésen biztonságban vagyok év- és hónaphosszat, se baj az én szavam, így válaszolt *Hâmid* az öregnek.

Oh jaj, milyen vétkes szót mondtál, vágott közbe az agg. Mint a tudatlan, kábítottad el magadat. Akkor lesz jó az ember állapota, ha átmegy a keskeny *Szirát*-hídon. Te még nem mentél a *Sziráton* keresztül.

Hogy lehetne téged boldognak nevezni, oh te, a pusztaság vadja!

Csak miután az édenbe mentél, vetted ki részed az üdvösségből. Be nem jutva még a mennyországba és az üdv házába, hogyan lehet valaki boldog, ki el nem nyerte azt, a mire vágyott?

Ha ezzel a kettővel készen vagy. Csakis akkor vagy te az üdv birtokosa.»*)

Men kih rûzi dihem tuvânâjem
Râh-i erzâk ber tû bigusâjem.

Hadîkat 269. 1.

*) Ân senidi kih Hâmid Lefâf
Der herim-i herem esû kerd tevâf
Nâgehî bâz khurd bervej pîr
Ânkih der 'aszr-i kh'od nodâst nezîr.
Guft seikhâ bigûi tâ esûni
Jâ berends-i zemâneh mahzûni
Guft Hâmid szelâmet u khejr eszt
Lefz-i men szâl u mâh lâ zerr eszt
Guft vejhek szukhun khetâ gufti
Hemcsû nâdân bekh'od ber âsufti
Âdemî khejr ângehî dârod
Kih Szirât-i dekik biguzâred
Tû henûz ez Szirât neguzâstî
Khejr esûn bâsed ej ded-i destî
B'ad ez ân der bihist esûn reftî
Ez szelâmet-i tû behreh bigiriftî
Nasudeh der bihist u dâr-i szelâm

Mint valamennyi vallásos író, ócsárolja *Szenáji* a világot. «Egy szépen felöltözött rút, utálatos, büdös szájú, vén asszony a világ. Ne bolondítson el téged szép ruhája. Ne hallgass csábító, csalfa beszédére. Százezer embert vitt ő már olyant, mint te vagy a vízforráshoz. Szomjasan hozott vissza és nem törődött velök. A mint elhagytad őt s eltávolodtál ettől a rút vén asszonytól.

A mennyei hurikhoz szegődtél te akkor. Hogy egyesülhetne veled a mennyei huri? Hogyan férhetne meg a rút, vénnel a huri? Háromszor mondd ki a tőle való elválást, ha van eszed.

Mert ez az undok, vén asszony férjölő. Hogy lehetne egy pillanatra is jó hozzád a világ. Mikor, mint a platánfából, hirtelen tűz támad.

E világ üdítő itala mérege annak a más világnak. Az agy nedvessége a lábnak a veszedelme (a részségre látszik czélozni).

Mig tied a világ, nem a tied addig a huri.» *)

A szerelmes, természetesen az isteni szerelem rajongója, csak addig győz le minden akadályt, míg magánkívüli állapotban van. Ennek a magyarázatára a következő elbeszélést hozza fel *Szenáji*:

«Úgy olvastam, hogy volt Bagdádban egy ember, ki kiadta a szívét a kezéből (azaz szerelmes lett). Igaz volt az az ember a szerelem útján. Hirtelen beleszeretett egy nőbe. A Tigris folyam volt

Csûn szelâmet buved nejâfteh kâm

Csûn ez in her dû fârigh âi tû

Ângehi khejrâ bisâi tû.

Hadîkat 272. l.

*)

Szed hezarân esû tû bâb burd

Tisneh bâz âvurd u gham nekhûrd

Csûn ez in gendeh pîr gesti dûr

Deszt-i pejmân bidâdi ez pej hûr

Hur bâtû csigûneh perdâzed

Hur bâ gendeh pîr esûn szâzed

Szeh telâkes dih âret hies hus eszt

Zânkih in gendeh pîr sûi kus eszt

Csûn seved dahr bâtû jekdem khos

Csûn dsched nâgeh ez csenâr âtis

Nûs-i îndsâ zehir-i ândsâ'iszt

Ter-i meghz âfet i pâiszt

Tâ buved dunjaet nebâsed hûr

Hadîkat 273. l.

köztük a válaszfal. A nőnek a kerkhi Tigris vize szolgált fátyolul. (Kerkh egyik külváros Bagdádban.)

Minden éjjel ez az ember, a szerelmi tűztől hevitve szívében, a Tigris folyó felé irányozta lépteit. Átkelve, a nőnek házába ment. Eszébe sem jutott neki saját lelkére és testére gondolni. Erőt vett rajta a forró szerelem s nagy merészen hozzálátott az úszáshoz.

Volt annak a holdhoz hasonló arcúnak orcáján egy barna anyajegy. Mikor az a fekete folt szemébe ötlött a férfinak, kérdezte a nőtől: micsoda ez a folt, oh te holdarcú? Mondd el nekem ennek a jegynek mineműségét?

Az asszony így szólt erre: Ma ne menj te a vízre, gondold életed fentartására. Anyajegy ez a folt az én képemen. Valószínűleg kialvóban van már szerelmednek a lángja. Hogy megtudtad látni a foltot arczomon; te, ki tudod, hogy milyen szép vagyok. Nem hallgatott rá a férfi és merészkedéssel saját vérének lett a kiontója.

Alámerült és kiadta lelkét a hullámok közt. Teste és lelke beleveszett a folyóba.

Míg ittas volt a szerelemtől a férfi. Addig minden veszélyen keresztül tudott gázolni. De a mint kijózanodott a szerelmi részegségből. Drága lelkével kellett adóznia.»*)

*) Īncsenin kh'āndeh om kih der Baghdād
 Būd merdī u dīl zi deszt bīdād
 Der reh-i 'īsk merd sud šzādīk
 Nāgahān gest ber zenī 'āsīk
 Būd nahr ul ma'ālī īnrā bāb
 Zen zi Kerkh āb-i Dedsleh gest hidsāb
 Her seb īn merd z'ātīs-i dīl-i kh'īs
 Rāh-i Dedsleh szebuk girifti pīs
 'Ebreh kerdī sudī bekhāneh-i zen
 Bikheber gesteh vej zi dsān u zi ten
 Ātis-i 'īsk kerdeh vejrá peszt
 Vez vekāhet szibāheh kerd bedeszt
 Būd khālī ber ān rukhān esū māj
 Merd der khāl-i zen esū kerd nigāh
 Guft kāīn khāl esīszt ej mōhrūī
 Bā men ehvāl-i khāl-i kh'īs bigūī
 Zen bedū guft kāmseb ender āb
 Menisīn dsān-i kh'od szebuk derjāb
 Khāl ber rūjem eszt māder zād
 Ātis-i tū meger serer binihād

A forró szerelem mellett tudomány és észre is van szüksége a hívőnek. «Elme és tudással erősítsd meg a hitnek a kezét. Mit futkossz égett lábú kutya módra!

Nem csak egy héjad van neked, mint a fokhagymának. Veres hagymaként van rajtad héjréteged (szójáték a berg a m. levél, hatalom, tehetség szóval).

Még a kútban van a te Józsefed. Nem nyerte az még el a magas állást és a koronát. Napot nem látva, hogy lehessen ő hold?

Szolga nem léve, hogy lehessen az király? (József ismeretes történetére czéloz). Remény és félelem a jó és a rossznak az oka. A föld és naptól van a nap és az éjjel. Nincs azon a világon (t. i. a más világon) se jó, se rossz; nem lesz ott föld, nap és csillagok.

Légy te rabszolga és tölj szolgaságot, hogy megtudjad, hogy miként lehetsz király. Te még nem vagy olyan, hogy kinézésedet ne szégyenlené a hit és a bölcsesség.

Minden, a mi kezdetben lealázás és szenvedéssel jár, később felmagasztalás és gazdagság gyümölcsét termi.»*)

Tá bididi tû khâl ber rukh-i men.
 Âgehi zin dsemâl ferrukh-i men.
 Merd nesenid u sud be Dedsleh derûn
 Betehevur birikht khod-râ khûn
 Gharkeh sud u bidâd dsân der âb
 Gest dsân u tenes der âb kherâb.
 Merd tâ bûd mândeh ender sukr
 Bûd râh-i szelâmet ender sukr
 Csûn zi meszt-i 'isk sud bidâr
 Kerd dsân-i 'aziz der szer-i kâr

Madîkat 295. l.

*) Deszt-i din kun b'ilm u 'akl kevi
 Csûn szeg pâ-jî szûkhteh csih devi
 Tû neh-i hemcsû szîr der jek pûszt
 Berg-i tû csûn pijâz tû ber tûszt
 Jûszuf-i tû henûz der csâh eszt
 Kis neh hengâm afszer u dsâh eszt
 Mîhr nâdideh mâh kej seved û
 Bendeh nâ bûdeh sâh kej buved û
 Bed u nik zi bîm u umîd eszt
 Seb u rûz zi khâk u khûrsid eszt
 Bed u nik der ân dsihân nebuved
 Khâk u khûrsid u âkhterân nebuved.
 Bendeh sev tâ demi zebûn bâsi

A túlvilági mennyei szerelem birtokosának felesleges a számító ész. «Meglátott egy szerelmest egy közönyös rideg ember. A mint az haldokolva boldogan mosolygott, nevetett.

Végre is haldoklaskor mi ez a nevetés és derűtség, így szólt hozzá a józan ember.

A szerelmes így válaszolt: midőn felemelik a fátylukat a szépek, ilyen módon halnak meg előttük imádóik.

Nincs a szerelemnek útmutatója és útja. Azon a pályán nincsen sem fej, sem főveg. A szeretett lény iránti szerelem nem a szabad választás s nem a szabad akarat dolga. Nem olyan viszony az, mint te gondolod.

Senki sem ismeri a szerelem mibenlétét. Nem minden szív alkalmas annak befogadására (vagy nem minden szívnek hazája a kebel).

Ha jól megnézed, nem szenvedhet kétséget, hogy a kilencz égen túl van a szerelem útja.

Az előtt mutatja magát csak jó és rossz színben a hit és a hitetlenség. A ki a hitnek csak a külalakját látja és a szívnek csupán burokját. A lelkek házából való a szerelem pénze. Nem a személyek, az alakok és a testekéből.»*)

Tâ bidâni kih sâh csûn bâsi
Tû henûz âncsenân neh i kiz reng
Ez tû dîn u khired nedâred neng
Her csih zi âghâz zill u rends buved
'Âkibet bâz 'izz u gends buved.

Hadîkat 295—6. l.

- *) 'Âsik irâ jeki fuszurdeh bidid.
Kih hemi murd u khôs hemi khendîd
Guft kâkhir bevaqt-i dsân dâden
Csiszt in khendeh u khôs isztâden.
Guft khûbân csû perdeh ber girend
'Âsikân pisisân csenin mirend.
'Isk-râ râhnumâ i u reh nebuved
Der târiket szer u kuleh nebuved
'Isk-i ma'sûk ikhtijâri niszt
'Âkd zânszân kih tû sumârî niszt
'Iskrâ keszi vudsûd nesinâszed
Her dilirâ veţen neh ber bâsed
Ger nikû binigeri neh dsâji sekkeszt
Iskrâ reh varâ-ji nuh felek eszt.

Több helyen polemizál *Szenâji* azokkal, kik anyagiásan fogják fel a más világi boldogság gyönyöreit.

A férfiak szerelme a lelki szükségből ered. De a te vonzalmad a kenyér és a hagyma felé irányul csak ('isk-i tû heszt szû-jî nân u pijâz). Egy lusta így szólt: azért álldogálok kapuja előtt (t. i. az Istennek), mert jó eltartással kecsegtet. A feltámadás napján a kövér tyúk és a hizott báránnyra tartsz te számot. Vele egyesülni, találkozni akarnak az igazak. Te pedig csak enni valót kérsz tőle az ítélet napján.

Ha nem lenne neked megigérve az eszem-iszom a paradicsomban, bizony nem tennél te eleget az imát rendelő parancsnak.»*)

Rendkívül nagy önérettel szól saját művéről, a *Hadîkât*ról s annak szépségeiről *Szenâji*, egy minden széppel, jóval teli városhoz hasonlítva azt. «Addig, míg én felépítettem ezt a várost, hozzá hasonlót senki sem látott a világon.

Olyan tiszták magas házai a képmutatás, kivánság és szemtelen tolakodástól, mint a próféta nemzetsége. Földjét az ég boltozata képezi. Az angyalok szárnyai és tollaiból áll ott a szőnyeg. Az éden udvara az ő tere. Olyan színpompával tündöklök, mint a paradicsom kertje. Külseje úgy veszi ki magát, mint a mosusz illatú haj. Belseje tavasz módra nevető arczú.

Egyik téglája arany, a másik ékszer-drágakő. Mosuszból az egyik folyója, ambrából a másik. Minden egyes faága egy világértelem. Minden fűszála a paradicsomi fa egy-egy ága.

Folyik ott a méz és a bor. Édes vize a lélek üdítő itala. A szívkereső arcza számára minden folyamában a lelkek vize folyik.»**)

Szû-jî ân kufr u dîn zist u nikûszt
Kih zi dîn naqs bined zi dil pûszt
Naqd-i 'isk ez szerâji ervâl eszt
Neh ez eskhâsz u sekl u esbâl eszt

Hadîkât (Bombay 1859.), 292. l.

*) Mejlî tû heszt dsumleh szû-jî ta'âm.

Hadîkât 296—7. l.

**) Tâ binâ kerdeh em esenin sehri
Meszel-i in kesz nedideh der dehri
Khânehâs ez rijâ temê' u fuzûl
Pâk 'âlî esû khandân-i reszûl
Bûm-i û szâkhteh zi bâm-i felek
Vender û fers per u bâl-i melek

Noé prófétához hasonlítja magát költőnk egy helyen, hol mentegeti magát, hogy őt nem lehet hibáztatni, ha nincs is fogatja jóra buzdító intelmeinek. «Jöllehet, adott az Isten Noénak ezen a földön kilenczszázötven életévet.*) Nyilvánosan és titokban az Úr ígéjét hirdette a hitetleneknek minden időben. Nem hallgatott Noé szavára a nép. Senki sem hitt szavának.

Az alatt a hosszú, kilenczszáz évig tartó próféta élete alatt mindössze harminczkilenczen hallgattak a szavára.

A többiek mind a vízőzön áldozataivá lettek. Az én intelemem olyan, mint Noé prófétái fellépése. A lélek felfrissítője az én mondtásom. A ki azt meghallgatta, jó annak a dolga. Ahhoz, a ki nem hallgatott rá, mi közünk nekünk. Mi megmutattuk a jámborság és a menekülés útját.»**)

Szehn-i dsennet úrá sudeh mejdân
Hemcsû dsennet zi ni'met elvân
Zâhires hemcsû mûji mûskîn bûi
Bâfines esûn behâr khendeh rûl.
Khistî ez zer u khistî ez gûher
Dsûi ez musk u dsûi ez 'anber
Her nihâli dsihâni ez ma'ni
Her gijâhî nihâli ez tûba
'Aszl u mej der û revân gesteh
Âb i sirin ghiza-i dsân gesteh
Kerdel ez behr-i rûji dildsûi
Âb-i dsânhâ revân beher dsûi.

Hadîkat 308—9. l.

*) Másutt 1000 évesnek mondja, mint az egy előbbi verséből kitetszik.

**) Nûhrâ gercsilî 'umr dâd ilâh
Ender in khâk nuh szed u pendsâh
Kerd d'avet bâskâr u nihân
Kâfirân-râ beher zemân u âvân
Khalk nesenid hics da'vet-i Nûh
Hics kesz kaûli-û nedâst futûh.
Ender ân tûl-i 'umr nuh szed szâl
Szi u nuh ten ez û senid makâl
Vân diger kaum esûn zubân bigusâd
Khalkrâ dsumlegi betufân dâd
.
Da'vet-i men esû d'avet i Nûh eszt
Guftêh-i men terâvet-i rûh eszt

Egy másik helyen saját állapotáról emlékszik meg, hogy azelőtt ő is a birvagy rabja volt. «Az volt az én állapotom, hogy egyideig a kívánság ördöge hajtott engem ide-oda a világon.

Úgy keringtem a világ körül, mint a kört mérő czirkalom. Kivánságtól ösztönöztetve, kör módra forgottam körülötte. Megmutatta nekem bájaikat az elégedettség fejedelme. Eltiltott a vagyongyűjtéstől és a vágy lehetetlenségét bebizonyította.»*)

Ugyanebben a versben saját meggyőződéséből eredtnek mondja *Szenâji* «Az igazság kertjét». «Nem szószátyárság ez a munka. Lelkemet és szívemet téptem én ki megírásakor. Fonalat csináltam lelkem és testemből, hogy tüvel megáshassam ezt a bányát (a nehéz dolgot úgy fejezi ki a török és a perzsa, hogy tüvel kútat ásni.»**)

Szenâjinak nem volt könnyű a verselés, ezért használja itt a tüvelásás hasonlatát.

Bár soha sem téveszti szem elől főczelját, világi dolgokra nézve is üdvös tanácsokat osztogat *Szenâji*, így a fejedelem udvarában megforduló embereknek miheztartás végett ilyen utasítást ad:

«Ha valami titkot akarsz közölni a szultánokkal. Tudd meg, hogy annak úgy be kell tartani a kellő idejét, mint az előírt imának. Úgy vigyázz a rossz indulatú királyra. Mint szemmel tartja a

Her kih bisenid bekh bekh úrá bih
Vänkih nesenid khejr mără csih
Mâ nemûdim räh-i rusd u nedsât

Hadîkat 322. l.

- *) Hiszb-i hâl ânkih div-i az merâ
Dâst jek csend der guzâr merâ
Gird-i âfâk gesteh csûn pergâr
Gird-i gerdân zi hîrsz dâireh vâr.

Hadîkat 307. l.

- **) Herzeh nâvurdeh em men in tesznîf
Dsân u dil kendehe em der in tâlif
Riszmân kerdehe em ten u dsân râ
Tâ beszûzen bikendehe em kân râ.

Hadîkat 307. l.

V. ö. Ijne ile kuju kazmak tüvel âsni kútat, borzasztó munkát végezni. A kitartó emberről mondja a török: Ijne ile kuju kazar, tüvel ás kútat. Davies *Osmanli Proverbs and Quaint Sayings* (London 1897.), 79. l., *Bálint G.: Török nyelvtan* (Budapest 1875.), 269. l.

rút asszony szép férjét. Ha felemel téged a király, légy alázatos. Ha uraz téged, légy neki engedelmes szolgája».*)

A fejedelmek balsorsának az igazságtalanul kiontott vér az oka; ezt *Szenâji* az egész keleten példabeszédszerű történetével a Barmekidáknak illusztrálja.

«Mikor hanyatlásnak indult Harûn ar-Rasid uralma. Igaz ok nélkül ontotta akkor a nép vérét. Olyan igazságtalanságot követett el *Barmak* családjával szemben.

Hogy olyasmire senki sem tud visszaemlékezni. Mikor megölette az ártatlan *Jahja*át. Rossz fordulatot vett akkor szerencséje a khalifának. Volt egy öreg anyja a szerencsétlen *Jahjának*, ki gyöngé agglétére meg volt fosztva svíve gyönyörűségétől. Bús-komorrrá tette őt balsorsa. Keserű méreggá vált minden életöröme. Harûnnak elmondtak mindent, elbeszélték neki a megszorított anya állapotát. Hogy egyre téged átkoz és birodalmad romlásáért imádkozik.

Békítsd ki őt még jókor és kérj bocsánatot bűnödért az öreg asszonytól. Titokban meglátogatta az agg nőt egy éjjel Harûn és bocsánatot kért tőle.

Megajándékozta őt sok gyöngy- és ékkövel, mert ilyen úton remélt célt érhetni.

Így szólt hozzá: a végzet akarta azt, a mi történt, oh anyám. A sors által okozott bajon töprengni, mit használ neked!

Légy ezután okos s feledkezz meg az én átkozásomról. Ha nem maradt is meg *Jahja* és baj érte őt. Ezentúl én leszek a te fiad. Én helyettesítem őt nálad, hagyj fel tehát a bosszú, gyűlölet és a rossz kívánságokkal.

Ilyen szókra fakadt akkor az öreg anyja: Oh király, magad beláthatod, hogy nem tehetek egyebet, mint hogy őt siratom.

Ha te azt a veszteséget kipótolhatnád s őt helyettesíthetnéd, tökéletesen azonosnak kellene vele lenned, holott te csak jelességre

*) Bâ szelâtin csû guft kh'âhi râz
Vekt-i ânrâ bidân csû vekt-i nemâz
Kun murâ 'ât sâh-i bedkhûrâ
Csûn zen-i zist sûi nikû-râ
Seh csû berdâredet figendeh bâs
Csû turâ kh'odsa kh'âned bende es bâs

Hadiikat 361. l.

vagy az. Még azzal a nagy voltoddal is, a mire te szert tettél, nem foglalhatod te el az ő helyét a szívemben.

Mivel őt nem lehet onnét eltávolítani, hogy lehetne bűtől ment az édes anyja! Azért, hogy te magas rangú és hatalmas vagy, nem kívánlak én téged fiamnak.»*)

Szörnyű megvetéssel így jellemzi a fűzfa-poétákat, kik csak a nagyok adományaiért esengnek: «Egy csoport érdemetlen versszóró. Kik a versfaragásra adták magokat. Szívük és testük ostoba, együgyű és romlott. Kedélyök és verselésök beteg és terméketlen. Olyan piros, szép az arcuk, mint a veres hagyma. De ha közelebből megnézed, csupa héjból áll az. Kutjának jól neveltek ők, de embernek durvák. Látni való van, de enni való nincs náluk.

*) Csûn tebeh sud khilâfet-i Hârûn
Rikht mer khalk-râ benâhak k khûn
Kerd ber âl-i Bernek ân bidâd
Kih keszi zân şifet nedâred jâd
Jahja bigûnah-râ esû bikust
Gest ber vej zemâneh tund u durust
Mâderi dâst Jahja mazlûm
Pir u 'âdsiz zi kâm-i dil mahrûn
Dsuft-i enduh gesteh ez bed-i dahr
'Eis sîrin berû sud esun zehr
Bâz guftend hâl Hârûn-râ
'Erzeh kerdend hâl-i mahzûnrâ
Kih du'â-i bedet hemî gûjed
Milketet râ zevâl mîdsûjed
Dili-û khûs kun vez 'akd i pegâh
Bâz kh'âh ez 'adsûzeh 'uzr-i gunâh.
Reft Harûn sebi zi khalk nihân
Ber gusâdeh zi 'uzr-i dsurm zebân
Durr u gûher beszi bedû bakhsid
Râh-i szâmân-i kâr-i kh'od ân did
Guftes ej mâder ân kazâi bûd
Csûn kazâ reft zârî-tû csih szûd
Ba'd ez in kârhâ bâ hus kun
Ez du'â-i bedem ferâmûs kun
Gercsih Jahja nemând u jâft guzend
Men turâ zin szipesz buvem ferzend
Men bedsâ-ji vejem tû dil khûsdâr
Hişk u kin u du'â-i bed biguzâr

Hadîkat (Bombay 1859.), 362. l.

Mióta szólásra mozgatták nyelvöket.

Megszerették a siketséget az észszel. Lelkők olyan, mint a részeg, borral teli agyveleje. Olyan együgyű a szívök, mint a versök. Rútak cselekedeteik, mint költeményeik értelme. Oly nehézkesek hasonlataik, mint a lelkők. Háboruságnak egészség nevet adva. Dúl-t zúl-ra rimelve (a perzsa prosodia egyik sarkalatos szabálya tiltja ezt). Arczuk az emberekéhez hasonló, tetteik azonban a Nesznászokéhoz. *) Nem téve különbséget a szerencsétlenség és az ajándék között (nehezen fordítható szójáték az arab miñnet baj és minhet adomány szóval). Mindnyájan rászorulnak a daróc (kírbász) öltönyre. Olyan gyógyíthatlan az elméjük, mint a süketnek született ember füle.

Belsejökben nincsen tudomány, azért egy lett nekik a szűz leány és a terhes asszony. Igen örülhet a világ ága és gyökere, hogy ilyen költők lépnek a nagyok elé.

Úgy elfoglalják az emberek házait, mint az egerek. Úgy fut előlük a közönség, mint a felvert vadállat. Macska alakuk, de egér cselekedetűek. Azért foglalják el az emberek lakását. Macska módra falatra éheznek. Egérként pusztítják a feltálatlalt enni valókat. Gonoszak és alázatos hízogók, mint a macska. Elszívelik egy darab bőröcskéért a pofont. Vakmerően lopnak, mint a macska. **)

*) Nesznász az ördögök vagy mesés lények egy neme, csak egy lábuk és csak egy karjuk van, afféle félemberek. Kazviní szerint a démonok és emberek egyesülésének eredményei. *Kosmographie* ed. *Wüstenfeld* (Göttinga 1849.), I. *Die Wunder der Schöpfung* 371. l.

**) Jek remeh násaján s'ir perás
 Khisten kerdeh ender s'ir terás
 Káleb u kalbsán szelim u le'im
 Khâtir u nezmsán szakim u 'akim
 Rúisán csün pijáz la'l u nikûszt
 Lâk csün binigeri bûd hemeh pûszt
 Diden-i heszt u khûrdeni neh mudâm
 Csün szeg pakhtehend u merdum khâm
 Tâ zebân der szukhen dseri kerdend
 'Aql-râ 'âsik-i kerî kerdend
 Dsânsân hemcsû meghz pur bâdeh
 Dilsân hemcsû nezmsân szâdeh.
 Fîlsân zist csün 'ibâretsân
 Dsângirân hemcsû iszti 'âretsân
 Fitneh-râ nâm-i 'âfjet kerdeh

Különösen haragudhatott *Szenáji* egy *Tálegáni* nevű költőre, kiről, fájdalom, nem tudunk semmit. Egy szörnyen epés szatyrában, mely éppen nem illik a szent *Hadīkat* keretébe, borzasztó mocskos szájjal, egy nagy sejkhez nem igen illő modorban gyalázza őt. «És ez a másik egy hazug költő. Kinek egy szava sem igaz. Olyan a verse, mint a veres hagyma (ez úgy látszik, kedvencz hasonlata a nagy sejknek), bár elég jól hangzik. De ha kifejtéd, látod, hogy csupa héj. Tudománya pokol módra elégeti a józanész alakját.

Hideg szavától elfagy a fül. Olyan födetlen fejű a szava, mint a teste. Olyan rút az értelme szavának, mint a milyen feslett életű a felesége» (az eredetit szelidítve kihagyásokkal).*)

Dál bâ zál kâfjet kerdeh
 Ferķ nâ kerdeh miḡnet ez minḡhet
 ‘Aḡl zisân bidâsteh ‘adet
 Rûi esû nâsz u f’îl esûn nesznâsz
 Hemeh muhtâds-i dsâmeh-i kirbâsz
 Hûs sân der dsihân bi ferjâd
 Bâz esûn gûs-i ker mâder zâd.
 Ez derûn dsâhileszt ‘âlimsân
 Zân jekî gest bîkr u hâmlsân
 Szakht sâd eszt sâkh u bîkh-i dsihân
 Ez esenîn sâ’îrân pîs-i mihân
 Khâneh-i merdumân girifteḡ esû mûs
 Khalk ez isân remendeh hemcsû vulḡûs
 Gurbeh seklend u mûs tâ szîrend
 Khâneh-i merdumân ez ân girend.
 Hemcsû gurbeh beluḡmeh-i muḡtâds
 Kerdeh esûn mûs szufrehâ târâds
 Hemcsû gurbeh leim u kh’ârî dûszt
 Khurdeh szejl-i zi behr-i pâreh-i pûszt
 Der rubûden beszân gurbeh i sûkh.

Hadīkat 414—5. l.

*) Vin diger heszt sâ’îr bedurugh
 Kih nedâred hedigzes ics furûgh
 Csûn pijâzeszt nezmes ârcsih nikûszt
 Tâ bepâjân esû binigerî hemeh pûszt
 Dil u dsân tireh hemcsû tûdeh-i derd
 Dehen u kûn jekî esû muhreh i nerd
 Huner-i û sz’eir-i szûret-i hûs
 Szukhenes zemherîr-i sehreh-i gûs

A rossz orvosokat, kik sok embert a sírba küldenek, így gúnyolja *Szenâji* a *Hadiķat* vége felé, hol a dicséretet a gúnyolódás váltja fel. «Hallottuk ennek az ötvennek (t. i. az előbbi énekben elmondta, hogy ötvenféle betegség gyötri az emberiséget) a mibenlétét.*)

Rövidre kell most szabni a beszédet. Az összes orvosok így állapították meg ezeknek a betegségeknek a symptomáit. Így tették azt papírra. Olyanok a mai orvosok, ha te kérdezed, hogy Istene-re mondom, ha ezer közt akad egy, a ki tud valamit és könyvet olvas. Mind a nagy tudatlanságban sinylenek. Mind a sírdomb és a sír sepergetői. Százezreit a betegeknek ölik meg évenként. Mindannyian Azra'íl, a halál angyalának jó barátai. Ők a gyilkosok és az egész nép az ő áldozatuk. Jaj annak az embernek, a ki erre a vak, segíteni nem tudó népségre rászorul!

Oh Uram Isten, szabadítsd meg irgalomból a közönséget az ilyen orvosoktól!

Mert egész világ pusztult már el ő miattok, a nép lelkével tanuskodik rossz mivoltukról.»**)

Khîreh râi zi tîreh râi bih
Bi zebâni zi zsâzskhâi bih
Szukhenes szer berehneh hemcsû tenes
Ma'ries kûnderideh hemcsû zenes.

Hadiķat 415—16. l.

*) A hadd szót a betegség diagnózisának jelölésére használja *Szenâji*:

Hadd-i kulends heszt derdi szakht
Der derûn-i sikem csû binihed rakht

A kolika symptomája az erős fájás a gyomor belsejében, mikor azt megkapja valaki. *Hadiķat* 437. l.

**) *În senidim hadd-i in pendsâh*
Kerd bâjed kenûn szukhen kûtâh
Hukemâ dsumleh hadd-i in emrâz
În nihâdend ber szevâd u bejâz
Ez etibbâ-i 'am in ejjâm
Ger bipurszi ez in hemeh jek nâm
Bekhudâ âr sinâszed u dâned
Der hezârân kitâb ber kh'âned
Hemeh ez dsehl pur ser u sûrend
Hemeh kennâsz-i âkemeh u gûrend
Szed hezârân merîzrâ her szâl
Bikusend ez kifâjet-i ef'âl

Az ügyetlen orvosok kigúnyolása után az asztrológusokat támadja meg *Szenâji*, ki mint azt már láttuk, nem sokra becsülte az ő korában annyira kedvelt csillagjóslás művészetét. «Ezek, a kik a csillagokból jövendőlnék (szó szerint a törvények, határozatok emberei, itt a csillagjósok véleményadásait érti a törvények kifejezés alatt).

A jövendőlés és sors előre megmondásában csak saját előnyüket tartják szem előtt. Beszélnek a csillagok forgásáról. Éven és hónapon át a szerencse és balsors előjeleinek kimutatásával foglalkoznak. Mind az égbolt és a csillagok kémei. De azért csak a földi gyönyörökre vágynak.

Véleményadásukban csak saját nézetüket mondják mindannyian (azaz azt mondják, a mi nekik tetszik). Fejemre esküszöm, hogy ostobaságot fecsegnek össze. A csaló sötétség az ő kalauzuk. Kevesebbek a föld poránál, por legyen a fejükön. Nevét sem halották *Ptolemaeus*nak. Olyan hangosak és belül üresek ők, mint a dob. Mindnyájan a sötétség képmutató ámitásának a tanítványai.

Mind az ő hazugságát hirdetik».*)

Hemeh hesztend jár-i 'Azrá'il
Kâtîl isân u khalk dsumleh kâtîl
Vâj ânkesz kih heszt hâdsetmend
Becsenin kaûm kûr bi derdbend
Ej khudâvend ez esenin hukemâ
Khalkrâ kun befazt-i kh'is rehâ
Kih dsihân sud zi f'îlsân virân
Khalkrâ ezîn bedân bedsân burhân.

Hadîqat 437 - 38. l.

*) Bâz inhâ kih merd-i ekhâm end
Homêh der fâl u zedsr kh'od kâmend
Nefesz ez gerdis-i nudsûm zenend
Szâl u meh fâl sz'ad u sûm zenend.
Hemeh dsâszûsz-i nedsm u eflâkend
Homêh bâ mejl-i takhteh-i khâkend.
Hemeh der râh-i hukm kh'od râjend
Beszer-i men kih zsâzs mikhâjend
Zerk-i Bul-ghebesz eszt rehbersân
Kem zi khâkend khâk ber szersân
Nesenideh nâm-i Baṭlîmûsz
Pur fighân u mijân tehî esûn kûsz

Megemlékezve ifjúkori udvari költői mivoltáról, a *Hadikat* utolsó fejezetében az uralkodót és számos előkelő egyént egekig magasztal. Még a fejedelem környezetét képező török ghulámok (aféle janicsárok) és a néger háremőrökről sem feledkezik meg.

Érdekes, hogy az udvari tudósok és hivatalnokokkal egy versben éneкли meg őket. «Tudósaid, kik olyan hatalmas éles nyelvű szónokok, mint a kard.

Hivatalnokaid úgy beadják a derekukat, mint a lándzsa. Aztán ezek a felövezett szolgálatkészek, kik állandóan udvarodnál tartózkodnak. Ők hódították meg számodra az egész birodalmadat.

Jöllehet, mindig bosszúálló, heves vérű daliák, de csak az igaz hitérti buzgalom hevíti keblöket. Senkinek sem ütik le harag és bosszúból a fejét. Mint Ali, csak a hit javáért hadakoznak ők. Két eszközük ad nekik Ali módjára bátorságot; az egyik a szentírás könyve, a másik a kard pengéje.

Nincs semmi hazugság a beszédükben. Nincs a szent hagyomány és a vasnál egyéb eszközük. Mivel a más világra számítanak. Azért elégszenek meg azzal a kettővel abból a világból.

Mikor a királytól az imaházba sietnek, Tañri Tañri-t (törökül a. m. Isten) mondanak. Két dolognál sehol sincs nekik egyéb tenni valójuk. Ez a kettő: az isteni tisztelet és a király szolgálata.

Talpuktól szívük mélyéig százezreket számlál a testük, de csak egy a szívük. Karddal, lándzsa és dárdával felfegyverkezve, mindnyájan szolgálatkészén állnak.

Pohárral kezükben olyanok, mint a Vénus-csillag. Szablyával kezükben pedig úgy néznek ki, mint a nap.

Lakománál olyanok, mint a nap és a hold. Harczban meg, mint a dühös him oroszlán. Azok a négerek, kik a te őrzőid. Dicsőségesen a te egedben élnek. Ha feketék is és haragosak. Azért ők a birodalom és a hit rendben tartására gondolnak.

Olyan teli szívvel a mellük mindannyinak, mint a gránátalmának. Termetük olyan magas, erőteljes, mint a platánfa. Jót hoznak a jó barátira, vést az ellenségre. Az ellenségnek kőkemények, a jó barátinak viaszlagyságúak.

Hemeh sâgird-i zerk-i bul ghebesz

Hemeh ez zerk-i û zenend nefesz.

Hadikat 438. l.

A jó barátoknak jót jelentenek ők. De mindig bajt és romlást az ellenségeknek.

A birodalom és az igaz hit javára kell a hadsereg. Ilyenek ők és ilyenek kellenek.»*)

*) 'Âlimânet esû tigh esîreh zebân
 'Âmilânet esû nîzeh beszteh mijân
 Vin kemer besztegân kih ber der-i tû
 Bigusâdend dsumleh kisver-i tû
 Gercsih hemvâreh tund u kin dârend
 Tundî khû zi behr-i dîn dârend
 Gerden-i kesk bekhesin u kin nezenend
 Csûn 'Âli dsuz bâmr-i dîn nezenend
 Csûn 'Âli zin dû âlet end dilir
 Meszhef-i ser^c u szefheh-i semsir
 Niszt durûghrû der mekâlet sân
 Dsuz hedid u hedisz âletsân
 Csûn szer-i mulk-i dsâvidan dârend
 Zân dsihân in dûrâ bedân dârend.
 Geh zi seh szû-ji szidsdeh geh pûjend
 Tañri, tañri hemî gûjend
 Niszt sân dsuz dû kâr der hemeh gâh
 Khidmet i kerdigâr u khidmet i sâh
 Ez kef-i pâi tâ betârek-i dil.
 Szed hezârân tenend der jekdil
 Tighdârân esû nîzeh u esû szinân
 Hemeh ber dsesztel u bibesztel mijân
 Dsâm ber kef beszân Nâhid end
 Tigh der deszt hemcsû khûrsid end
 Begel-i bezm hemcsû semsz u kamer
 Begel-i rezin sir serzeh-i ner
 Zengijânî kih pâsbân-i tû end
 Ez tefâkhur ber âszimân-i tû end
 Ger szijâhend u gercsih kin dârend
 Râi zi nezm-i mulk u dîn dârend
 Hemeh ber purdilend hemcsû enâr
 Hemeh kadd berz pendseh hemcsû csenâr
 Ber dili jemen u ber 'adû sûm end
 Kheszem-râ szeng u dûszt râ mûmend.
 Dûsztânârá mubârek end befâl
 Dûsmeninârá hemiseh rends u vebâl
 Lesker ez behr-i mulk u dîn bâjed
 Încenin end u încenin bâjed.

Havîkât 380—81. l.

Saját élményeiből meríti az inspirációt, mikor a Rej városában dühöngött éhséget leírja. «Egykor nagy inség támadt Rej városában. Távol legyünk ettől a várostól és környékétől.

Olyan nagy lett ott a szorultság s a nyomoruság. Hogy ember-evő lett az ember, mint a farkas. Minden anya siránkozva sütötte meg szamarát és saját magzatát. Olyan megengedett dolognak tartotta akkoriban az emberi természet testvérenek a vérét, mint a tejet. Kevés döglött kutyát látott a szem abban a városban, melyet meg nem vásároltak az emberek.

Elejbém jött abban az állapotban egy jámbor néger. Nyomortól sarkalva, elszorult szívvel.

Így szólt: az ember eszi most az embert. Mondj te egy imát, mert én már mondtam.

Így szólek hozzá: az egyenes úton járj és ne sántikálj. Menj és hagyd el, a míg tart az inség. Hadd tudd meg, hogy a mulandóság házában.

Senki senkinek nincs semmi hasznára. Igazságot tégy, légy igaz, hagyj fel a hazudozással. Csinálj hajót és evezd a tengeren. Egy szemernyi igaz mindennél jobb, mert az úton (a mystikus útát érti). Oroszlánt fognak a leghitványabb rókák.» *)

- *) Kałti uftád vekti ender Rej
 Dûr ez in sehr vez nevâhî vej
 Âncsunân teng sud ber isân kâr
 Kâdemi sud esû gurg merdum kh'âr
 Kerd her mâderi hemi girjân
 Kher u ferzend-i kh'isrâ birjân
 Kerd ber kh'od hemi tîbâ-'î emir
 Khûn-i hemsîreh-râ helâl esû sir
 Ender ân sehr esesm-i szer kem did
 Szeg murdeh kih merdumân nekherid
 Ender in hâl 'ârif-i zengi
 Pisem âmed zi râh-i diltengi
 Guft merdum hemi khûred merdum
 Tû du'âi kun kih men kerdem
 Guftemes rászt rev mekun lengi
 Birev u biguzâr tâ buved tengi
 Tâ bidâni kih der szerâi u peszics
 Hicskesz niszt hicskeszrâ hics
 Szidk kun szidk mekhrekeh jeleh kun
 Száz kești bebahr der kheleh kun

Nagy megvetéssel szól, megfélelkezve saját előéletéről, azokról, kik a hozzájuk hasonló halandó embernek haszon fejében szolgálnak és uraik szeszélyeit türik. «Azok, a kik a közönség szolgálatának terhet viselik. Hónap- és évhosszat vígan, elégedetten teljesítik ezt a dolgot. Magukhoz hasonszörűnek zsarnokságához beleegyezésüket adják.

Megurazzák a bolondos hiúkat. Saját magokat öntudatosan porig alázzák (az eredetit szelidítve).

Éjjel-nappal a hitvány ember szolgálatában futkosnak. Kutya módra falatért kuncsorognak.

Ha eltüsszenti magát, mint az Isten előtt, leborul és két lábra állva szolgál neki.»*)

Irigyei, kik rossz szemmel nézték *Szenáji* nagy hírnevét és azt a nagy tiszteletet, melylyel őt a fejedelem kitüntette.

A *Hadik*ban foglalt tanok orthodox mivoltát kétségbevonva, *Szenáji* ellen kezdték felbujtogatni a vakbuzgó mohamedánokat.

Hatalmas fegyvert adott kezökbe a többé-kevésbbé eretnek színezetű szufi-doctrina, mely az «Igazság kertje» alapeszméjét képezi.

Szorultságában egy baghdadi jó barátjához, az istenfélő *Burhân ed-Dîn Abul-hasszan Ali*hoz, ki *Birjânger* név alatt volt ismeretes, fordult a költő; elküldve neki a *Hadik*at eredeti kéziratát, hogy mondjon baghdadi imám létére fetvát a művéről.

Zerreh-i szidk bih ender räh
Sirgirend kemterin-i rúbáh.

*Hadik*at 429 -30. l.

- *) Vänkeszâni kih bár-i khalk kesend
Zân 'emel szâl u mäh sâd u khüsend
Szâl u mäh ez berâji nik u bedi
Sudeh râzi bedsevr-i hemcsû kh'odi
Eblehirâ khudajegân kh'ânend
Ris-i kh'ud mirijend u midânend
Rûz u seb der rikâb-i szufleh devân
Hemcsû szeg kh'âsztâr lukmeh-i nân
Ver kuned 'atszeh mer úrá csû khudâi
Szidsdeh âred bâiszted bedû pâji

*Hadik*at (Bombay 1859.), 431. l.

Némelyek szerint még Baghdadban volt a kézirat, mikor *Szenáji* meghalt. *)

Küldeményét egy elaborált verssel kísérte *Szenáji*, melyben régi ismeretségükre hivatkozva, kéri fel véleményadásra jó barátját, ez a *Hadíkat* utolsó költeménye a bombayi kiadásban.

«Oh te, ki Musztafa hitének vezére vagy. Testvérek módjára tégy szolgálatot. Emlékezz csak vissza a régi jó baráti viszony kötelékére. S ne térj le a testvérekhez illő útról. Te vagy az igaz hit bizonyítéka (czélzás az imám nevének jelentésére).

Szabadíts meg engem ezektől a tudatlan gáncsolóktól.

Míg te Baghdadban élsz nagy tiszteletben, addig engem a szomorúság emészt. Nem mondod te azt, hogy segíték rajta. Rettegés és aggodalomban mulik el évem és hónapom. Ghaznin földjének a foglya vagyok én.

Mutasd ki végre, hogy jó testvér vagy. S vond félre a közötünk levő függönyöket.

Ámbár én mai napság minden hitvány ember rabja vagyok, de azért reménylem, hogy jobbra fordul majd a dolgom.

Meddig még te részedről ez a visszatartás és távolmaradás! Fejemre mondom, nem vagy te ebben hibátlan!

Jussanak eszedbe a régi dolgok. Ne feledkezz meg a só és a kenyér jogáról!

Ez a könyv, melyet én üdvös tanácsadásra összeállítottam. Olyan bájoló, szívrabló, mint a paradicsomi hűri szépség arcza.

Bár sok művet láttál te már. De ilyen munkát még nem láttál. A beavatottak szívének bizalmas barátja ennek a szava. Új, ízléses és nem rendszertelen. Mindent, a mit csak én tudtam az egyes tudományokból. Mindazt itt a közönség elé tárom. A mi csak a szent szövegben és a hagyományokban találtatik és nagy sejkhektől származik.

Mind össze van gyűjtve ebben a könyvben. Az ész gyülekezetének világító gyertyája ez. Ez az okosok számára a lelki táplálék. Beavatottaknak jobb ez a léleknél. Egy szava, tudd meg, fölér egy világgal.

Olyan ez, tudd meg azt, mint egy perzsa Korán. Mit mondjak

*) *Broune: A Catalogue of the Persian Manuscripts* (Cambridge 1896.), 296. l.

én, hisz te magad is jól tudod, hogy nem hoz reám szégyent, ha elolvasod.

Mert olyan ez a bölcsességnek, mint a rózsáról lengedező illattal terhes szellő.

Nem mint más munka, mely olyan, mint dob pergése. Olyan ez, mint a kitünőség és a hasznos tudás vasárnapja. A tudomány tere és az isteni egység világa.

Olyan, mint egy szép, szűz leány, szépségre és becsre az ég holdjához hasonló. Ékességre és díszre nézve olyan, mint a huri nyaka. Tartsd tőle távol, oh Uram, a prófán kezeket?*)

*) Ej tú berdín-i Musztafa szálár.
 Ber t̄arik-i biraderán kun kár
 ‘Ahd-i dirineh-rá bejád âver
 Vez t̄arîk-i birâderân meguzer
 Din-i haḡḡ-râ tûi burhân
 Mer merâ ez in ghafilhâ birchân
 Tû be-Baghdâd sâ n men nâsâd
 Khûd negtûi ûrâ reszem ferjâd.
 Szâl u meh tersznâk û enduhgin
 Gesteh mehbusz-i turbet i Ghaznin
 Mikun âkhir birâderi pis âr
 Vez mijân in hidsâbhâ ber dâr
 Gersih hesztem âszir-i her nâehl
 Csesm dârem kih kârem gerded szehl.
 Tâ kej in inkibâz vin dûri
 Beszer-i men kih tû neh ma’zûri
 ‘Ahdhâ-ji ḡadim-râ jâd âr
 Haḡḡ-i nân u nemek firû meguzâr
 În kitâbi kih kerdeh em der pend
 Csûn rukh-i hûr dilber u dilbend.
 Gersih biszjâr didel-i tâlif
 Hics didi berin szifet tosznif
 Unsz-i dilhâ-ji ‘ârifân szukhun
 Tâzeh u bâ mezeh neh bi szer u bun.
 Heresih dâniszteh em ez nev’i ‘ulûm
 Kerdeh em dsumleh khalkrâ ma’lûm
 Âncsih neṣṣ eszt vâncsih âkhhâr eszt
 Vez mesâikh herâncsih âḡzâr eszt
 Ender in nâmeḡ dsumlegi dsem ‘eszt
 Medslisz-i ‘aḡl-râ jeki sem’ eszt

 Uḡelâ-râ ghizâ-i dsân bâsed

Csak a tudatlanoknak nem tetszik ez a könyv s tudatlanság-ból gúnyt űznek belőle. De az, a ki szóismerő és bölcs, úgy tiszteli azt, mint a Koránt. Minden költő versét fölülmuló ékesszólók és remekeknek találja ezeket a verseket. A rejtett dolgokat tudó teremtető Isten a tanum, hogy ez a helyes út az én útam.»*)

Végül kéri barátját, hogy elolvassa művét, válaszában mondja el arról őszintén a véleményét. «Én költöttem ezt és neked megküldtem. Feltártam a tudományok kincstárának az ajtaját.

Ha tetszésedet megnyeri ez a mű. Biztonságban lesz akkor a véstől az én lelkem. Ha nem találod jónak ezt a könyvet.

Gondold meg, hogy nem láttad azt egészen.

Te tudod, hogy ez nem hiábavalóságokat tárgyal. Idd meg tehát hamar és dörzsölj port az ajkadhoz. Aggályos várakozás most az én sorsom. Hegyként nehezül a gond a keblemre.

Méltóztassál elolvasni ezt a költeményt. Válaszodban mutasd ki annak jó, rossz voltát. Többet nem háborgatlak én téged. Mutasd ezt be az összes előkelő és köznépnek. Mondván: ez Medsdűd hit-

Fuzelá-rá bih ez revân bâsed
Jek szukhen zin u 'álemi dânes
Hemcsû kûrân párszi dânes
.
Men csigûjem tû khûd nikû dâni
Kih negerdem khedsel csû ber kh'ânî.
Kih khired-râ neszim-i ûszt csû gul.
Neh csû dîger hedîsz bâng-i duhul.
Rûz-i bâzâr-i fazl u 'ilm i mufîd
'Erszeh-i 'ilm u 'âlem-i taûhîd
Hemcsû dûsîzeh dûkhteri zibâ
Be dsemâl u behâ csû mâh-i szemâ
Behûla u hûlel csû gerdên-i hûr
Deszt-i náehl dâr já rebb dûr

Hadîkat 492—93. 1.

- *) Dsâhilân dsumleh nâ peszend kunend.
Vez szer-i dsahl riskhend kunend.
Vânkih bâsed szukhen sinâsz u hekim
Hemcsû kûrân nihed ûrâ ta'zîm
Jâbed in bejthâ dsezl u feszih
Ber hemeh s'ir-i sâ'irân terdsîh
Khâlik ghaibdân guvâh-i meneszt
Kîn reh sâh râh râh-i meneszt.

U. o. 494. 1.

vallása. (Szenâji neve.) Mindent elmondtam, a mi mondani valóm volt. Mit mondanak majd erről a műről? Mely egészében fúratlan igaz gyöngye az oceánnak.

Befejezem az elbeszélést és imát mondok. Dicsérettel a te tetszésedet keresem.

Éjjel-nappal azt kívánom a Teremtőtől. Hogy czéljaidra nézve légy te győztes. Befejeződött ez a könyv a Dej hónapban. Az Azer havában vetettem meg neki az alapját. Ötszázhuszon-négyet írtak akkor. Ötszázhuszonötben készült az el.»*)

A *Hadîkat* hírve egészen elhomályosította *Szenâji* apróbb vallásos költeményeit. Úgy hogy ezek alig találtak olvasókra. Aránylag keveset másolták le azokat. *Ethé* csak egy codexet ismer, hol mind együtt találhatók *Szenâji* mesznevierei.**)

*) Guftem in u beret firisztâdem
 Der-i gonds-i 'ulûm bigusâdem
 Ger turâ in szukhen peszend âjed
 Dsân-i men imen ez guzend âjed
 Ver peszend-i tû nejâjed in guftâr
 Khûd nedidi bedsumleh jâd engâr
 Tû sinâszî kih nîszt hezl u muhâl
 Nûs kun zûd u khâk ber leb mâl
 Muntezer mândeh em der in endûh.
 Ez gham-i rûzgâr ber dil kûh.
 İn szukhen-râ mutâl'e et fermâi
 Nîk u bed der dsevâb bâz numâi.
 Nedihe bis ez in turâ teszdî'
 'Erzeh kun ber hemeh serif u vezî'
 Gûi in i'tikâd-i Medsdûd eszt
 Dsumleh ber guftem âncsih mekszüdeszt
 Tâ csih gûjend ber csenin gufteh
 Durr-i derjâszt dsumleh naszuftah
 Besz kunem kisszeh u du'â gûjem
 Mer turâ der szenâ rizâ dsûjem.
 Kh'âhem ez kerdigâr-i men seb û rûz
 Kih sevi ber murâdhâ pirûz
 Sud temâm in kitâb der meh-i Dej
 Kih der Âzer figendem in-râ pej
 Pânszed u biszt u csâr refteh zi 'am.
 Pânszed u biszt u pends gest temâm.

Hadîkat 494—5. 1.

**) Die alle zusammen nur in einer einzigen Handschrift sich fin-

Kiadva csak egy van a rövidebb mesznevik közül, ez a *Szair ul'ibâd ilalma'âd*, Isten szolgáinak vándor útja az örökkévalóságba, melyet a jeles perzsa tudós, *Riža Kulî Khân* tett közzé kivonatossan a *Medasma'ul fuszehâban*.

Ez a költemény, mely *Kunûz ur-rumuz* a. m. a titkok kincstárai czim alatt is ismeretes, a szufik mystikus útját rajzolja a legfőbb lény felé. A költő úgy adja elő a dolgot, mintha *Danteként* ő maga tenné meg ezt a túlvilági utazást.

Vergilius szerepét egy szentéletű aggastyán veszi át *Szenâjínál*.

«Egy kegyes, fényes arcú öreg ember (pir merdi letif u nûrânî), ki olyan volt, mint a pogányságban az igazhívő.» A költőt egészen elragadja az aggastyán tiszteletet parancsoló fenséges alakja. «Így szóltam hozzá: Oh te, az ilyen éjek világító mécse. Oh te, ki az eféle lázak gyógyító Messiása vagy.

Micsoda fenség, tökély és nagyság ez?

Minemű kegyesség, szépség és báj ez?

Olyan felséges királynak lába után sóvárog ez a föld, mint a milyen te vagy.

Hogyan lehetne a sötét kút (a bibliai József történetére czélzás) egy olyan holdnak a tartózkodó helye, a minő te vagy?*)

Az öreg ember a költő kérdésére elmondja, hogy ő a világész gyermeke. Csupa nélkülözés az ő sorsa e világon, mert a tisztátlan testtel van összekötve.

Hogy lehetne valaki ilyen eredetű létére egy istállóban a kutyával (bâ csenin aszl hem tavileh-i szeg).

Hogy tudhatná felfogni, megérteni egy Jézus jelentőségét a számár!

Mit tudja Dávid király zsoltárát méltányolni a siket ember!

den, nämlich 3346 des India Office. *Neupersische Litteratur, Grundr. d. Iran. Phil.* (Strassburg 1896.), II. 282. l.

*)
Guftem ej sem'i in csenin sebhâ
Vej keszihâ-ji in csenin tebhâ
În csih ferr u kemâl u válâiszt
În csih lutf u dsemâl u zibâiszt.
Gâh dsûjâl pâi csûn tû sehîszt
Csâh tîreh csih dsâ-ji csun tû mehîszt.

Medasma 'ul fuszehâ I. 264.

Porban heverő drága ékszer vagyok én az úton. A kút mélyében maradt József vagyok én. *)

A legfőbb lényhez való visszatérésre buzdítja az öreg ember, az ész képletes alakja a költőt. «A visszatérés helye felé kell fordulnod az arczoddal.

Mert ez az élet célja. Oh te, kinek szemében ez alatt a kék vár alatt (az eget érti) rózsacsokornak tetszett a töviscsomó. A régi város felé irányozd lépteid. Hadd a csontházat a kutyának.

Mit maradsz egy helyen a számmal! Hogy férsz meg egy zsákban a kutyával! Nem vagy számár, minek neked a szalma-kazal! Ha nem vagy kutya, mi szükséged a csontra? Növényből angyal lehetsz. A földről a mennybe juthatsz. Kapaszkodj a böles ruhaszegélyébe. Taposd lábbal az állatiasságot. Hagyj fel ezzel az álom és lakmározással. Útra kelve, lépj a vándorlók közé. Ezen a fáradtságos úton. Mint a strucz madárnak, nem lesz egyéb útra való eleség a tűznél.

Nem az a tűz az, mely ellankaszt. Olyan tűz az, a mitől származik az élet forrásának a vize. Barátod leszek, ha te el vagy határozva az útra.

Segítlek, ha kitartó vagy. Kapaszkodj az én ágamra, hogy gyümölcs lehess. Az én lábamba fogódzkodj, hogy fej lehess. Azon az ágon kitünőség leszel.

Ebbe a lábba kapaszkodva, kinyilik a szemed. Szabadítsd meg tenmagadat és engemet egy csomó vad- és szelid állat gondjától.

Mivel láttam, hogy nem csalóval van dolgom. Saját fejemből csináltam hordszéket neki. Én kígyó módra farkamból csinállok lábat (a kígyó tekergő járására czéloz).

Te neked nincs két szemed, mint a skorpiónak (sic). Vállam lett az ő Borakja. (Mohammed mesés paripája, melyen a mennybe ment.) Lelkemből csináltam neki lakhelyet. Mind a ketten útnak indultunk. Ő szemem lett, én lába lettem neki. **)

*) Kadr-i 'Isza kudsâ sinâszed kher
Lehn-i Dâûd csih dâned ker
Gûherem der ghubâr-i reh mândeh
Juszufem der nisib-i cseh mândeh.

Medsma 'ul fuszehi I. 264. 1.

**) Rûi szû-ji ma'âd bâjed tâft

Az első nap a földelem országába érnek a zarándokok, mely minden állati test alapanyagát képezi *Szenâji* szerint.

«Én neki paripája, ő nekem benső barátom. Én és ő olyanok voltunk, mint a czethal és Jónás.

Az első napon, mikor útnak indultunk. Egy földrakásra bukkantunk. Olyan sötét színű volt az, mint a négerek arcza.

Olyan szűk volt a térsége, mint a törökök szeme. Egy földhalom, melynek rossz volt a levegője. Felerészben víz, felerészben

Kâin ma'âniez ma'âs kh'âhi jáft
 Ej turâ zir in kebûdi hiszâr
 Deszteh-i gul numûdeh beszteh-i khâr
 Szû-ji sehr-i kadim kedem biguzâr
 Khâneh-i usztukh'ân beszeg biszipâr
 Bâ kheri der medsâl csûn bâsi
 Bâ szegi der dsuvâl csûn bâsi
 Kher neh-i kâhdân csih kh'âhi kerd
 Szeg noh-i usztukhân csih kh'âhi kerd.
 Ez nebâti melek tevâni sud.
 Vez zemin ber felek tevâni sud.
 Cseng der dâmen-i lekimi zen
 Pâi ber kuvvet-i behimi zen
 Deszt ez in kh'âb u khûrd kuteh kun.
 Gâm der nih hedisz der reh kun.
 Tûseh-i tû der in reh-i nâkhûs
 Csûn suturmurgh niszt dsuz âtis.
 Âtis ni kih nâtevâni ez úszt
 Âtis kâb zindegânî ez úszt
 Jâr bâsem csû râi dâri tû
 Deszt girem csih pâi dâri tû
 Sâkh-i men gir tâ beri gerdi
 Pâ-ji men gir tâ szeri gerdi
 Hem bedânsâkh szer firâz sevi
 Hem bedin pâji csesm bâz sevi
 Zi gham-i musti behimeh u ded-râ
 Vâ rehâ hemi merâ u hem kh'od-râ
 Csû nedidem berâh-i zerķ kh'odes
 Hûdedsi szâkhtem zi ferķ-i kh'odes
 Men biszâzem csû mâr pâi ez dum.
 Tû nedâri dû csesm csû gezs dum.
 Katif-i kh'od râ burâk-i û kerdem.
 Dsân-i kh'od viszâk-i û kerdem.

Medsma 'ul fuszeħâ I. 264. 1.

tűz volt az. Ide s tova futkosó farkasokat láttam én ott. Mindannyi vas szívé és vas arcú volt.

Olyan egerek voltak ott, mint a saját szülöttét megevő macska.

Mint a sertés, rondaságot evő volt a kígyója. Egyszer kutyát nyergelt ott meg az ördög. Máskor meg a skorpió lett ott a kígyónak az orvosa. Egy falka kutya pihent ott. Szájuk zsiros volt a döghús és a belektől.

Láttam, hogy a disznó volt feje, vezére annak a csapatnak. Keveset dolgozott, de sokat evett. Maguk csináltak maguknak ördögalakot. S aztán rettegve jajgattak az ördögtől félelmökben.

Szerelemből a lá alakjából a keresztnek csináltak szentélyt.» *)

Ugyanitt találják a hívő megtérésének legnagyobb akadályát, a vágy, a kívánság sárkánykígyóját. «Láttam azon a helyen (szó szerint abban a bányában) egy vipera-kígyót.

Egy feje, hét arca és négy szája volt neki. Minden lélegzetével, melyet szájából kieresztett. Mindenkit, a kit csak talált, menten lenyelt.

Így szólék: oh uram, mi ez a mérges kígyó?

Az így szólt: a halál fele dolgának a megtevője ez. Bizony karaván pusztító ez a sárkánykígyó.

*) Men ûrâ merkeb û merâ mu'nisz
 Men u û hemcsû mâhi u Jûnisz
 Rûz-i evvel ki rukh bereh dâdim.
 Bejekî khâk tûdeh uftâdim.
 Tîreh esûnrûi zengijân ez Zeng.
 Szûlhetes hemcsû esesm-i turkân teng.
 Khâkdânî hevâ-jî û nâkhûs
 Nîmî ez âb u nîmî ez âtis
 Gurg didem futâdeh der teg u pûi
 Hemeh âhen dil u hem âhen rûi
 Mûs esûn gurbekh tîfl kh'âr der û
 Mâr esû khûk szûfl kh'âr der û
 Geh der û div szeg szuvâr sudi
 Gâh gezsdu m tebib-i mâr sudi
 Ender û jek remeh-i szeg âszûdeh
 Leb zi murdâr u rûdeh endûdeh.
 Khûk didem ber ân guruh szâlâr
 'Emeles endek u khûres biszjâr
 Khûd bekhûd naqs i div mikerdend.

Ettől a kígyótól félve nem járnak ezen az úton. Ha nem lennék én te veled, erőt venne rajtad ez a szörnyeteg. Ha nem világitana te reád az én fényességem. Hét tagodat négy helyen adnád te át (czélzás a sárkány négy szájára) neki.

Het holdnak engedné akkor át te (a hét hold a sárkány hét arca) négy részedet. Kivenné akkor belőled a részét ez a vipera. De mivel te én velem vagy, egy cseppet se tarts tőle. Mert az én fényem féken tartja őt.

Egy pillantásom elveszi a mérgét. Így szólt és megmutatta neki az arcát. Alig hogy megpillantotta őt a vipera. Alázatosan, kutya módra földre lapult előtte.

S farkával kisöpörve utunkat, eltávozott.»*)

A legtöbb rossz indulat ördögi alakban jelenik meg a túlvilág felé zarándoklók előtt. Így a gyűlöletet démonok képviselik. «Mikor attól a földrakástól elfordultunk. Egy völgy tárult szemeink elé. Elég ördögöt láttam én ott. Nyakukon volt a szemük és szívük táján a nyelvük. Olyan üllő keménységű volt az arcuk, mint a ló szájpadrólása (vagy mint a paripa zablája, gum zablát is jelentvén).

Krokodil torok módra, fogakkal teli volt a szívük (sic). Kívül-

*)
 Áfa'í didem ender ān ma'den.
 Jekszer u heft rūi u csār dehon.
 Her demi kiz dehān ber āvurdi
 Her kirā jāfti firū khūrdi
 Guftem ej kh'odsa esiszt in āf'a .
 Guft in nīm kār bū jāhja
 Īnek in mār kārvān kh'ār eszt
 Rāh khāli ez bīm-i in mār eszt
 Bī men ār deszt jāfti ber tū
 Niz nūri netāfti ber tū
 Heft 'ezuvet becsār geh dādi
 Csār 'ezuvet beheft meh dādi
 Burdi in 'āf'a ez tū behreh-i kh'is
 Lik esūn bā menī ez ū mendis.
 Kih jeki nūri men bedū szedd-i ūszt
 Nezer-i men bedū zumurrud-i ūszt
 Īn biguft u betūdeh rukh binemūd
 Csūn mer ūrā bidid āfa zūd
 Csūn szegān pīsi ū bekhuft bikhuft
 Reh-i mārā bedum biruft u bireft

Medsma 'ul fussehā I. 265. l.

ről tetszetősek voltak, mint az árvák vagyona. De ha megpróbálta őket valaki, azt találta, hogy olyanok, mint az égető tűz (czélzás az ismeretes moszlim-tanra, mely szerint az árvák vagyona tűz módra égeti az azt eltulajdonító belsejét).

Olyan szilárdan álltak, mint a vas, meg a kőszikla. Vas- és kő módra tűz folyt ereikben. Gonosz, alattomos cselekedeteik miatt. Belül nyilat, kívül pedig védpajzsot mutattak.»*)

Az imént leírt völgyet elhagyva, a tengerhez érnek az utasok, mely úgy látszik, *Szenâji* szerint a földi világ határát képezte. «Aztán abban a pusztaságban dulduloskodva (Duldul Ali öszvérenek a neve), a tenger partjára értünk.

Én attól a nagy víztől félttemben szinte kiszáradtam, mikor láttam, hogy nedves az út.

Útitársam így szólt: hallgass egy szóra. Azután légy erős szívű és menj bele bátran. Ha egész Nilus lett is az útból, ne aggódj, mert veled van Mózes és az ő csodatevő botja.

Neked, mivel azt a rossz akaró ármánya úgy akarja, e három helyről három ördög az útitársad.

Verd lánczra ezt a három földi gonoszt, ha nem akarsz a mélységbe zuhanni. Ha az elmerüléstől ment akarsz lenni. Itt kell hagynod mind azt, a mi ide való.

Ha ettől hamarosan megtisztulsz. Hajó lesz neked akkor a lábad.»**)

*) Csûn ez ân tûdeh rukh bereh dâdim.
 Bejeki vâdi der uftâdim
 Div didim beszî der ân menzil
 Csesm ber gerden u zebân der dil.
 Rukh csû gâm-i szemend pur szindân
 Dil csû gâm-i niheng pur dendân
 Hemcsû mâl-i jetim birûn khûs
 Lik hengâm-i âzmûn âtis.
 Âhen u szeng her jeki bedireng
 Reg pur âtis beszân âhen u szeng.
 Bâ hemeh fîlsân zi bed guheri
 Ez derûn tîri zi birun sziperi.

Medsma 'ul fîsزهâ I. 265. l.

**) Bâz duldul kunân der ân széhrâ
 Bireszîdim ber leb-i derjâ.
 Men zi teri der ân muhib mekerr
 Khusk mândem csû râh didem ter

Közbeszöve a vészes Saturnus-csillagnak földhözi viszonyáról tudni valóra oktatja védenczét az öreg. Átkelve aztán a tengeren, a szél elem honába érkeznek. «Ezt a böles mondást (t. i. a Saturnusról szólót) meghallva az agg szájából, tovább bementünk. Egy csapat (szó szerint világ) fiatal embert láttam én ott. Mindannyi bolond hitű, de nem háborodott volt. Mindannyi vasra volt verve, de nem látszott rajtuk a bilincs.

Olyan kevés fogalma volt mindnyájának az ismeretről, mint a hogy az édesség nincs meg a keserűségben. Mind úgy tántorgott a részegségtől, mint a szél által mozgásba hozott faág. Mind munkás, de dolgot nem tevő. Mind úgy nézett ki, mint a teherhordó, de azért nem volt semmi vinni valójuk. Mind zavarodott volt, de nem a tudománytól.

Mind nyugodt, de nem a kegyességből. Úgy nyitva volt mindegyikök szája, mint a kagylóé. Mind úgy hordták fejöket, mint a teknősbéka. Olyan dölőfősek ők, mint Pharao. Vízről a tűzhöz csinálnak rejtek útát. Olyan volt a testük, mint a folyam-part térsége. Szívük azonban a fősvény belsejéhez hasonlított. Olyan éber álmuak voltak, mint a nyúl. Olyan dologtalanok, mint a nyavalyatörős ember.»*)

Guft hemreh kih jek szukhen bisinev
 Ängehi dil kavi kun u der rev
 Ger hemeh ráh Níl sud beduruszt
 Gham mekhûr Musza u 'asza bätuszt
 Bâ tû zindsâ kih mekr-i bedkh'âheszt
 Zin szeh menzil szeh div hemráheszt
 Ger nekh'âhi hemi meghákirá
 Bend ber nih szeh div khákirá
 Ger tû kh'âki hemi zi ghark âmân
 Her csih zindsászt hem bedindsâ mân
 Csûn ez ín májeh szâf gestî szuszt
 Ängehi pâ-ji tû szumâri tuszt

Medsma 'ul fuszehei I. 265. 1.

- *) Men csû ez pir nukteh bisenidem
 Der sudem jek dsihân dsevân didem.
 Hemeh divâneh din u sejdâ neh
 Hemeh der bend u bend pejdâ neh.
 Hemeh bi ägahi csû khûs ez hâd
 Hemeh szer meszt hemcsû sâkh ez bûd.
 Hemeh rendsver u hics kâri neh

A szél országát, melyet a földet kerítő oczeánon képzel a költő, elhagyva. Fel a légkörbe vitt az utjuk. «Mikor elhagytuk azt, a hálnak a lakását (a tengert érti). Én és az én barátom, kik olyanok voltunk, mint Mózes és a frigyszekrény. Én neki paripája, ő nekem jó barátom. Ketten úgy járva együtt, mint a czethal és Jónás. Mikor elhagytuk azt a nedves utat. Elfásult tagokkal maradtam akkor veszteg, nem tudván, mitevő legyek. Mert nem volt kötele a sátonnak. Rajta menésre nem volt se föld, se víz előttünk.»*)

Mint előbb, úgy most is a földi salaktóli megszabadulás az eszköz, mely az égbe repülésre módot nyújt a földi utazónak. «Úgy felrepültünk a magasba gyorsan. Ő és én, mint Nimrod és a keselyű.»**)

Először a víz országába, a felhők honába jutnak el. «Egy tűz és vízből épült várat láttam a légtenger szigetén. Alakoskodó varázslók laktak abban.

Olyan erős volt a fejük, mint a barmoknak. Lábaik pedig

Hemeh hammál u hics bâri neh
Hemeh heirân velik nez 'ilmi
Homah szákin velik nez hîlmi
Hemeh lebhâ kusâdeh hemcsû şzedef
Hemeh szer der ketif kesân csû kesef
Hemcsû Fîr'aûn sûm gerdenkes
Burdeh nekbi zi âb der âtes
Tensân hemcsû száhet-i szâhil
Dilsân hemcsû bâtin-i bakhil
Hemcsû khergûs khufteh-i bidâr
Hemcsû maşzrû' mândeh bikâr

Medsma 'ul fuszehû I. 266. 1.

*) Csûn guzestîm ez ân menâzil-i hût
Jâr u men hemcsû Musza u tâbût
Men urâ merkeb u merâ mu'nisz
Her dû pûjân csû mâhî u Junisz
Csûn ez ân râh-i ter birun rândem
Khusk ber dsâjgeh firû mândem.
Zûnkih khîmeh-râ tenâb nemând
Pej sziper pis khâk u âb nemând.

U. ott 266. 1.

**) Rûi dâdim szûji bâlâ zûd.
Men û hemcsû kergesz u Nemrûd.

Medsma 'ul fuszehû I. 266. 1.

olyan gyengék voltak, mint a hangyáké. Kígyófejük és halfarkuk volt nekik.

De az emberekéhez volt hasonló a testük. Olyan bájos, kellemes volt az alakjuk, mint a viruló kert. Lábuk víz, fejük meg tűz volt. Újjá varázsolták a régit. Rútakból szépet alkottak.

Az egyik kertet csinált a kemenczéből (szójáték a gulkhun kemencze szóval, melynek első része gul rózsa szóra emlékeztet). A másik meg fáczánnak mutatta a varjut.»*)

Az önzés és a vágyak kastélyának leírása közben megemlékezik *Zalikha* csodálatos festményekkel ékeskedő szobájáról és *Számiri* borjujáról. «Láttam egy világ önző embert. Önzésük volt nekik a szentélyük. Csábítás eszközlésére *Zalikha* titkos szobáját eszelték ki magoknak.

Különféle képekkel díszítették azt fel. Háttére csupa párból állt, hím- és nőténypárok sorakoztak ott egymás mellé. Előreszét úgy láttam, harmateseppekből építették fel. Ebben volt *Számiri* és a borju alakja. A mit csak arany és ezüstből előtaláltak, istenként imádták. Volt ebben a várban egy kőmedenceze. Egy szörnyeteg lakott annak a viztartójukban. Rút öldöklő feje volt neki. Víz iránt volt a feje, tűz felé nyult a farka.

Az ördögök gyámolítója volt az ő hálója. Lélekezete az állati élet vadászhálója volt. Mindent, a mi csak beleakadt a hálójába, menten a farka felé (t. i. a tűzbe) küldte a szörny lehelete.

Soha sem hagy fel az evéssel ez a sárkány. Nem csukja az be egy pillanatra se a száját. Sőt minden perczben jobban tátong.

*)
 Zi âtis u âb kal'eh-i didem
 Kal'eh-i der dsezireh-i ákhzer
 Ender ân dsûduván szûretger
 Szersân csû szer-i szutûrán csuszt
 Pájsân hemcsû pá-ji mûrán szuszt
 Âzsdehâ szer budend u mâhi dum
 Lik tensân beszûret-i merdum.
 Tensân hemcsû bâgh khurrem u khûs.
 Pájsân zi âb u farksân zi âtes
 Kuhen ez szihir neû hemî kerdend
 Zisthârâ nikû hemî kerdend
 În nemûdî zi gulkhunî bâghî
 Âu nemûdî tegrevî ez zâghî.

Medzma 'ul fuşzehi I. 266. l.

S hosszabbat lélegzik. Bár nem volt olyan hatalma, mint a halálnak. De azért nem volt annál kevésbé erőszakos. Úgy neki bátorodott már a tüztől, akár csak a hős 'Alî. Úgy jóllakott a földdel, mint az ő ellenfele. Mikor én megláttam a kívánságát és a torkát (szójáték a kâm vagy és gâm rokonhangzású szavakkal). Ha azt akarod, hogy megmondjam az igazat, úgy megrémültem, hogy olyan lett a remegéstől a testem, mint a dobogó szív. Olyan sárga lett a szemem, mint az arczom, mikor az rám akart rohanni. Tedd a fejére a lábad, mondá erre útitársam. Bármilyen csúnya is az. Ezen a helyen ő a te hajód. Midőn a te kezed alatt van a feje. Hágj rá, hisz a te hatalmadban van.

Lábbal kösd meg neki a nyelvét.

Elég zár az ő szája számára a te lábad. A mint az ő szavában kerestem menekülésemet. A szörnyeteg vállából csináltam ország-utat magamnak.

Fejére léptem s nem félttem. Egész a farkáig mentem rajta végig és kérdeztem. Ki ez, a ki olyan félelemgerjesztő volt.

Az így szólott: ez volt *Mâlîk* izgató küldöttje (azaz a pokol szolgálja). Ennek lekötelezettjei a tűz lakói. Ettől gazdagok a pokol kincstárnokai.*)

*) Jekdsihân dâ'ieh-i menî didem.
 Kibleh sâh dâ'ieh-i menî didem.
 Kerdeh pindâr behreh-i ghanghârâ
 Hudsreh-i khelvet-i Zalikhârâ.
 Kerdeh ez nev'hâ der û pejker
 Pesz hemeh dsuft dsuft mâdeh u ner
 Pis didem zi ka'reh-i zsâleh
 Ender u Szâmîrî u guszâleh.
 Hersih ez szim u zer hemî didend
 Csû khudâjes hemî peresztîdend
 Hem der ân kal'eh heûz szengi bûd.
 Vender ân heuz sâh nihengi bûd.
 Szer kesîdeh kusende u nâkhûs
 Szer szû-jî âb u dum szû-jî âtis
 Dâm-i û kuvvet i nefsz-i divân bûd
 Dem-i û dâm-i 'umr-i hajvân bûd.
 Hersih der dâm-i û der uftâdî
 Dem-i û szû-jî dum frisztâdî
 Khûrdenes hîcs ber gurâz nesud
 Jekzemânes dehen ferâz nesud

Az önzők birodalma után egy kígyó és skorpióval teli völgybe jutnak az utazók. «Ezt hallva, elváltam a sárkánykígyótól. Egy szűk völgy került szemeim elé. Eléggé rettenetes szörnyű egy völgy volt az. Volt ott skorpió, kígyó és tűzhegy. Sötét arcú, sötét elméjű lények laktak ott. Rossz szemű, hibás fülűek voltak azon a helyen.

Ördög kinézésű boszorkák tartózkodtak ott. A hegyek tele voltak kígyó és skorpióval.

Forró víztől és szuroktól ittasok voltak mindannyian a bűbajosok s lándzsa meg tüzes kard volt a kezökben. Egyszer olyanát tettek a périt, mint az ördög. Másszor meg ghul módra üvöltöttek.

Egy tűz- és füsthegy tornyosult előttem, mely oly magas volt, hogy az eget is két részre osztotta. Nem volt egyéb feneketlen mélység és kútnál a tűzhegy lábánál.

Csúcsán pedig egész a holdig nem volt átjárásra alkalmas hágó.

Her zenân halk bâzter kerdi
 Dem-i bâlâ dirâzter kerdi
 Gercsih ûrâ csû merg berg nebûd.
 Dsevr-i û hics kom ez merg nebûd.
 Csû 'Alî z'âtis dilîr sudî
 Hemcsû kheszmes zi khâk szîr sudî
 Csûn men ân kâm u gâm-i ân didem.
 Râszt kh'âhî csunân biterszîdem.
 Kih tenem hemcsû dil sud ez khefkân
 Dîdeh mânend-i rukh sud ez jerkân
 Kh'âszt tâ û kuned szû-ji men râî
 Guft hemreh kih ber szeres nih pâî
 Kih eger csend mâjeh-i zistî eszt
 Ender in menzel û turâ kestî eszt
 Szer-i û csun bezîr seszt-i tû eszt
 Pâî ber nih kih deszt deszt-i tû eszt
 Beh pej beszteh kun zebânes-râ
 Pâ-ji tû kûfl besz dehânes-râ
 Guft-i û csûn penâh-i kh'ûd kerdem.
 Ketîf-i û sâhrâh-i khûd kerdem
 Ber szeres reftem u neterszîdem
 Âmedem tâ dum u bipurszîdem.
 Kih kih bûd inkih szakht hâlik bûd.
 Guft kin musztehiggz-i Mâlik bûd.
 Zîn besukrend szâkinân-i agzîr
 Zîn bebergend khâzinân-i gzfâir

Mikor az öreg meglátta félelmem és aggodásom. Ne félj és ne szomorkodj, így szólt hozzám. Most vedd be az orvosságot, mely a skorpió, kígyó, hegy és a boszorkából áll. Edd meg ezt, ha innen szabadulni akarsz. Ha beveszed, azonnal megmenekülsz.

Mert ettől van a te titkos erőd. Ez a te életadó forrásod (szó szerint orvosságnak edd meg a skorpiót, hegyet, kígyót és boszorkányt).

Minden egyéb itteni eledelnél nagyobb étvágygyal fogyaszt el ezt, hogy egészségedre válhasson.

Mondtam neki: feltéve, hogy ha én ezeket megeszem is, az utat eltorlaszolja a hegy; mit csináljak?

Egy cseppet se aggódj e miatt; ez a hegy is elfogy, ha elfogyasztod azokat.

Mikor megszivelttem a bölcs tanácsot. Alig hogy azoknak a megevéséhez fogtam, már is fogyni kezdett az a hegység.»*)

*)
 În senideni dsudâ sudem zi niheng
 Dereh pis csesmem âmed teng
 Dereh-i besz muhîb u nâkhûs bûd
 Gezs dum u mâr u kuh âtis bûd
 Tireh rûjân tireh hus der vej
 Khîreh csesmân khîreh gus der vej
 Ender û dsâdûvân div nigâr
 Vender û kûh kûh-i gezs dum u mâr
 Naqs-i nikû tebâh mikerdend
 Rûihâsân szijâh mikerdend.
 Dsâdûân ez hemim u kaṭrân meszt
 Harbeh u tîgh âtesin der deszt
 Geh perirâ csû div mikerdend
 Geh csû ghulân ghiriv mikerdend.
 Pis-i mâ kûh bûd zi âtis u dûd.
 Kih hemi cserkh zû dû nimeh nemûd
 Zîr-i û dsuz meghâku csâh nebûd
 Vez beres tâ bemâh râh nebûd.
 Pîr csûn did tersz u enduh-i men.
 Guft hin lâ takhaf u lâ taḥzan
 Geret bâjed kiz in makân birehî
 Zîn bukhûr tâ hemîn zemân birehî
 Bukhûr eknûn zi behr-i dârûrâ
 Gezs dum u mâr u kûh u dsâdûrâ.
 Kâin ghizâ kuvvet nihâni tuszt
 Csesmeh i âb zindegâni tuszt

Mennyei útján végül az igazi jámborok, az önzéstől teljesen szabadok kis csapatjához érve, ezélt ér a költő.

A közlött mutatóványokból is eléggé világos, hogy a *Szair ul'ibád ilalmu'ád* meglehetősen unalmas egy költemény. Száraz krónikaszerű modorban beszéli el úti élményeit a jámbor zárándok. Minduntalan az egyes rossz indulatok ördögeit vezeti az olvasó elé, alig variálva leírásukat a szerző.

Hiányzanak belőle azok a közbeszótt történetkék, melyek némi életet, érdekességet kölcsönöznek *Szenáji* főművének, az Igazság kertjének.

Mint lyrikus szép költeményeket írt *Szenáji*, de ezek korántsem oly lendületes költői remek, mint *Dselál ed-Din Rûmî* halhatatlan versei. Mély vallásosság megvan bennök, de formai tekintetben olykor pongyolák.

Ez hemeh khûrdeni der in bunjâd
 İn henîter bukhûr kih nûset bâd.
 Guftem ûrâ giriftem in bukhûrem
 Reh girift eszt kûh csûn guzerem
 Guft dsân zîn hedîsz biğhem kun
 İn hemeh kem seved tû in kem kun.
 Der dilem pind-i û esû muhkim sud
 Ân hemi khûrden in hemi kem sud.

Medsma 'ul fuszeğâ I. 267. 1.

irodalom között. 20 f. — V. *Barna F.*: Néhány ősműveltségi tárgy neve a magyarban. 60 f. — VI. *Télfi*: Rankavis Kleon új-görög drámája. 60 f. — VII. *Imre S.*: A nevek uk és ük személynagairól. 40 f. — VIII. *Ballagi M.*: Emlékbeszéd Székács József t. tag fölött. 40 f. — IX. *Vámbery*: A török-tatár nép primitív kulturájában az égi testek. 20 f. — X. *Volf Gy.*: Bátori László és a Jordánszky-codex bibliafordítása. 20 f. (1877—1879.) — **VIII. k. I.** *Dr. Ábel J.*: Corvin-codexek. 1 K 20 f. — II. *Barna F.*: A mórdvaiak pogány istenei s ünnepi szertartásai. 1 K. — III. *Dr. Genetz A.*: Orosz-lapp utazásomból. 40 f. — IV. *Gr. Zichy Á.*: Tanulmány a japáni művészetről. 2 K. — V. *Szász K.*: Emlékbeszéd Pázmándi Horvát Endre 1839-ben elhunyt r. t. fölött. 20 f. — VI. *Hunfalvy P.*: Ukkonpohár. A régi magyar jogi szokásnak egyik töredéke. 40 f. — VII. *Mayer A.*: Az ugynevezett lágy aspiráták phonetikus értékéről az ó-indben. 1 K 20 f. — VIII. *Dr. Ábel J.*: Magyarországi humanisták és a dunai tudós társaság. 1 K 60 f. — IX. *Dr. Pozder K.*: Ujperzsza nyelvjárások. 1 K. — X. *Imre S.*: Beregszászi Nagy Pál élete és munkái. 60 f. (1879—1880.) — **IX. k. I.** *Budenz J.*: Emlékbeszéd Schiefner Antal k. tag felett. 20 f. — II. *Gr. Zichy Á.*: A Boro-Budur Jáva szigetén. 80 f. — III. *Ballagi M.*: Nyelvünk újabb fejlődése. 40 f. — IV. *Vámbery*: A hunnok és avarok nemzetisége. 60 f. — V. *Hunfalvy P.*: A Kún- vagy Petrarka-codex és a kúnok. 60 f. — VI. *Szász K.*: Emlékbeszéd Lewes Henrik György külső tag felett. 10 f. — VII. *Barna F.*: Ős vallásunk főistenei. 80 f. — VIII. *Dr. Ruzsicska K.*: Schopenhauer esztetikája. 20 f. — IX. *Barna F.*: Ős vallásunk kisebb isteni lényei és áldozat szertartásai. 60 f. — X. *Dr. Kont I.*: Lessing mint philologus. 60 f. — XI. *Bogisich M.*: Magyar egyházi népénekek a XVIII. századból. 1 K. — XII. *Simonyi*: Az analógia hatásáról, főleg a szóképzésben. 40 f. (1880—1881.) — **X. k. I.** *Simonyi*: A jelentéstan alapvonalai. 60 f. — II. *Heinrich G.*: Etzelburg és a magyar hűnmonda. 40 f. — III. *Hunfalvy P.*: A M. T. Akadémia és a szűz irodalmi társaság. 40 f. — IV. *Joannovics*: Értsük meg egymást. 60 f. — V. *Ballagi M.*: Baranyai Decsi János és Kis-Viczay Péter közmondásai. 20 f. — VI. *Dr. Pecz V.*: Euripides tropusai összehasonlítva Aeschylus és Sophokles tropusaival. 1 K 20 f. — VII. *Szász K.*: Id. gróf Teleki László ismeretlen versei. 20 f. — VIII. *Bogisich M.*: Canticale et Passionale Hungaricum. 60 f. — IX. *Jakab E.*: Az erdélyi hírlapirodalom története 1848-ig. 1 K. — X. *Heinrich G.*: Emlékbeszéd Klein Lipót Gyula kultag felett. 80 f. — XI. *Bartalus*: Újabb adalékok a magyar zene történelméhez. 80 f. — XII. *Bánóczy J.*: A magyar romanticismus. 20 f. — XIII. *Bartalus I.*: Újabb adalék a magyar zene történelméhez. 80 f. (1882.) — **XI. k. I.** *Hunfalvy P.*: Ugor vagy török-tatár eredetű-e a magyar nemzet? 40 f. — II. *Télfi*: Újgörög irodalmi termékek. 80 f. — III. *Télfi*: Középkori görög verses regények. 60 f. — IV. *Dr. Pozder K.*: Idegen szók a görögben és latinban. 1 K. — V. *Vámbery*: A csuvasokról. 60 f. — VI. *Hunfalvy P.*: A számlálás módjai és az év hónapjai. 40 f. — VII. *Majláth B.*: Telegli Miklós mester magyar catechismusa 1562-ik évből. 20 f. — VIII. *Dr. Kiss I.*: Káldi György nyelve. 1 K. — IX. *Goldziher*: A muhammedán jogtudomány eredetéről. 20 f. — X. *Barna F.*: Vámbery Ármín «A magyarok eredete» című műve néhány főbb állításának bírálata. 1 K 20 f. — XI. *Ballagi M.*: A nyelvfejlődés történelmi folytonossága és a Nyelvőr. 40 f. — XII. *Vámbery*: A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvészet. I. 60 f. (1883—1884.) — **XII. k. I.** *Dr. Kont I.*: Seneca tragédiái. 1 K 20 f. — II. *Dr. Nagy S.*: Szombatos codexek. 60 f. — III. *Szász B.*: A reflexiv és valláserköles elem a költészetben s Longfellow. 60 f. — IV. *Kúnos és Munkácsi*: A belviszonyragok használata a magyarban. 1 K. — V. *Vámbery*: A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvészet II. 1 K. — VI. *Volf Gy.*: Kiktől tanult a magyar írni, olvasni? 1 K. — VII. *Thury J.*: A kasztamuni-i török nyelvjárás. 1 K. — VIII. *Télfi*: Nyelvészeti mozgalmak a mai görögöknél. 40 f. — IX. *Kálmány L.*: Boldogasszony, ősvallásunk istenasszonya. 40 f. — X. *Brassai*: A mondat dualismusa. 1 K 20 f. — XI. *Gr. Kuun G.*: A kúnok nyelvéről és nemzetiségéről. 80 f. — XII. *Ábel J.*: Isota Nogarola. 1 K. (1884—1885.) — **XIII. k. I.** *Heinrich G.*: Kádrun, a monda és az eposz. 80 f. — II. *Barna F.*: A votják nép multja és jelene. 60 f. — III. *Goldziher I.*: Palesztina ismeretének haladása az utolsó három évtizedben. 80 f. — IV. *Ábel J.*: A homeroszi Demeter-hymnusról. 1 K. — V. *Barna F.*: A votjákok pogány vallásáról. 40 f. — VI. *Szarvas Gábor*: A régi magyar nyelv szótára. 20 f. — VII. *Budenz J.*: Egy kis viszhang Vámbery Ármín ur válaszára. 40 f. — VIII. *Szily K.*: Ki volt Calepinus magyar tolmácsa. 20 f. — IX. *Bogisich M.*: Szegedi Lénárt énekeskönyve. 1 K. — X. *Joannovics*: Szórendi tanulmányok. I. rész. 60 f. — XI. *Pecz V.*: A kisebb görög tragikusok tropusai. 20 f. — XII. *Télfi*: Heraclius. Rankavis Leon hellén drámája. 60 f. (1885—1886.) — **XIV. k. I.** *Ábel J.*: Az ó- és középkori Terentius biographiák. 80 f. — II. *Joannovics*: Szórendi tanulmányok

II. rész. 80 f. — III. *Barna F.*: A mordva nép házassági szokásai. 60 f. — IV. *Télfi*: Jelentés ujhellén munkákról. 60 f. — V. *Kálmány L.*: Mythologiai nyomok a magyar nép nyelvében és szokásaiban. 20 f. — VI. *Putnoky M.*: Etymologicum magnum Romaniae. 40 f. — VII. *Simonyi*: A magyar szótók. 60 f. — VIII. *Simonyi*: A nyelvújítás történetéhez. 40 f. — IX. *Brassai*: Szórend és accentus. 80 f. — X. *Télfi*: Három francia hellenista és a volapük. 40 f. — XI. *Némethy G.*: Euhemeri reliquiæ. 1 K 20 f. — XII. *Vikár B.*: Gáti István steganographiája, kapcsolatban a modern stenographiával. 80 f. (1887—1889.) — XV. k. I. *Dr. Schreiner M.*: Az iszlám vallásos mozgalmak az első négy században. 60 f. — II. *Haraszti*: André Chénier költészete. 3 K. — III. *Simonyi*: Kombináló szóalkotás. 80 f. — IV. *Hunfalvy P.*: Az aranyosszéki mohácsi nyelvemlékek. 30 f. — V. *Zichy A.*: Psychiatria és politika. 20 f. — VI. *Télfi*: Ujabb hellén munkák és a hellén nyelvtanítás. 1 K 20 f. — VII. *P. Thewrewk E.*: A magyar zene tudományos tárgyalása. 40 f. — VIII. *Asbóth O.*: A hangsúly a szláv nyelvekben. 1 K 60 f. — IX. *Simonyi*: A nyelvújítás és az idegenszerítések. 1 K 20 f. — X. *Télfi*: Kisfaludy Károly «Mohács»-a görögül. 80 f. — XI. *Dr. Kégl S.*: Tanulmányok az újabbkori persa irodalom történetéből. 3 K. — XII. *Gróf Kuun G.*: Ujabb adatok a kín Petrarca-Codexhez. 30 f. (1889—1892.) — XVI. k. I. *Finály*: A besztercei szószerződés. 4 K. — II. *Goldziher I.*: A pogány arabok költészetének hagyománya. 1 K 20 f. — III. *Asbóth O.*: A szláv szók a magyar nyelvben. 90 f. — IV. *Pecz V.*: Paraspondylos Zotikos költeménye a várnai csatáról. 60 f. — V. *Télfi*: Új-görög munkák ismeretése. 40 f. — VI. *Télfi*: Két új-görög nyelvtan magyarul és a mai görög verstan. 40 f. — VII. *Szamotu I.*: A Mürmelius-féle latin-magyar szójegyzék 1533-ból. 1 K. — VIII. *Hegedűs I.*: Guarinus és Janus Pannonius. 1 K 60 f. — IX. *Dr. Kúnos I.*: Kisázsia török dialektusairól. 90 f. — X. *Hegedűs I.*: Dicsének Jacobus Ant. Marcellusra. Irta Janus Pannonius. (1892—1897.) — XVII. k. I. *Dr. Mahler*: Egyiptomi tanulmányok a choronologia köréből 30 f. — II. *Kúnos I.*: Naszreddin hodsa tréfái. 3 K. — III. *Kégl S.*: A perzsa népdal. 90 f. — IV. *Melich J.*: Melyik nyelvjárásból valók a magyar nyelv régi német jövevényszavai? 1 K 20 f. — V. *Kozma F.*: Brassai Sámuel mint æsthetikus és műkritikus. 2 K. — VI. *Décsi L.*: Sz. Ágoston reguláinak magyar fordítása Caelius (Bánffy) Gergelytől. 2 K. — VII. *Vadnai*: Czákó Zsigmond ismeretlen drámai költeménye. 30 f. — VIII. *Gyomlay*: Szent István veszprémvölgyi donatiójának görög szövegéről. 1 K 20 f. — IX. *Mahler*: Adalékok az egyiptomi nyelvhez. 60 f. — X. *Id. Szinnyei J.*: Az első magyar bibliographus. 60 f. (1898—1901.) — XVIII. k. I. *Gyomlay*: Bölcs Leo Taktikája mint magyar történelmi kútforrás. 1 K. 20 f. — II. *Katona L.*: Temesvári Pelbárt Párdái. 1 K 20 f. — III. *Némethy G.*: A római elegia viszonya a göröghöz. 48 f. — IV. *Thúry J.*: A «Behdset-ül-Lugat» csagatáj szótár. 1 K 20 f. — V. *Katona L.*: Alexandriai sz. Katalin legendája középkori irodalmunkban 1 K 60 f. — VI. *Dr. Cserép J.*: Határidőszámítás a rómaiaknál. 40 f. — VII. *Thúry J.*: Török nyelvemlékek a XIV. század végéig. 1 kor. — VIII. *Szilasi M.*: Adalékok a finn-ugor palatalis mássalhangzók történetéhez. 1 kor.

Megrendelhetők, a mennyiben még készletben vannak, a Magyar Tud. Akadémia Könyvkiadó-hivatalában Budapest, V. Akadémia-utca 2.